2547

84
S-54

S 354

9

ԲՕՆՍՕՆ ՏԻՒ ԹԷՐԱՅԼ

ՌՕՔԱՆՊՕԼ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՎԷՊ

Ա. ՀԱՏՈՐ

Հրատարակիչ
ՀՐԱՏ. ՆՈՐ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Թարգմանիչ
ՀՐԱՏ

1911

Տպագր. ՄԻՒԱՑԵԼ ՏԷՐ ՄԱՀԱԿԵԱՆ
Կ. ՊՈԼԻՍ

2011

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ ՀԱՎԵՐՀԻԼ, 1907
ARMENIAN LIBRARY OF HAVERHILL, MASS.

18

61938 Գ.Ը.

ՀԱՅԿ ԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Ս. ՍՈՒԱՆՏՅԱՆԻ ՍՆՈՒՑԻ

136-24 գ

2003

ՈՕՓԱՆՊՕԼ

ՆԱԽԱԲԱՆ

Ա. — ՎԿԱՅ ՁԻ ԿԱՐ

1812ին էր։

Մեծ-Բանակը յետս կը նահանջէր, իր ետին թողլով Մոսկուան և Բրէմլինը բոցերու մէջ, և իր գունդերուն կէսը Պերէզինայի սառուցեալ ալիքներուն մէջ։

Կը ձիւներ . . . ։

Աժէն կողմէ, հորիզոնին մէջ, երկիրը ձիւնով ծածկուած և երկինքը մոխրագոյն էր։

Լայնատարած և անբերրի դաշտերուն մէջ ցանկ ցանկ խառն ի խառն կ'երթային խրոխտ լեգէոններու ճեպընթացները, որոնց առաջնորդ եղած էր Նար կնաբար որ Հիւսիսի ցուրտէն, միակ թշնամիէ մը, յետս կ'ընկրկէր և կատարեալ պարտութիւնն մը կը մառնուէր իր զօրքերուն հետ։

Անդին, խառնիճաղանճ մը ձիաւորներ՝ իրենց հասիւններուն լրայ կծկուած՝ մառախլի գունդի մը ներսիմնեներուն դէմ կը մաքառէին յուսահատական ճիգերով։ Անդին, քանի մը հետեւակներ չրջապատած էին սառած ձի մը և զայն տեղէն վերցնել կը փորձային։ Ձիուն վրայ արդէն թառած էին չատ մը գիշակեր ագռաւներ և իրարու հետ կը

կառուցին անոր բնակորներուն, միմին համար: Աւելի հեռուն, մարդ մը կը պառկէր յիմար յամառութեամբ մը, և կը փնտռար այլեւս չարթննալու հաստատ միտումը:

Երբեմն, հեռուէն պայթիւն մը կը լսուէր. Ռուսերուն թնդանօթի պայթիւնն էր այն: Այն առեն, բախիւնները, պաշտպանողականութեան չերմ բնազդովը առզորուն, ճամբայ կ'ելնէին:

Երեք մարդիկ, երեքն ալ ձիաւոր, անտառակի մը մուտքին հանդիպեցան, ձիւնի խաւերուն տակէն դժուարութեամբ հանուած մացառներով կրակ պատրաստած էին: Ձիաւորները խարոյկին բոլորտիքը, իրարու մօտիկ, սրունքները չոր քովէ, ծալապատիկ նստած էին. իսկ ազնիւ ձիերը գարձեալ կրակին չուրջ պլխիկոր և հաստատուն կեցած էին:

Այս երեք մարդոց առաջինը որ երեսուն և հինգ տարեկան կ'երեւար, հագած էր պատառոտուն համազգեստ մը, որուն ուսերուն վրայ տակաւին կ'երեւային գնդապետի ուսնոցները:

Այդ մարդը բարձրահասակ էր, առնական և ազնական դէմքով, իր կապուտակ աչքերը բարութիւն և քաջասրտութիւն կ'արտացոլային: Այդ բազուկը վիրաւորուած էր, և դաշտոյն հարուած մը ճակատին վրայ խոշոր բացուածք մը չինած էր մէկ քունքէն մինչեւ միւսը:

Այս երեք անձերէն երկրորդը հարիւրապետ մը ըլլալու էր, իր արդէն բզիկ բզիկ եղած համազգեստէն այնպէս կ'երեւար: Բայց, այս միջոցին, հոն այլեւս չկար ո՛չ գնդապետ, ո՛չ հարիւրապետ և ո՛չ ալ զինուոր:

Մեծ բանակը, այլեւս ուրիշ բան չէր, բայց եթէ ցոփներ հագած անձերու տխրատեսիլ կոյտ մը որ

փախուստի կը մատնուէր Հիւսիսի կծու և անտանելի քամիէն: Նահանջի տեսարանը տխուր, արգահատելի և յուսահատական էր:

Այս հարիւրապետն ալ երիտասարդ մըն էր. իր ցած ճակատը, պճլատուն աչքերը և իր չէչտերուն ու ձեւերուն ողեւորականութիւնը կարծեցնել կուտային թէ Իտալացի մըն էր:

Հարիւրապետը վիրաւորուած չէր. ինք աւելի ուրախ էր քան իր պետը. ինք աւելի դիւրութեամբ դիմացած էր, մինչեւ հոն, մահացու հարուածներուն ա՛ն տոկալի ցուրտին՝ որ դէպ ի հարաւ կը մղէր կեսարի պժգալի զունդերը:

Վերջապէս այս երեք հոգիէ բաղկացեալ խմբակին երրորդ անձը պինուար մըն էր, պահապան գունդէն պարզ հուսար մը, որուն բիրտ ու առնական դէմքը երբեմն կատաղի արտայայտութիւն մը կ'առնէր երբ Ռուսերուն թնդանօթը կը դուարթ հեուէն, մրնչգիւն յանկարծ գըժուագորով և անձկալի վիճակ մը կը տառապէր երբ իր նայուածքը իր գետատի, արիւնաթաթաւ և հառնելու վրայ եղող պետին վրայ իյնար:

Երեկոյ էր, մութը կը կոխէր, վերջալոյսի մթնշաղները չհոթթել կը սկսէին ձիւնապատ երկիրը և մոխրագոյն երկինքը:

— Գիշերը հո՞ս պիտի անցնենք, հարցուց Ֆեյլերան գնդապետը, Իտալացի հարիւրապետին: Ես ինչպէ՞ս չատ սիար և չափազանց յոգնած կը զգամ, և բազուկս ինծ խիստ կը նեղէ:

— Գնդապետ իմ, պատաց ուժգնապէս Բառթիէն, հիւսարը, Իտալացին պատասխանելէ առաջ, պէտք է մեկնիլ, ցուրտը գէեղ պիտի մեռցնէ:

Գնդապետը զատ զատ նայեցաւ թէ՛ զինուորին և թէ հարիւրապետին:

— կը կարծէ՞ք, ըսաւ գնդապետը։

— Աչ՛, այո՛, կրկնեց հուսաբը, համոզուած մարդու ոգեւորութեամբ։

Գալով Իտալացի հարիւրապետին, կարծես թէ ան կը խորհրդածէր։

— Էյ, լաւ ուրեմն, դուք ի՞նչ կ'ըսէք Ֆէլիքսն։

— Իրաւունք ունի Պասթիէն, պատասխանեց հարիւրապետը, պէտք է ձի հեծնել և քալել կարելի եղածին չափ երկար ժամանակ։ Հոս, վերջապէս կրնայ քունը ներսիս առնել և կրակը մարիլ, և գուցէ մինչ և ոչ մէկը արթնայ ալ եւս... Բայց մարիլ ըսէ... Ուսւսերը կը մօտենան. թնդանօթի ձայներ կը լսեմ։

— Ո՛հ, դժբախտութիւն, մրմնջեց գնդապետը խուլ ձայնով մը. որո՞ւ մտաքին կ'անցնէր որ մենք պիտի ստիպուէինք վախչել ափ մը Իտալիներու առջեւէն...։ Ո՛հ, ցա՛ւերը... ցա՛ւերը... ի՞նչ սոսկալի թշնամի է այս ցաւերը...։ Աստուած իմ, ա՛խ, ո՛ւր էր թէ չի մահի...։

Գնդապետը կծկուած էր խարոյկին առջեւը և կը ջանար վերակենդանացնել իր ընդարմացեալ անդամները։

— Որտո՛ւմ և արի՛ւն, մռնջեց Պասթիէն հուսաբը. երբեք չէի կարծեր թէ՝ գնդապետս, որ ճչմարիտ առիւծ մըն է... պիտի ընկճէր այս քամիէն որ կը փչէ սա կարծրացեալ ձիւնին վրայէն։

Ձիւնաւերը այսպէս մրմնջալով խօսած ատեն, յարգալիր և սիրալիր նայուածք մը կը ձգէր գնդապետին վրայ։ Գնդապետին դէմքը ուժգունած էր և կը մատնէր իր սոսկալի ցաւերը, իր բոլոր մարմինը կը սրսիար և կը դողդողար, և կեանքը ամբողջովին, իր մէջ, կեդրոնացած կը թուէր իր աչքերուն մէջ, որոնք կը պահէին իրենց խաղաղ խրոխտութիւնը և քաղցր արտայայտութիւնը։

— Լաւ ուրեմն, մնկնինք, ըսաւ, քանի որ կ'ուզէք, բայց ձգեցէք որ վայրկեան մըն ալ տանջեմ...։ Ո՛հ, սոսկալի ցաւ։ Ա՛հ, այսքան երբեք նեղուած չէի...։ Անքունութիւնն ալ դիս չատ կը նեղէ... պիտի մեռնիմ...։ Աստուա՛ծ իմ, երանի թէ ժամ մը կարենայի քնանալ... ա՛խ ժամ մը, ժամ մը միայն։

Իտալացի հարիւրապետը և հուսաբը նայուածքով իրարու հետ խորհրդակցեցան։

— Եթէ քնանայ, մտմտաց Ֆէլիքսն, չի պիտի կրնանք այլեւս արթնցնել և համոզել վրայ դնել գինքը։

— Է՛յ ուրեմն, պատասխանեց քաջարի Պասթիէն, մօտենալով հարիւրապետին ականջին, հոգ չէ թող քնանայ, ես զայն քնացած ալ կը տանիմ. ես ուժով եմ, ուժով, գնդապետս ազատելու համար բաւական զօրաւոր եմ... ա՛հ, Հերակլէս մը կ'ըլլամ։

Հարիւրապետը գլուխը նախին ծռած, հետաւոր աղմուկներ լսել կը թուէր։

Ուսւսերը հաղիւ երեք փարսախին աւելի հեռու են, ըսաւ վերջապէս, գիշերը կը մօտենայ, և անչուշտ պիտի բանակին մեզի հասնելէ, մեր քով գալէ առաջ։ Քանի որ գնդապետը կ'ուզէ քնանալ, թող քնանայ, մենք կը հսկենք։

Գնդապետը լսեց այս վերջին խօսքերը և ձեռքը երկնցուց Իտալացիին.

— Շնորհակալ եմ, Ֆէլիքսն, չնորհակալ եմ, բարեկա՛մ, դուն բարի և քաջասիրտ ես, դուն չես ընկճիր Հիւսիսի այս ցուրտէն։ Այս սոսկալի ցուրտէն...։ Եւ գնդապետը այս խօսքերը սոսկումի չնչտով մը կ'արտասանէր։

— Բայց ես վիրաւորուած չեմ բնաւ, պատասխանեց Իտալացին, և յայտնի է որ ես նուազ կը նեղուիմ։

— Բարեկամս, կրկնեց գնդապետը, երբ հիւսարը մացառի նման բաներ կը նետէր կրակին մէջ, ես երեսուն և հինգ տարեկան եմ։ Տասն և վեց տարեկանիս գինուոր եղայ, երեսունիս գնդապետ էի, ըսել կ՚ուզեմ թէ քաջ և համբերատար էի, անտարբերութեամբ կը տակայի մեր գերադիմիլ և խստապահանջ արհեստին անթիւ զրկումներուն։ Բայց տասնք ամէնքը կուգան ի դերեւ երթալ հանդէպ այս մահացու թշնամիին դոր Հիւսիս կը կոչեն։ Ա՛խ, կը մսխի...։ կը հասկնա՞ս, բարեկամս. կը հասկնա՞ս։ Իտալիոյ մէջ պատերազմական դաշտին վրայ ամբողջ տասներեք ժամ մեռելակոյտի վրայ անցուցած եմ, գլուխս արիւններու մէջ, իսկ ոտքերս ցեխի մէջ, կը հասկնա՞ս։ Սպանիոյ մէջ, Սարակուսայի պաշարման ժամանակ, ձի հեծած եմ կռտրած քիս մէջ երկու գնդակ ունենալով, վակրամի մէջ, մինչեւ իրիկուն ձիու վրայ նստած մնացի, առանց մը ազդրէս ծանրապէս վիրաւորուած ըլլալով հանգերձ։ Իսկ այսօ՞ր. այսօր, ուրիշ բան չեմ բայց եթէ անհոգի մարմին մը, կիսամեռ մարդ մը... վատ մը որ կը փախչի թշնամիներէն, խազախներէն զորս կ՚ատէ...։ Ա՛խ, խազախները... և բոլոր տասնք կ՚ըլլան, վաճռի կը մսխի...։

— Սրմա՛ն, Սրմա՛ն, քաջալերուէ՛, բաւ հարիւրապետը, մենք միշտ Ռուսիոյ մէջ չպիտի ըլլանք, նուագ ցուրտ կլիմաներու պիտի հանդիպինք տակաւ... պիտի տեսնենք արեւը... և առիւծները դուրս պիտի գան իրենց որջերէն...։

Գնդապետը, Սրման որ Բէրկազ (այս էր գնդապետին անունը) յարեց.

— Ո՛չ, ո՛չ, ա՛լ չեմ կրնար քնանալ, պէտք է որ խորհիմ անոնց վրայ որոնք հոն են։

Եւ իր նայուածքը դէպի հորիզոնը դարձուցած էր, ծրանապի ուղղութեամբ։

— Բարեկամներ, չարունակեց, խօսքը թէ՛ անձնուէր և հաւատարիմ գինուորին և թէ՛ գնդապետին միանգամայն ուղղելով։ Դուք պիտի ապրիք անշուշտ հինգմէ վերջին ալ և պիտի պահէք յիշատակս, լաւ ուրեմն, մտիկ ըրէք, ձեզ կը վստահիմ վերջին կամքս, ձեզ կը յանձնարարեմ կինս և զաւակս։

Գնդապետը նորէն ձեռքը հարիւրապետ Ֆէլիբանին տուաւ և չարունակեց.

— Հոն, մեր սիրելի Ֆրանսայի մէջ թողած եմ տասնևևինը տարեկան կին մը և նորածին տղեկ մը։ Ինչ ժամանակէն կինը այրի պիտի մնայ և տղան ալ որբ։

— Սրմա՛ն, Սրմա՛ն, բաւ հարիւրապետը, տասնկ բաներ մի խօսիր, պիտի ապրի՛ս։

— Ո՛հ, կ՚ուզեմ ապրիլ, ապրիլ և վերստին տեսնե՛լ երկուքն ալ...։

Գնդապետին աչքերը յոյս և սէր կ՚արտահայէին։

— Բայց, յանկարծ կրկնեց սխրագործիկ ժպիտով մը, կարելի է մեռնիմ... և այրին ու որբը պաշտպանի պէտք ունենան։

— Ա՛հ, գնդապե՛տ, պօռաց Պասթիէն, եթէ գլխաբախութիւն մը պատահի, ձեր հաւասարը պատրաստ է երկվայրկեան մը չսնցած իր կեանքը գոհելու, և իր արեան վերջին կաթիլը քամելու ձեզ, ձեր կնոջ և ձեր զաւկին համար։

— Շնորհակալ եմ, բաւ գնդապետը, վստահ եմ քու վրադ։

Յետոյ Իտալացիին նայեցաւ և բաւ.

— Իսկ դուն, վաղեմի ընկերս, բարեկամս եւ եղբայրս...։

Հարիւրապետը սարսռաց, և ամպ մը անցաւ իր ճակտին վրայէն, կարծես հին յիշատակներ եկած էին արթննալ իր մէջ, գնդապետին վերջին խօսքերէն։

— Դո՛ւն ըսիր, Սրմա՞ն։ Ռու վաղեմի ընկերդ, քու բարեկամդ, քու եղբայրդ չէ՞մ միթէ...։

— Լա՛...։ Եթէ մեռնեմ, կրկնեց գնդապետը, դուն պիտի ըլլա կնոջս նեցուկը և զաւկիս պաշտպանը։

Այս խօսքերուն վրայ հարիւրապետը կարմրեցաւ, բայց գնդապետը ուշադրութիւն չըրաւ և յարեց.

— Գիտեմ որ կը սիրէիր Հելէնը, նաեւ լաւ գիտես որ պինդքը ազատ ձգեցինք երկուքնուս միկը ընտրելու համար։ Ես եղայ իր սրտին ընտրեալը։ Շնորհակալ եմ որ զոհութիւն ըրիր և բարեկամ մնացիր մեր որ քու նախանձորդ եղաւ։

Հարիւրապետը աչքերը խոնարհեցուցած և ժպտած էր, և եթէ իր խօսակիցը կորմնդուցած չըլլար պատերազմներուն և յաղթութիւններու ենթարկուած չըլլար բարոյական վիշտերու և ֆիզիքական ցաւերու ներքեւ, պիտի հասկնար անոնց որ ուժգին կռիւ մը սկսած էր իտալացիին սրտին մէջ, յիշատակէ մը տանջուելով։

— Եթէ ես մեռնիմ, դուն պիտի առնուանա՛ս ահաւոր հետ... կեցի՛...

Այս վերջին խօսքը արտասանած պահուն, գնդապետը բացաւ համազգեստը և զգեստէ ծրարիկ մը երկընգուց Ֆելիքոնի և ըսաւ.

— Ա՛հա՛ւասիկ իմ կտակագիրս։ Զայն պրեցի մեր դժբաղդ ճակատագրային սկսած պահուն, յաղեցէ, ներչնչեալ և սարսռելնակ ընդդդուլ մը։ Այս կտակագիրը, սիրելիս, քեզի պիտի թողում հարատեւեանս կէսը, եթէ հաւանիս ամուսնանալ կնոջս հետ, որ այրի պիտի մնայ։

Հարիւրապետը, որ դարձեալ ժպտուն էր, վերցուն կարմրեցաւ, ջղաձգական սարսուռ մը սիրեց մարմնոյն վրայ, և ջղաձիգ ձեռքը երկնցուց դէպ ի կտակագիրը և մրմնջեց խուլ ձայնով մը.

— Հանդարտ եղիր, Սրմա՛ն, եթէ քեզի դժբախտութիւն մը պատահի, կը հնազանդիմ քեզի։ Բայց պիտի ապրիս դուն... դուն պիտի հանդիսս Հելէնիդ. որուն նկատմամբ ջերմ և յարգալիր բարեկամութիւն մը միայն կը տածեմ։

— Կը խնդամ կոր, յարեց գնդապետը, մանուկն մօտալուտ ըլլալու նախազգացման չվհատելով մը։

Եւ պլուխը նորէն կուրծքին վրայ ծռեցաւ և քունը կոխեց իր վրայ ամենածանր կերպով։

— Զգեցէ՛ք չանկ մը ժամ քնանայ, ըսաւ հարիւրապետը պատմիչներն, մենք կը հսկենք։

— Սոսկալի՛ քամի, մրմնջեց պատմիչն, և բարկութեամբ օդնեց հարիւրապետին՝ գնդապետը պատկիցնելու համար կրակին քովինկը, երկուքն ալ իրենց ունեցած ծածկոցներու և զգեստներու ցնցոտիներով ծածկեցին գնդապետը։

Հինգ վայրկեան վերջը, գնդապետ Սրմանը ֆերկազ խորունկ մը կը քնանար։

Պատմիչին աչքերը գնդապետին վրայ յառած, անդադար կրակը կը չոկէր, և կը զգուշանար որ կայծ մը կամ վառած ածուխ մը չիյնայ իր զլխաւորին վրայ որ կը քնանար։

Գալով հարիւրապետին, պլուխը ձեռքերուն մէջ առած էր, աչքերը խոնարհեցուցած էր, անշուշտ հազար ու մէկ չփոթ մտածումներ կը չրջէին ու կը յուզուէին իր ուղեղին մէջ։ Հարիւրապետը անյագ վրիժառու մըն էր, դիւրաթեք էր և քծնող առիթ մարդու հետ։ Պա-

տահմամբ զինուոր եղած էր. պիտէր ամէն մարդու հետ բարեկամանալու արուեստը. ֆրանսական բանակին մէջ լինք միլիոնատէր բարեկամներ ունեցած էր: Դիպուա-ծով և ոչ թէ իր քաջարիւթեամբը հարիւրապետ եղած էր: Արդարեւ գոնուած էր չատ մը պատերազմներու մէջ, և նշանաւոր հանդիսացած էր, գուցէ վատ մը չըլլար, բայց չիտակին ալ ըսկով յանդգնութեան երթալու չափ ալ քաջարի մարդ մը չէր:

Ֆելիքսն և գնդապետ Արման իրարու հետ բարեկամ էին տասնեւհինգ տարիներէ ի վեր. երկուքն ալ հարիւրապետ: Երեք տարի առաջ, Բարիզի մէջ Օլիմպ Հէլէն Տիւրանին հանդիպած էին որ բանաձներու մատակարարի մը դուստրն էր, չքնաղ, գեղատեսիլ, մանկամարդ աղջիկ մը, որուն երկուքն ալ սիրահարեցան:

Հէլէն՝ գնդապետը ընտրած էր: Այն օրէն Ֆելիքսն ատելութեամբ լեցուեցաւ իր բարեկամին նկատմամբ, այնպէս որ քանի անգամ, ճակատամարտի ժամանակ, խառնաչփոթութեան մէջ, Ֆելիքսն նշան առած էր Գընդապետին, մուխին ու մուխէն մէջ: Ֆելիքսն միշտ վնասած էր այս մարդասպանութենէն ազատ քէնախնդրութիւն մը և վրէժխնդրութիւն մը:

Իտալացին վերջապէս գտած էր վրէժխնդրութեան պահը, և պաղարիւնութեամբ անոր վրայ կը խորհէր, մինչ Գնդապետը կը քնանար Պասթիէնի անձնուէր հսկողութեան ներքեւ:

— Ես՝նդը, կ'ըսէր միտքէն Ֆելիքսն, որ երբեմն խորին ակնարկ մը կը նետէր Գնդապետին վրայ, խեղդը, ինծի պէս աղքատի մը տուաւ թէ՛ տակը և թէ՛ իր կինը, ինձ զոր մերժեց նէ... մարդ ասկէ ետքի ճարտարօրէն չպիտի կրնար վճռել իր մտուան դատակնիքը:

Հարիւրապետին նայուածքը, երկվայրկեանի մը չափ կանգ առաւ Պասթիէնի վրայ:

— Այս մարդը գիս կը նեղէ, արդեօք կ'ըլլայ, բայց վա՛յ իրեն:

Ֆելիքսն այս խօսքերը մտքին մէջէն ըսելէ վերջ ոտքի ելաւ և ձիուն մօտեցաւ:

— Ի՞նչ կ'ընէք, հարիւրապետ, հարցուց հուսարը:

— Կ'ուզեմ ատրճանակները փորձել:

— Ա՛հ, ըսաւ, Պասթիէն:

— Այս սոսկալի ձիւնէն անպատճառ մխոցները խոնաւութիւն առած ըլլալու են, և եթէ խազախները վրայ հանեն...:

Ֆելիքսն այս խօսքերէն վերջը, ձեռքը համեստին վրայ դրաւ ու հոնկէ ատրճանակ մը քաշեց:

Պասթիէն հանդարտօրէն անոր կը նայէր:

— Վառօթը չոր է, ըսաւ հարիւրապետը, և մխոցը լաւ վիճակի մէջ, ուրիշ մը նայինք:

Եւ երկրորդ ատրճանակ մը առաւ զոր քննեց և առուգեց միևնոյն խնամքով:

— Գիտե՞ս, ըսաւ յանկարծ հուսարին նայելով, սքանչելի ճարպիկութիւն մը ունիմ այս զէնքը քաշելու մասին:

— Շատ կարելի և հաւանական ալ է, հարիւրապետ:

— Երեսուն քայլ հեռուէն, չարունակեց Ֆելիքսն հանդարտօրէն, մինամարտի մէջ դիմացի մարդս սրտէն կը զարնէի և միշտ վայրկենապէս կը սպաննէի:

— Ա՛հ, մրմռաց Պասթիէն, բոլորովին մտազբաղ և ն քղինքը դիչերապահի պաշտօնին առած:

— Աւելին կայ, չարունակեց հարիւրապետը, չատ անդամներ գրաւ դ՛տած եմ հակառակորդիս մէկ աչքը

պայթեցնելու, ցախը կամ աջը, և միշտ յաջողած, բայց կը տեսնես, բարեկամդ իմ պապիկէն, էն պարզը սրտէն նչան առնելն է, որ անմիջապես կը մեռցնէ մարդը:

Եւ հարիւրապետը խոնարհեցուց իր ատրճանակին բերանը:

— Ի՞նչ կ'ընէք, պօռաց Պապիկեն ու քայլ մը ետ գնաց:

— Սրտին նչան կ'առնեմ, պատասխանեց պաղարիւնութեամբ Ֆելիքան, որ նչան առաւ գլխուորին և կրակ ըրաւ ու ըսաւ.

— Դուն լինձի արդելք կ'ըլլայիր, կը նեղէիր, վա՛յ քեզի:

Փայլակը լուսաւորեց գիշերուան մթութիւնը, թնդման արձագանգ մը լսուեցաւ որուն յաջորդեց սոսկալի ցաւերու խառն աղաղակ մը: Հրոսարը ինկաւ թաւալգոր:

Այս ձայնին գնդապետը արթնցաւ իր խորունկ քունէն և կէս մը ոտքի վրայ եղաւ կարծելով թէ գործ պիտի ունենան Իուսերաւն հետ:

Բայց, Ֆելիքան որ գլխուած էր երկրորդ ատրճանակով մըն ալ, չտեսարծ ծունկը անոր կրծքնցուց ուժգնապէս և թաւալգոր բերաւ զայն գետին վտնելով. յետոյ բռնեց զայն և պահեցուց:

Այն ատեն գնդապետը ապշած այս անակնկալ յարձակումէն, տեսաւ որ իր վրայ ծռած է թշնամիին ծառմածուռ և երգիծական դէմքը, կնդանացակալ կատաղի ժպիտով մը և այս ժպիտը կայծակի արագութեամբ յիշեցուց իրեն ցածութիւնն ու վատութիւնը և անգութ անպատասխանութիւնը այն մարդուն, որուն վրայ վտանգած էր:

— Ա՛հ, ա՛հ, ըսաւ հարիւրապետը քմծիծաղով մը, բաւական կարճամիտ եղար հաւատալու համար հաւատարմութիւնը այն մարդուն, ուրկէ կորզեցիր սիրած կինը... և բաւական կարճամիտ եղար երեւակայելու համար որ պիտի ներէր քեզ յափրանան, ա՛հ, ատելութիւնը ու խենդութիւնը այն ատելման յատաջ տարիր որ մինչեւ իսկ քու կատակերդ չինեցիր, պատանելով, ազաչելով այն սիրելի զարեկամիդ որ ամուսնանայ քու այրիդ հետ և ընդունի հարստութեանդ կէսը... և յետոյ հանդարտօրէն քնացար, արթննալու և լաւագոյն օրեր տեսնելու, այդ կինը և այդ գաւակը վերատեսնելու խաբուսիկ յոյսով, այդ կինը և այդ գաւակը որ ջերմ սիրոյդ առարկաներն են... խե՛նդ, յիմա՛ր... բայց ա՛յ, դուն գտնուիր չպիտի տեսնես վերսաւին և պիտի քնանաս յափրանական քունով մը, սիրելի զարեկամս:

Եւ հարիւրապետը ատրճանակին բերանը ուղղեց դէպի Արման ալ Բէրկազի ճակատը:

Արման ալ Բէրկազ անձնապաշտպանութեան բնազդէ նեղչնչելով փորձեց ազատիլ անոր սեղմումներէն և թօթուել այն ճանկը որ իր վրայ կը ծանրանար:

Բայց Ֆելիքան գետին փռած զայն կ'ըսէր անոր.

— Անօգուտ է գնդապե՛տ, պէտք է հոս մնալ:

— վա՛տ, մրմնջեց Արման ալ Բէրկազ, որուն աչքը կը փայլէր արհամարհանքէն:

— Հանդա՛րտ եղիր, տեւեցուց Ֆելիքան, փախաքներդ պիտի կատարուին, պիտի ամուսնանամ այրիդ հետ, պիտի պահեմ սուգդ և ամէն մարդ պիտի տեսնէ, պիտի ողբամ զքեզ յափրանան: Ես գիտեմ այդ կարգի վայելչութիւնները և պատշաճութիւնները:

Եւ ատրճանակը գնդապետին ճակտին դրաւ, որ անշարժ կը կենար Իուպագիին ծունկին ներքեւ: Իսա-

ձացին կրակ ըրաւ մխեհնոյն պաղարիւնութեամբ որով ըրած էր քիչ մը առաջ հաւատարիմ հուսարին քաշած սանն։

Գնդակը գնաց խորտակեց գնդապետին դանկը և և անոր ուղեղին բնկորները արիւնաթաթաւ ժայթքեցան մարզասրանին ձեռքերուն վրայ։

Պատիէն սարածուն փռուած էր մօտիկը արիւնի լճակի մը մէջ և Իտալացիին ոճրագործութեան սանն Սատուծմէ զատ ուրիշ վկայ չկար։

Բ.— ՏՂԵԿԸ ԿԸ ԿՈՐՍՈՒԻ

Ս.յս սոսկալի տեսարանէն չորս տարի վերջը, այսինքն 1816 ին, մայիս ամսոյ մէջ, կը գտնենք Հարիւրապետ Ֆելիքսոնը Հելէնն ու Բէրկազի երջանիկ ամուսինը, Ֆելիքսոն այլեւս գնդապետ եղած էր և ամառը կը բնակէր Բրիտանիոյ մէջ սւատական-իշխանական եւրեւոյթով գեղեցիկ հողի մը վրայ, Ֆէնհէմթըլ ծայրագոյն սահմաններուն մէջ, Գէրլովէն, — այս էր անունը, — որ սեփականութիւնն էր ընտանիքի մը զոր գնդապետ Արման ու Բէրկազ իր կնոջը թողած էր։ Դղեակը չինուած էր ծովուն եղերքը։

Գնդապետը, Բէրլովէն հասած էր դէպի ապրիլի վերջերը իր կնոջ հետ մէկտեղ. կինը չղի էր և ծնանելու մօտ. նոր գնդապետը իր հետ բերած էր նաեւ հինգ տարեկան տղեկ մը որ հօրը պէս Արման կը կոչուէր, հուսարներու այն տարաբախտ գնդապետին պէս որուն ապագայութիւնը տեսանք։

Գնդապետ Ֆելիքսոն կայսրութեան վերահաստատամբ կոմս եղած էր և ան էր պատճառը արդէն որ այրին (պ. Արման ու Բէրկազի, որ հին տոհմէ ազնուական մըն էր) պատած էր այսպէս իր կոմսուհիի տիտղոսը։

Կոմսը, — ասկէ վերջ այսպէս պիտի կոչենք Իտալացին, — իր ժամանակը մօտակայ անտառները որսորդութիւն ընելով կ'անցընէր և բարեկամացած էր անտառապահներու հետ։

Կոմսուհին կատարելապէս մենակեաց վիճակ մը կ'անցընէր։ Անոնք որ ճանչցած էին Հելէն ու Բէրկազը, այնքան զեղեցիկ և այնքան չքնաղ, Նաբոլէոն կայսեր արքունեաց մէջ, դժուարաւ պիտի կրնային ճանչնալ զինքը նորէն, վասն զի խիստ տժգոյն և թառամած էր, դժուարաւ պիտի ճանչնային զինքը, քանի որ վերջին տատիճանի տխուր թուլութիւն մը ունէր և բռնազբօսիկ ժպիտ մը։

Ջորս տարի վերջը տիկին ու Բէրկազ որ չատ ամիսներէ ի վեր իր ամուսնոյն վիճակին վրայ մտահոգութիւնէ մը որս եղած էր, տեսած էր որ առաւոտ մը Ֆելիքսոն բոլորովին սեւեր հագած դուռնէն ներս կը մտնէր։

Հարիւրապետը, ինչպէս պիտենք, կը սիրէր Հելէնը, բայց իր սէրը ունեցած չէր ուրիշ հետեւութիւն, բայց եթէ ներշնչել մանկամարդ կնոջ խորին համակրութիւն այն մարդուն նկատմամբ, որուն կեղծ ու պատիր, վէս ու չամառ բնաւորութիւնը կը գուշակէր։

Իր ամուսնութենէն վերջ, խիստ չատ անգամ փորձած էր պ. ու Բէրկազի աչքերը բանալ Իտալացիին նկատմամբ ունեցած կոյր սիրոյն և համակրութեանը համար, գժբախտաբար գնդապետը անոր նկատմամբ այնպիսի սէր մը ունէր զոր ոչ մէկ բան կրնար փոխել։

ՌՕԲԱՆՊՕԼ

736-74

Ֆելիքսն կամացուկ մը անոր մօտեցած երկու ձեռքերը իրեններուն մէջ առած և բռած էր, կեղծ արտասուք մը սրբելով.

— Աստուած անպէտ է մեզ համար, Տիկի՛ն, ան առաւ ձեզնէ ձեր ամուսինը, ինձմէ, իմ բարեկամս, միասին լանք...:

Եւ միայն քանի մը վայրկեան վերջը տարտախտ այրին տեղեկութիւն ունեցած էր իր ամուսինին կատակգրին մասին, այդ կատակգրով կը պարտաէր անոր, սիկինին, ամուսնանալով անոր հետ, զաւկին երկրորդ հայր մը տալ...

Բայց կոմսուհին Ֆելիքսին նկատմամբ ունեցած հակակրութիւնը այնչափ մեծ ու ատելի էր որ ապրումտմբեցաւ և չուզեց ձեռքը տալ...:

Իտալացին յարմարող և համբերող էր. իր լուսահոգի բարեկամին փափաքին համար զարմացում կը կեղծէր, և յետոյ յարեց թէ անարժան էր անոր տեղը բռնելու, խոնարհ չնորհ մը խեղճ այրիին պարզ պաշտպանը և անձնուէր բարեկամը և դեռատի որբին պարզ խնամակալը ըլլալու:

Եւ երեք տարի ամբողջ այնքան լաւ կերպով կատարեց այս մարդը իր դերերը, և այնչափ զգոյշութ ու անձնուէր ցոյց տուաւ ինքզինքը որ վերջապէս զինադադարի ըրաւ կոմսուհին, որ կարծեց թէ խաբուած էր և զէշ գտած էր:

Կոմսուհին վերջապէս նկատելով որ իր մենակեցութիւնը իր զաւկին պիտի վնասէ և միանգամայն պիտի խօսուի, և չատ անդամ պատահած էր և չատ բան կրնար ընել որբին ապագային համար, Իտալացին թախանձանքներուն տեղի տուաւ և ամուսնացաւ անոր հետ:

Բայց արտասուց բան, կոմսուհին հազիւ թէ ամուսնացաւ և առաջին հակակրութիւնը զգր ունեցած էր, և որ յաջողուած էր մարելու, կենդանացաւ կոմսուհիին սրտին խորը:

Գնդապետը հասած ըլլալով իր նպատակին իր փեսան նախնդիր և վրիժառու քաւարարութիւնը կամաց կամաց երեւան հանեց: Տեսնուեցաւ որ կոմսը, Ֆելիքսն Հէլէնի առաջին արհամարհանքին վրէժը լուծել:

Այն ատեն, անա սկսաւ խեղճ կինոջ համար այն մենակեցութիւնն, տխրութիւնը և արտասուքները կեանքը որ կը ծածկէ իր անգութ խորհուրդները ամուսնական բռնաւորութեան ներքեւ: Ֆելիքսն ժպտեցաւ իր կնոջ ամենուն առջեւ և անոր դահիճը եղաւ մտերմութեան մութին մէջ. Թշուառականը խեղճ կինոջ համար անանուն տանջանքներ հնարեց, այն աղնիւ կրնկան համար որ մինչեւ մէկ օր հաւատացած էր:

Իր նախանձոտ ատելութիւնը գնոց հասաւ մինչեւ աղուն, Աբրահամ որ կը յիշեցնէր իրեն կոմսուհիին առաջին ամուսինը և որ ատեն ատ վերջինը մայր ըլլալու կէսին վրայ էր, Իտալացին համարձակեցաւ հետեւեալ անպատիւ և վատ հարցը ընել:

— Եթէ փոքրիկն Սբհամ մեռնի, իմ զաւակս պիտի ժառանգէ անհուն հարստութիւն մը և չատ ալ դիւրին բան է որ չորս տարեկան պզտիկ մը մեռնի...:

Այս ձախող մտածումները վրայ խորհելով էր որ կոմս Ֆելիքսն հասած էր մինչեւ Բէրլովէն:

Կոմսուհին իր արտասուքները լափելով էր որ կ'ապրէր այսպէս Բէրլովէնի մէջ բացարձակ մենակեցութեամբ մը, զոհելով էր բոլոր խնամքները իր զաւկին համար, մինչ իր ամուսինը զուարթ կեանք մը կ'անցընէր:

Երեկոյ մը, մայիս ամսուն, դեռատի Սբհամը քնա-

կարանին հարթ տանիքին վրայ ձգած էր խաղալու համար և ինք ներշնչուած աղօթքի մտքի ամփոփման այն պահքին զոր կը զգան տխրացեալ հոգիները, սենեակը քաշուած էր աղօթելու համար փղոսկրեայ խաչելութեան մեծ պատկերի մը առջեւ որ զրուած էր անկողնոյն գլխու բարձին մօտ:

Երկար ատեն աղօթքի զբաղած էր և գիշերը վրայ հասած էր, միջակից և խաւարակուռ գիշեր մը, ծովուն հովը կը փչէր ուժգնակի, յուզեալ ալիքները կ'որոտային քարանցաւներու առորոտը:

Կոմսուհին միտքը լնկաւ զաւակը և ներշնչուած ձախող նախազգացումէ մը, պիտի ելլէր սենեակէն զաւակը կանչելու համար, որ ատեն ամուսինը ետ անցաւ:

Ֆելիքան որսի զգեստներով էր, ամբողջ օրը մօտակայ անտառներուն մէջ անցուցած էր և կ'երեւէր թէ նոյն վայրկեանին հասած ներս մտած էր:

Կոմսուհին, Ֆելիքանը տեսնելուն պէս զգաց կըրկնուիլը այն մեծ անձկութեան որ արդէն իր սիրտը կը սեղմէր:

— Ո՞ւր է ուրիմն Արման, ըսաւ իրեն ուժգնակի:

— Ես ալ քեզի պիտի հարցնէի, պատասխանեց հանդարտօրէն կոմսը, վասնզի ձեր քովը չեմ տեսներ և կը զարմանամ:

Կոմսուհին սարսռազդ կրծ լսեց այս կնդծաւոր ձայնը և իր սիրտին սեղմումը ալ աւելի աւելցաւ:

— Արման՛, Արման՛, գոչեց կոմսուհին, պատուհանը բանալով որ հարթ տանիքին վրայ կը նայէր:

Տղան չի պատասխանեց:

— Արման՛, սիրելի Արման՛ս, կրկնեց մայրը հեծկլտանքով:

Մխիթարիչ լռութիւնը:

Միտքի սեղանի մը վրայ գրուած լամբար մը կէս մը կը լուսաւորէր այս ընդարձակ յարկաբաժինը: Լամբարին ցոլացումներէն մին գնաց ցոլացաւ Իտալացիին թխացած ճակտին վրայ, կոմսուհին այնպէս երեւցաւ որ սակալի ուժգնութիւն մը կը ծածկէր անոր դէմքը:

— Զաւա՛կս, կրկնեց անձկութեամբ, ի՞նչ ըրիք զաւակս:

— Ե՞ս, պատասխանեց կոմսը, այնպիսի սարսուռն ձայնով մը որ անհանդիստ և մտատանջ մօրը ուշադրութենէն չի վրիպեցաւ: Բայց ես չի տեսայ զաւակդ, ես ի՞նչ գիտնամ, ճիշդ հիմա ձիէն վար կ'իջնեմ:

Այս խօսքերը արտասանած պահուն Իտալացիին այլայլած չէչտը գաղտ էր արդէն իրեն սեփական առողջունութիւնը և կատարեալ հանդարտութիւնը:

Բայց կոմսուհին յուզուած և այլայլած ամենաձաղող մտածումներով, չի դանդազեցաւ դէպի դուրս խոյանալու և պոռալու.

— Արման՛, Արման՛, ո՞ւր է Արմանս:

ՏՂԵԿԸ ԻՆՉՊԷ՞Ս ԿՈՐՍՈՒՑԱՒ

Ինան վայրկեան առաջ կոմս Ֆելիքան վերադարձած որսէն և ատոք կոխած էր Բիրլովէնի բակը:

Դղեակին ծառաները քիչուր էին, ծառաներուն մէջ կը գտնուէին նաեւ ախոռապետ մը և երկու չան ոսոտուրներ: Այս վերջին երեքը կը կենային բակին մէջ

որոնք կը զբաղէին չուներու և ախոռներուն, իսկ միւս ասոնց չափ ծառաները դղեակին մէջ ապրին անդին ցըրուած էին:

Կոմսը մեծ սանդուխէն վեր ելաւ առանց իր անցքին վրայ մէկու մը հանդիպելու, գնաց չիտակ իր սիրական ճեմասլաքը, տանիքը, ապակեդուռնէ մը անցնելով մտնելու համար: Այդ տանն պրէթէ պիչիր էր, վերջալուսնային ցնծոյն ճառագայթ մը կը սպրդէր հորիզոնին մէջ և կ'անջատէր տախտին ծովուն յուզիլ ալիքները երկինքի վերջին տախտիներէն: Ծովուն մռընչիւնը կը լսուէր խաղ կերպով: Կոմսը երկար քայլ առաւ և ոտքը բանի մը զարկաւ որ չորուկ ձայն մը հանեց. փայտէ ձի մըն էր, որուն հետ կը խաղար տղեկը:

Ծեկլիան չանչի մը քայլ. եւս առաւ և իրիկուան վերջին չողերու լոյսով նչմարեց որ տղան հարթ տանիքին արգելարանին կռթնած կատարելապէս անշարժ կեցած էր:

Արման իր փայտէ ձիուն հետ խաղալէն յոգնած, նստած էր վայրկեան մը հանգստանալու, և յետոյ չունը սարած էր:

Կոմսը երբ տղան տեսաւ, յանկարծ կանգ առաւ: Բոլոր օրը որսով զբաղած էր, և այդ միջոցին արդէն նեղուած էր այն մտածմունքէն որ յաւուրէ կուգար գինով չուի ըլլալն ի վեր:

— Փոքրիկն Արման, բաւ ինքնիրեն, օր մը չէ օր մը քանի և մէկ տարեկան պիտի ըլլայ և իր հօրը բոլոր հարստութիւնը իրեն պիտի մնայ. բայց եթէ մեռնի իր մայրը պիտի ըլլայ իր ժառանգորդը և իմ հարազատ զաւակս ալ իր մօրմէն պիտի ժառանգէ:

Անգամ մը եւս Իտալային չոյած էր Արմանի մահուան անպատիւ երազը: Արդ, անաւասիկ իր տուն վերադարձին առաջին էակը որ կը ներկայանար իր աչքին տղեկն էր, հոն քնացող տղեկը, այս ամայի և մենաւոր վայրին մէջ հեռու ամէն բանէ, պիչերուան այս ժամուս, որ տանն ամբարտաւանութեան յղացում մը և մտածում մը այնչափ պիւրաւ կը փայլփլի ցած ու վատ հոգիի մը մէջ:

Կոմսը ամենաւին չարթնցուց տղեկը. բայց արմուկը հարթ տանիքին արգելարանին տուաւ և կամացուկ մը պուխը ծռեց:

Վարը, ստորոտը ալիքները կ'ուռենային պատկառելուած ամենատեսակ փրփուրներով և այս ալիքները կրնային դագաղի տեղ ծառայել:

Ծեկլիան նայեցաւ դարձաւ և չուտափոյթ հայեացքով մը աչքէ անցուց հարթ տանիքը: Մարդ չի կար և պիչերուան մթութիւնը կը սկսէր արդէն բոլորովին ծածկել զայն:

Ծովուն ահաճնազոչ ձայնը մինչեւ իրեն կը հասնէր, և կարծես թէ կ'ըսէր իրեն. «Ոչինչան չի վերադարձներ այն բանը որ իրեն կը յանձնուի»:

Դժխեմ լոյս մը անցաւ այս մարդուն միտքէն, սոսկալի փորձութիւն մը խաժաւ գինքը սերտէն:

Կրնար ըլլալ, մրմնջեց, որ տղան հետաքրքիր ըլլալով ծովուն նայելու համար, մաղցած ըլլար արգելարանը, որ երեք ոտքէն աւելի բարձրութիւն չունի:

Կրնայ ըլլար նաեւ որ նոտած ըլլար անխոհեմաբար արգելարանին վրայ և քունը տարած ըլլալ, ինչպէս եղած էր արգելարանին ստորոտը: Ծեծոյ քնացած պահուն կորնցուցած ըլլար հաւասարակշռութիւնը:

Զահոյզ ժպիտ մը անցաւ սառնցաւ Իտալացիին շրթունքներէն:

— Եւ այն տանն իմ զաւակս, իմ հարազատ զա-

ևակս եղբայր չպիտի ունենայ և այլևս պէտք չպիտի ըլլայ պաշտպանութենան կամ ինամակալութեան հաչիւ տալու,

Այս վերջին խօսքերը արտասանած պահուն կոմսը նորէն դէպ ի ծով ծռեցաւ։

Ալիքները խուլ կերպով կը մռնչէին և կարծես թէ կ'ըսէին իրեն. «Մեզի դրէէ ուրեմն այդ տղեկը որ դքեզ կը նեղէ, մինչ գայն ապահով կը պահենք և իրեն հաւասար ծովու կանաչ խոտեղէններէ պատսիկ պատանք մը կը չինենք»։

Ցեսոյ երկարըզ անգամ նայեցաւ չորս կողմը այնպիսի քննող չուտասիրտի կերպով որ յաւուրկ է ոճրագործին, որ կը սոսկայ լրտեսուելէ։ Լռութիւնը, մթութիւնը, մինուիթիւը կ'ըսէին իրեն. «Եւ ոչ մէկը պիտի տեսնէ զքեզ, և ոչ մէկը պիտի վկայէ երբեք մարդկային դատարանի մը առջեւ որ դուն խեղճ տղեկ մը սպաննած ես»։

Այն տեղն կոմսը սարսռաց և այլևս չկարանեցաւ։ Քայլ մըն ալ առաւ. ջնջացած տղեկը բազուկներուն մէջ առաւ և կամացուկ մը դիւրաբեկ արարածը բռնեց արձակարանին վրայէն վար նետեց։

Երկու երկվայրկեան վերջ խուլ ձայն մը՝ որ ծովու անդունդներու խորութենէն վեր կ'եկներ, կը բարձրանար, իրեն խմացուց որ կոհակները ընդունած կլլած էին իրենց որսը։

Տղեկը պզտիկ պղտակ մը իսկ արձակած չէր պատրաստութեան մէջ արծնացած պահուն։

Քանի մը վայրկեաններ, ծեկերուն անչարժ կեցած մնացած էր, բռնուած անօրինակ ջղաձգական տենդէ մը, այն տեղը ուր գործած էր իր ոճիրը։ Բայց յետոյ թշուառականը վախցաւ և ուզեց փախչիլ, սակայն և

այնպէս պաղարիւնութիւնն որ մեծ ոճրագործն երեսն յատուկ է, սկսաւ անոր վրայ ալ տիրել, և չատ չուտ հասկցաւ որ ինքզինքը կը մատնէր եթէ փախչելու ըստ։ Այն տեղն անապահով քայլով մը, բայց ճակատը լանջերտ դուրս եկաւ ոտքերուն մատերուն ծայրերուն վրայ կոխելով և ուղղուեցաւ դէպի իր հինգ յարկաբաժինը, ալ նեղ ու երկայն ճամբուն սպասուելին վրայ լաւ մը հնչեցնելով իր կօշիկներուն չռնչիւնը։

Կոմսուհին իր սենեակէն դուրս խոյացած էր, ամէն արձագանքի իր զաւակը հարցնելով, և իր ամուսինը իրեն հետեւած էր, ցուցնելով իր կարգին սաստիկ անհանգստութիւն մը և մտատանջութիւն մը, ցաւատանջ վիճակ մը, վասնզի տղեկը սովորութիւն ունէր խաղը լմնցածին պես վազելու, մօրկանը քովինկը գալու։

Կոմսուհին աղաղակները բոլոր դղեակը իրար անցուցին։ Ծառաները վազեցին եկան։ Եւ ոչ մէկը տեսած էր փոքրիկն Սբմանը այն ժամէն ի վեր որ տեսեր մայրը գայն «Թարացա»ին վրայ ձգած էր։

Սչքէ անցուցին դղեակը, բակը, պարտէզը. տղեկը և ոչ մէկ տեղ էր։

Երկու ժամ անօգուտ փնտռտուքներ ըրին, կոմսուհին չուտրած, յուսահատութենէն ձեռքերը կը գայլարէր և աչքը կարծես թէ թափանցել կ'ուզեր ծեկերուն սրտին խորը, զոր արդէն իր զաւկին սպաննիչը կը նկատէր և կը դուշակէր թէ ինչ ըրած էր։

Բայց Իտալացին այնչափ լաւ կերպով կը կեղծէր ամենախորին վիշտ մը, իր ձայնին և չարժուածքին մէջ այնչափ միամիտ յուսահատութիւն մը կար որ մայրը անգամ մը եւս կարծեց որ կը հնազանդէր այն անյաղթելի հակակրութեան զոր ամուսնոյն նկատմամբ ունէր, ամբաստանելով զինքը այսպէս իր որդւոյն անհետացման միակ պատճառ և հեղինակ։

Ցանկարծ ծառայ մը հասաւ, եկաւ ձեռքը բան մը բռնած, որ ազուն ձերմակ փետուրով զարդարուած պզտիկ գլխարկն էր, և որ թնդացած առնն պլեէն «Թարագա» ին եղերքը ինկած էր:

— Ո՛հ, ատաթախաթը, բացագանչեց Ֆելիքսն այնպիսի չնչաւոյ մը, որուն խեղճ մայրն ալ արձագանգ տուաւ: Վեր մագլցած ըլլալու է:

Բայց այն վայրկենին երբ կոմսուհին նո՛ւ նո՛ւ կերթար սարսափելի այս խօսքերուն և իտես այս առարկային որ կարծես ազեաթեր ու սխոբը ճչմարտութեան առաքեալին կը հասատաէր, մարդ մը երեւցաւ դրան սեմին վրայ, ուր կը գտնուէին այն առնն երկու ամուսիններն և իտես այն մարդուն կանգ առաւ Ֆելիքսն ապշած և նո՛ւ նո՛ւ գնաց և ինկաւ:

ՈՐՈՎԱՅՆԻՆ ՄԱՆՈՒԿԸ ՎԱՏ ՄԸ ԿԸ ՓՐԿԷ

Բիչ առաջ տեսնուող մարդը երեսուն և հինգ տարեկան մարդ մըն էր, կարմիր մաղուէններով զարդարուած էր և երկայն բրաէնկոթ մը հագած, զոր կը հաղնէին կայսրութեան վերահսկողամարդը կայսրութեան մէջ մեկ կողմ դրուած պինուարները:

Բարձրահասակ մարդ մըն էր ան. խաւարին փայլ կը փոլփոլէր իր նայուածքին մէջ, իր բարկութենէ ժժգունած դէմքը ցասկոտ ցոլացումով մը լուսաւորելով:

Երեք քայլ առաւ դէպ ի Ֆելիքսն, որ սարսափ-

հար նո՛ւ նո՛ւ կը քաշուէր, դէպ ի անոր երկնցուց ձեռքը և պոռաց.

— Մարդասպա՛ն, մարդասպա՛ն...

— Պասթիէ՛ն, մրմռաց Ֆելիքսն սարսափահար:

— Այո՛, կրկնեց հուսարը, Պասթիէն նոյն ինքն է, որուն համար կարծեիր թէ թաղպէյր ինկաւ մեռաւ արձակած գնդակէդ և որ սակայն չէ մեռած... այո՛, Պասթիէնն է զոր խաղախնները գտան արիւնաթաթաւ, փախուստէդ և կրկնակ ոճրագործութիւններէդ ժամ մը վերջը: Այո՛, Պասթիէնն է, որուն կեանքը ազատեցին խաղախները և գերի տարին. Իուսերը զինքը չորս տարի գերութեան մէջ պահեցին, և հիմա ազատած հուպայ հաշիւը պահանջել քենէ՛ իր գնդապետին, Արման որ Բէրկաղի, արիւնին համար, որով շաղախուած են ձեռքերդ:

Ֆելիքսն սարսափահար եղած միշտ նո՛ւ նո՛ւ կ'երթար այս սարսափելի երեւոյթին հանդէպ: Պասթիէն կոմսուհիին նայեցաւ և ըսաւ.

— Այս մարդը, տիկին, այս թշուառակա՛նը սպաննեց զաւակդ ինչպէս չորս տարի առաջ սպաննեց անոր հայրը:

Կոմսուհին հառկչաւ:

Այն առնն մայրը չուսարաց և գրեթէ խենդ, էգ վագր մը դարձաւ իր զաւկին սպաննիչին ներկայութեանը, անոր վրայ յարձակեցաւ զայն իր եղունգներովը խեղդելու համար, և պոռաց.

— Մարդասպա՛ն, մարդասպա՛ն, անօրէն, անաստուած, Աստուծմէ գնո՛ւաս, կախաղանը քեզ կը սպասէ...: Ես ձեռքովս դահիճին պիտի յանձնեմ զքեզ...:

Բայց, որովհետեւ ան վատաբար նո՛ւ նո՛ւ կը քաշ-

ուէր, մայրը ճիչ մը արձակեց և կարծեց թէ բան մը կը փրթի իր աղիքներուն մէջէն: Տժգունեցաւ, և կանգ առաւ երերուն, խորտակուած և ուժաթափ:

Այն մարդը՝ զոր կ'ուզէր օրէնքին վճռադրին ենթարկել, այն մարդը՝ զոր կ'ուզէր կախաղանը հանել, այն մարդը՝ որ թշնամական վատ մըն էր, հայրն էր այս միւս տղուն որ կը սկսէր յուզուիլ իր արգանդին մէջ:

ԱՐՄԱՆ ԿԻՆ ՄԸ ԿԸ ՓՐԿԻ

1840ի հոկտեմբերին վերջերը գիշեր դէպքերէն քանի տարի յետոյ, իրիկուն մը, Հռովմի մէջ, մարդ մը, որուն չարժուձեւերէն ու գլեսոնաներէն կը հասկցուէր թէ Ֆրանսայի մըն էր, կառքի մէջ նստած հասաւ Թեպէր և անցաւ Անդր-Թեպէր:

Այս մարդը երկայնահասակ էր, երիտասարդ, հաղիւ քսանեւութը տարեկան: Իր առնական գեղեցկութիւնը, սեւ աչքերը, գեղեցիկ նայուածքը, իր երկայն, խորհուրդ և արուեստագէտի յատուկ ճակատը ու մեծամազոտ վիճակը կը հրաւիրէին Հռովմի Անդր-Թեպէրեան գեղեցկուհիներու ուշադրութիւնը:

Իրիկնադէմին, արեւին յետին ճառագայթները ոսկեզօծ Թեպէրի ալիքներուն մէջ կը մարէին, յատկապէս քաղաքին չէնքերուն վրայէն կը սահէին ծիրանագոյն և ամպագոյն ցոլացումներ սփռելով պալատներու և եկեղեցիներու պատուհանները: Սդը պարզ էր և

չաղոյր: Անդր-Թեպէրեան գեղանիները դուռերու սեմերուն վրայ նստած, իրենց լիլիկները կը դարձնէին, աղայք փողոցը կը խաղային, երիկ մարդիկ կը ծխէին, և հեռուէն մարդ կ'ընէին երդ մը որ կ'երդէր այդ Ֆրանսայի երիտասարդը, այն նոր, ծամածուռ և դարձդարձիկ փողոցին մէջ՝ ուր մտած էր երիտասարդը:

Այս փողոցին մէջտեղ կոկիկ տուն մը կար թարասյայէ տանիքով, պատերուն վրայ կը տողտակէին իրլանտական բաղեղները, որուն ճիւղերը հիւսկէն մը կը կազմէին ոսկեզօծ և հատուն ողկոյզներով զարդարուն որթատունկի մը տորոտը:

Այս տունը կատարեալ լռութեան մը մէջ թաղուած էր, կարծես թէ մարդ չի կար ներսը:

Դեռատի Ֆրանսային կանգ առաւ դրանը առջեւ, դրսանէն բանալի մը հանեց, բացաւ դուռը և ներս մտաւ:

Մարմարիոնէ բակէն անցնելով սանդուխէն մագլցելու պէս վեր ելաւ:

— Ո՞ւր է ուրեմն Ֆօրնարինան, հարցուց ինքնիրեն, ուղղուելով դէպ ի առաջին յարկը: Հակառակ իմ հրահանգներուս միշտ մինակ կը ձգէ իր տիրուհին: Հոն, պահպանելու համար զանձ մը, անդի՛ն զանձ մը, խեզճուկ տրակոն մը ունիմ:

Սանդուխին աստիճաններուն վրայ բացուող դրան կամաց մը զարկաւ:

— Մէ՛ք, լսաւ ներսէն քաղցր ձայն մը:

Այցելուն դուռը հրեց և ինքզինքը գտաւ պարզական կերպասով զարդարուած խցիկի մը մէջ: Զարդարուն սենեակին ծաղիկ թաղարները անուշահոտութիւններ կը բուրէին, հոն տաճկական սիւնանի մը վրայ ընկողմանած էր գրաւիչ և թիւղիչ գեղուհի մը, որուն

առջեւ կեցաւ հիասքանչ, թէպէտ առաջին անգամը չէր որ կը տեսնէր այդ վեղարին։ Կինը գրեթէ քսան երիք տարեկան կար, պզտիկ, փափկասուն, ճերմակ և քիչ մը ժժգոյն, խարտեաշներ էր, աչքերը կապոյտ էին. կարծես Հիւսիսի գալչ արեւին տակ բացուած և վայրկենապէս Տաւրոսի երկինքին տակերսուն յանձնուած վարդ մըն էր։ Մանկամարդ կինը, մեկ խօսքով, սքանչելի դէմքեցիկութիւն մը ունէր։

Անդրմեծերեանք զմայլած էին անոր գեղեցկութիւնը տեսնելով։

Մանկամարդ կինը, երբ տեսաւ Ֆրանսացին, առաջ եկաւ և ուրախութիւնն աղաղակ մը արձակեց։

— Ա՜հ, բաւ, ես ալ քեզի կը սպասէի, Արմա՛ն, կարծես թէ սովորականէն աւելի կ՚ուշանայիք։

— Աչխատանոցս հիմա կ՚ելլեմ, պատասխանեց Արման, և աւելի կանուխ քովդ եղած պիտի ըլլայի եթէ ընդունած չըլլայի այցելութիւնը կարմինով Մթնեսո Լանսիէ, որ կ՚ուզէ արձան մը ունենալ։ Կարմինը ժամերով քովս նստած մնաց, բայց, յարեց արուեստագէտը, —որ Ֆրանսացի քանդակագործ մըն էր Հռովմէն մրցանակի արժանացած,— սովորականէն աւելի ժժգոյն էք, Մարթա՛, յուզուած կ՚երեւաք։

— Ա՞յդպէս կը գտնէք։

— Այո՛, պատասխանեց։

Գովիկը նստաւ ու բռնելով անոր երկու ձեռքերը, սեղմեց սիրով և յարգանքով. յետոյ չարունակեց.

— Անձամբօք ապահով մը կը նկատէք, խեղճ Մարթա... վախցա՞ծ էք... ի՞նչ էք... ձեզի բան մը պատահած ըլլալու է... բա՛ք... պատասխանեցէ՛ք...։

— Լա՛ւ, բաւ, իրաւունք ունիք, Արման, այո՛, վախցայ և անհամբերութեամբ ձեզի կը սպասէի...։

— Ի՞նչ բանէ վախ...։

— Մտի՛կ ըրէք, բաւ ուժգին մը... պէտք է թողուլ Հռովմը... այո՛, պէտք է... պարապ տեղը պիս ծածկած պահած ես մեծ քաղաքին այս արուարձանին մէջ, ուր օտարականը քնաւ ապահով չըլլար։ Պէտք է մեկնիլ և երթալ Ցլօրանս, այո՛, պէտք է մեկնիլ։

Անօրինակ ժժգոյնութիւն մը ծածկած էր մանկամարդ աղջկան ամբողջ դէմքը։

— Ո՞ւր է Ֆօրնարինան, հարցուց բերան կերպով քանդակագործը։

— Ձեզի սրինգի որ զձեզ հոս բերէ. անիկա մեծ ճամբէն գացած պիտի ըլլայ և դուք փոքր ճամբէն հոս եկած, միտքը խաչաձեւած ըլլալու է, ան ձեզի դնաց դուք հոս եկաք։

— Այո կինը, զոր ձեր քովը դրի զձեզ մինակ չի ձգելու պաշտօնով՝ կարկի է... սիրունի՛կ հրնչասակ, կարկի է. ըսէք... է՛է։

— Ո՛հ, այդպէս մի՛ կարծէք, Արման, Ֆօրնարինան միշտ իսկ կը մեռնի և չի մատներ պիս։

Արման ոտքի եղած էր ու անհանգստութեամբ, բերան քայլով մը խցիկին մէջ վեր վար կը չրջապտէր, չափազանց յուզուած էր։

— Բայց, վերջապէս, պոռաց Արման, ի՞նչ պատահեր է ձեզի, ի՞նչ տեսաք որ այդքան չուտ մեկնիլ կ՚ուզէք։

— Տեսայ զայն։

— Զո՞վ։

— Զինքը։

Մարթա մեծ պատուհանին մօտեցաւ և փեղկերուն մէջտեղէն անոր ցուցուց փողոցին մեկ անկիւնը։

— Հոն, բաւ, երեկ իրիկուն, ժամը տասնին,

այն վայրկեանին, երբ դեռ նոր դուրս ելած էիք... ան կծկուած էր այս տան անկիւնը, և բոցկլչէն նայուածք մը կը նետէր այս տանը վրայ: Կարծես թէ կը տեւէր վայրկեան... և ես ճրագ չունէի, այն տունն երբ ան լուսնի լոյսով լուսաւորուած էր, սարսափելիօրէն քաշուելու համար: Կարծեմ ազաղակ մը արձակելի մարելու, ու նուաղելու տեղս... ա՜հ, չատ նեղուեցայ:

Սրման Մարթայի մօտեցաւ, նստեցուց զայն սիւնին վրայ, առաւ անոր փափուկ ձեռքերը իր ձեռքերուն մէջ ծնրադրեց անոր առջեւ:

— Մարթա՛, ըսաւ, ի՛նչդ՞ք պիտ մաքի ընել, ի՛նչդ՞ք ունենալ վրաս այն հաւատքը, զոր մարդ կ'ունենայ Հօր մը, վաղեմի և ազահով բարեկամի մը, վերջապէս նոյնինքն Աստուծոյ վրայ:

— Ո՛հ, այո՛, պատասխանեց, խօսեցէ՛ք... պաշտպանեցէ՛ք պիտ... նեցուկ եղէք ինծի... այս աշխարհիս վրայ ձեռնէ զատ ուրիշ մարդ չունիմ:

— Տիկի՛ն, կրկնեց, վեց ամիս անցաւ այն օրէն մինչեւ հիմա երբ ձեզի հանդիպեցայ դիշեր տեղն՝ եկեղեցիի ներքին սանդուխին աստիճաններուն վրայ, ուր ծնրադրած կուլայիք, այնչափ յուսահատած և միանդամայն այնչափ չքնաղացած էիք նոյն վայրկենին որ կարծեցի թէ երկին պատպատուիան յանձնուած երկնային հոգիի մը կոթողան վրայ աղբացող ու հեծեծող երկնաւոր հրեշտակ մը տեսայ, կուլայիք այնպիսի հոգիի մը վրայ զոր դժոխք յափշտակած էր անկէ, դուք կուլայիք, Մարթա՛, դուք կուլայիք, Տի՛կին, և կը խնդրէիք Աստուծմէ որ թոյլատրէր ձեզ դառնալ դէպի անոր ձեզ մեռցնելով հանդերձ: Ձեզի մօտեցայ բռնեցի ձեռքէդ և յուսահատութեան քանի մը խօսքեր փափաքի ձեր ականջին: Ձեմ գիտեր թէ այն տեղ

ձայնս և խօսքերս բաւական ճարտասան թուեցան ձեզի և գոնէ արդեօք ձեր հոգիին ճամբան միայն գիտեմ թէ յանկարծ ուշք եկաք և կրթնեցաք ինծի, պաշտպանի, ամենապաշտ նեցուկի մը կրթնելու պէս:

Մեռնիլ կուզէիք և ես ապատեցի զձեզ, յուսահատութեան վրայ խօսք կը խօսէիք և յուսադրեցի զձեզ, ձեր խեղճ սիրտը վշտաբեկ էր և ես փորձեցի զայն բժշկել:

Այն օրէն ի վեր ես մարդոյ դերերջանիկը եղայ և դուցէ դուք նեղուեցաք, դուք, այնպէս չէ՞:

Այո՛, Սրման, դուք ազնուասիրտ էք և բարեսիրտ, մրմնջեց, կը սիրեմ զձեզ:

— Աւա՜ղ, պատասխանեց Յրանուացին, ես խեղճ արհեստագէտ մըն եմ, հասքաս և հայրենիք չունիմ, վասնզի հինգ տարեկան եղած տեղս, ծովէն դուրս և վերցուցին գիս անտէր անտէրունչ:

Կառչած էի քարաժայռի մը, մահուան դէմ մաքառելով և չի նայելով իմ դեռատի տարիքիս: Հարբուտուխիս վրձինս է միայն, չունիմ ուրիշ ապագայ, բայց եթէ վաստակելիք փառքս: Ձեզ տեսայ չի տեսայ հաւնեցայ և քիչ ժամանակէն կինս պիտի ըլլաք և ես չատ լաւ կերպով պիտի կրնամ պաշտպանել զձեզ, բայց պէտք չէ՞ որ ես ալ ձեր զաղտնիքը գիտնամ և պիտի ըսէ՞ք ինծի տակաւին. «Կամ վիճենա կամ ծլօրտնա մեկնինք, տակաւին պիտի ըսէ՞ք, մի՛ հարցափորձէք գիս»: Ո՞վ է ուրեմն այն տակալի և անիծեալ մարդը որ կը հալածէ զձեզ. չէ՞ք կարծեր որ ես բաւական զօրաւոր եմ զձեզ պաշտպանելու համար:

Մարթա ժպտգին էր լանդամներովը կը դողդողար, աչքերը դէպ ի գետին սեւեռած:

— Տեսնենք չարունակեց Սրման, տեսնենք, սիրե-

վա, ինչ որ ալ ըլլայ այն անցեալ յիշատակը որ զՃեզ կը նեղէ, չի կրնար իմ սէրս փոխել, այլակերպել, ջնջել, բնա՛ւ, բնաւ։

— Ո՛հ, ըսաւ Մարթա, քանի որ սէր ըսուածը ոճրագործութիւն մը չէ, անցեալս ամենևին չի պիտի ամչցնէ զիս։ Այո՛ սիրեցի տասնըեօթը և տասնըութը տարեկան եղած ժամանակս ունեցած դիւրահաւանութեամբ, եռանդով և սուրբ սիրով սիրեցի զԺոխայլին ժպիտով, անպատիւ արտով վատ և ցածոգի մարդ մը հաւատարիմ և բարեսիրտ կարծեցի։ Այս մարդը հրապուրեց զիս, առևանգեց զիս հօրենական տունէս։ Այս մարդը իմ դահիճս եղաւ։ Բայց Աստուած վկայ, այն օրը երբ ճանչցայ զինքը, փախայ քովէն և ազատեցայ։

Արման ծնրադրած միշտ մանկամարդ աղջկան առջեւ ըսաւ.

— Ըսէ՛ ինծի ամէն բան, ըսէ ինծի մբմնջեց, ես պիտի պաշտպանեմ զքեզ, ես պիտի սատկեցնեմ այդ թշուառականը։

— Լաւ ուրեմն, պատասխանեց Մարթա, մանկ ըրէք զիս։ Պուսայի մէջ ծնած եմ, հայրս պատուաւոր վաճառական մըն էր, մայրս ազնուականներու աչք։ Տասը տարեկան եղած առենս, մայրս կորսնցուցի, և մինչեւ տասնըեօթը տարեկան փակուած մնայի վանքի մը, Թուրի մէջ (Լուառ), վանքէն եղած առենս էր որ հանդիպեցայ հրապուրիչիս։ Հայրս, բաւականաչափ հարստութեամբ մը գործէ քաշուելէ վերջը՝ Պուսայէ վեց փարսախ հեռու Լուառէ դէպ ի Օրլէան իջնալու ճամբուն վրայ պզտիկ տացուածք մը ծախու առած էր, ուր զիս տարաւ երբ ես Թուր վերադարձայ։ Մառնիէրէ ժամ մը հեռու կը գտնուէր կօ-ֆօէնի դղեակը։ Այս գեղեցիկ և պատուական հողը կը վերաբերէր կոմս Ժէլիւսն անուն Ֆրանսացած Իտալացի հրամանատարի մը։ Կոմսը, ամառը կնոջ հետ, Հօ-ֆօէն կը բնակէր։ Կոմսը խստաբարոյ, վէս մարդ մըն էր, որ միշտ կը տանջէր կինը և անոր դահիճը կ'ըլլար։ Խեղճ կոմսուհին ժժգոյն էր մլչտ, հիւանդկան ևօթանասուն տարեկան պառաւի մը պէս ինք իր վրայ ծռած կորաքամակ էր, թէպէտ հազիւ հազ չիսուն տարեկան կար։ Երբ Մառնիէր հասայ, անտառի վերաբերեալ վէճեր հայրս կոմսին հետ յարաբերութեան մտցուցած էին։ Դղեակ գալն դեղիւմս Անտրէա բացակայ էր, մինչեւ մայիս ամսոյ վերջերը հոն պիտի գար։ Կոմսուհին սէր տուաւ ինծի, և ես իրեն համբ ընկերուհի մը եղայ։ Խեղճ կինը կը տանջուէր այնպիսի խորշրդաւոր ու գաղանի ցաւով մը որուն գաղանիքը գիտէին թէ՛ աղախնայ կոմսը և թէ կոմսուհին։

Երկու ամսվներ չէին գանուեր առանձին, իրարու հետ չէին խօսեր, օտարականի մը ներկայութեան քանի մը սիրալիր խօսքեր միայն կը փոխանակէին։ Անխոհ մը վերջը դերկոմսը ժամանեց։

Գեղատեսիլ մարդ մըն էր դերակոմսը, կարծես թէ այնքան չի սիրեր իր մայրը։ Կոմսուհին հետզհետէ կը տկարանար. օր մը յուզումնալից ձեռքս սեղմեց և ըսաւ.

—«Կարծեմ թէ պիտի մեռնիմ»։

Աւրտաւեւ քանի մը օր վերջը, գիշերը ծառայ մը Մառնիէր եկաւ Հօ-ֆօէնէն և զիս կը փնտռէր։ Կոմսուհին օրնասի մէջ էր և զիս կը փնտռէր։ Ծառային և հօրս հետ արշալոյսին դղեակ հասանք. աշուն էր, օդը ցուրտ, կարծես սեւ օր մըն էր։ Կոմսուհին անկողնին մէջ դառնաք, աչքը չկրմի սասկումենէն սասպերու պէս կը փալփլէր, և շրթունքները գունատած էին։ Քանա-

նայ մը իր անարին մօտ կեցած ոգեւարներու աղօթքը կը մրմնջէր, ծառաները ծնրադրած կուլային: Բայց կոմսը և որդին հոն չէին, և մենք պարապ տեղը զանոնք կը փնտռէինք:—Երկու օրէ ի վեր որսի գացած են, մրմնջեց ոգեւար կինը, զանոնք չպիտի սեւնեմ այլեւս»:— Արդարեւ կոմսը և որդին ազգականներուն գացած էին. Պլուայէ տասը փարսախ հեռու: Ազնիւարշ և սիրաշահեցիկ էր տեսարանը, ամուսին և զաւակ ունենալ եւ քովը չունենալ մեռած պահուն, և օտարականներու քով հոգին աւանդել: Առաւօտուն ժամը տասնին մեռաւ խեղճ կինը, և իր վերջին խօսքը սա եղաւ. «Անարէա, ապերախտ զաւակ...» և խեղճ վաղեմի սպասաւորէն որ կը փոխուար. «Դեր կոմսն էր որ մայրը մեռցուց»: Փոխ հաւատա՞ք սիրելիս, անա այս մարդն էր որ խոստովանեցաւ ինծի իր սէրը: Իր մօրը մեռնելէն վերջ էր որ դիւթեց զիս և ես հաւատացի անոր անկեղծութեանը, իմ վրայ ազդեց ան և ըսաւ օր մը.

— «Մարթա՛, կ'երդնուիմ որ կինս պիտի ըլլաս: Եւ որովհետեւ հայրս քնաւ չի պիտի հաւանի մեր միութեան, դուն աղքատ և ես հարուստ ըլլալուս պատճառաւ, կ'ուզե՞ս փախչիլ: Իտալիա կ'երթանք: Հոն կ'ամուսնանանք, և ժամանակը, ղէնըմնիէց կ'ընէ հայրս»: —Եւ իմ՞նա հաբուսի սարսափանար: «Քու կինդ կուգայ մեզի միանալ»: «—Բայց ինչո՞ւ համար քնաւ իրեն սիրահարիս չի բանանք ըսի. «—Հօրդ ընտանեկան մինչեւ աստիճանութեան կ'երթայ: Եթէ իրը դործակից առնենք զայն, երբեք չպիտի ուզէ խանգել հայրս, պիտի երթայ դինքը գտնէ և ասով մեր երջանկութիւնը միշտ վտանգի պիտի ենթարկուի»: Հաւատացի այս մարդուն, տեղի տուի, և հետեւեցայ

իրեն: Ձմրան գիշեր մըն էր, սիրելի՛ս, երբ ես՝ յանցաւոր, Թողուցի ընտանեկան բոյնս և հետեւեցայ զիս փախցնողին. Թղթատարի կառք մը Մարսիլիէ կ'ելս փարսախ հեռու կը պահէր. և Անարէա հոն տարաւ զիս, յուզուած էս և սարսափէս կէս մը խենթեցած էի: Սենեակիս մէջ սեղանին վրայ, երկար նամակ մը ձգած էի, որով ներողութիւն կը խնդրէի հօրմէս և փախուստս կը ծանուցանէի: Ութ օր վերջ Իտալիա կ'հանք, և հասանք Միլան: Հոն Անարէա տուն մը վարձեց. զիս իբր կինը ներկայացուց Միլանի ազնուականներուն, մեծաշուք հագիւերոյթներ տուաւ:

Շատ անգամ կ'ազաչէի որ հայրը հաճոյէ, որ հոս գայ և բնակի մեզի հետ: Վերջապէս ձեր հօրմէն և մօրմէն լուր ընդունելի», պատասխանեց, թխատ բարկացած և կատղած են, բայց ժամանակը կը հանդարտեցնէ զանոնք... սպասենք: Անարէա սկսաւ ի դերեւ հանել բոլոր այն խոստկութիւնները, որոնք կապ ունէին մեր մօտաւոր ամուսնութեան: Կանոքերնիս այսպէս անցան: Շատ անգամ զբած էր հօրս, երբեք պատասխանած չէր: Այն ատեն հասկցայ որ Անարէա նամակները ղրկել չէր սար հօրս: Անարէա գեղազուարճ կեանք մը կ'անցընէր Միլանի մէջ: Ունէի ձիեր, սպասաւորներ, հրաւիրեալներ և ըստ երեւոյթին կանանց երջանկագոյնն էի: Բայց օր մը երբ յիշեցուցի իր խոստումները՝ պատասխանեց լինձի անհամբերութեամբ. —Սպասեցէ՛ք ուրեմն, սիրելի՛ս, հայրս ձեր է, օր մը չէ օր մը պիտի մեռնի... այն ժամանակ կ'ամուսնանանք քեզի հետ:» Եւ որովհետեւ սխրած էի այսպիսի պատասխան մը առած ըլլալուս համար, գրպանէն հանեց նամակ մը և լինձի երկնցուց և ես կարդացի զայն ժպտնելով: «Սմենասիրեալդ իմ որդի, կ'ըսէր կոմսը,

ո՛եւ է անպատեհութ ւն չեմ տեսներ մեր չրջականերու աղջիկները հրապուրելով Իտալիա տանելնուդ մէջ, բայց կը սիրեմ հաւատալ թէ անոնց հետ ամուսնանալու մասին չէք մտածեր, և ինչ որ ալելի է, ձեռքիս տակ փայլուն ամուսնութիւն մը ունիմ ձեզ համար։

Նամակը ձեռքէս ինկաւ և ես Անարէան կը դիտէի զարմացկոտ։

— Ի՛նչ լաւ, ըսի անոր, ի՞նչ կը յուսաք ընել ուրեմն պարոն։

— Բայց պատասխանեց, ապասել...

— Ինչի՞ սպասել։

— Հօրս մահուան, ըսաւ պաղարիւնութեամբ, կը ճանչնամ զայն, դիս պիտի ժառանգադրկէ ան։

Ու Անարէա, կրունկներուն վրայ դառնալով և երգ մը մռմռալով ելաւ դուրս։

Ա՛հ բարեկամս, մրմնջեց Մարթա ապշանաք, այդ օրէն ի վեր այդ մարդուն զգուելի նկարագիրը կը սկսէի դուշակել։ Զիս իր համանուէին ընել ուզելէ զատ ուրիշ ո և է մտադրութիւն չունէր, ութ օրուան մէջ զառանցանքի խառնուած տեսակ մը ուժգին տենդով կը տառապէի... հայրս կը կանչէի... Աստուծմէ ներողութիւն կը խնդրէի... Անարէայի ծունկերը կ'ինայէի պաղատելով որ պատիւս վերադարձնէ ինձ՝ դիս տաճարին ստրը առաջնորդելով։ Անարէա հասարակ տեղիքներով և պլպլէն հետաքրքրելու խօսքերով պատասխանեց ինձ։ Երբոր ինքզինքիս եկայ, ուղղակի գացի քահանայի մը տունը խոստովանեցայ իրեն և իրմէ խորհուրդ ուղեցի։ Քահանան պատասխանեց ինծի.

— Գնա զաւակս, հօրդ քով և Աստուած որ մեծ է և ներողամիտ, պիտի ներէ քեզի, և թերեւս կատարելիքը այն մարդուն որ կը մերժէ ձեզ հանդէպ իր ունեցած պարտքը կարգադրել։

Հա՛յրս, ա՛հ, կը յիշեմ այն տեսիլը թէ տեսնով հայրս ո՛րքան բարի էր իր զաւակին համար և ես կ'ունկնդրէի Աստուծոյ պաշտօնէին խրատը իբր երկինքէն եկած պատգամ մը։ Ուզեցի հնազանդիլ... առտու մը Անարէային յայտնելու մտադրութիւնս։

— Եւ ո՞ւր կ'երթաս, հարցուց անտարբերութեամբ։

— Յրանսա կը վերադառնամ, պատասխանեցի հպարտութեամբ, հօրս քով կ'երթամ։

— Հօ՞րդ, ըսաւ դողդոջ ձայնով մը։

— Ա՛յո՛, ըսի, և թերեւս նորէ ան ինծի։

Գլուխը երերցուց տրտմութեամբ։

— Ախ՛ղճ Մարթա, ըսաւ ինծի, երկար տեսնէ ի վեր ճշմարտութիւնը ծածկած էի քեզմէ, չէի ուզեր սիրտդ վիրաւորել... բայց, պէտք է որ ըսեմ այդ բանը, քանի որ պիտ կ'ուզես թողուլ։

— Աստուա՛ծ իմ, զոչեցի յուզմունքով. ի՞նչ պիտի ըսէք ինծի ուրեմն։

Զպատասխանեց, բայց ինծի երկնցուց սեւածիր նամակ մը ամուսնս մը թուականով. հայրս մեռած էր վիշտէն և ես էի որ մեռցուցած էի զայն։

Խեղճ Մարթա, ըսաւարուեստագէտը իր ձեռքերուն մէջ առնելով սպիտակ ձեռքը զեռատի կնոջ, որ իր հօրը վերյիշումով սկսած էր դառնօրէն արտասուել։

Մարթա արցունքները սրբեց և չարունակեց։

Հայրս մեռած էր. տակաւին կը սիրէի Անարէան և աչխարհիս մէջ իրմէ զատ մէկը չունէի սիրելու համար. ինծի համար իր խնամքները զգուանքները կրկնապատկեց և երբէք քաջութիւնը չունեցայ լքելու զայն։

Սուգիս առաջին օրերուն, ինծի համար բարի և զաւակ և դորովալիր. խօստացաւ ինձմէ զատ ուրիշ կին չունենալ և տկարութիւնը ունեցայ հաւատալու իր

խօսատումին։ Բայց իր սոսկալի նկարագիրը վերսկսաւ քիչ առենէն։ Իր հոմանուհին եղայ կրկին և ոչ թէ կինը։ Իր զեղխութեան բարեկամներուն առջեւ վերստին բայաւ մեր տան դուռը, և այն առեն միայն հասկցայ որ իր ձեռքին մէջ պարզ խաղալիք մըն էի լոկ։ Թերեւս կը սիրէր զիս, բայց ինչպէս որ կը սիրէր իր ատացուածքը։ Նախորդ ակնածանքները և յարգանքները նուազեցան։ Ես զոյն սակայն կը սիրէի տակաւին։ Սկսաւ ծաղկավաճառուհի մը հետ սիրաբանել։ Ուզեցի այլեւս փախչիլ այս մարդուն քովէն որ սկսած էր այլեւս անտանելի դառնալ. բայց ո՞ւր փախչիլ, ո՞ւր երթալ։

Ա.յոու հանդերձ լինձի հետ բռնութեամբ կը վարուէր։ Անգութ բնազդումները սկսան երեւան գալ բուն մարդուն մէջ։

Իրիկուն մը, Անտրէա կռիւ բռնուեցաւ Աւստրիացի երիտասարդ հրամանատարի մը հետ, և հետեւեալ առաւօն մինամարտի ելաւ անոր հետ։ Ընտրուած զէնքը ատրճանակն էր։ Մենամարտի պայմաններուն համաձայն երկու ոտներնէրը իրարու վրայ պիտի քաշէին և ըստ կամս կրակ պիտի ընէին։ Նախ և առաջ հրամանատարը քաշեց։ Անտրէ երբէք չդանդաղեցաւ և չարունակեց անոր վրայ քալել։ Քալեցէք ուրեմն, պոռացին վկաները։ Ո՛չ տակաւին պատասխանեց։ Մօտեցաւ հակառակորդին և ատրճանակին բերանը դրաւ անոր կուրծքին։ Հրամանատարը սկեպտիկի մը պէս կը ապտակէր, բազուկները խաչաձեւած, և ժպտալից։ Բայց վտանգ ամենեւին չկիմաց։ Արդարեւ, ըսաւ Անտրէա անդութ ժպիտով մը, հազիւ իմ ատրիճս էք պարոն, խիստ ցաւալի պիտի ըլլայ ձեր մօրը երբ իմանայ ձեր մահը։ Եւ կրակ ըրաւ ու ապահեցց հրամանատարը, որ ինկաւ առանց ձայն հանելու։

— Ո՛հ, թշուառականը, մրմնջեց Ա.յոան։

— Ո՛հ, կրկնեց Մարթա, տակաւին ամէնը այս չէ, աւելին կայ մտիկ ըրէ՛ք, սիրելի բարեկա՛մս, մտի՛կ ըրէ՛ք։ Ա.յս մարդը մարդասպան մըն է, ա՛հ, մարդասպան մը, գող մը։

Մարթա պահ մը ամչցաւ այս տեսակ մարդ մը սիրած ըլլալուն համար։

— Անտրէա՛, չարունակեց Մարթա, վերջապէս Անտրէա խաղամոլ մըն է. մեր տունը խաղարանի վերածեց, ուր կուգար կը միանար միլիոնատէր ազնուականն պարոն մը։ Անտրէա անլուր, անբացատրելի երջանկութիւն մը ունէր, քանի մը ամիսէ ի վեր խիստ մեծ, նշանաւոր դումարներ կը չահէր։ Բայց գիշեր մը մեծ դումար մը կորնչուց։ Բոլոր հրաւիրեալները մեկնած էին, բացի մէկէ մը՝ Պ. Սթօլէթիէ։ Պարոնը կէս գիշերէն ի վեր իր խաղի ընկերն էր։ Աւտուան ժամը հինգ կար։ Պարոնը կը վաստկէր Անտրէայի կորնչուցածներէն։ Ամէնք կը խաղային պարտէզին մէջ գտնուող վրանի մը տակ, և ես նստած նեղկայ կը գտնուէի, սրտաճմլիկ և միանգամայն ամօթալի, այդ տեսարանին։ Անտրէա դունատ էր և ժժգոյն, իր չրթունքը կը դողդողային և քրտինքը ալրն ալրն կը հոսէր իր ճակտին, ցորչափ դրամատոմսերը կը դիզուէին սեղանին վրայ։

Պարոնը պաղարիւնութեամբ կը խաղար, բաղէն վտանգ մարդու մը պէս։ Անտրէա իր վերջին հազար ֆրանքնոց դրամատոմսն ալ կորնչուց։ Պարոն, ըսաւ, արտասուց ու անօրինակ ձայնով մը՝ այլեւս դրամ չունիմ քովս, բայց հայրս երեք հարիւր հազար ֆրանք տարեկան եկամուտ ունի, մէկ խօսքով կրնամ քեզի հարիւր հազար ֆրանք տալ։ կարծես թէ Պ. Սթօլէթ կը խորհէր և ըսաւ վերջապէս. «Ձեր հարիւր հազար ֆր-

քանքները հինք սքարթայով կը զարնեմ»։ Անտրէա ժպտեր էր, կը բոցավառէր, աչքերը կը փայլէին և յուսով կը փալփլէին։

— «Լաւ, բաւ, թուղթերը դողդոջուն ձեռքով մը զարնելով։ Այս նոր բարթին տեսնել սոսկալի բան մըն էր։ Անտրէայի համար կորնցնելը, կործանիլ ըսել էր. իր կոմս հայրը կծծի մարդ մըն էր, չպիտի վճարէր և անշուշտ պիտի թողուր որ իր հայրը անպատուուի։ Գալով պարոնին կորնցնելը, բոլոր վաստակածը թողուլ, կորնցնել ըսել էր։ Բայց այս վերջինը համարձակ էր, և մեծ հաւատք ունէր իր բաղդին վրայ, ուստի ըստ երեւոյթին հանդարտ և պաղարիւն երեւցաւ։ Երկու հարուածով չորս սքարթա զարկաւ և լիաթոք չունչ մը առաւ։ Բայց կորնցուց հետեւեալ հարուածը, և յետոյ միւսը, պարոնը նորէն վաստկեցաւ։ Անտրէա նորէն դունատեցաւ. թուղթ տալու կարգը նորէն պարոնին եկաւ, նորէն առնելու առաւելութիւնն ունէր այս անգամ։ Երկուքն ալ վայրկեան մը իրարու նայեցան այլայլած և խեղճ։ —«կը ձգեմ բարթին», ըսաւ Անտրէա։ Պարոնը վարանեցաւ։ —«Ոչ, ըսաւ, ի՛նչ բանի կը ծառայէ ասիկա» «Եւ բարթի մը եւս դարձուց։—«Պէյը, ըսաւ դերկոմսը, վաստկեցայ։ Հաւիւր հազար սկուտա կը պարտիս ինծի։ —«Կը կրկնապատկեմ ասիկա, ըսաւ խեղդուկ և յուսակտուր ձայնով մը։ Բայց պարոնը պաղարիւնութեամբ մը ոտքի վրայ եկաւ։ —«Սէրկիս, ըսաւ, ես սկզբունք մը ունիմ որուն գերի եղած եմ, քանի երկու խօսքով երկու հարուածով չեմ զարներ։ Այսու հանդերձ, ահա, առաու եղաւ և անքունութենէ կը մեռնիմ. ձիաս բարով»։ Անտրէա նստաւ աթոռին վրայ վայրկեան մը կայծակէ զարնուածի պէս անշարժ մնաց։ Սարսափեմամբ տեսաւ

որ պարոնը իր ոսկիները և դրամատոմսերը դրպանը կը խօթէր և քազաքավարութեամբ մը ձիաս բարով կ'ըսէր ինձ։ Անտրէա զսպանակէ մղուածի պէս ոտքի եկաւ Պարոնը առաջնորդելու համար բարձրաբերձ ծառերով պարտէզին մէջէն։ Սպասաւորները պառկած էին, ես վրանին տակ միակ էի, և ախուր էի այդքան կորուստին համար. պարտէզը ամայի էր։ Պարոնին դուրս ելնելէն հինգ վայրկեան վերջը, սոսկալի և արտասով աղաղակ մը լսեցի, բայց յետոյ լռութիւնը կատարեալ և բացարձակ եղաւ։ Քիչ ետքը Անտրէա նորէն երեւցաւ դլուխը բաց, աչքերը չլմորուն, հագուստները անկարգ և իր ձերմակ բաճկոնը արիւնով ծածկուած։ Թշուառականը մէկ ձեռքով դաշոյն մը կը բռնէր միւսովը թղթապանակը։ Ես ալ սարսռացի և սոսկալի ճիչ մը արձակեցի։ Շուարած ելայ, փախայ և խոյացայ պարտէզին մէջտեղը։ Վազած տանիս, ոտքս պարոնին դիակին զարկի, այս հարուածը փախչելու աւելի ուժ տուաւ ինծի. չուարած, չնչասպառ վազելի և եկայ ինկայ եկեղեցիին սանդուխին տախճաններուն վրայ, ուր եկաք և գտաք զիս։

— Ա՛հ, մրմնջեց քանդակագործը, կը հասկնամ յուսահատութիւնդ խեղճ պաչտելիդ իմ հրեշտակ. հիմա կը հասկնամ թէ ինչո՛ւ կ'ուզէիր փախչիլ այս մարդէն։

— Տակաւին ամէն բան չէք դիտեր, մրմնջեց Մարթա, այն մարդը զմեզ Ցրանսայի մէջ գտաւ, ինծի թուղթ մը յանձնեց, տոմսակ մը, որուն վրայ այսպէս գրուած էր։

«Վերադարձի՛ր չուտ մը, ապա թէ ոչ քու նոր սիրահարդ մեռած մարդ մըն է այլեւս։»

— Դուք կը հասկնաք ինչու համար, այնպէս չէ՞։ Կը հասկնաք անշուշտ թէ ինչո՛ւ համար Ցրանսայէն

ուղեցի որ մեկնինք, թէ ինչո՞ւ համար Հռոմն ալ թո-
ղուլ պէտք է... պատճառը, գալ զմեզ հոս գտնելն է:

Մարթա դեռատի արուհատագէտին բազուկներուն
մէջ նեռուեցաւ, ինկաւ՝ գոյն գորովանքով մը գըր-
կելով:

— Փախչինք հոգի՛ս, ա՛հ, փախչի՛նք, փախչինք,
սիրե՛լիս... փախչի՛նք մարդասպանէն:

— Ո՛չ, ըսաւ Սբման ոգեւորութեամբ մը, բնա՛ւ
երբէք, չի՛ պիտի երթանք, աղջի՛կ, և եթէ այս մարդը
համարձակի հոս մտնել, Աստուա՛ծ վկայ, կը սատկե-
ցընեմ զինքը:

Մարթա սարսռաց:

Սբման ժամացոյցը հանեց գրպանէն:

— Աչխատանօց կ'երթամ, ժամէ մը կուգամ, և
գիշերը հոս պիտի անցնիմ ձեր սենեակին սեմին վրայ
պառկած: Երթամ զինք բերեմ... Մարթա՛, սիրելի՛ս,
Մարթա՛, վա՛յ մտանիչ Անտրէայի գլխուն, եթէ համար-
ձակի ատոր սեմէն անցնիլ:

Բանդակագործը դուրս ելաւ և ուղղուեցաւ դէպ ի
Թևպէա:

Թրանավէերի անակը ձգելէն վերջ համբան Ջօրնա-
բրինայի հանդիպեցաւ:

Ջօրնաբրինա պառաւ ազախին մըն էր որ Մարթայի
քով ղրկած էր զայն խնամելու և հսկելու համար:

— Տիրուհիդ հիմակ տեսայ, ըսաւ անոր, քեզի կը
սպասէ. դուրը երկու անգամ դարձնելով կղպէ,
և ինչ որ ալ պատահի դուրը մի՛ բանար, ես բանալի
ունիմ քովս:

— Լա՛ւ տա՛ր, ըսաւ Ջօրնաբրինա:

Հազիւ թէ Ջօրնաբրինա հասած էր անակը, և ահա՛
գաղտնի և խորհրդաւոր սուլումի ձայն մը լսուեցաւ,

և փոխանակ իր վրայ դուռը լաւ մը նորէն գոցելու,
գաղտագողի կէս մը բաց ձգեց զայն:

Մուխը կոխած էր փողոցը մարդ մարդասանք չի
կար, երբ պառաւը սուլումո լսեց չուք մը դիմագծուե-
ցաւ Թևպէոի հանդիպակաց կողմերը: Բայց չուքը
գաղտնապահ քալելով եկաւ մօտեցաւ մինչեւ անակը և
հրեց արդէն կէս մը բացուած դուռը. և կանչեց խոտա
ցած ձայնով մը:

— Ջօրնաբրինա՛, Ջօրնաբրինա՛:

— Հոս եմ, դո՞ւք էք, պատասխանեց Իտալուհին:

— Ա՛յո՛, ես եմ:

— Պարոնը մնկնեցաւ, բայց հիմակ պիտի վերա-
դառնայ:

— Լաւ ուրեմն, ժամանակ պիտի ունենանք, դեռ
պանը հոս մօտն է, մրմնջեց չուքը:

— Ձեռայ անծանօթը չուակ մը դրաւ Ջօրնաբրինա-
յի ձեռքին մէջ և ըսաւ:

— Ա՛ռ, ել գնա՛ բանդ:

— Աստուած կեանք տայ ձեր մեծապատուութեան,
մոլտաց պառաւը. մատնութեան արծաթը ձեռքին մէջ
կշռելով:

— Երբ Ջօրնաբրինա դուռնէն դուրս կծիկը կը գնէր,
անծանօթը մագլցելով եկաւ սանդուխին աստիճաննե-
րէն և երեք անգամ ղարկաւ Մարթայի խցկէկին դրան:

Մարթա այս ձայնը լսելուն պէս սարսռաց և արիւ-
նը ցամքեցաւ: Սակայ տակաւին Սբմանը չէր կրնար ըլ-
լալ, վասնզի Թրանավէերէ մինչեւ աչխատանոց հեռու
էր: Ջօրնաբրինան ալ չէր կրնար ըլլալ, վասնզի Ջօրնա-
բրինա առանց զարնելու մանէր: Այս մտածումներու մի-
ջոցին յանկարծ դուռը բացուեցաւ. մարդ մը երեւցաւ
սեմին վրայ: Մարթա աղաղակ մը արձակեց և ես ես

քաշուեցաւ, իբր թէ դիմացը ճիւաղ մը եկած կանգնած ըլլար։

— Ես եմ, ըսաւ մարդը, վերարկուն հանելով և դէպ ի Մարթա յառաջանալով.

— Անարէա՛, թոթովեց նուաղկաղ ձայնով մը։

— Դեռևին տակը անցնի, այո՛, թերևս կը զարմանաս։

Մարթա միչտ ևս ևս կ'երթար և չէր պատասխաներ։

— Սիրելի՛ աղջիկ, ըսաւ Անարէա պաղարիւն կերպով, դուք յիմարութեան մը համար պիտ ձգեցիք, դուք խղճի տագնապներ ունեցաք, դէ՛հ, բայց դուք մտածելու էք որ զձեզ քնաւ չպիտի ձգէի առանց պատիժի։

— Պարո՛ն։

— Լա՛ւ, բէ՛հ, կրցի՞ք երբեք ենթադրել թէ դեր-կոմս Անարէա ըսուած մարդը թոյլատրէ որ իր սիրուհին առևտրական տեսակ մը առանց հարստութեան և առանց հաւրաւի ամենաչնչին քանդակագործէ մը։

Դեր կոմսը այս խօսքերուն տեսակ մը երկիւղական ու ծաղրական ժպիտ կը մլացնէր։

Մարթա սեղանին վրայ ինկած էր յուզուած ու սարսափած։

Դեր կոմս Անարէա Ֆելիքսն քանըչորս քանըհինգ տարեկան երիտասարդ մըն էր։

Լ...ի դքսուհին Բարիզի մէջ ըսած էր անոր մասին.

— Երկինքէն ինկած հրեշտակի մը զեղեցկութիւնը ունի։ Բայց Մարթա այս մարդուն սարսափով կը նայէր, նման ւ յն վախնատական գերիին որ նորէն պիտի իյնայ իր տիրոջ բռնութեան տակ։ Այլևս չէր սիրեր

դեր կոմս Անարէան, կ'ատէր զայն։

—Օն անդր, սիրելի հրեշտակ, ըսաւ կեղծաւոր քաղցրութեամբ մը, լաւ գիտցէք որ յաւէտ կը սիրեմ զքեզ։

Դեր կոմսը դէպ ի ներս քայլ մը առաւ և բռնեց ձեռքէն։

Մարթա աղաղակ մը արձակեց.

— Ո՛չ, ո՛չ ըսաւ ուժգնապէս, դուրս ելէ՛ք։

— Պիտի երթամ, պատասխանեց հանդարտօրէն դեր կոմս Անարէան, բայց դուք ալ պիտի ընկերանաք։

Դժոխային ժպիտ մը սահեցաւ դեր կոմսին չբերթուն քներէն։

— Վասն զի չարաճճակեց Անարէա, ես եկայ փրկարարելի զձեզ։ Նայեցէք, հոն փողոցին ծայրը դեսպան մը կը սպասէ մեզի, Թիլպերի մըւս կոզմէն փոսթայի կառք մը պիտի դանենք որ Նաթոլի պիտի տանի զմեզ։

Հոն գեղեցիկ ապարանք մը վարձած եմ ձեզի համար, ո՛հ, հոգի՛ս, Մարթա՛։

— Երբե՛ք... բնա՛ւ երբեք, թոթովեց Մարթա, չուարած և այլայլած, կ'ատեմ քեզի։

— Կարելի՞ բան է այդ, բայց ե՛ս... կը սիրեմ զքեզ. կրկնեց դեր-կոմս Անարէա, որուն քթին ծակերը կ'ընդարձակէին վագրի մը ուռնգերուն նման։ Այլևս չէի սիրեր զքեզ և արդ նորէն կը սիրեմ՝ դուն զիս կ'առնես և կ'արհամարհես... ահա ասոր համար կ'առևանգեմ զքեզ։

Սրման մինչեւ աչխատանոց գացած չէր, բնազդաբար ետ դարձած էր, ճամբան հանդիպած էր ճիւաղ թրանսվէերցիի մը, որ կամուրջին մօտը կը ծխէր։ Այս մարդէն ծախու առած էր լայն գաշոյն մը, հին իտալացի վինուորներու գործածած գաշոյնը։

— Արմա՛ն, Արմա՛ն, օգնութի՛ւն, օգնութիւն պո-
ռաց այն սուր ձայնով, զոր կ՚ունենան ընդհանրապէս
կիները վտանգի վայրկեաններուն:

— Արմանինը չպիտի ըլլաս, մրմնջեց Անտրէա,
բռնեց Մարթան և չարկեց վայրկենաբար:

Մարթա կը տապլտկէր և կը պոռչտար:

Արման իմացած էր: Այն վայրկեանին, երբ առե-
ւանդիչը տնակին դուռը հասած էր և քանդակագործը,
անա՛, սեմին վրայ երեւցաւ:

— Ուրնի՞ն դուք Անտրէան էք, հարցուց քանդա-
կագործը:

— Արդեօք դուք Արման կոչուո՞ղն էք, հարցուց
գնդապետը, ծաղրածու ձայնով մը: Եւ պոռաց. ճամ-
բա՛յ բաց:

— Ե՛ս դարձուր, Թչուառականե՛ն, պատասխանեց
Արման և կեցաւ դրանը առջեւ ու քաշեց դաշոյնը:

— Ա՛հ, ա՛հ, ըսաւ գերկոմսը: քմծիծաղով մը,
ուրնի՞ն դանակ խաղցնելու է...:

Անտրէա քանի մը քայլ եւս եւս գնաց և ձգեց
Մարթան նստարաններուն մէկուն վրայ:

Եւ յետոյ Արմանին ըրածին պէս ինքն ալ դաշոյն
մը քաշեց հանեց գրպանէն: Երկու ասիները նախ և
առաջ նայուածքներով իրարու հետ չափուեցան Մար-
թայի ներկայութեան, որ ապրումին կէս մը մարած էր:
Բանը առաստաչէն կախուած վառքրիկ լամբար մը կը
լուսաւորէր. այդ լոյսին ներքեւ երկու երիտասարդ-
ները կրցան ջնջել գերարհուեստութեամբ:

Վայրկեան մը իրարու նայեցան երկուքն ալ, լրիկ
ու անշարժ. անհաշտելի թշնամիներ դէմ առ դէմ
եկած էին:

— Թչուառակա՛ն, պոռաց արուեստագէտը, դո՛ւրս

գլիր տակէ: Թչուառակա՛ն, հիմա՛, հիմա դուրս գլիր,
չո՛ւտ:

— Եա տուր իմ տիրուհիս, ըսաւ գերկոմսը քըմ-
ծիծաղով մը, իմ ատյուածքս կ՚ուզեմ, տուր ինծի
զայն և անա դուրս կ՚ելնեմ:

— Անպատճառ մրմնջեց Արման, յառաջանալով դէպի
Անտրէա, դաշոյնը վեր վերցուցած: Բայց Անտրէա
վագրի նման ցատկեց դէպ ի ետ և ճօճելով չկացուց իւ
զէնքը և ըսաւ:

— Կ՚երեւայ թէ այս խաղին ատեն, մէջ պիտի
խառայ խեղճ Մարթան:

— Ասիկա մտնու խաղը պիտի ըլլայ քեզի համար,
պատասխանեց Արման:

Արման կատաղարար նետուեցաւ գերկոմսին վրայ,
որ մինչ ետ՝ ետ կը քաշուէր, կարծես աւելի ուժգնակի
նետուելու համար վագրի պէս իր որսին վրայ:

Դեր-կոմսը մչնչեւ պատը գնաց և որովհետեւ
Արման դաշոյնը ձեռքը կը հալածէր զինքը, Անտրէա
վրան նետուեցաւ իր կարգին և զայն պինդ մը սեղմեց
իր ձախ բազուկներուն մէջ և միւս ձեռքով ուժգին
հարուած մը տուաւ Արմանի:

Դաշոյնին ծայրը հանդիպեցաւ խեցիին զոր արուես-
տագէտը իբր սպարգել կը գործածէր. հարուածը վրի-
պեցաւ:

Այն ատեն երկու հակառակորդները գիրկ գիրկի
եկան, իրար փաթթուեցան և սոսկալի կատաղութեամբ
իրարու զարկին.

Մարթա քանի մը քայլ անդին մարած կնկած էր:

Փաղոյին բնակիչները լաւ մը իմացան երկու ձեռ-
նուղներու կատաղութեան սոսկալի աղաղակները և խո-
հեմութիւն սեպեցին ամենեւին կռիւին չխառնուիլ, և
ամէն մարդ իր տունը մնաց ըսկզբ.

— Կ'երեւայ թէ գեղանի Ֆրանսուհին երկու տարիճաճոններ ունի. անոնք են որ կը կառուին ու կը ծեծկուին կոր. թո՛ղ ծեծկուին, որի՞ հոգ:

Երբեք կռիւ մը չէր եղած այնչափ մոլեգին, այնչափ կատաղի եւ այնչափ խժդուժ որչափ այս երկու սիրահարներուն պայքարը:

Գանի մը վայրկեան այսպէս երթարու փաթթուած, նախաձաթակին ապայատակին վրայ տապալեցան: Յետոյ չնչատպատ կանգ առին-երեսային, ցցուեցան եւ միասին գետին տապալեցան: Բայց մէկը ոտքի ելաւ, յաղողեցաւ տպրիլ եւ ազատիլ հակառակորդին անդամներէն եւ տուաւ անոր վերջին հարուածը որ մինչեւ կոկորդը հասաւ:

Յաղթուողը խուլ ազաղակ մը արձակեց եւ արեան հեղեղներ փախչ: Յաղթողը յաղթականի բայազանդութիւն մը արձակեց, վազեց դնաց մարած Մարթայի քով զոր բազուկներուն մէջ առնելով ազաղակեց.

— Իմ է ան:

Եւ, թէպէտ չատ արիւն կորնցուցած էր, սակայն բաւական զօրութիւն ունեցաւ զայն գրկելով դուրս հանելու:

Յաղթողը Անարէա գերկոմսն էր եւ յաղթուողը՝ քանդակագործ Սրման, կծկուած հոգեւարքի ջղաձգութեանց մէջ, եւ կը գալարէր վանդի իր թշնամին կը խլէր իրմէ այն կինը զոր կը սիրէր այնչափ, որչափ իրմէ առաջ ոչ ոք սիրած է:

Զ.

Բարիզի մէջ բոլորովին նոր թաղ մը կայ ուր երկու որոշ եւ իրարմէ տարբեր ժողովուրդներ հաստատուած են 15—20 տարիներէ ի վեր:

Կ'ուզենք խօսիլ այն բաղմաթիւ փողոցներուն վրայ

որոնք ամէն կողմէ Մոնմարթրէն կիսարձանէն մինչեւ Ռոճան պատը կ'երկարին, առած են «Պրիտա» թաղին հաւաքական անունը:

1843ին Պլանչ եւ Ֆոնթէն Սէն Ժօրժ փողոցներուն ծայրերը չատ գիչ տուներ չինուած էին որոնք տպրին անդին ցրուած էին:

Բեկալ եւ Ֆոնթէն փողոցներուն մէջտեղէն կը բարձրանար մեծ տուն մը ուր արուեստագէտներու գաղթականութիւն մը իր բնակութիւնը հաստատած էր:

1843 տարեշրջանի «օր Մոնթրոց» չարչրչարթին լուսնալոյս գիչեր, այս տան չորրորդ յարկը լռութեամբ ողողուած էր եւ աղմկալից ու զուարթ ձայներ կը լսուէին: Բոլոր օրը տանն տաղանդաւոր նկարիչ մը որ իր հարստութեամբ ու բարի համբաւովը հռչակ հանած էր, կը կատարէր մէկը այն աչխատանոցի ուսանողներէն որոնք իրենց այլանդակութեամբը կը փայլին: Մեծ արուեստագէտին ընդարձակ աչխատանոցը պարահանդէսի եւ անոր յարակից պատրաստութեանց ալ պարտէզի վերածուած էին: Պարահանդէսը դիմակաւոր էր: Հրաւիրեալները, քիչ մը ամէն տեղ մտած եղած մարդիկ էին: Հոն կային արուեստագէտներ, դրագէտներ, ազնուատոհմ ընտանիքի զաւակներ, որոնք զուարթօրէն կը մասնակցէին զիրար, չատ մը պաչտօնեաներ, փոխանակարարի գործակատարներ, նչանաւոր գրամատէր մը, կարճ խօսքով, ամէն դասակարգի անձերու նմոյչ մը: Կիները թատրոնին ազնուական դասակարգին կը պատկանէին: Պատմական զգեստը անհրաժեչտ էր: Եւ ոչ մէկ հրաւիրեալ զանց ըրած էր տալ համակերպիլ: Լուի տասնըչորրորդի արքունիքին տիկինները կը պարէին Լուի հինգերորդի մանկավարկներուն հետ: Միւնոյն ձեւին տակ հաւաքուած առաջին հակապարը տեսած էր Անգլիոյ Եղիսաբէթ թագուհի մը Լօզունի մարքիզ մը, Ակնէ Սօրէ մը, Լուի տասներեքերորդ մը:

ԱՍԴԻՆ ՄԱՀ ԱՆԴԻՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մինչ աշխատանոցին մէջ կը խաղային, քանի մը հազուադիւտ չրջագայողներ մեկուսի կը մնային պատչգամին վրայ, ցրտաչունչ օդին և անձրեւի մը սկզբնաւորութեան տակ։ Ժամը գրեթէ իրիկուան 11ն էր։ Ամենքմէ մեկը, արժանւոյն պատչգամին չինակին կրթընցուցած, մեքատաղաօրէն վարը կը դիտէր։

Այս դիմակաւոր և սեւեր հագած մարդը որ Մարիա Սթուարթի արքունիքին մէկ պարոնը կը ներկայացնէր, բարձրահասակ երիտասարդ մըն էր որ ճակատը ձեռքերուն մէջ առած, տխուր ու երազկոտ և կարծես թէ ծանոխմբութեան տեղէն հարիւր վարսախ հեռուն գտնուած ըլլար, ցած ձայնով կը մռմռար.

«Ա՛յսպէս կ՚ուզեմ կեանքը։ Մարդիկ երջանկութեան եռեւէն կը վազեն։ Աւա՜ղ, ուրիշ բանի չեն հասնիր բայց եթէ քիչ մը զուարճութեան, վաղանցիկ ու խարուսիկ զուարճութեանց։ Պարեցէ՛ք խենդե՛ր, դեռատի խենդե՛ր որ տակաւին բան մը քաշած չունիք աշխարհի վրայ. պարեցէ՛ք ու երգեցէ՛ք։ Ամենևին չէք մտածեր որ այս ժամուս կան աղնռլխներ որոնք կուլան ու կը տանջուին»։

Վարը, քարերու և ցեխերու հետեն, Բարիզը, կը գնանար իր աղմկալից քունով, մառախուղի մէջ ծածկուած։ Հիմա մօտը, բլուրին տակրոտը, օձերան կը պըտակաղարդէր իր ճակատը պայծառութեան լուսապսակներով։ Մեծ պողոտաները հակայաճեւ բոցերէն պսակներով լուսազարդուած ու զեղազարդուած էին և կարծես Մատըլէնի փայլուն ու ոսկեզօծ Բարիզը Սէնթ-Անթուան արուարձանին խառարակուս ու ախտաբ Բարիզը և աղքատներու Բարիզը. ոսկեզօծ՝ անգործութեանց Բարիզը, յամառ յարատեւ աշխատութեան Բարիզը։

Յետոյ, աւելի հեռուն, հորիզոնին վրայ, Սէնի գիմացի եզերքը, երազոդին աչքը կէս մը խորասուզուած մառախուղներու մէջ, ընդհատարեց Բանթէոնը որ իր խաւարակուս գմբէթը կը բարձրացնէր երկնից ամենախաւարակուս գմբէթին մէջ։

Այս յիշատակարանին ալ կողմը կար Սէն-Ժերմէնի արուարձանը, տասնեհինգ տարիներէ ի վեր ապաստանարան մը սուգի մէջ եղող հինաւուրց գերդաստաններու։ Ձախ կողմը՝ Պիւվրիէն մինչեւ Պաժ-Պուբատները տարածուող թչուառ Սէն-Մարսօ արուարձանը զոր հազիւ հազ կը լուսաւորէին հոս ու հոն գտնուող քանի մը լապտերներ, այն փարոսներուն նման որոնք ցրուած կ՚ըլլան վտիտ նաւի մը եզերքին վրայ։

— Ո՛վ մեծ քաղաք, մրմնջեց այս մարդը որ նայուածքով կ՚ընդգրկէր սիեզերքի թագուհին այս անհուն, անծայրածիր և վսեմ համակրելի տեսարանը, դուն չե՞ս միթէ աշխարհի հանգոյցը. հո՞ս հաճոյքն է որ կը հակէ, հոն աշխատութիւնն է որ կը քնանայ. ոսկեբուռ տակ պարահանդէսին ժխորը, հորիզոնին մէջ աշխատութեան լոյսը. ալ կողմը՝ երջանկիկներու երգը, սիրոյ ժպիտները, ոսկի ժպիտները, ոսկի ցնծագինները, անվերջանալի՝ կրկնապատկերը այն գինովութեան որ «Ցոյս» կը կոչուի, ձախ կողմէ՝ առատապանքի արցունքներ, արցունքները ա՛յն հօրը՝ որ այլևս զաւակ չունի, ա՛յն տղուն՝ որ այլ եւս մայր չունի, ա՛յն նշանածին ուրկէ մահը կամ հրապոյրը առած է իր խօսեցեալը։ Հոն երկու դեռատի, երջանիկ ու զեղեցիկ ամուսիններ բեռող կառքի դղրդիւնը, աւելի հեռուն, քսակահատներու

խորհրդաւոր ու գաղտագողի սուլումը և կեղծ բանա-
լիներու չընչինը։ Ո՛վ մեծ քաղաք, դուն կը պահես,
կը պարունակես, կը պարփակես քու մէջդ միաժամակ
աւելի՛ առաքինութիւն, աւելի ոճրագործութիւն քան
ամէնքդ ինայնալ մասը։ Մթին ու ստակալի եղերեր-
դութիւններդ հայրենի՛ք, քու պարիսպներուդ մէջ կը ծը-
րագրուին այնպիսի մութ, աննահնալի, անբացատրելի
անպատուութիւններ, այնպիսի անանուն, անլուր ոճ-
րագործութիւններ՝ զորս օրէնքը չկրնար պատժել, այն-
պիսի ամօթալի, եսերեվի, պժգալի ու լսելիր գործա-
նութիւններ՝ որոնց չկրնար վերահասու ըլլալ և զորս
չկրնար պատժել մարդկային արդարութիւնը։ Քու ցե-
խի, ծուխի ու գղրղիւնի ովկիանոսիդ մէջ դիտող աչք
մը խիստ չուտ կրնայ նշմարել այն արատուչ թչուա-
ռութիւնները՝ զորս հասարակաց բարեսրտութիւնը ան-
կարող է սիրելու, այն բոլոր առաքինութիւնները՝ որոնք
անգիտակցաբար կ՚անցնին կ՚երթան և որոնց արդար
վարձատրութիւնը չնորհել ո՛չ ոք մեքէն կ՚անցունէ։

«Ո՛վ Բարիզ, չարունակեց այս երիտասարդը, իր
բազուկը սպառնալից կերպով տարածելով այս վիթխա-
րի մայրաքաղաքին վրայ, շուռ պարիսպներուդ մէջ չա՛տ
մեծ բաներ պիտի կրնար ըլլել այն մարդը որ՝ յետա-
բանի մը կրծնածի պէս՝ մեծ հարստութեամբ զինուած
և լայն մտացիութեամբ ու կրթուած և ամէն բանի մէջ
հասատատ կամքով մը օժտուած ըլլար։ Այս բոլոր անհ-
բաւութեանց արդար հատուցանողը, այս տարտարադու-
թեանց բարերարը պիտի ըլլար և պիտի վարձատրէր
բոլոր այս մոռցուած ու չի ճանչցուած առաքինու-
թիւնները։

— Ա՛հ, եթէ ոսկի ունենայի, չա՛տ ոսկի, կոյտե-
րով ոսկի, կարծեմ թէ այդ մարդը ես կ՚ըլլայի...
Ե՛ս...»։

Եւ արձակեց մէկը այն հառաչանքներէն, որոնք
կեանքին դէմ բաւխող հոգիներէն կը թռչին։

Թողուց պառչգամին յենակը և պահ մը վեր վար
չրջագայեցաւ, այնչափ անասանելի պարերուն՝ որքան
պիտի ըլլար փողոցէն անցնող մը։

— Աստուա՛ծ իմ, աւելցուց, ասիկա գուցէ մեծ ու
զերազանցին պաչաոն մը պիտի ըլլար, պաչաոն մը, զոր
պիտի կրնայի կատարել, ես որ աչխարհիս վրայ միայ
մէկ էակ սիրած եմ, և զոր յաւէտ կորսնցուցած եմ. ես
որ չունիմ, ո՛չ ընտանիք, ո՛չ անուն և ո՛չ ալ հայրենիք...

Այսպէս խօսած միջոցին չրջագայողը զարնուեցաւ
ուրիշ չրջագայողի մը, որ առջինին պէս եկած էր թէ-
րասին վրայ օդ առնելու և զովանալու պարտարանին
հեղձուցիչ մթնոլորտէն։

Անոր պէս ինքն ալ դիմակաւոր էր և ակնհատական
մութ գոյն հագուստի տակ սեւ կարմիր վերարկու մը
կը կրէր, անդրավարտիքը երկնակապոյտ և Տօն Ժուանի
փրէզը (տեսակ մը գլեսա)։

— Ո՛հ, ըսաւ Սկովտացին, երգիծական ու թեթեւ
ձայնով մը, ձեր դիրքը ձեր զգեստներուն պէս մութ է։

— Այնպէ՞ս կը գտնէք, հարցուց երազողը որ սար-
սռայ ի լուր այդ ձայնին որ կը կարծէր թէ տեղ մը
խնացած է։

— Խիստ սեթեւեթեալ խօսքերով և չատ հետա-
քրքրաչարժ ու չահեկան ճառախօսութիւն մը կ՚ուզ-
ղէիք դուք ձեզի, եթէ նայելու ըլլանք այն խօսքերուն
որոնք դուրս եկան ձեր բերնէն, չարունակեց Տօն Ժուան,
միչտ երգիծաբանօրէն։

— Դուցէ...

— Ինչ մը առաջ չէի՞ք ըսեր. «Ո՛հ, եթէ ոսկի ու-
նենայի, ես այն մարդը պիտի ըլլայի և այսպէս խօսելով
Բարիզ կը նկատէիք այնպէս չէ՞։

— Այո՛, պատասխանեց Սկովատացին, և ես կ'ըսէի ինքնիրենս, հոս, Բարիզի մէջ, որ կը նիրհէ իմ ոտքերուս ներքեւ, կայ կատարելիք մեծ և ազնիւ պաշտօն մը այդ պաշտօնը կատարողը պէտք է ըլլայ չատ ոսկի ունեցող մը։

— Հաւատա՛, Պարո՛ն, ըսաւ Տօն Ժուան Թերեւս պէտք եղած մարդը ես եմ, ես...

— Դո՞ւք։

— Ծերունի հայրս որ անչուչա, չի պիտի յապաղի միանալ մեր նախահայրերուն, ինք պիտի թողու անչուչո չորս կամ հինգ հազար լիրայի եկամուտ մը։

— Զե՞զ։

— Ինծի։

— Լա՛ւ, ըսաւ Սկովատացին, նայեցէ՛ք, կը տեսնէ՞ք այս հսկան՝ որ կ'երիւարի և կը պարզէ իր անհուն օդակները այս մեծ գետին երկու եզերքներուն վրայ. այս, արդի Բաբելոնը տասն անգամ աւելի ընդարձակ է քան հին Բաբելոնը։ Հոն ոճիրը, ոճրագործութիւնը կ'արմկէ առաքինութեամբ, խնդութի քրքիջը օղին մէջ դէմ յանդիման կուգայ ոգեւորութեան։ Սիրոյ երգերը, յուսահատութեան արցունքներուն հետ կը խառնուին։ Կալանաւորը մայթին վրայ կը քալէ մարտիրոսի պէս։ Չե՞ս հաւատար որ մտացի և արդարակորով մարդ մը կարենայ մեծ դեր մը խաղալ հոն։

— Սպաքէն պատասխանեց Տօն Ժուան, երգիծական և կծու ձայնով մը, որ կարծես սանդարամետականներու անգունդէն դուրս կ'ելլէր։

Եւ իրր թէ՝ ճչմարիտ Տօն Ժուանը, այս անսիրտ մարդը, այս թշնամականը որ ամէն ինչ առաքինի կը կոխէր, այս կրօնաւորութիւններու առեւանգիչը ու կոյսերու դահիճը՝ իր բոլոր կեանքը անցուցած ըլլար այն

հոգիին մէջ, ուրկէ փոխ առած էր իր գիւտը, տարազը։

— Արդարեւ, կրկնեց, հոն մեծ բաներ կան ընելիք. իմ աչքս և Սատանան, որ կաղ Սատանի ձեւին տակ Մարիւսի ծածկոցը վեր կը վերցնէր և անոր ներքինը իր աշակերտներուն ցոյց կուտար, կարելի է որ ինձմէ աւելի տեղեկութիւն չունենար անոր վրայ։ Կը տեսնէ՞ք սա մեծ քաղաքը. լա՛ւ։ Գրամ և ժամանակ ունեցողին համար հոն կան հրապուրիչ կիներ, քաղաքներ, ապարանքներ և ուրիշ ի՛նչ որ կ'ուզէք։

— Անզգայութիւն, խայտառակութիւն, մրմնջեց Սկովատացին։

— Արդ, սիրե՛լիս, յիմարութենէն աւելի խայտառակ բան չկայ։ Մակայն և այնպէս՝ այսպէս խօսելով միթէ իմ դերիս մէջ գտնուած չե՞մ ըլլար։ Կ'երեւնում Սանդարամէտին վրայ, միթէ Տօն Ժուան չե՞մ։

Եւ Տօն Ժուան հանեց դիմակը խնդալով այն տեսակ խնդումով մը, որուն մէջ խառնած էր իր չար ոգին։ Սկովատացին սարսափի ճիչ մը արձակեց և երկու քայլ կամ քաշուեցաւ։

— Անարէա՛, մրմնջեց։

— Կեցի՛ր, ըսաւ դեր կոմսը, ինքն է. դո՛ւք պիտի ճանչնաք...։

— Գուցէ, պատասխանեց Սկովատացին, որ վերստացած էր իր պաղարիւնութիւնը։

— Էյ ուրեմն. այդ պարագային վար առ դիմակդ, ո՛վ առաքինի պարոն, որպէս զի գիտնամ թէ ի՛նչ տեսակ մարդու պարզած եմ իմ տեսութիւններս։

— Պարո՛ն, ըսաւ Սկովատացին պաղարիւնութեամբ, ասոր համար երթ կը հաճիք ճաշի ժամուն կը սպասեմ։

— Եւ ինչո՞ւ համար այդպէս։

— Գրաւ մը դրած եմ, ըսաւ լակոնական ոճով և բրտօրէն պարասրան մտաւ։

— Տարօրինակ բան. զարմանալի. լինչ կը թուի թէ՝ ուրիշ տեղ մը այս ձայնը լսած եմ արդէն:

— Հրամմեցէ՛ք ճաշի, սեղանի հրամմեցէ՛ք, կը պոռային ամէն կողմէ:

Արդէն հրաւիրեալներուն մէկ մասը մեկնած էր և պիշերը կը յառաջանար. ճաշի համար պրեթէ երեսուն հոգի մնացած էր:

Զուարթօրէն սեղան նստան և ամէնքն ալ իրենց դիմակները հանեցին, ի բաց առնել անկէ ու ուրիշ մը որ Մառի Սթուարթի արքունիքին պալատականներուն ձեւով հագուած էր: Այս մարդը փոխանակ նստելու՝ իր աթոռին կանգ առաւ վրայ մնաց:

— Վա՛ր առ դիմակդ, պոռաց կինն մը զուարթ և կայտառ ձայնով մը:

— Ո՛չ տակաւին, եթէ կը բարեհաճիք, տիկի՛ն, պատասխանեց:

— Ի՞նչ, դիմակովնի՞դ պիտի ընթրէք:

— Ցեմ ընթրեր:

— Էյ ուրեմն, հարկաւ բան մը պիտի խմէք:

— Շատ չեմ խմեր:

— Աստուած իմ, պոռացին, ի՞նչ զերմանական ձայն է:

— Տիկիններ, ըսաւ Սկովատացին, պրաւ մը դրած եմ:

— Տեսնենք պրաւը, ի՞նչ պրաւ է:

— Պրաւ դրած եմ ձեզի պէս ուրախ և զուարթ մարդոց սխուր պատմութիւն մը չի պատմելէ առաջ դիմակս վար չառնել:

— Ծանրաբեխ բան մըն է ատիկա, ըսաւ մանկլաւիկի պէս հագուած դուսաներքակ դերասանուհի մը:

— Սիրոյ պատմութիւն մը, Տիկի՛ն:

— Ո՛հ, եթէ սիրոյ պատմութիւն մըն է, պոռաց

կոմսուհի մը, այդ ուրիշ բան: Սիրոյ բոլոր պատմութիւնները զուարթացուցիչ ու զբօսնցուցիչ կ'ըլլան:

— Սակայն և այնպէս իմ պատմութիւնս սխուր է, տիկին:

— Էյ լաւ պատմեցէք նայինք:

— Բայց համառօտ է կրկնեց դիմակաւորը:

— Պատմութի՛ւնը, պատմութի՛ւնը, պոռացին ամէնքն ալ մնծաձայն:

— Անհապճիկ, ըսաւ, պատմութիւնս: Կան մարդիկ որ չատ մը կիներ կը սիրեն: Ես հատ մը միայն սիրած եմ: Սիրեցի զայն առաջ սիրով, անոգալաւ սիրով, առանց իսկ հարցնելու իրեն թէ ո՞վ էր և ո՞տկից կուգար:

— Ա՛հ, ընդմիջեց մանկլաւիկը, ուրեմն անծանօթո՞ւհի մըն էր:

— Գիշեր մը եկեղեցին պրան սանդուխին աստիճաններուն վրայ գտայ զայն, կուլար. նախ հրապուրուած և յետոյ երեսի վրայ ձգուած էր: Իր հրապուրիչը Թչուառական մըն էր, մարդասպան մը, գող մը:

— Պատմիչին ձայնը արտասովոր էր, պրեթէ Տան Ժուանին պէս, և դերկուժս Անտրէա սարռասց:

— Վերջը, չարունակեց Սկովատացին, այս մարդը որ կ'աբհամարհէր և որմէ սարսափով միայն փախած էր, այս մարդը կ'ըսեմ, ուզեց օր մը զայն ձեռքէս առնել. Թչուառական զողի մը պէս անոր տունը մտաւ և իր բազուկներուն մէջ առած՝ կը տանէր երբ հասայ: Ինք և ես դաշոյնէ զատ ուրիշ զէնք չունէինք: Այս կինը յաղթութեան մրցանակն էր: Իրարու հետ չափուեցանք, լաւ մը ծեծկուեցանք անոր մօտ որ մարած խնկած էր: Մեր մէջտեղը ի՞նչ պատահեցաւ, ի՞նչ անցաւ, ո՞րչափ տեւեց այս կռիւը. երբեք չգիտցայ...:

Այս մարդը յաղթող հանդիսացաւ, նա զիս թաւալգլոր գետին տապալեց և երկու ժամ վերջը գտան զիս արեան ճապաղիքի մէջ։ Դահիճս աներեւոյթ եղած էր, նմանապէս աներեւոյթ եղած էր այն կինը զոր կը սիրէի։

— Պատմաղը խօսքը ընդմիջեց և Յեղիբան դերկոմսին նայեցաւ։

Անտրէա ժպտոյն էր և քրտինքը կը վազէր ճակտէն։

— Արդ, չարաւնակեց դիմակաւորը, ամբողջ երեք ամիս մահու և կենաց ճիրաններուն մէջ զտնուեցայ, կեանք և երիտասարդութիւնն յաղթանակեցին վերջապէս։ Ես ազատեցայ, առողջացայ և ուզեցի նորէն գտնել կինը, զոր կը սիրէի, ուզեցի նաև գտնել իր անպատիւ ու անպատկառ առեւանգիչը...։

Ես կինը մշնակ գտայ, ոգեւարքի մէջ, նորէն երեսի վրայ ձգուած այն սոսկալի մատնիչէն, վերին Իտալիոյ մէջ, գէշ օթեւանի մը նման պանդոկի պէս բանի մը մէջ. կինը բաղուկներուս մէջ փչեց իր վերջին շունչը, ներելով իր դահիճին...։

Դիմակաւոր մարդը անգամ մըն ալ կանգ առաւ և հայեացք մը պատուց հրաւիրեալներու մէջ. որոնք մահիկ կ'ընէին ղինքը և ժպիտը ու խնդուքը փախած, անհետացած էր արդէն իրենց շրթունքներէն։

— Վերջը, չարաւնակեց մարդը, այս գողը. այս մարգասպանը, այս կնոջ դահիճը, գտայ իրիկուն մը և անիկա ժամէ մը ի վեր և կ'առնեմ վերջապէս վրէժխընդրութիւնս և քրնահնդրութիւնս... գտած եմ այս անպատիւը, այս խայտառակը, այս անամօթը, այս գարշելին, այս թշուառականը, ան՝ հոս է... ձեր մէջն է։

Դիմակաւորը երկնցուց այն ատեն իր ձեռքը դէպի պերկոմսը և յարեց.

—Ահա՛ւասիկ նա...։

Եւ որովհետեւ Անտրէա կ'ոստոստէր իր աթոռին վրայ, պատմողին դիմակը վար ինկաւ։

— Բանդակագործ Արմանն է, մրմռացին։

— Անտրէա՛, բացագանչեց որբաբնդոստ ձայնով մը, Անտրէա՛, կը ճանչնա՞ս զիս։

Բայց որովհետեւ, այն վայրկենին, հրաւիրեալները ապշած էին զործին այս բիրտ, կոչտ ու սոսկալի վախճանին, դուռը բացուեցաւ և սեւեր հագած մարդ մը ներս մտաւ։

Այս մարդը եկաւ զարմացնել Տօնժուանը ուրախութեան մը մէջտեղ և իրեն ծանոյց իր հօրը մահը։ Այս մարդը ուղղակի Անտրէայի քով գնաց և առանց իսկ նայելու հրաւիրեալներուն, ըսաւ իրեն.

— Պարո՛ն զեր կոմս Անտրէա, ձեր հայրը հազարապետ կոմս Յեղիբան որ երկայն տասնէ ի վեր ծանրապէս հիւանդ էր, այսօր ևս աւելի գէշ կ'զգայ ինքզինքը և կը փափաքի զձեզ տեսնել իր անկողնին քով, մինիթարութիւն մը զոր դժբաղդաբար չունեցաւ ձեր մայրը իր մեռած ժամանակ։

Անտրէա ոտքի եկաւ և օգուտ քաղելով այն իրարանցումէն, զոր պատճառեց այսպիսի սխրաւէթ լուր մը, դուրս եկաւ։

Բայց այն վայրկենին երբ սեւեր հագած մարդը որ անոր իր հօրը օրհնածը զուժած էր, նայեցաւ Արմանին որ կը վազէր կեցնելու համար, աղաղակ մը արձակեց.

— Ո՛վ երկինք, Աստուա՛ծ իմ, զնդապետիս կենդանի պատկերն է...։

Ժամ մը վերջը ուրիշ ոչ նուազ արտասովոր տե-

սարան մը կը պարզուէր Սէնթ-Օնօրի արուարձանին բարձունքներուն վրայ:

Էքլերի ա'Սրթա փողոցին ծայրը՝ լուռ և ախուր ընդարձակ պանդոկ մը կար, անունակ ընակարանի պէս բան մը: Այս օթեւանին մէջ, դիշերուան յառաջացեալ ժամուն, առաջին յարկը, գրեթէ միայնակ, ինչպէս որ միայնակ կ'ապրէր երկար առենէ ի վեր երեսէ ձգուած և լքուած ծերունի մը:

— Պասթիէ'ն, կը մրմռար ոգեւարը, ակար և ընկճուած ձայնով մը. պիտի մեռնիմ, կը մեռնիմ կոր:... ա'հ, Պասթիէ'ն, Պասթիէ'ն, փոխանակ դիս կախաղան քաշելու ինչպէս որ կրնայիր ընել, նախապատիւ սեպեցիր քովս նստիլ երբեմն Կինդամի խղճի խայթ իմ ոճրագործութիւններուս, դուն իմ վերակացուս եղար: Դուն որ կ'առէիր զիս, դուն որ «ահեր իմ» կը կոչէիր և ես ամէն ժամանակ առատապէս դառն հեգնութիւն մը կը զղայի քու ձայնիդ մէջ...: Ա'հ, Պասթիէ'ն, Պասթիէ'ն վրէժդ բաւական լուծեցի'ր արդեօք... արդեօք բաւական պատժուած եղա՞յ:

— Ո'չ տակաւին Տէ'ր իմ, պատասխանեց հիւսար Պասթիէն, որ քանի երկար տարիներէ ի վեր մութին մէջ կը տանջէր մարդասպանը և անդադար կ'ըսէր անոր. «Ա'հ թշուառական, եթէ երբեք դուն տեսուածդ չըլլայիր իմ դնդապետիս այրիին հետ:

— Սեւելի ի՞նչ պէտք է զիս Պա'սթիէն, կը տեսնես կոր, ահա', պիտի մեռնիմ, և մյուս մինակ պիտի մեռնիմ:

— Իմ բուն վրէժխնդրութիւնս այդ խակ է Ժէլիքո'ն. քաւ հիւսարը խուլ ձայնով մը: Պէտք է որ դուն ալ մեռնիս, ա'յնպէս, ինչպէս մեռաւ քու զոհդ... կինդ առանց ընդունելու քու զաւկիդ վերջին «մեսաբարով»ը:

— Որդի'ս, մրմնջեց ծերունին, ա'հ որպիսս, և ծերունին իր պառկած տեղէն ոտքի ելաւ...

— Ո'հ, քաւ Պասթիէն քմծիծաղով մը, դուն պէտք չէր իր ընտանիքը չի սիրեր. հասկէր և ան է. կը հրապուրէ ազջիկներ. խարդախ է. ոճրագործ է և կը սպաննէ այն անձերը որոնց հետ որ կը մարթի. այս մարդը քու զաւակդ է և դուն ինքզինքդ կարհամարհիր անօրինին մէջ դնել. այնպէս չէ

— Որդիս, զաւակս, կրկնեց ոգեւար ծերունին հայրական ճշմարիտ գորովանքի և անզուսպ կապուտաճմլիկ արտայայտութեամբ:

— Լա'ւ, քաւ Պասթիէն, բայց այլեւս չի տեսնես զայն... որպիսզի հոս չէ, զաւակդ պարտական է և ես միայն գիտեմ որ պարտականդէն է և չի երթար զայն փնտռելու:

— Պասթիէ'ն, Պասթիէ'ն, ըսկսաւ կը պոռալ Ժէլիքոն, հեծեծելով արտասուիկ հեծեծանքներով, Պասթիէն այնչափ անհետաքո՞նք պիտի ըլլաս:

— Մտիկ ըրէ, Ժէլիքոն, պատասխանեց վարպետը, դուն սպաննեցիր հիմ դնդապետս, իր որդին և իր կինը, միթէ բաւական չէ՞ երեք կեանքեր:

Ժէլիքոն չարաճճական հեծեծանք մը ախաւ:

— Ես սպաննեցի Արման սը Բէքիպոը, մրմնջեց Տառապանքով, վիշտերով մեռցուցի իր այրին՝ որ կինս եղաւ: Բայց զղջով իր օրդւոյն...

— Անպատի'ւ, վա'տ, անզո'ւթ, պիտի ուրանաս արդօք զայն ծովը նետած ըլլալդ:

— Ո'չ, քաւ Ժէլիքոն, բայց չի մեռաւ...:

— Ինչպէս, ի՞նչ, ողան մեռած չէ, աղաղակեց ապշահար Պասթիէն:

— Ո՛չ, մրմնջեց Ժէլիւռն, ազատուած է ձկնորսներէ, Անգլիա սարսուած և յուսոյ Ցրանսայի մէջ մեծցուած ու դաստիարակուած է... բոլոր առնք ուրը օրէ ի վեր է որ գիտեմ:

— Բայց ո՞ւր է, ի՞նչպէս գիտէք ասիկա:

Հիւանդին ձայնը, ընդմիջուած և կիսատուած էր, հոգեւարքի ատգնաձևերը կը մօտենային:

— Խօսէ՛, խօսէ՛, պոռայ Պասթիէն հրամայողական առաքինութեամբ մը:

— Վերջին անգամ որ գուբս եղայ, կրկնեց Ժէլիւռն, կառքերու չփոթ ընդմիջումէն Գուբէս Շօսէ ա՛Անթէնին մուտքին առջև կեցնելով՝ գլուխս դռնակին դրի և մտաքաղ նայուածք մը նետեցի անցորդներուն վրայ: Տևայ մարդ մը որ դանդաղօրէն կը քալէր: Մարդուն անունը չնամէ զարմացման և ապշութեան աղաղակ մը խլեց: Այս մարդը որ երեսուն և հինգ տարեկան կար, Սրման ու Բէրկալի կենդանի պատկերն էր:

— Վե՞րջը, վե՞րջը, հարցուց Պասթիէն, չունչը բռնելով:

— Վերջը մարդ դրկեցի այս մարդուն հետևէն... իմացայ որ Սրման կը կոչուէր, կ'անպիտանայ իր ծնունդը, տոհմային անունը և ընտանեկան կեանքը, և միայն մէկ բան կը յիշէ, այն ալ ձկնորսներուն վինքը նաւակի մը մէջ տեսնելն է. ա՛յն վայրկեանին, երբ պիտի խեղդուէր:

Պասթիէն այս բառերուն վրայ չկրնալ անկուեցաւ կարենալու օրհասական հիւանդին առջև:

— Էյ ուրեմն, ըսաւ, եթէ կ'ուզես վերջին անգամ տեսնել զաւակդ, թշուառական՝, եթէ չես ուզեր որ ձեռքս գտնուած ապացոյցներուդ և գայթակղութենէ դատավարութեամբ մը չտնապատուիս քու յիշատակդ, պէտք

է որ անմիջապէս ես տես այն հարստութիւնը զոր կը վայելես և զոր զողցած ես, և կողոպտուած մարդը կ'ապրի տակաւին: Պէտք է որ ես գտնեմ զայն, ես:

— Անօգուտ, մրմնջեց ծերունին, դնդապետ Բէրկալի տղուն ենթարկուած մահուամբը միայն հարստութիւնն ժառանգած եմ: Միայն տղան նորէն երեւան գալու է, որպէսզի օրէնքը զայն օրինաւոր ձևրոջ դարձնէ:

— Ձիշդ է, մրմնջեց Պասթիէն, բայց ի՞նչպէս հաստատելու է որ ինքն է:

Հիւանդը ձեռքը դէպ ի աչառնակը տանելու համար անդամի մը երկնցուց որուն վրայ արկղիկ մը դրուած էր:

— Ազճատար հօր մը պէս, ըսաւ, զրած եմ ամբաստանութեանս պատմութիւնը և միացուցած եմ զայն ամէն թուղթերուն, որոնք կրնան ճանչցնել տղան:

Պասթիէն առաւ արկղիկը և տարաւ ծերունիին՝ որ դողդողուն ձեռքով մը բացաւ զայն և հոնկէ հանեց թուղթերու ծրար մը զոր արագ արագ մոքէն կարդաց:

— Լա՛ւ, ըսաւ, պիտի գտնեմ տղան նորէն:

Յետոյ աւելցուց այլայլած և յուզեալ ձայնով մը:

— Կը նեղեմ քեզի... դուն նորէն պիտի տեսնես զաւակդ:

Եւ Պասթիէն չուտ մը գուբս խոյացաւ այն տունէն, ուր ծերունին պիտի փչէր իր վերջին շունչը, և նետուելով կառքի մը մէջ որ կազմ և պատրաստ կը սպասէր այն թաղին սահրոտը՝ պոռայ կառապանին,

— Դէպ ի Պարիէռ-Բիկալ, և խիստ արագ:

Մտահոգութիւնը մրնաւ մնացած էր, կ'ուզէր իր որդին տեսնել, ուսոի անձկանօք կեանքին փաթթուեցաւ և Պասթիէնի վերադարձին կը սպասէր և հոգեւարքին դէմ կը մաքառէր օրհասականի մը դառնապին ճիգերով:

Ժամ մը անցաւ, գաւառը կլսուէր մը բացուելու եւ իբր թէ Բարլին Ատուատ Վիրջինն ու սոսկալի պատիժ մը տալ ուզէր այս մարդուն, իր որդին դիմակաւոր, պահանջելով տարազով երեւցաւ այն սրահին մէջ՝ ուր ժանը կ'երեւէր արդէն անկիւնի մը մէջառղէն։

— Ա՛հ, մրմնջեց Ֆելիքան, որուն վերջին ժամը վաթսունց այս երեւոյթը։ Ամէն բան լմնցած է։ Ֆէլիքան չարժուի մը բլաւ, երեսը դեպի նեղ փողոցը դարձուց եւ մնաւ իր որդւոյն քովը երթալէն առաջ։

Անտրէա ձեռքը բռնեց եւ վեր վերցուց։ Ձեռքը նորէն լնկաւ զգայարկին՝ անկողնին ձերմակ ծածկոցին վրայ։ Ձեռքը հիւանդին սրտին երկնցուց։

Սիրտը գադրած էր այլեւս զարնելէ։

— Մեռած է, բաւ պաղարիւնութեամբ առանց աչառութեան կաթիլ մը խակ դալու թրջելու իր աչքերը։ Մեզք որ քաղաքականութիւնը պահանջած ժամանակը ըլլայէ։

Անդրէա եւ այլեսի եղաւ կռմնին գամբանականը։

Բայց աղմկալից ձայն մը լսելի եղաւ սենեկին վրայ, Անտրէա բարկութեամբ եանէն դարձաւ եւ քայլ մը եա գնաց։

Երկու մարդիկ կ'անցնէին սրահէն դուռնէն։ Մէկը Պաղթիէնն էր եւ մէւսը քանդակագործ Սրմանը։

— Բաղաքականութիւնը այլեւս ժամանակը չէ, բաւ Պաղթիէնը, բայց բանտը զինվորներուն կը սպասէ, Թշուառականն։

Այս մարդը՝ որ երեսուն տարի չարտնակ պատրաստած էր Անտրէայի առջեւ, այս մարդը կ'բանէր, պատրաստ վերվերցուց՝ նախ եւ առաջ ցուցնելով իսրթի որդւոյն հոգը դիակը, վերջը դուռը եւ վերջապէս արուեստագէտը՝ որ կանգնած էր անոր սենեկին վրայ։

— Պարոն դէր կռմս Անտրէա՛, բաւ. Ձեր հայրը սպանած էր ձեր մօր առաջին ամուսինը, յետոյ ծուլը եղած էր անդրանիկ եղբայրը, այո՛ քայլ, չարաւնակեց Պաղթիէն, այս եղբայրը մեռած չէ... անո՛ւսանիկ հոս է...։

Այն տեղն Պաղթիէն Սրմանը կը ցուցնէր Անտրէային, որ կայծակնահարի պէս եա եա կը քաշուէր։

— Ձեր հայրը այս եղբօրը եա տուաւ այն հարստութիւնը՝ զոր գողցած էր և որ ձեզ պիտի իյնար։ Դուք հոս, պարո՛ն Սրման որ Բէրկալի տունն էք և ոչ թէ ձեր տունը, դուրս ելէ՛ք։

Եւ որովհետեւ Անտրէա տարտափած եա եա կ'երթար, և սոսկումով Սրմանին կը նայէր, Սրման դէպի անոր քայլ մը առաւ և տարտ գոյն մեծ պատուհանի մը առջեւ, ուրկէ կը տեսնուէր տմբողջ Բարիզը, ինչպէս կը տեսնուէր այն գերեզմանը, ուր երկու եղբայրներ իրարու հանդիպած էին ժամ մը առաջ, և բռնելով այս մեծ պատուհանը երկնցուց ձեռքը և բաւ.

— Նայէ՛, տե՛ս, անո՛ւսանիկ, անուսանիկ այն Բարիզը, ուր «չարութեան ոգին» ըլլալ կ'ուզեիր քանդուն ու վիթխարի հարստութեամբդ։ Եա հոն՝ «բարութեան ոգին» պիտի ըլլամ, հիմակ դուրս ելիր տակէդ, վատդի պիտի մոռնամ թերեւս թէ մենք մխիթարն մայրն ունեցած ենք։

—Դո՛ւրս ելիր կ'բանեմ, որպէսզի չի յիշեմ ոճրագործութիւններդ և այն կինը զոր մեղացիր... դո՛ւրս ելիր տակէդ։

Սրման սիրտ պէս կը խօսէր, և թերեւս առաջին անգամ ըլլալով՝ Անտրէա սիրտաբեռնած և դողդոջուն կը զգար ինքզինքը, և հնազանդեցաւ ու դուրս ելաւ կամացուկ մը, նման վիրաւորուած վագրի մը որ յետս

Ի՛ընկերկի ապառնալով միանգամայն, յետոյ պառուհանէն դուրս սարսափելի ազաղակ մը արձակեց, Սրմանին սարսափելի և գերագոյն ճիգ մը նետած բլլալու պէս։

— Նայինք, կղբայրդ իմ առաքինի, նայինք երկուքնուս ո՞րը պիտի յաղթանակէ. մարդասէրը թէ անիծեալ թշուառականը, երկինք թէ դժոխք... և բոլորիդ պիտի ըլլայ մեր կռիւին առպարէզը։

Անարէա դուրս կու գար պլուխը բարձրացիր, դժոխային ժպիտ մը չրթունքներուն վրայ. ձգեց այն առնը որ այլևս իրը չէր, ամբարիշտ Տօն Ժուանի պէս, առանց արտասուքի կաթիլ մը իսկ թափելու՝ ձգեց այն առնը ուր դեռ նոր հայրը իր վերջին չունչը փչած էր։

Ա. ՄԱՍ

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

ՍԸՐ ՈՒՆԼԵԸՄՍ

Դեկտեմբեր ամիսը իր թուխ և ժարախտապատ թեւերը կը պարզէր անծայր ու անդուն քաղաքին վրայ որ կ՛երկարի Սէն գետի երկու եզերքներուն վրայ։

Նուբը, թախանձիկ և սառեցնող անձրեւը Բարիզ քաղաքը ծածկող մառախուղէն խոյս կուտար և կը թրջէր կամաց կամաց փողոցներու սալայատակները։ Փողոցի մեծ լապտերները կէս մը կը լուսաւորէին բազմամարդ արուարձաններու պղպեկ և նեղլուկ փողոցները։

Գիշեր էր, ձմեռուան գիշեր մը, որ ամբողջ սրտութեամբ և մենութեամբ համակուած է, անցորդները չուտաքայլ կը հեռանային այս լուսիկ փողոցներէն և իրենց տուները կը քաշուէին, նման այն գիշերային

ուրուականներուն, որոնք արշալոյսին մօտենալը զգալով, իրենց դագաղները կը մտնեն: Բարիզ քաղաքը պիչերուան այս պահուն ամայի զարձած էր կարծես և պիչերը անոնց անդրպատին մէջ ախորժեան թնդիւններ կ՚արձակէր:

Ժողովրդական չարժումներու և ախորժեանց ջերմոցները եղող վաճառատուները կը նիրհէին կարծես հանդարտիկ ու լուիկ, ապահովով ձկնավաճառներու ծանրաբեռնեալ կառքերուն:

Պարահանդէսին վերջին կառքը նոր մտած էր. առաջին քամիոնը այլևս չէր գառնար: Գետին երկու եզերքներուն վրայ մեռելական լռութիւն մը կը տիրէր և կը թուէր որ հեռուէն լսելի ըլլան իրենց պիչեքայլին չրջանը ընող պահապան պինուորներուն սուլիչներուն ձայները և չուներուն հաչիւնը: Սէնթ Բօլի քարտիէն վրայ, որ չատ հեռու չէ Սէլէսթին զօրանոցէն, մարդ մը իր վերարկուին մէջ փաթթուած դանդաղ քայլերով կը յառաջանար առանց կարեւորութիւն տալու ցուրտին և տեղացող սոսկալի անձրեւին: Անծանօթը մատաղ և մեծամարձոյ վիճակ մը ունէր և իր խորհրդակցութեանց խորը թաղուած ըլլալով, անձրեւէն թրջիլն անգամ չէր զգար: Երբեմն կանգ կ՚առնէր և ուշադրութեամբ կը դիտէր քարաչէն ափերուն խառնուող խաւ ձայնով մը վազող գետը: Յետոյ աչքերը ինքնաբերաբար կը յառէին Նօթր Տամի աշտարակներուն գմբէթներուն վրայ, որոնք վեհօրէն երկարած են դէպի մութ երկինքը և իրենց մառախուղէ պսակներով մինչեւ ամպերը կը բարձրանային:

Մարդը դարձեալ իր ճամբան կը շարունակէր քիթին տակէն բաներ մը մրմնջալով:

Այս կերպով մինչեւ Տամիէթի կամուրջին պուխը

հասաւ: Հոն ալ պահ մը կանգ առնելէ և ուշադրութեամբ չորս կողմը դիտելէ յետոյ արագ քայլերով կամուրջէն անցաւ և երբ Սէն Լուի քարափը հասաւ, անկիւն մը կանգ առնելով սկսաւ խորազննին և անարիւ ակնարկներ պատճնել մօտակայ բնակարաններու առնիքներուն վրայ:

Լամպեր պանդոկին հաւուի կողմը Սէնթ Լուի փողոցին մէկ առն վեցերորդ չարիը լոյս մը կը պլպլար, առնին արտաքին երեւոյթը շատ պարզ էր, որով կարելի էր հետեւցնել թէ այդ առն բնակիչները կամ պարծառներ և կամ համեստ դիւղացիներ էին, որոնք կէս գիչերէն առաջ քնանալու սովորութիւնը չունէին բնաւ: Լապտերը սակայն պատուհանին եղերքը գտնուող սպասեայ չրջանակին չատ մօտը դրուած էր և յայտնի էր որ այդ բանը նչանի մը կը ծառայէր, որովհետեւ անծանօթը վայրկեան մը անձայն պատուհանը դիտելէ յետոյ ինքնիրեն մրմնաց:

— «Շա՛տ լաւ, Բօլար առնն է և ինծի կը սպասէ:»

Յետոյ մատները չրթունքին առնելով, սուլիչի մը ձեւը առաւ և գիչերուան անտար և խորհրդաւոր լռութեան մէջէն զողերու եւ քաղաքացիներու ըրածին նմանութեան մը ազդարարութիւն ըրաւ: Ապար վրայ լոյսը մարելով պատուհանը մութին մէջ մնաց և անկարելի եղաւ գայն զանազանել նոյն չարկին վրայ գըտնուող միւս պատուհաններէն:

Տասը վայրկեան հաքը առաջինէն ո՛չ նուազ զօրաւոր սուլիչի ձայն մը լսելի եղաւ Լամպերթի փողոցի հաւուի կողմէն, որուն չաչորդեց քայլի մը ձայնը որ կամաց կամաց կը մօտենար: Վայրկեան մը վերջը անծանօթին կեցած տեղէն քանի քայլ հեռուն մարդկային չուք մը երեւցաւ, և սուլտմի մեւեռնոյն հնչիւնը կրկնուեցաւ միեւնոյն ուժգնութեամբ:

— Բօլար, մրմնջեց անծանօթը, և սկսաւ դէպի նորեկը յառաջանալ։

— Հոս եմ, ձայնեց այս վերջինը։

— Լաւ ուրեմն, Բօլար, չնորհակալ եմ որ ժամադրութեանդ մէջ հաւատարիմ ես, գոչեց Սէլէսթինի քարտիին վրայ չրջագայող անծանօթը։

— Անչո՛ւշ, տէ՛ր իմ, բայց կ՝ապաչեմ, իրարու անուն տալէ զգուշանանք, Լըռուս սուր ականջներ ունի և զարմանալի յիշողութիւն մը, և ձեր Բօլար քառեակամբ արգելարան մը զացած է, ուր իրեն յատկացուած էր խցիկ մը և հոն կ՝ուրթայ այն պարապային երբ բաղդը զինքը կրկին հոն վերադարձնէ։

— Ճի՛շդ է, բայց մենք մրնակ ենք, քարաքին ալ ամայի է,

— Հոգ չէ, եթէ դուք անպատճառ հոս կ՝ուզէք խօսակցիլ, աւելի լաւ կ՝ըլլայ որ գետեզերքը իջնենք, հո՛ն, կամուրջին տակը նաւակով անդլիերէն կը խօսինք, հաւատայ որ չատ զեղեցիկ լեզու մըն է այս լեզուն, մանաւանդ որ Ժէնուզալէմ փողոցի բնակիչները բառ մը չեն հասկնար։

— Լաւ, թող քու ըսածդ ըլլայ, պատասխանեց անծանօթը և Բօլարի մօտենալով երկուքը միասին կամուրջին փոքրիկ առագաստէն սկսան վարի գետնիքը իջնել։

Երբ գետնիքը իջան Բօլար քար մը ցոյց առաւ որուն վրայ նստան և սկսան խօսակցիլ։

— Նախ, սա՛ ըսեմ որ, ըսաւ Բօլար, հոս չատ ապահով ենք և անձրևէն պատսպարուած. թէև քիչ մը ցուրտ կ՝ընէ, բայց երբ խնդիրը կարեւոր գործերու չափը կը գառնայ ցուրտն ալ կարեւորութիւն չունենար, մանաւանդ որ կը յուսամ թէ չուտ մը եղրակացութեան պիտի յանգինք։

— Հաւանական է, պատասխանեց անծանօթը։

— Տէ՛ր իմ, Լոնտոնէն ե՞րբ հոս հասաք։

— Այս իրիկուն, ճիշդ ժամը ութին, կը տեսնես որ բնաւ ժամանակ կարանցուցած չեմ։

— Ես լաւ կը ճանչնամ իմ հին հարիւրապետս, մրմնջեց Բօլար, ձայնին չարչական չնչո՛ մը տալով։

— Տեսնենք, չարեց անծանօթը, ըսէ՛ տեսնեմ ե՞րբ չաթաթէ ի վեր հոս ի՞նչ գործ տեսար։

— Խիստ չարմար խուժմ մը կազմակերպելու։

— Շա՛տ լաւ։

— Բայց տեսնենք, չարեց Բօլար, Բարիզցիները Անգլիացիներուն չափ չեն արժեր մեծ արհեստին մէջ, մեաց որ ես ամենէն աւելի կարողները և չարմարագոյնները ընտրեցի, բայց չիսակը ըսելով լաւ կազմակերպութեան մը համար դեռ քանի մը ամիս անցնիլ պէտք է։ Անչուշտ դուք պիտի տեսնէք, և պիտի դատէք իրենց գործը։

— Ե՞րբ։

— Հիմա նոյն իսկ եթէ կ՝ուզէք։

— Իրենց ժամադրութիւն տրուա՞ծ է։

— Այո՛, բայց աւելի լաւ ճամբան կայ. հիմայ ձեզի պիտի տանիմ այնպիսի տեղ մը ուր դուք անոնց մէկիկ մէկիկ ներս մտնելը պիտի տեսնէք, առանց սակայն անոնցմէ ճանչցուելու։

— Օ՛ն ուրեմն, երթանք, ըսաւ անծանօթը, որուն Բօլար երբեմն հարիւրապետի, երբեմն ալ մեծապատուութեան տիտղոսը կուտար։

— Բայց, աւարկեց Բօլար, տեսակ մը վարանում ցոյց տալով, եթէ գիրար չը հասկնանք։

— Կը հասկնա՛նք անհոգ եղիր։

— Հէյ, հէյ, մրմրցաց Բօլար, չիտուն տարեկան

եմ գրկել և ձեր վանմութեան ու անցած հին օրերուն վրայ կը խորհիմ։

— Շատ ճիշդ է. բայց կուզեմ միշտ չդժգոհացող ըլլալ, տեսնե՛նք, որչափ պետք է քեզի համար։

— Բայց ինծի այնպէս կը թուի որ, յարեց Քօլար, տարեվան քսանը հինգ հազար ֆրանք և իւրաքանչիւր գործէ հարիւրին տասը՝ պարզուս մը...։

— Լա՛ւ քսա՛ և հինգ հազար ֆրանքը կ'ընդունիմ։

— Հիմակուհիմա մարդոց սոմականներուը ապահովուած են ըսել է։

— Ա՛հ, յարեց հարիւրապետը, ես քու արժանիքդ կը գնահատեմ, բայց ընտրած մարդիկնրդ իրենց արժանիքին համեմատ գնահատելու համար, պէտք է նախ իրենց գործին գլուխը անցնին։

— Շատ լաւ ըսիր, հարիւրապետ, յարեց Քօլար, ինքն ալ համոզուած ըլլալով այս առարկութեան ճըշմարտութեանը։

— Է՛յ ուրեմն, համբայ ելլենք, և երբ գանուինք տեսնենք, այն տաճն կը տեսնուինք այս մասին։ Քանի՞ հոգի են։

— Ճիշդ տասը հոգի, պատասխանեց Քօլար, այս թիւը բաւական է արդեօք։

— Հիմակուհիմա բաւական է, եթէ տեսնենք, այն տաճն նորեր ալ կ'աւելցնենք անոնց թիւին վրայ։

Քօլար և հարիւրապետը թողուցին այն տեղը, ուր այս քանի մը խօսքերը փոխանակուած էին և շարունակ ելլելով երկնցան դէպ ի այն կամարջը զոր Սիթէնը կը միացնէր Սէնթ Լաւ կղզիին, հոնկէ ալ Նոթր-Տամ եկեղեցիին եաւէս կողմէն Սէնի երրորդ թեւը եղող Օթել Տիէօի վրայէն ալ անցնելով ինքզինքնին Լատինական փողոցին անկիւնը գտան։ Քօլար՝ հարիւրապետը առաջ-

նորդեց մանուածապատ փողոցներէ, որոնք լաբիւրինթոսի մը երեւոյթը ունէին և կանգ առին Սէնթան փողոցի մուտքին առջեւ։

— Հո՛ս է հարիւրապե՛տ, յարեց։

Հարիւրապետը գլուխը վերցնելով նչմարեց հին ու խարխուլ տնակ մը, որուն իբրեւ հոգմարզել ծառայող վեզկերը զոցուած էին և չէին թոյլատրեր որ ճառագայթի փոքրիկ նչոյլ մը իսկ դուրս ելլէ։ Տեսնողը պիտի ըսէր թէ առնը բոլորովին անմարդաբնակ էր։ Քօլար բանալի մը դրաւ դրան ծակին և բացաւ։ Յետոյ ներս մտնելով նեզկուկ ու մութ նրբանցքէ մը անցաւ որուն հետեւեցաւ նաեւ հարիւրապետը։

— Անտաւսիկ, հոս է գործակալութեան գրասենեակը, յարեց Քօլար կէս ժպիտով մը, յետոյ գրպանէն լուցկի մը հանելով ճամբան լուսաւորելու համար մտնը վառեց։

Նրբանցքին ծայրը հարիւրապետը նչմարեց մռայլ և հինցած սանդուխի մը առաջճանները, ուրկէ կախուած չուան մը ձողի տակ կը ծառայէր։

Քօլար սանդուխէն վեր ելլելով առնը առաջին յարկը հասաւ, հոն ալ երրորդ դուռ մը բանալով, հարիւրապետին ըսաւ.

— Անտաւսիկ տեղ մը, ուրկէ ձեր վանմութիւնը մարդիկը պիտի տեսնէ առանց ինքը անոնցմէ նչմարուելու, այն տաճն պիտի հասկնաք անոնց կատարութիւնը։

Սուտկիս հարիւրապետը մինակ մնալէն մութին մէջ թողուով, Քօլար ձրապը ձեռքը մօտակայ յարկաբաժինը անցաւ որ փողոցին վրայ կը բացուէր. անմիջապէս յետոյ հարիւրապետը իր թաքստոցէն տեսաւ լոյսի մը ժայթքիլը դիմացի կողմէն և հասկցաւ թէ՝ պատին մէջ ծածուկ ծակ մը կը գտնուէր։ Այս ծակին չնորհիւ կարելի

էր ամէն ինչ տեսնել և լսել, առանց նշմարուելու։ Յետոյ ակնարկ մը տեղեկ յարկաբաժնին կահկարասիներուն վրայ. մութ գոյնով հինգած թաւշապատ բազմոցներ կային, կարմիր դամասկեայ վարագոյրներ, չըմինէին վրայ կը գտնուէր սիւնաւոր ժամացոյց մը, որուն երկու կողմերը երկու ծաղկամաններ կային։

— Ահաւասիկ, յարեց Բօլար հարիւրապետին քով գալով, հոս է մեր փոխ տեղակալին յարկաբաժինը, որ գործէ քաշուած կալուածատէր մըն է և իր կնոջը հետ կ'ապրի, ինչպէս կ'ապրի արու տատրակ մը իր էգին հետ։

— Ա՜հ, բաւ հարիւրապետը, ամուսնացա՞ծ է։

— Գրեթէ։

— Եւ իր կի՞նը։

— Տիկին Բօքըլէ, բաւ Բօլար ծանրութեամբ մը, արժանիքի տէր կին մըն է։ Կանոնաւոր կերպով կը կատարէ Գթութեան Տիկիններու գործերը, ինչպէս նաեւ կամաւորներու և իչխանուհիներու գործերը։ Նէրմանդ փողոցին մէջ գթութեան և ամուսնական առաքինութեան իբր տիպար կը նկատուի։

— Ի՛նչ լաւ, բաւ հարիւրապետը, ա՞ւ է սա Բօքըլէ ըսածդ։

— Հիմա կը տեսնէք, պատասխանեց Բօլար, որ իր քով գտնուած հանդուցեալ ցուպին ծայրովը երեք անգամ իրարմէ կանոնաւոր միջոցներով պարբերական երեք հարուածներ տուաւ առաստաղին։ Նոյն վայրկեանին ձայն մը լսուեցաւ վերի յարկէն, և քիչ յետոյ քայլերու ձայներ հնչեցին սանդուխին աստիճաններուն վրայէն։ Հարիւրապետը այն տեսնն, ձեռքը մոմ մը բռնած իջուն տարեկանի մօտ, կուտա, խոշոչացած աչքերով, խոշտանգած ճակատով մարդու մը երեւնալը տեսաւ։

Այս մարդը կանաչ գոյնով հին զինուորական մը հագած էր, և ոտքերուն անցուցած էր եղրաւոր բանդոֆ մը։

— Առաջին տեսութեամբ պիտի կարծուէր թէ Պ. Բօքըլէ գործէ քաշուած պարկեշտ նպարավաճառ մըն էր և ծերութեան օրերը կ'անցընէր։ Պ. Բօքըլէն յաղթահարիչ և միանգամայն միամիտ ժպիտ մը ունէր։ Բայց հարիւրապետին վարժապետը ամենեւին զժուարութիւն չունեցաւ գուշակելու և կռահելու ըստ երեւոյթին միամտութեան տակ, պահուող համարձակ և որոշ բնաւորութիւնը և կատարի բնազդումները։

Եթէ այս մարդը բազդատուէր, Բօլարին և հարիւրապետին, այնչափ քիչ նման էր անոնց որչափ անոնք միկզմիկու։ Բօլար 30—44 տարեկան մարդ մըն էր, միջահասակ և նուրբ, ունէր մօրուք և սեւ պեխեր, աչխարհիկ հագուստ մը հագած էր և փոխ-զինդարեան մը չարժմունքը ու ձեւերը ունէր։

Գեղեցիկ կնոջ մը աչքերուն առջեւ, Բօլար կրնար ենթադրուիլ գեղեցիկ մարդ մը։

Բօլար զինուորութիւնն ըրած մարդ էր, բայց հիմա կը հետեւէր խորհրդաւոր արհեստի մը որ ունի որդեդրեաններ և անձնուէր կուսակիցներ, թէպէտ այդ խորհրդաւոր արհեստը արդիւնալ էր։

Հարիւրապետը, ընդհակառակն, հաղիւ քսանըւեթը տարեկան երիտասարդ մըն էր, խարտեաշ և անմօրուս։

Հարիւրապետին ամբողջ առնականութիւնը իր սեւ աչքերուն մէջ էր, ըստ երեւոյթին փափկակազմ էր։ Լանտոնէն եկած էր, և կը կոչուէր հարիւրապետ Ուիլեըմս, թերեւս այս չէր բուն անունը։ Լանտոնի մէջ ձերբակալած էր խորհրդաւոր և սոսկալի հանբաւ մը։

— Տը Բօքըլէ բարեւեց հարիւրապետը, և հարցաքննող դէմքով մը Բօլարին նայեցաւ։

— Այս է Տէրը, բաւ հակիրճօրէն ինն զինուորը։

Ան ատեն Բօքըլէ խոնարհ և յարգալից ուշադրութեամբ մը քննեց հարիւրապետը և բոլորովին ցած ձայնով մրմնաց.

— Շա՛տ երիտասարդ...։

— Լռեցեք մէջ, Բօլար, փախաց ականջն ի վար, լաւ կերպով քննած ու նչմարած չեն զայն։ Մարդ է այս և թէ չնորհքով մարդ, ա՛լ գիտ հասկցէր, չեաց Բօլար յարեց դարձեալ։

— Մեր ճապարները քանի մը վայրկեանէն պիտի գան, ժամադիր ենք։ Հիմա ժամը մէկը կը զարնէ, դուն զանոնք պիտի ընդունիս, այնպէս չէ՞, Բօքըլէ։

— Եւ գո՞ւք, տեղակա՛լ, յարեց գործէ քաշուած կեզծ նպարավաճառը։

— Ես պիտի տեսնուիմ Ն. Վսեմութեան հետ և սա ծակէն պիտի ցոյց տամ մեր մարդուն, որուն հանմառօտ կենսագրականն ալ պիտի ընեմ։ Ասիկա գործի սկսելու առիթն էր դիւրին ճամբան է։

— Ալ կը բաւէ, յարեց Բօքըլէ, հասկցայ։

Ան պահուս ատեն մուտքին դրան վրայ չթր և նշանակալից հարուածի մը ձայնը լսուեցաւ։

—Լա՛ւ, յարեց Բօքըլէ, անհապաղ մէկ հատը եկաւ։

Ան ըսելով ճրագը ձեռքը վար իջաւ, Թողլով Բօլարը և հարիւրապետը Պ. Բօքըլէի սրահին կից գտնուած պզտիկ սենեակին մէջ, որոնք ճրագը մարելով մուխին մէջ թաղուեցան։ Երկու վայրկեան վերջը կեզծ նպարավաճառը ներս մտաւ, որուն կ'ընկերանար երկայնահասակ և նրբաձեւ մարդ մը, վայելչապէս հագուած, որ կը յիշեցնէր Պուրլաք ան գ'Իթալիէնի վրայ ժուռ

եկող նորաձեւութեանց սիրահար երիտասարդներուն տարազները։

— Ասիկա, բաւ Բօլար ցած ձայնով մը, — մինչ հարիւրապետ Սէր Ուիլկըմս աչքը պատին մէջ բացուած ծակին դէմ կը դնէր, — ասիկա Ափոմօ մըն է, ազնուական ընտանիքի մէկ անդամը, օրէնսդիտական կամ դիւանագիտական առարքէզը պիտի ընդգրկէր, իր բուն անունը ասպետ ա'Օրնի է. բայց խոհեմութիւն սեպած է անունը փոխել. Պրէտա թագին գեղանի աիկիններէն որ զայն պաշտելու առաքինան կը սիրեն, Պիմոքէ անունը տուած են իրեն։

Պիմոքէ խելագին տղայ մըն է, լանսքինէ խաղին մէջ երբէք առիւծ մը կարելի չէ գտնել, դանակ խաղցնելու մէջ ալ չատ վարպետ է։

Ձիշեհան կղզեանքը յարդի մը չիւղով կը բանայ և այնչափ նրբակազմ է որ կրնայ նոյն իսկ ասեղի մը ծակէն անցնիլ։

— Բա՛հ, բաւ հարիւրապետը հեգնական ծիծաղ մը արձակելով. ձեր այդ բառնները ես գ'ուզեմ փարձով ապացուցանել։

Ասպետ Պիմոքէն վերջ յայտարարեալ հասան ուսանական ճօտւքով և Մանթէսքիոյի արանները հետեւողութեամբ ունեցող մէկը, որ Մուրաքս կը կ'ոչուէր և կարճահասակ, նրբակազմ երիտասարդ մը, որուն աչքերը կը փայլէին կատուներու աչքին նման։

— Անուասիկ Օրէսթ և Բիլօտ, բաւ Բօլար, նաեւ Ռուրաքս և Ներքոյեան որոնք քանի տարիներէ ի վեր բարեկամներս եղած են։

Թուլոնի բանտին մէջ միեւնոյն չղթաները կրած են ամբողջ տասը տարի, և բերդարգելութենէ ազատելէ յետոյ գարձեալ իրարու ընկեր եղած են, Մուրաքս

Կիրակի օրերը Պարիզեռները կը պարապի, իսկ Նիքօլօ Նիքէլի գոյնով հագուստներ հագած միշտ Մուրաքսի կը հետեւի։ Ձեր վսեմութիւնը կրնայ օգուտ քաղել անոնց կորնգուցած վայրկեաններէն։

— Ես այս տեսակ մարդիկները չատ կը սիրեմ, ըսաւ հարիւրապետը լակոնական ոճով մը։ Այս երկուարուեստագէտներէն եաթքը ներս մտաւ երկայնահասակ կարմիր մազերով, ճերմակ վերարկու մը հագած մարդ մը որուն ձեռքերը սեւ էին և հոտած, ճիշդ երկաթագործի մը ձեռքերուն պէս։

— Ասիկա խուժդին դարբինն է, յարեց Բօլար։

— Շա՛տ լաւ, ըսաւ Ուիլկըմս, դարբինին յաղորդեց քիչ մը զորչագոյն կարճահասակ մարդ մը որ ոտքէն մինչեւ գլուխ սեւեր հագած էր, վիզը անցուցած էր կապոյտ վզնոց մը և երկու խոշոր աչքերը գոցուած էին կապոյտ ակնոցով մը։ Նորեկը ձեռքին տակը մեծ կակ թղթապանակ մը կը կրէր, քիմքը խոշոր էր և սոսկալի կերպով կարմրած, ուրկէ կարելի էր հետեւցընել թէ մարդուկը ճնկիկը չատ կը սիրէր։

— Ա՛ռ է, մրմնջեց Բօլար հարիւրապետին ականջին վար, մեր խուժդին գործօն անպամներէն մին, որ դժբախտ նօտարի մը գրագիրն է։ Գիրը չատ լաւ է, սակայն ձախորդութիւնները սոխած են գլխէն որ ձգէ ուսումը և սոխուի մտնել Մօնտէֆուա փողոցի աղտոտ վաճառատուններէն մէկուն մէջ, որ բոլորովին անչուք ու անծանօթ մնացած է։

Մ. Նիվառաէ գիրեր նամանցնելու մասին մեծ վարպետութիւն ունի, անգլիականէն բռնէ մինչեւ բոլորագիրը հրաշալի կերպով կը նամանցնէ։ Վերջապէս գրի կատարեալ խենդ մըն է։

— Տեսնենք, յարեց հարիւրապետը կարուկ չեչտով։

Նօտարին յաղորդեցին իրարու հետէ ուրիշ չորս գլխուորագրուածները, զորս մի առ մի ներկայացուց Բօլար հարիւրապետին։ Ասոնք մեր պատմութեան չարուհնակութեան մէջ միայն ժամկակիցի անուամբ պիտի ներկայանան մեր ներկայացուցած առաջներուն մէջ։

Երբ քննութիւնը վերջացաւ, Բօլար հարիւրապետին դառնալով.

— Ձեր վսեմութիւնը կ'ուզէ՞ վերջապէս ինքզինքը ներկայացնել։

— Ո՛չ, յարեց Ուիլկըմս։

— Ինչո՞ւ, յարեց Բօլար զարմացած, ձեր վսեմութիւնը դո՞ն չնմա՞ց միթէ։

— Այո՛ և ո՛չ. բայց ամէն պարագայի մէջ կ'ուզեմ իրենց համար անծանօթ մնալ և մանաւանդ խուժդին գործերուն մէջ միայն քու միջնորդութեամբդ։

— Ձեր վսեմութեան ըսածը թող ըլլայ, յարեց Բօլար։

— Վաղը այս մասին երկարօրէն կը տեսակցինք, յարեց Ուիլկըմս, տեսնենք ի՛նչ բանի պիտի գործածենք այս քաջարի մարդիկը։

Այս բառերը արտասանելէ յետոյ հարիւրապետը ոտքին մատին ծայրին վրայ կոխելով թողուց իր պետավարտրը և սանդուղքին վրայի կիսաբաց դուռը ուղղուեցաւ և կամաց մը սանդուղքէն վար սպրդեցաւ։

— Վաղը, մեւնոյն ժամուն, մեւնոյն տեղը, է՛ն գիշեր բարի։

Եւ հարիւրապետ Ուիլկըմս սանդուղքներուն մթութեան մէջ անհետանալով փողոց ելաւ։ Սէրբանթ փողոցէն անցնելով հասաւ Սէնթ Անտռէ Տէզարթ փողոցը, ուրկէ դէպ ի քարափ ուղղուեցաւ։ Հոնկէ անցաւ Սէն գետէն Տաֆըլէնի հրապարակը։

Այս վայրկեանին երկչի կառք մը Սէն Տընի փողոցէն կ'անցնէր, և կառապանը «զգուշութիւն, մէկդի կեցիր» կը պօռար հարիւրապետին, զոր հետաքրքրութիւն մը կը մղէր կառքին մօտենալու։ Հետիոտն մարդը և կառքը մեծ լապտերի մը տակ իրարու հանդիպեցան։ Ուիլերմս մէկդի կեցաւ ակնարկ մը նետելով կառքին մէջ, որուն ապակիները վար իջեցուցուած էին և մեծ լապտերին լուսովը նշմարեց մարդ մը որ զայն տեսնելուն պէս խեղդուկ աղաղակ մը արձակեց, ու Սրմա՛ն, Սրմանն է մրմնջեց, բայց կառքը քառասմբակ անցաւ գնաց, իր հետ տանելով այն մարդը, զոր Ուիլերմս Սրման կոչած էր, և որ հաւանաբար ժամանակ չունեցաւ ո՛չ հետիոտն զացողը նշմարելու և ոչ ալ անոր արձակած խեղդուկ աղաղակը լսելու։

Վայրկեան մը լուռ և անշարժ կեցած մնաց, հարիւրապետը վազող կառքին ետեւէն նայեցաւ ուշադրութեամբ, որ քարաին ուղղութեանը վրայ կը սուրար։ Յետոյ ձեռքերը կուրծքին վրայ խաչաձեւած մեղմօրէն և աստւածութեան չեչտով մը մրմնջեց.

— Ո՛հ, վերջապէս երկուքնիս ալ հոս ներկայ ենք, եղբայր, դուն որ առաքինութեան խոհատիպ մարմնացումն ես, իսկ ես չարութեան ոգին և մոլութեան անձնաւորումն եմ, դուն կը վազես, կ'երթաս այս պահուս անտարակոյս կարդ մը դժբախտներ սփոփելու համար այն ոսկիներով զոր գողցած ես։ Լա՛ւ ուրեմն, անասելիք ես դարձած եմ և ծարաւի եմ ոսկիներուդ և վրէժխնդրութեան։

Հետեւեալ օրը հարիւրապետ Ուիլերմս չաս ճչդապահ գտնուեցաւ կամուրջին կամարին տակ Քօլարի տուած ժամադրութեանը և իր խորհրդաւոր սուլիչը փչելով, իր գալը յայտարարեց։ Քօլար արդէն անոր կը սպասէր, երբ ոտքերուն ձայնը առաւ և անմիջապէս վազեց զայն դիմաւորելու համար։

— Հարիւրապե՛տ, յարեց, կը յուսամ որ նշանաւոր հետաք մը գտած եմ, և զայն կամարին տակը տանելով։ աւելցուց.

Խնդիրը տեսնելու միլիոնն չուրջը կը դառնայ։

Բ.

ՓԷՐՄՕՐ

Հարիւրապետ Ուիլերմսի և քահանաններու հին պահին՝ Քօլարի այս տեսակցութենէն երկու օր վերջը, փառաւոր կառք մը կանգ կ'առնէր Մարիէի մէջ Քիւրթիւբ-Սէնթ-Գաթէրին փողոցին հնօրեայ պանդոկի մը դրանը առջեւ։ Ըսինք արդէն թէ քարակ մը եկող անձրեւը կը չափնէի սալայատակները և փողոցները բոլորովին ամայի էին։

Այն պանդոկը որուն առջեւ կանգ առած էր կառքը, հնօրեայ չէնք մըն էր, և որուն էն վերջին տորտգուբիւնները Հանրի Ժ.Ա.ի օրով եղած էին, որ Մօրբէներու համար փայլուն շրջան մը եղած էր։ Պանդոկը բակին և պարտէզին մէջտեղը չինուած՝ փողոցին վրայ կաղնիէ ծանր և հաստատուն դուռ մը ունէր երկու

վեղկերով, որուն ճիշդ մէջտեղը երկու սիմինքաններով բանուած գինանչան մը կար։

Գինանչանին մաշած զանգուածը արգելք կ'ըլլար դրան գոյնը կատարելապէս նշմարելու, բայց աւելի տակը կը գտնուէր արձանագրութիւն մը, ուրկէ կը հասկցուէր թէ Կարոլոս ԺԳ.ի օրով չինուած էր և նորոգուած 1530 և 1608 թուականներուն։

Այս պանդոկը առաջները բնակարանը եղած էր Բէրկազ-Բէրկազեանց ազնուատոհմ ընտանիքին, բնիկ Պրիթանեան չառաւիղէն, որ յետոյ ֆրանսական արքունիք եկած էր, Աննա դ-քաուէոյն թագուհութեան շրջանին։

Պանդոկին առջեւ կանգ առնող կառքը ի վերջոյ բակը մտնելով, 25-30 տարեկան երիտասարդ մը ճապարանքով վար իջաւ։

Ճիշդ այդ վայրկեանին սանդուղքն ղուխը լոյս մը պղպջաց և ծերունի մը վար իջնելով, երիտասարդը դիմաւորեց, առաջին տեսութեամբ կարելի էր հասկնալ թէ ծերունի մըն էր դիմաւորողը, որովհետեւ արդէն մազերը և մօրուքը գրեթէ ճերմկցակ էին, բայց իր կեցուածքին տոկունութիւնը, շարժուձեւերը, նայուածքին ուժգնութիւնը ա՛յնպէս ենթադրել կուտային թէ անիկա հազիւ իր հասուն տարիքին մէջ կը գտնուի, որուն առնական ուժէն ու կորովէն բան չէր պակսած գեռ, այս մարդը թերեւս 60 տարեկան եղած ըլլար, սակայն արտաքին երեւոյթէն դատելով հազիւ հազ 50ի մօտենալու վրայ էր։

Ծերունին արագ և ուժեղ քայլերով երիտասարդին մօտեցաւ և ըսաւ.

— Երթալով մատանջութիւններս կ'աւելնային, տէր իմ, որովհետեւ մինչեւ հիմա այսչափ ուշացած չէինէիք։

— Ներե՛ց Պասթիէնն, յարեց Արման որ Բէրկազ, իմ յանձն առած պաշտօնս կատարել ուզող մէկու մը համար ժամանակը ընթացիկ դրամ մըն է, զոր պէտք է կարենալ մխսել առանց վարանելու և առանց խղճի խայթի։

Երիտասարդը Պասթիէնի թեւերուն կրթնելով միասին պանդոկ մտան։ Արման իր անհուն հարստութեան տիրանալէն ի վեր, Բիւլթիւր Սէնթ Շաթըլիէն փողոցը կը բնակէր. այս փողոցի ամայութիւնէն և հեռաւորութենէն հաճոյք կը ղգար, մանաւանդ որ աւելի յարմար էր աշխատասէր և չքաւոր դասակարգին մօտ ապրելու իր անզուսպ փափաքին, որմէ մէջ կը սփռէր իր բարութիւնները և խորհրդաւոր ողորմութիւնները։

Պասթիէն երիտասարդը իր աշխատութեան սենեակը առաջնորդելով.

— Տէ՛ր իմ, ըսաւ, կարծեմ չուտ մը պիտի պառկիք։

— Ո՛չ տակաւին, բարի ծերունիս, յարեց երիտասարդը, մէկ քանի նամակներ պիտի գրեմ, բայց ամէնէն առաջ գործերնիս նայինք, ըսելով, գրասեղանին առջեւը անցաւ։

— Տէ՛ր իմ, Տէ՛ր իմ, մրմնջեց ծերունին, քաղորովին հայրական չեչոտով մը, այդ հաշիւին մէջ դուք ինքզինքիդ պիտի մեռցնէք։

— Աստուած բարի է, պատասխանեց Արման, գիտեմ որ տակաւին չատ մը տարիներ իմ ուժս ու կորովս պիտի պահէ։

Այս պահուն դուռը կամաց մը զարնուեցաւ։

— Մա՛ք. յարեց երիտասարդը, ինքն ալ յանկարծակիի եկած այս անակնկալ տյցելութենէն։

Եկողը անծանօթ մըն էր, որուն արտաքին երե-

ձայթէն դաւեզով անպատճառ փողոցի յանձնակատար մը ըլլալը կ'երեւէր, որ սպասաւորի մը առաջնորդութեամբ ներս մտաւ.

— Պ. Կոմս Բէրկազ, հարցուց:

— Ես եմ, պատասխանեց Սրման: յանձնակատարը կոչտ կերպով մը բարեւելէ վերջ նամակ մը երկնցուց Սրմանի, զոր առնելով անմիջապէս բացաւ, դիրը իրեն անծանօթ կը թուէր, աւէնէն առաջ ստորագրութիւնը կարդաց, «Բէրմօր»:

Այս անունը Սրմանի յիշողութեան մէջ բան մը չարթնցուց: Ի՛, նայի՛նք, կարդանք, ըսաւ ինքնիրեն:

Եւ սկսաւ կարդալ.

«Պ. Կո՛մս,

«Դուք ազնիւ եւ վեհանձն սիրտ մը ունիք, անոնց հարստութիւն մը յատկացուցած էք բարութիւններ ընելու համար, ձեզի դիմողը այն տեսակ անձ մըն է, որուն սիրտը լեցուած է խղճի սոսկալի խայթերով եւ գերագոյն ժամուն մօտենալը կը զգայ, բժիշկները վեց ժամ կեանք տանելս յայտնեցին, վազեցէ՛ք, եկէ՛ք, ձեզի յանձնելու գերագոյն եւ նուիրական պատօնի մը կայ, դուք միայն պիտի կարենաք այդ պատօնը կատարել:»

Սրման ուշադրութեամբ յանձնակատարին երեսը նայելով հարցուց.

— Ինչ է ձեր անունը, պարո՛ն:

— Բօլար, պատասխանեց յանձնակատարի երեւոյթ ունեցող մարդը, ես, Բէրմօրի պանդոկը կը բնակիմ, ուր Ջուիցերիացի մը ինձ յանձնարարեց այս նամակը ձեզ յանձնելու:

Բօլար այնպիսի վարպետութեամբ մը միամտութիւն կերեւցնէր որ երիտասարդը պահ մը վարանեցաւ:

— Ձեզի հոս ղրկող անձը ո՞ւր կը բնակի, հարցուց Սրման:

— Սէն Լուիզ Սէն Լիլ փողոցը, պատասխանեց:

— Ձիերը պատրաստեցէ՛ք, հրամայեց Սրման:

Քանի վայրկեան վերջը կոմս Բէրկազի կառքը կ'անցնէր հին պանդոկի մը մեծ դրան առջեւէն, որուն արձանագրութիւններէն չատ դիւրաւ կը հասկցուէր թէ անիկա չինուած էր Լուի ԺԴ.ի թագաւորութեան առաջին տարիներուն՝ ապարակապետի մը կողմէ:

Պանդոկը տխուր երեւոյթ մը ունէր, բակը ծածկող քարերուն մէջտեղերէն խոտերը իրենց կանանչ գլուխները ցոյց կուտային, եւ որովհետեւ արշալոյսը սկսած էր ճերմկցնել տուներուն տանիքները, Սրման նշմարեց որ առաջին եւ երկրորդ յարկերուն պատուհանները լաւ մը գոցուած էին, որոնց ներսէն նշոյլ մը իսկ չէր նշմարուեր:

Դէշ կերպով հագուած սպասաւոր մը, որուն հագուստները պանդոկին ներքին կահաւորման չափ պատռտած եւ անճոռնի էին, կառքին դուռը բանալով, ըսաւ Սրմանի:

— Պարոնը արդեօք կը հաճի՞ ինծի հետ...:

— Լա՛ւ, երթա՛նք, ըսաւ Սրման:

Սպասաւորը ձեռքը խոշոր ճրագ մը բռնած, առաջնորդեց այցելուն երկկողմանի սանդուխի մը փտած ու հինցած աստիճաններուն վրայէն, մտցուց զայն ընդարձակ դահլիճի մը մէջ ո՛չ նուազ ապառա էր քան պանդոկին դուրսի երեւոյթը, յետոյ քանի մը ապառա ու կիզտոտ սրահներէ անցնելէ յետոյ մեծկակ դրան մը առջեւ հասան, զոր սպասաւորը բացաւ ոտքի ուժգին հարուած մը տալով:

Այն ատեն Սրման ինքզինքը Բօքօքեան ոճով ներս-

ջաներեակի մը մէջ գտաւ։ Հոն կար ոսկեզօծ մանիճ մը ուրկէ խոյս կուտային մեռած քահայ հինգտած կերպասի մը թելերը։ Սրման տեսաւ մանիճին մէջ թաղուած նիհար ու չորցած ծերուկ մը, որուն ճակատը բոլորովին դեղնած էր, գլխուն մազերը թափած էին, և որուն աչքերը անօրինակ փայլով մը կը փայլփլային։

Ծերունին բարեւեց Սրմանը և մոնճակալին քով գտնուած աթոռակը ցոյց տուաւ։ Յետոյ Սրմանը նորա առաջնորդուց ապաստարանին նշան մը ըրաւ, որ կամաց մը գուբս ելաւ սենեակէն և ետեւէն գուռը գոցեց։ Սրման խորին զարմանքով մը կը դիտէր ծերունին և ինքներնին կ'ըսէր թէ, արդեօք մէկ երկու ժամ կեանք ունեցողը այս մա՞րդն է։

— Պարո՛ն, ըսաւ ծերունին, որ կամած էր այցելուին իրաւացի մտատանջութիւնը, ես այն տեսակ մէկու մը երեւոյթը ունիմ որ չատ հեռու կը գտնուի իր մահուան վայրկեաններէն։ Սակայն այնպէս չէ, բժիշկս որ չատ ճարտար մէկն է յայտարարած է թէ առաւօտեան պրեթէ ժամը 8ին երակ մը պիտի փրթի կուրծքիս մէջ և ժամը 9ին այլեւս պիտի դադրիմ ապրելէ։

— Պարո՛ն, յարեց Սրման, ձեր բժիշկը չատ սխալեր է։

— Ո՛չ, սրմնչեց ծերունին, բժիշկս անսխալ մէկն է, բայց ինդիրը հիմա ասոր վրայ չէ, պարո՛ն։

Սրման զարձեալ սկսաւ ուշադրութեամբ ծերունիին երեսը նայիլ։

— Պարո՛ն, չարունակեց ծերունին, ես Քէբմօրքէբմարուէ Պաուոն եմ և հիմա կը մեռնիմ վերջիններ ըսելով իմ առնմիս, գէթ աչխարհի առջեւ այս այսպէս է, որովհետեւ սա գաղտնի նախազգացումը ունիմ թէ իմ սերունդէս էակ մը, ըլլայ կին թէ էրիկ մարդ, տակին գոյութիւն չունի այս աչխարհի մէջ։ Ետեւէս ո՛չ ազգական կը թողում, ոչ բարեկամ և ոչ ալ մէկը ունիմ որ արցունք մը թափէ գագաղիս վրայ, որովհետեւ քսան տարի է որ պանդոկին սեմէն անդին ոտք չեմ կոխած։ Սա վերջին ժամերուս, պարո՛ն, չատ յուզուած եմ, խորհելով թէ, սա՛ ձեր տեսած պատուական ծերունիկն գատ, որ ամբողջ քսան տարիներ ծառայած է ինծի, ոչ ոք պիտի գոյէ աչքերս, հետեւաբար ամբողջ հարստութիւնս, ըսած օրինի, կառավարութիւնը պիտի ժառանգէ. այո՛, որովհետեւ ուրիշ ժառանգորդ չունիմ։ Սրդ, պարո՛ն, կրկնեց ծերունին, չունչ առնելու համար վայրկեան մը կենալէ վերջ, որովհետեւ ձայնը երբեմն երբեմն կը կտրէր չոր և խեղդուկ հազ մը արձակելով կոկորդին խորէն. անտուն հարստութիւն մը ունիմ, որ գրեթէ հաչիւ չունի և այս հարստութեան ծագումը այնքան տարօրինակ է և տակալի որքան այն պատմ՛ը զոր Աստուած ատմատած է իմ կենացս մէջ գործած մեղանչութեանս համար։

Սրման հետաքրքիր զարմանքով մը մոխիկ կ'ընէր ծերունիին խօսքերը։

— Մոխիկ ըրէ՛ք, պարոն, յարեց ծերունին, արտասքին երեւոյթէս գատելով, հօթանասուն տարիքս լրացուցած պէտք է ըլլամ, բայց հազիւ չիսուն տարեկան կամ։

«1824ին հունտարներու խումբին մէջ գեր-տեղակալ էի. Պըրբոնեան ցեղէն ազնուական մը ըլլալուս համար գերձ չունէի ուրիշ ազագայ, բայց միայն զինուորական ուսում ու պատիւ։ Սպանիական պատերազմը կը սկսէր. իմ գունդս որ հունտարներու տաճներորդ գունդն էր, իր բանակը յարգարած էր Պարսէլոնա։ Բարիզէն ճամբայ ելայ գունդիս միանալու համար, ուր գացած էի

վեց ամսուան արձակուրդով մը. այս ճամբորդութեանս մէջ ընկեր ունէի ուրիշ երկու սպաներ, որոնք լինդի պէս լրացուցած էին իրենց արձակուրդին պայմանաժամը, ձիով կը ճամբորդէինք, օրական չատ քիչ ճամբայ կը կտրէինք, երբեմն քաղաքներու մէջ կը պիչկերէինք, երբեմն աւանի կամ գիւղի մը մէջ և երբեմն ալ ճամբուն վրայ գտնուած պանդոկներէն մէկուն մէջ։

«Թուլօնէն երեսուներկու վարսախ հեռու, գրեթէ Պիրենեաններուն սառրատը կը գտնուէինք երբ գիչերը վրայ եկաւ, հասանք անչուք պանդոկի մը գրանը առջև, տեղ մը ուրիէ վայրենիութիւն կը բուրէր և լռութիւնը ախրած էր բարձրաբերձ լեռներուն այս ամայի կողերուն տակ։ Շրջակայքը բնաւ բնակութիւն չկար, աչքերնուս առջև կը պարզուէր լեռներուն դուրս ցցուած կողերուն զանգուածը, իսկ հեռուէն ունէինք անձկակ ընդարձակ դաշտ մը, որ ճիշդ անապատի մը երեւոյթը ունէր։ Այն օրը պէտք չէր այլևս հեռուները երթալու վրայ մնատածել։

«Որոշեցինք այն գիչերը այդ գէշ պանդոկը անցընել, պանդոկին ամբողջ բնակչութիւնը երկու խառնած ծերուկներէ կը բա կանար, որոնք էրիկ-կնիկ էին։ Երկու ծերուններուն համար չատ արտասովոր էր հինգ յանախորդ միասին ունենալ միևնոյն գիչերուան մէջ, երկու Սպանուհիներ մինչ առաջ պանդոկ իջած և որոշած էին գիչերը հոն անցընել։ Այս երկու կիներէն մէկը երեսը թմրեալած պառաւ մըն էր, իսկ միւսը հազիւ քսան տարեկան գեղանի օրիորդ մը, սոնք հոս եկած էին, լոգանքի համար բժիչկներու յանձնարարութեամբ։

«Այս չափ բան միայն կրցանք հասկնալ երբ մեզի հրաւիրեցին այն իրիկունը իրենց հետ ընթրելու համար։ Մեր համազգեստը իրենց վստահութիւն ներշնչած էր,

ա՛յն վստահութիւնը զոր ունէին գեղատի կիները երիտասարդ սպաներուն վրայ, հետևաբար առանց վախնալու իրենց սենեակները քաշուեցան, խորհելով որ մեր ներկայութիւնը կրնար իրենց ամէն ապահովութիւն տալ։ Երբ երկու կիները իրենց սենեակները քաշուեցան, մինք ալ ախոռ գացինք հանգստանալու համար յարդէ բարձիկի մը վրայ, որովհետև պանդոկին մէջ պառկելու ուրիչ տեղ չկար։

«Տակաւին երիտասարդ էինք, պարո՛ն, զլուխնիս ալ բաւական տաքցած էր, արդէն մինք ինքզինքնիս յաղթող երկրի մը մէջ կը կարծէինք և երիտասարդ ազնիւական արտակարգ գեղեցկութիւնն ու հրապոյրը մեր քսան տարեկանի երեւակայութեան ու զգացումին վրայ արտասովոր ազդեցութիւն մը ըրած էր։

«Մինչ մենք, որ բնիկ Պէլճիքացի էր և բաւական խղճամիտ պատուոյ խնդիրներու մէջ, համարձակեցաւ մեզի անպատիւ առաջարկ մը ընել. մինք պէտք էր որ առանց պաղարիւնութիւննիս կորնչցուցած ըլլալու, մերժէինք մեր ընկերոջ առաջարկը, բայց գիտով էինք, հետևաբար խնդալով ընդունեցինք, խո՛ղ ազդիկը, կը հասատա՞ս, վիճակ ձգեցինք և վիճակը ինծի ինկաւ։

«Ա՛յն պահուն պանդոկին մէջ գաղտնի և անարիւ տեսարան մը պարզուեցաւ, պարո՛ն, այս գրեթէ լքուած տան մէջ։ Ջորեպանը և պանդոկապետ ամոլը կաչառեցինք և առանց մարիկ ընելու պառաւ կնոջ պռոշտուքները, գեղատի աղջկան սենեակի պատուհանէն ներս մտայ։ Իմ երկու մեղսակիցներուս օգնութեամբ Հոզեւարքը ընդմիջեց և Սրման տեսաւ անոր ժպտուն այտերուն վրայ արցունքի երկու խոշոր կաթիլներուն հոսիլը։

— Առատուն չատ կանուխ, յարեց ծերունին, արդէն

քանի երկու քիլոմէդր ճամբայ կտրած էինք, թողուլ չատ հեռուն մեր գիշերային հանգրուանը և անպատուած տարաբաղդ աղջիկը: Եւ այն գիշերուն աղջիկին ուրիշ յիշատակ մը չունէի, բայց միայն անունը որ Թէրէզ էր, և սա մեռելոնը որ իր վիզին կախուած էր և որուն չղթան կտրած էր այն սոսկալի և ճակատագրական վայրկեանին երբ յուսահատական պայքար մը կը մղէր ինծի դէմ: Բայց այս մեռելը դրպանս ի՞նչպէս ինկեր է, ասոր խելքս չի հասնիր:

«Պատերազմին նախընթաց օրը Պարէլոնա հասանք և հետեւեալ առաւօն կռիւի մը մէջ մտանք, ուր երկու մեզաակիցներս սպաննուեցան: Ես այս կրկնակ մահուրան մէջ Սատուծոյ մատը տեսնել կարծեցի որ ափերս կը ճնշէր և խղճի խայթ մը անդուլ կը քայքայէր ամբողջ էութիւնս և մարմինս: Նախազգացումը զիս չէր խաբած, այն առտն զոյգի որ Սատուած զիս չմեռցուց պատերազմի դաշտին վրայ միւս ընկերներուս հետ, որպէսզի աւելի ծանր պատիժ մը սահմանէ: Սակայն չատ մը գործողութիւններ, չատ մը արշաւանքներ ու կռիւներ տեղի ունեցան և ես միշտ ողջ առողջ մնացի: Օրերը կը սահէին իրարու հետեւէ, յետոյ ամիսները և իմ ոճրիս յիշատակը օրստ օրէ կամաց կամաց ջնջուիլ, երբ այս անհուն հարստութիւնը ինծի ինկաւ և հիմա չեմ գիտեր թէ որո՞ւ կը պատկանի ժառանգելու իրաւունքը:

Մադրիտ գտնուած միջոցիս ծերունի Հրեայի մը տունը կը քնակէի, որ Բօրֆուի մէջ կաշիի վաճառականութիւն կ'ընէր:

Այս Հրեան, որ քնիկ Ֆրանսացի էր, Ռէնէն եկած էր 1789ին: Գայի անոր տունը քնակելու. հոն ինծի գունդէն տասնակ մը բերին. չատ հիւանդ պատ զինքը, երկու օր վերջը հոգեւարքի մէջ, և կէս գիշերին արթնցուց զիս իր ապառաւորին մէկ սուր ձայնը, որ օգնութիւն կը պոռար:

Կէս մը հագուած, Հրեային պառկած տեղը գացի և սկսայ հարկ եղած խնամքները ընել, մարդը երբ զիս տեսաւ, կարծես նոր այժ մը առնելով աչքերը բացաւ և սկսաւ ուշադրութեամբ երեսս նայիլ, յետոյ բոլորովին ինքզինքին գալով չեռնահակութիւն յայտնեց և անունս հարցուց:

— Բէրմօր սը Բէրմարուէթ, պատասխանեցի:

— Բէրմարուէ՛թ, պոռաց, արտասովոր ձայնով մը, իրա՞ւ ձեր անունը Բէրմարուէթ է:

— Այո՛ պարոն:

— Գրիչ մը, գրիչ մը պոռաց, ձեռքերը օդին մէջ բարձրացնելով և գիս ցոյց տալով իր ծերունի գրագիրին: Գրասենեակին վրայ գրիչ մը թուղթ և մելան կար, անմիջապէս հիւանդին քով տարի զանոնք, առանց դիտնալու թէ ի՛նչ պիտի գրէր:

Ծերունին դողդոջուն ձեռքերով սա մէկ քանի տողերը գրեց.

Պ. Բեռմօր sը Բեռմարուեթը իմ միակ ժառանգորդս կը կարգեմ:

Գրելէն վերջը ստորագրեց. տասը վայրկեան վերջը հոգին փչած էր արդէն:

Հրեային եւուղիերուն մէջէն՝ զիս իրեն ժառանգորդ կարդած ըլլալուն բուն պատճառը հասկցայ: Մեծ հայրս, Պ. Բէրմարուէ, ուրիշ տեղ գաղթած ըլլալով, Հրեային յանձնած էր երկու հարիւր հազար ոսկիի դրամ մը: Սարսափը տիրած էր Հրեան որ իր հայրենիքը թողուս և Սպանիա երթալով հոն վաճառականութիւնն ընէ: Այսպէս մեծ հօրս իրեն աւանդ թողած դումարին չնորհիւ

անուն հարստութիւն մը կը դիպէ: Մեծ հայրս երեն երկու հազար ոսկի ձգած էր, իսկ ինքը ինծի կը թողուր ձիշդ տասներկու միլիոն ոսկի:

Հասկցաք անշուշտ թէ ի՛նչ ոսկեայ յեղաշրջում յառաջ բերած էր այս հարստութիւնը իմ մէջս: Այն աեն հազիւ երեսուն տարեկան էի, և եթէ խղճի խայթ մը ամբողջ էութիւնս ճնշած չըլլար, հարկաւ ինքզինքս աշխարհի է՛ն երջանիկ արարածը պիտի կարծէի: Սպանիան թողուլ, Բարիզ վերադառնալ, աշխարհը տակնուվրայ ընել գանելու համար սիրեւի Թէրէզս, որուն պատիւը գողցած էի, և օրինաւոր ամուսնութիւնով եա դարձնելու այդ թանկագին պատիւը, ահա այս էր իմ ամբողջ մտատիպարս, բայց հոն, աւա՛ղ, եղեռնի պատիժը ինծի կը սպասէր:

Հազիւ Բարիզ հասած և այս պանդոկը հաստատուած էի, ուր կը գանուիմ մինչեւ այս ժամուս և զոր գնեցի հազիւ երկու օր առաջ, որովհետեւ անիկա իմ ընտանիքիս կը պատկանէր, ոսկեայ հիւանդութենէ մը բռնուեցայ, որ գիս պառկեցուց այս մահճակալին մէջ ամբողջ քսան երկար տարիներ, վերջապէս Աստուած գիս պատժեց:

Այս երկար տարիներու մէջտեղին, այս ոսկեայ հիւանդութեան որս եղայ, որ աղնուակորի ծուծէն կակղացուած կ'անուանեն, ուրիշ նպատակ մը և վախճան մը չունեցայ բայց եթէ զարմանալի. ինծի օգնութեան կանչեցի գիտութեան բոլոր լոյսերը, արուեստին բոլոր իչխանները, բայց անօգուտ եղաւ ամէն խօսք ու դարմանում: Այսօր, վերջապէս սա՛ գերագոյն ժամուն, աչքերս դէպի անցեալը դարձուցած, ինքնիրենս հարցուցի թէ՝ արդեօք խեղճ արարածը, որուն պատիւը բռնաբարելու վայրագութիւնը ունեցայ, կ'ապրի՞ տա-

կաւին, արդեօք դիպուածաւ հայր եղա՞ծ էի: Հիմա հասկցա՞ք:

— Այո՛, մրմնջեց Արման:

— Է՛հ ուրեմն, մրթմրթաց հոգեւարքը, լսեցի որ դո՛ւք պարոն, ձեր հարստութիւնը յատկացուցած էք Բարիզի մէջ դիմասիրա և բարի գործեր կատարելու համար, այսինքն ձեր գործը եղած է «բարիք ընել և Թշուառութեան արգելք ըլլալ»: Դուք ձեր գործակալները, ձեր ոստիկանութիւնը ունիք, դուք կը պատժէք և դուք կը վարձատրէք ու դո՛ւք էք որ երեւան կը հանէք գաղտնածածուկ ճշմարտութիւնները և խորհրդաւոր ձախողուածներն ու անէքթոտները. կը յուսամ որ դուք ձեր միջոցներովը պիտի կարենաք գտնել այս լքեալ ու տարաբաղդ դեղուհին, որուն կ'ուզեմ թողուլ այս հարստութիւնը:

— Բայց պարո՛ն դիտել տուաւ Արման, որչափ որ ալ պատուաբեր ըլլայ ինձ համար ձեր վստահութիւնը, միթէ կրնա՞մ և կարելի պիտի ըլլա՞յ գտնել այդ աղջիկը:

— Պիտի ջանաք պարոն:

— Բայց եթէ այս կինը մեռած ըլլայ, և եթէ ի հեճուկս այս նախազգացումներուն ձենէ զատ ունեցած չըլլա՞յ:

— Է՛հ, ուրեմն այն պարագային դուք պիտի ըլլաք իմ օրինաւոր ժառանգորդս:

— Պարո՛ն...

— Մարդ ինքզինքը հարուստ պէտք չէ համարէ, ըսաւ հոգեւարքը, կատարելու համար այն վեհ գործը զոր դուք ստանձնած էք խեղճերուն և կաթոլիկութեան համար: Դուք պիտի գործածէք հարստութիւնս սիրելու համար Թշուառներուն ցաւերը, պատժելու

համար այն բոլոր չարագործութիւնները որ կը պարփակուին բարութեան և չարութեան սա անհուն ովկիանոսին մէջ, որ Բարիզ կը կոչուի:

Եւ որովհետեւ Արման զարմանքի և մեծարումի վերջին չարժում մը կ'ընէր, հիւանդը ձեռքը երկարեց և չըմրնչեցին վրայ գտնուած ժամացոյցը ցոյց տալով Արմանին.

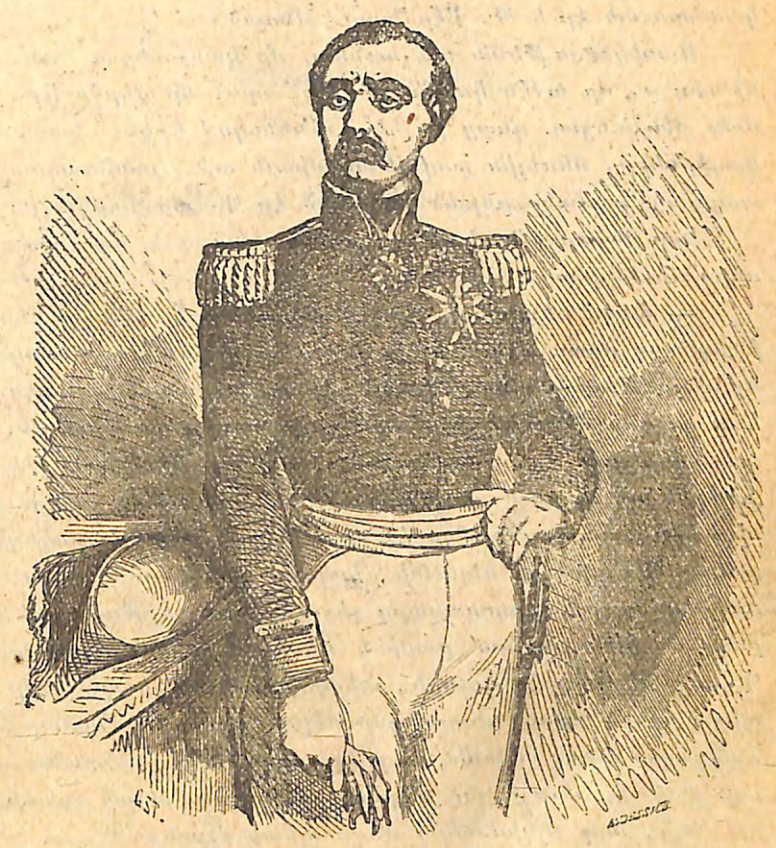
— Տեսէ՛ք, պարո՛ն, ըսաւ, ժամը առաջ կ'երթայ և ժամանակը այլեւս մեզի չպատկանիր, ձիշդ երեք ժամէն մեռած պիտի ըլլամ, կը տեսնէք սա արկղը, բանալին վզես կախուած է, առէ՛ք անտասիկ, բայեք արկղը և հոն պիտի գտնէք եղկու կտակագիրներ տարբեր թուականներով գրուած: Անոնցմէ առաջինը ղձեղ իմ օրինական ժառանգորդս կը ներկայացնէ, երկրորդը թէ՛ բեզի կամ իր զաւկին համար գրուած է: Եթէ սակայն գաւակ ունի: Այս վերջին կտակագրին կցուած պիտի գտնէք ա՛յն մեծաքը զոր տարաբախտ աղջիկը վիզը կը կրէր այն ճակատագրային գիշերը. այս մետալին մէջ պիտի գտնէք մազի փունջեր և կնոջ կենդանագիր մը, որ անշուշտ Թերեզի մօրը կենդանագիրն է, միակ նշան մը զոր կրնամ թողուլ ձեզ:

Օրնասականին ձայնը կամաց կամաց մարել կ'սկսէր և գերագոյն վայրկեանը կը մօտենար:

— Ժամը վեցին զալու համաբ քահանայ մը ուզած էի, ըսաւ:

Հազիւ այս խօսքերը տարտամած էր երբ դրան զանգակը հնչեց. քահանան էր որ հուզար:

Արման մեկդի կեցաւ այն պահուն երբ հոգեւորքը Աստուծոյ պաշտօնեին առջեւ կը խոստովանուէր: Յետոյ անկողինին առջեւ ծունգի եկաւ և քահանային հետ միասին հոգեւորքներու աղօթքը կարդաց:

ԿՈՄՍ ՖԷԼԻՔՈՆ

Երկու ժամ վերջը, բժիշկին կանխատեսածին պես, Պ. Բէրնարտէ մեռած։

Ոստիկանութեան պաշտօնեայ մը կանչուեցաւ անմիջապէս, որ ամէն կողմը զննեց։ պահ մը վերջը Արման չդաշնակցաւ գնաց իր հետ ունենալով երկու կատակիրները, մեռելին քով մնաց միայն այն յանձնակատարը որ նամակը բերած յանձնած էր Պ. ար Բէրկազի։

Երբ Բօլար մինակ մնաց սկսաւ խնդալ և ա՛ բաւերը մրթմրթալ։

— Ինչ ծերունի, չատ հանդարտօրէն մեռար և ինքզինքդ բնաւ մէկու մը չը վատահեցար, ես քու առնդ ծառայութեան մտայ խնդճութիւրակ մարդու մը պէս և դուն գիս ընդունեցիր, սեղ ցոյց տուիր որ պահակեմ, ամէն կերպով վատահեցար ինծի, առանց կռահելու թէ քովդ եղող մարդը անժառանգ մրչնաւոր մը գաղտնիքները կորզելս համար է որ այսչափ տարի ծառայեց քեզի։ Ա՛հ, խե՛ղճ ծերունի, կրկնեց դարձեալ թչուառականը սուր ու արտակարգ չեչառով մը, երթա՛ս բարով։ Եւ հիմա ալ ա՛ռ բարի և միամիտ երեսաւարդը որ Պ. ար Բէրկազ կը կոչուի, պիտի երթայ, աչխարհ իրար պիտի անցնէ քու ժառանգորդներդ գտնելու համար։ Հանդարտ եղիր ուրեմն, հարիւրապետ Ուիլկըմս նչանաւոր մէկն է, մենք քու թէրեզդ անկէ չատ առաջ պիտի պահենք, այդ միլիոնները մեզի պիտի բլլան։

Եւ Բօլար կրկին խնդաց տակաւին չպաղած դիակին վրայ։

Գալով Պ. Բէրնարտէի, ան մեռած էր արդէն, և պահած տեղէն չէր կրնար երթալ անչուչտ վնասելու համար այս ամբարիչտը, որ կը խնդար իր մահուան անկմանին քով։

Արման ար Բէրկազ մեկնած էր։

ՍՐՏԻՉ ԵՒ ՊԱՓԱՐՍ

Թամբը արուարձանին մէկ փողոցին պատշգամին անկիւնը, բակին վրայ նայող չամարանի մը պատուհանին մօտիկը, յաւնուար ամսոյ արեւստ օր մը, այսինքն հարիւրապետ Ուիլկըմսի և Բօլարի անհագութենէն սասընդհատ օր վերջ, աղջիկ մը եռանդագին կ'աչխատէր զանազան ասարկաններով և արուեստական ծաղիկներ չինելու գործիքներով բեռնաւորուած սեղանի մը առջեւ։ Հազիւ տասնըվեց տարեկան կար. յաղթանդամ, չուչանի պէս ճերմակ և սեւ մազերով աղջիկ մըն էր. իր կարմիր չրմանքներուն համար իրեն Սըրիզ (կեռաս) անունը տուած էին ծաղկավաճառութեան գործատունին մէջ։ Ծաղիկ չինելը առաջին անգամ այդ գործատունին մէջ սովրած էր Սըրիզ։

Սըրիզ պատուհանը քիչ մը բաց թողած էր որպէսզի արեւին տաք ճառագայթները ներս թափանցեն։ Աչխատած տաեն Սըրիզ անոգ կերգով կ'երգէր Ալֆրէտ-տը-Միւսէի յօրինած տաղը, զոր ճայտագրած էր Մօնփու և որ սապէս կը սկսէր.

Տեսած էի Պարտէզոտայի մէջ
Աղտապատ ուսի մը թխագէմ...

Այն վայրկեանին երբ ան վերջին տողերը կ'երգէր, երիտասարդ աղջկան աղուորիկ ձեռքերը ժամուսանկի մը կոթունին կապելու զբաղութիւնը կ'ատարեր. Սըրիզ ծաղիկը անոգութեամբ մը սեղանին վրայ ձգեց։

— Ա՛հ ատսիկ, ըսաւ գոհունակ հառաչանքով մը,

տասը վայրկեանէն գործս ամբողջովին պիտի աւարտի, զայն իր տեղը պիտի տանիմ և յետոյ վերադարձիս ակնարկ մը պիտի նետեմ Պ. Կրօի աշխատանոցին դրան։

Սիրտն ժպիտ մը գծուեցաւ Սըրիզի կա-կարմիր շրթունքներուն վրայ, և ան ըսաւ.

— Վերջապէս անոնք կիրակին կ'ուզե։ Եթէ վարդն ալ գեղեցիկ ըլլայ այսօրուան պէս, ես կիներուն ամէնէն երջանիկը պիտի ըլլամ։ Ես տանածս պիտ իր մօրը հետ ճաշելու պիտի տանի, Պուրկինի այգիներուն մէջ, ի Պերվիլ։

Սըրիզ քիչ մը խոպալէ վերջ, սկսաւ քիչ մըն ալ հառաչել և նորէն գործի սկսիլ։

— Խեղճ Լէօն, մրմնջեց, ի՛նչ-ուզէր մինչեւ հիմա իր հայրենիքէն վերադարձած ըլլալ, ուր պիտի երթայ իր թուղթերը փնտռելու և ծախելու իր ունեցած քիչ մը հողը։ Ա՜հ, եթէ Պ. Կրօ խոստացած չըլլար իրեն անգամ կալուածոյ պաշտօնը՝ յատկապէս ամուսնանալու համար, մինչեւ հիմա մնկնած պիտի ըլլար։

Սըրիզ կէս մը ակնարկ, կէս մը ժպտուն ակնարկ մը նետեց պատուհանին մօտիկը կախուած վանդակի մը, որուն մէջ թռչնիկ մը կը թռչտէր և իր խօսքը թռչնոյն ուղղելով.

— Քիչ ժամանակէն սիրտնիկ, պարոն մը պիտի ունենաս. զգազանիդ համ երգչուհի, մենք երկուքս պիտի ըլլանք փոխելու քու փոքրիկ մուրիդ կուտերը։ Երկուսմիասին, թռչնի՛կս, երկուս ամիսէն։

Ա՜հ, որքան երկար կ'ըլլան երկու ամիսները սիրոյի մը համար...։

Եւ Սըրիզ դարձեալ հառաչեց։

Յայներու թեթեւ ձայն մը լսուեցաւ, քայլերու այդ ձայնին կ'ընկերանար Սըրիզի ձայնէն աւելի նեղոպաչնակ

ձայն մը, որ կ'երգէր «Լօրէթ»ներու առ՝ առջևը, որ առաջին երաժշտական գործն է նաեւ առաջին կարգի երաժշտական հանճարին։

Մեկուսի քաարիյլի մէջ
Տեսէք ան մեծ Շեյ-արը՝
Որ հնչասղունց չնարհքով
Իր բանթալոնը կը ցուցնէ
Ան՝ բանթալոնը, որ
Ձեռ-ձերմակ էր կիրակի օր։

— Եւ այսօր չորեքշաբթի է, ըսաւ մտաքին Սըրիզ և ելաւ մը առջի սեղանին վրայէն և աւելցուց. Լաւ, անտասիկ Պաքարան։ Ա՜հ, արդեօք ի՞նչ ունի որ առաջնորդիդ օրէ ի վեր այդչափ առեղ անոնցմէ կուզայ մեծ քայլով, որ չատ չմրերը անհանգիստ ըլլալ։

Դուռը բացուեցաւ և կինը ներս մտաւ։

Եթէ մարդ դիտուածով հան զանուէր, չափազանց պիտի զարմանար երբ անոնք մէկ ալ երկու մանկամարդ կիները այնքան իրարու կը նմանին։

Սըրիզ թուխ ճերմակ էր, թուխ աչքեր ունէր։

Պաքարա ճերմակ և խարտեաշ էր, և հակառակ իր մօխրագոյն մազերուն, անոր աչքեր և Սըրիզի շրթունքներուն նման կարմրուկ շրթունքներ ունէր։

Երկուքին ալ դէմքին գիծերը, շրջանակները և կազմուածքի տեսքը նոյն էին։

Բայց հակառակ այս մարմնական նմանութեան, իրարմէ բոլորովին տարբեր էին, տարիքով, բարքով և առաքինութիւններով ու չարժուձեւերով։

Սըրիզ տասնվեց տարեկան էր, դիւրաշարժ և ընբախտ, իր փոքրիկ և քիչ մը կարմիր մատները իրենց ձայներուն վրայ կը կրէին աշխատութեան նշաններ և իր եղունգները դէշ խնամուած էին հակառակ խնամքի պահելու ջանքին։

Պաքարա քանի երկու տարեկան էր, իր հասակը առացած էր այն վայելուչ կլորիկութիւնը, լեցունութիւնը և այն էջտիրութիւնը, զոր ընդհանրապէս կ'են ուշեռներ երբեք մանկտարդ աղջիկները և իր չուչանի պէս ճեմ-ճերմակ ձեռքերը, անարատ մեղրամոմի թափանցկատութիւնը ունէր, մանաւանդ ծայրերը, եղունգները կատարելապէս բարեձեւ էին և երբեք յոգնած չէին։

Սըբիղին սեւ աչքերը երբեմն կը խայտային ուրախութեամբ, երբեմն ալ կը լեցուէին անհուն և քաղցրագոյն մելամաղձոտութեամբ մը։

Սըբիղ խիստ սիրուն կ'երեւէր իր պարզուկ հագուստին մէջ, վիզը թաւկինակ մը ունէր զոր ինքը ճաղկեպակի ձեւով ձեւած ու կարած էր և այս թաշկինակին վրայ կար վեց ֆրանքի ծաղկեայ ճաճանչաւոր մը՝ որ իրեն աւելի կը վայլէր քան թանկագին մարգարտեայ մանեակ մը։

Պաքարա դամասկեան հին կերպասէ չրջազգեստ մը ունէր։ Պաքարա իր սքանչելի և վայելուչ հասակը կը ծածկէր հնդկական քաշմիրի մը մէջ և ծանրագին ապառանջան մը կը կրէր իր մերկ ու գիրուկ բազկին վրայ, մանեակ մը որ կէս մը անեւևոյթ կ'ըլլար Սիպերեան կղպչիկի մորթի մը մէջ։

Սըբիղ գեղանի և խելացի էր, կ'ուզէր ամուսնանալ։

Պաքարա՝ վեց ամիսէ ի վեր փախած էր հօրենական տունէն, գործաւորի խնդճուկ բնակարանէ մը, և ինքզինքը նեռած էր երկրի կառքի մը մէջ տան վեցկերպող յարկէն, ուր իր հայրը պղինձի վրայ փորագրութիւն կ'ընէր և դժուարաւ կը չահէր իր ընտանիքին օրապահիկը։ Այս կառքը Պաքարան տարած էր Մօնսէյ փողոցին մէկ պզտիկ պանդոկին առջեւ վրայ զոր Օ...ի երիտասարդ Պատրոնը յատկապէս իրեն համար չինել տուած էր։

Հինգ տարի ամբողջ իր ծնողքը զինքը տեսած չէր։ Հայրը անիծած էր Պաքարան, և վիշտէն սրտի հիւանդութեան ենթարկուած էր, և վերջապէս մահուան ժամուն Պաքարա վերադարձած էր, և հայրը նեռած էր իր վերջին չունչը փչած տանն։

«Մտատակ տախտակը» Պաքարա իր հօրը մեռնելէն վերջ սկսաւ իր նախկին կենցաղը, և ցաւալի է ըսել որ իր մայրն ալ քաչեց դուրս այն տունէն, ուր մինչեւ այն տան աշխատութեան հազուագիւտ և այնչափ տուրք տուն մը մտած էր, ան ալ մանեակից ընելու համար այն կինանքին զոր մոլութիւնը և ծուլութիւնը ամենզօծած էին։

Մուտացկատ մօր և յանցաւոր աղջկան մէջտեղ, Սըբիղ ուրիշ բան չէր կրնար ըլլալ բայց եթէ ընկճուելիք։ Բայց Աստուած պաշտպանեց Սըբիղը և անոր սրտին մէջ դրաւ, իր հօրը հպարտութեանը և աշխատութեանը սէրը։

Մինչ Պաքարա իր զուարճալից մօրը հետ կաքուերով կը չրջագայէր, Սըբիղ վարձու բռնած էր այն սենեակը՝ ուր տեսանք զինքը։ Սըբիղ այդ սենեակը անզգուշած էր իր ծնողքին խնդճուկ կարասիներէն մաս մը և կը չարունակէր օրը երկու ֆրանքի չափ չահիլ յամառ և յարատեւ աշխատութեան մը չնորհիւ։

Տարիէ մը ի վեր Սըբիղ մինակ կ'ապրէր և իր աշխատութեան չնորհիւ իր բոլոր պէտքերը կը գոհացնէր, և կանոնաւորապէս կը վճարէր իր փոքրիկ բնակարանի վարձքը, խնայողութիւններ կ'ընէր «Տարտնիքի սրճատուն»ին համար, որովհետեւ Սըբիղ պիտի ամուսնանար

առաջին առթիւ : Սըրիզ կը սիրէր պարկեշտ գործաւորմը , Լէօն Բօլատա անուանով : Լէօն Բօլատա բացարձակ վստահութիւնը չունէր իր վարպետին՝ Պ . Կրօի որ Շաբօն փողոցի պճասուր ներկագործն էր : Թուլէ այն սէրը զոր ունէր Սըրիզ սրտին մէջ , արգիլած էր հետևելու դիմէ եղած մօրը և քրոջը հրապարակներուն : Սակայն և այնպէս , Սըրիզ դադրած չէր իր մայրը և քոյրը տեսնելէ . երկուքն ալ կարգաւ կուգային այցելել զաւակի գործատեղին , և երեմն ամբողջ օր մը կը մնային հոն : Սըրիզ տակաւին բնաւ այցելութիւն չէր եղեր : Կ'ամչնար առաջ կոխելու այն օթևանը , որ չուտ ուշի նատած էր Պաքարայի :

Երկու քոյրերը դիւրաւ գիտցին հաւանութիւնտրել :

— Բարի լո՛յս , Սըրիզէ՛թ , բուռ մեզատորտնին , բարի լոյս , սիրուն քուրիկս :

— Բարի լոյս , Լուիզ , պատասխանեց մանկամարդ գործատորտնին :

Սըրիզ չէր սիրեր իր քոյրը «Պաքարա» անուանել , որուն այդ անունը տուած էին իրիկուն մը քանի մը զուարճախօսներ , այն պատուն երբ անիկա ամիսի դէպի չէր չափեր պաքարա կոչուած թղթախաղին մէջ :

— Ի՛նչ կայ չկայ , բուռ Պաքարա , նետուելով ծաղկեպարծատիին քով , ատոնք ամէնքը ատաւինչ ի վեր է որ չինած էք , հէ՛ :

— Ա՛հ , քուրիկ , պատասխանեց խնդալով , առտուն մութին եկայ և այնատաւթեան սկսայ , որպէսզի լմնցընեմ առանք : Այսօր չարամ է և կ'ուզեմ առջևէն առած աշխատանքս երթալ և յանձնել գործը . . . : Ասկէ զատ , բուռ Սըրիզ , վաղուան համար չրջազգեստ մը կը չինեմ և ժամանակ պիտի ունենամ զայն լմնցնելու , գիշերն ալ քիչ մը աշխատելով :

Տոմս Ֆելիքոն յանկարծ իր դիմ եւ եղող անծանօթէն ամաչեցած . . .

— Օ՛հ, օ՛հ, բաա՛ Պաքարա, մտազբաղ, կ՛երևի թէ վաղը գեղեցիկ պիտի ըլլաս։

— Բայց կիրակի է վաղը...։

— Միայն ատոր համա՞ր է։

Սըրիզ սիրաւ կարմրիլ նման այն պատուհին որուն անուանը կը կրէր։

— Լէհն, բաա՛ Սըրիզ, գիս Պէլվիլ պիտի առնի մօրը հետ, ճաչկու համար։

— Ա՛հ, բաա՛ Լուիզ, զնպատեղի մը հետ խաղալով, ուրեմն կը սիրե՞ս Լէհնը։

— Այո, բաա՛ Սըրիզ ազատօրէն, վհատանձն և զեղչիկ ազայ մը չէ՞ միթէ։

— Ձէ չեմ բաներ, բայց գործաւորի մը հետ ամուսնանալով, կեանքիդ ամբողջ օրերուն չքաւորութեան մէջ պիտի ըլլաս։

— Պա՛հ, բաա՛ Սըրիզ, երբ վաստկութիները երկուքը ըլլան և զիրար սիրեն, մարդ բնաւ ապերջանիկ չըլլար։ Այսուհանդերձ Լէոն տեղական պաշտօնեայ պիտի ըլլայ, որը տասը ֆրանքը պիտի չանի և պիտի կրնայ իմ հաշուոյս իանութի մը բանալ։ Լէոն իր սրկրին մէջ հազ մը ունի որ գրեթէ երեք չորս հազար ֆրանք կ՛արժէ, և ասիկա բաւական է անշուշտ ծազկեզործուհիի մը, իանութի մը բանալու համար։

Պաքարա աննչմարելի կերպով մը ուսերը թօթուեց։

— Դուն լաւ գիտես որ՝ եթէ պէտք ունիս չորս և մինչև իսկ տասը հազար ֆրանքի իանութի մը բանալու համար, կրնամ տալ քեզի։

— Սակայնևայնպէս, կրկնեց Սըրիզ, պարկեշտ աղջիկ մը միմիայն իր հօրմէն կամ իր ամուսինէն տուակ կ՛ընդունի։

— Բայց քա՛ քայրդ եմ։

— Եթէ ամուսին մը ունենայի կ՛ընդունէի։

Պաքարան չրմունքները խածաւ, և ծամածռեց ու պատեց իր սիմպաթիան արտայայտելը։

— Դուն կրնաս ինձ հասուցանել գոյն նորէն, երբ ամուսնացած ըլլաս... քանի որ Լէոն տուակ ունի։

— Օ՛չ, բաա՛ Սըրիզ, ես յամառ և հպարտ մէկն եմ, ամենևին տուակ փոխ չեմ առներ, ամէն մարդ իրեն սեփական դաղափարն ունի։

Սըրիզ իր քրոջ հետ խօսակցած պահուն, դարձեալ կ՛աչխատէր, և Պաքարա անդադարաբար պատուհանին մօտեցած էր, արմուկը կրծիներուն վրայ, հետաքրքրքիր նայուածք մը նետելու համար դրացի տան մը պատուհանին, որ նամանաւանդ բակին վրայ կը նայէր, և որ Սըրիզի բնակած յարկէն մէկ յարկ վար էր։ Պատուհանը գոցուած էր և վարագոյրները խնամով քաշուած էին։

— Հոն չէ, բաա՛ Պաքարա, զայրացմամբ մը։

— Ըսէ՛ ուրեմն, Լուիզ, բաա՛ Սըրիզ, որ աչքին ձայրովը իր քրոջ չարժուձիները կը դիտէր, և որ կը ժպտէր. գիտե՞ս որ խիստ բարի, հաչա և ազնիւ ես ինծի հետ ժամանակէ մը ի վեր, և կուգաս ամէն օր զիս տեսնել։

Պաքարա սարսռաց և բերան կերպով գլուխը անդին դարձուց։

— Այս թաղին մէջ գործ ունի՞ս, չարունակեց Սըրիզ, կեղծաւոր ժիտտուխեամբ մը։

— Օ՛չ, պատասխանեց Պաքարա, քեզ տեսնելու կուգամ, կը սիրեմ զքեզ և ազատ եմ։

— Լա՛ւ, բաա՛ մանկամարդ աղջիկը խորամանկութեամբ մը, բանական տանն է որ ազատ ես, կարծեմ թէ այսօր գիս սիրել սկսար։ Այլ ուշացար...։

— Ա՛հ, իրաւ որ, ըսաւ Պաքարա, քանի որ դիս կը հարցափորձես, ամէն բան պիտի ըսեմ քեզի:

Սբրիզ կէս մը աչքերը խոնարհեցուց և ըսաւ.

— Եթէ գաղտնի բան մը ունիս, այդ ուրիշ բան:

— Ո՛չ ըսաւ, ապրս մէջ գաղտնի բան չի կայ: Ունիմ այն բանը զոր «չառնուիլ» կ՚անուանեն: Այս բանը գուցէ զարմացնէ զքեզ, վասն զի ամբողջ իրիկուն մէջ կ՚ըսեն թէ իր ընտանիքէն դուրս սիրտ չունի Պաքարան, և թէ կը ծաղրէ Պաքարան մարդ մը ինչպէս պիտի ծաղրուէր Ջինտային Ֆրանսացիէ մը:

Սբրիզ գլուխը վեր վերցուց և քրոջը նայեցաւ:

Պաքարա այսպէս խօսած ատեն ծանրաբարոյ և միանգամայն ախորժ երեւոյթ մը ստացած էր և աչքերուն մէջ բոլորովին նոր զգացումի մը հնազանդելու գաղտնի կառավարման պէս բան մը կար: Պաքարայի աչքերը ցոյց կուտային թէ ինք կը ծաղրէր ամենախոհ ձայից սէրերն իսկ:

— Ա՛հ, ըսաւ, ամէն մը կայ, որ օր մը քու պատուհանիդ՝ երբ արեւուկս ատած էի այսօրուան պէս, անոյշ երիտասարդ մը որ գիս յուզեց, տրտմեցուց ս՚նորս և վրդովեց գիս, բան մը որ երբէք չեմ սիրեր...:

Եւ Պաքարա մատը երկնցուց.

— Հո՞ն, ըսաւ, սա հինգերորդ յարկի պատուհանէն:

— Լա՛ւ, ըսաւ Սբրիզ ժպտելով, հասկցայ ով ըլլալը. Պ. Ֆէրնան Ռոչէն է:

— Դուն կը ճանչնա՞ս զայն, ըսաւ Պաքարա ուխտախնամութեամբ մը:

— Այո՛, ըսաւ Սբրիզ.

— Սրդ, մրմնջեց անդրանիկ քոյրը, անկեղծ չես

տալ մը, կը սիրեմ զայն... ո՛հ, կը սիրեմ, բայց ոչ քու կերպով սիրածիդ պէս:

— Ա՛հ, ըսաւ յանդիմանական և միանգամայն ոչ դիւրահաւան ձայնով մը:

— Ես զայն երեք անգամ տեսայ, շարունակեց Պաքարա, երեք անգամ իր պատուհանին առջեւ և միայն ան ինծի չի նայեցաւ. ինծի արուն հաճար կ՚այրիմ ու կը մրկիմ... Եւ ես դեռ կուգամ զայն տեսնելու ծաղր... կարելի է երկրորդ մը...: Տե՛ս թէ որչափ զարհուրած եմ: Կ՚ունենամ այնպիսի վայրկեաններ որ ատեն բուռն փափաք կը զգամ իրեն գրկելու, քովը երթալու և ոտքերը իյնալու, ըսելով.

— Ըն՞ս գիտեր որ զքեզ կը սիրեմ:

Պաքարայի ան ոտ խոչոր աչքերէն բոցեր կը նայուածքը մէջ ժայթքեցաւ:

— Անտեղի և այլանդակ բան մըն է, շարունակեց, որ մէկը փորձառ սիրել այնպիսի մարդ մը զոր չի ճանչնար և որուն անունն իսկ չգիտեր և որ կարելի է ամուսնացած ըլլայ. չըլլալիք բաներն է մտքէ կ՚ըսեմ, որ զայն այն ատեիան սիրէ որ մոռնայ կերածը և խմածը և որ անոր վրայ երազէ գիշեր ցերեկ:

Սբրիզ զարմացմամբ քրոջը կը նայէր, որովհետեւ որոշ կերպով գիտէր անոր սովորական անզգայութիւնը:

— Ինչպէս, ըսաւ, ա՛յդ չափ կը սիրես այդ մարդը, հէ՞:

— Ո՛հ, ըսաւ Պաքարա, ձեռքը սրտին վրայ դնելով, անոր համար խենդ կ՚ըլլամ... ու՛ռ, քառորդէ մը է վեր է որ հոս եմ, աչքս սա գոց պատուհանին յառած, ա՛հ, կը տրտիւ սիրտս... բայց այս երիտասարդը տունը չէ՞ միթէ:

— Այո՛, ամէն օր ճիշդ ժամը երկուքին տուն կուգայ, պատասխանեց Սբրիզ:

— Բայց անհեթեթութիւն ասիր, խօսէ ինծի անոր մասին, պօտայ Պաքարա ատիանքի ծայրագոյն բարբառմամբ մը, ըսէ ինծի ո՞վ է, ինչ կ'ընէ, ո՞ւր և ի՞նչպէս ճանչցար դուն զանիկա:

— Լէօն՝ ճանչցայ զայն:

— Եւ ի՞նչպէս եղաւ ասիկա:

— Լէոնին պաշտպանը՝ իրեն գրասեղան մը, ամուսներ և մահճակալ՞ մը ծախելէ, որ առեն ան այս առնը եկաւ: Լէոն յանձնեց իրեն այս առիթները և ինքը կախեց վարագոյրները: Կ'երեւայ թէ չաա հարուստ չէ և թէ երկու հարիւր ֆրանք ամսականով պզտիկ պաշտօն մը ունի: Լէոն գուշակեց որ Պ. Ֆէրնան առակի նեղութիւն կը քաշէր. այս կարասիները ինք գնելով, իրեն բաւ.

— Պարոնը ձեզի կանխիկ ծախեց, պարո՛ն, բայց դուք որովհետեւ գրամը վճարելու համար ժամանակի պէտք ունիք, ձեռքէս եկածը կ'ընեմ:

Ծախուած կարասիները երեք հարիւր ֆրանքի կը հասնէին: Պ. Ֆէրնան ընդունեց Լէոնին առաջարկը, որուն վրայ իր պաշտպանը ամենաանճ վստահութիւն ունէր և հարիւր չիաւն ֆրանք առաւ իր թեւհաչիւ, մնացածը երեք ամիսէն վճարելց: Ֆէրնան, որովհետեւ հպարտ մէկը չէ, հակառակ իրեն առած զգուշաբարութեան, Լէոնին հետ բարեհամբաւ: Կ'երեւայ թէ Ֆէրնան լրագրութեան մէջ պաշտօնեայ է, որ քովը կը գտնուին թատրոններու առմակներ, չաա անգամ անոնցմէ Լէոնին նուիրած է: Լէոն զանոնք ընդունած է՝ ինծի և մօրս առաւ համար: Ասկէ զատ, Պ. Ֆէրնան չպաղեներ չունել առաւ ինծի և այդ առթիւ իմ քովս եկաւ և այսպէս ծանօթացայ: Այն օրէն ի վեր բարեւ կուտայ, ամէն անգամ որ պատուհաններէն զիրար կը տեսնենք, ահա այս է ամէնը, բաւ Սըրիզ և խօսքը վերջացուց.

— Եւ... հարկաւ Պաքարա դողդոջաձայն, մտնա՞կ է:

— Այո՛:

— Երբեք քովը մարդ չե՞ս տեսներ:

— Երբե՛ք:

Պաքարա չունչ մը առաւ:

— Կը սիրեմ զայն, մրմնջեց... և ինքն ալ գիտ պիտի սիրէ:

Պաքարա խօսքը լմնցուցած պատուհանը բացուեցաւ և էրիկ մարդու գլուխ մը երեւայ: Պաքարա ժպտեցաւ:

— Անհատակի՛ն է, բաւ քրոջը, ուժգին մը զէպ ի ներս գռնռալով:

Սըրիզ պատուհանէն դուրս գնաց և սկսաւ եղանակ մը մռմռալ, որպէսզի էրիկ հարեւանուհին աչքերը զէպ ի պատուհանը ուղղ ել ասայ, գոնէ զի էրիկը մատղաշ բանը կը նայէր:

Ֆէրնան-Լոչէ նչմարեց մանիամարդ աղջիկը և բաւեց, և յետոյ խիստ զարմացաւ, տեսնելով անոր ներկն գէմքը՝ որ Սըրիզի գէմքին կը նմանէր:

— Քոյրս է, բաւ Սըրիզ:

Ֆէրնան բարեւեց:

— Լսէ՛ Սըրիզ իրեն ուրիշն, բաւ կամաց մը Պաքարա դեռատի գործատուհին ականջին, ըսէ իրեն թէ արդեօք բարեհամբաւութիւնը պիտի ունենա՞յ գալ և մեզի բարի լոյս ըսելու:

Պաքարայի չնչառը պաղատական էր և Սըրիզին գութը չարժեց, որ առանց մտածելու նամնօրինակ ընթացքի մը թեթեւութեան վրայ, պատուհանին մատի նշան մը ընկալ.

— Եկէք և «բարի լոյս» ըսէք մնդի, պարոն Ֆէբրեան, եթէ ուրիշ գործ մը չունիք:

— Շատ չնորհակալ եմ ձեր հրաւէրին համար, օրիո՛րդ, պատասխանեց երիտասարդը, դժբախտաբար քիչ մը ուշ ծնացած եմ, այցելութեան մը պիտի երթամ... շատոյ ճամբու պիտի երթամ, և պէտք է որ անմիջապէս հագուիմ:

— Դուրս պիտի գլլէ, մրմնջեց Պաքարա և տրտմութենէն չրթունքը խածաւ:

Ա՜հ, պիտի գիտնամ թէ ո՛ւր կ'երթայ:

Երիտասարդը նորէն բարեւեց երիս քոյրերը և պատուհանը գոցեց:

— Այո՛, կրկնեց Պաքարա, կ'ուզեմ գիտնալ թէ ո՛ւր կ'երթայ և պիտի գիտնամ: Կարելի է կնոջ մը տունը... Ա՜հ, կարծեմ տարտափելի խեթով պիտի նայիմ:

Սրբիլ զարմացումով քոյրը մոխիկ կ'ընէր:

— Բայց, պիտի ուզաս Սրբիլ, Պ. Ֆէբրեան ո՛չ քուսիմանալի է և ո՛չ ալ սիրահարել:

— Բայց պիտի ըլլայ, ըստաւ Պաքարա՝ որուն խարտեաշ արահետումնքը պատեցաւ խրխոտ կամքի մը մղման և ճնշման նշոյլներ:

— Ինչո՞ւ ուսիլ:

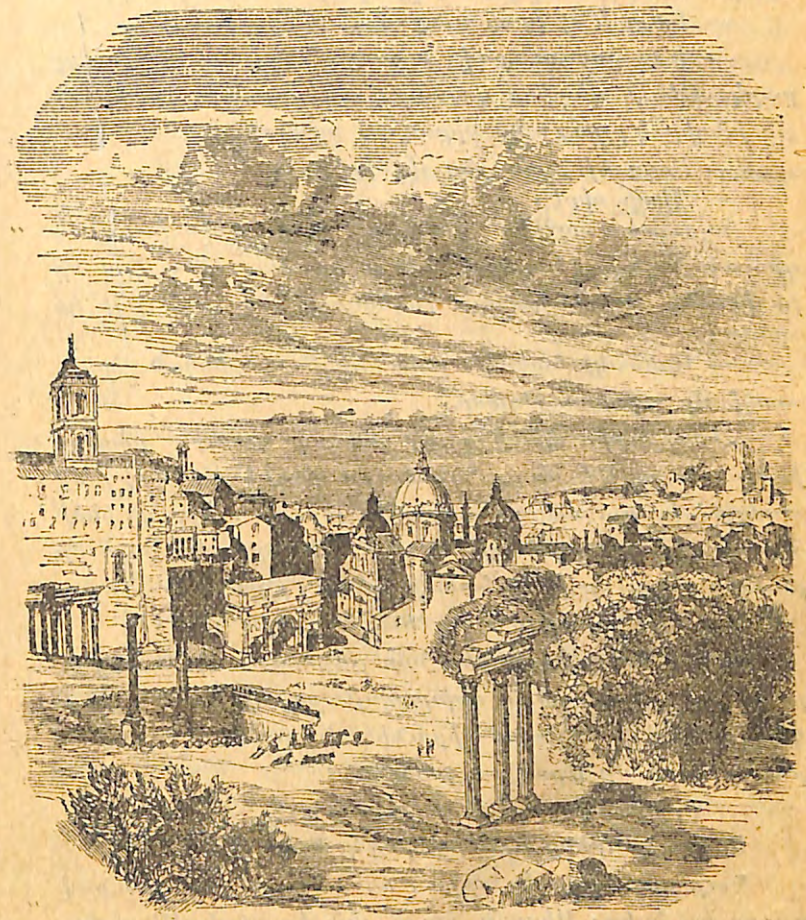
Պաքարա ուսերը թօթուեց ու լռեց:

— Այսուհանդերձ, մրմնջեց Սրբիլ, կարծեմ թէ Լէոն ըսաւ որ Ֆէբրեան մտադիր է ամուսնանալ:

Այս խօսքին վրայ Պաքարա յանկուց վիրաւորեալ վագրի մը պէս, որ գինքը զարնող որսորդներու հետեւ ձայնը կը լսէ:

— Ամուսնանալ... մրմնջեց:

— Ինչո՞ւ չէր հարցուց Սրբիլ:

ՀՌՈՎՄ ԳԱՂԱՔԸ

— Ես չեմ ուզեր, հասկցա՞ր։

— Բայց ի՞նչ իրաւունքով։

— Ի՞նչ իրաւունքով, պօտաց մեզաւորութեան ատքը բարկութենէն զեղումը զարնելով։ Սիրոյ մէջ իրաւունքի խնդիր կ՚ըլլա՞յ։ Կը սիրեմ... անաւասիկ։

— Բայց եթէ ան քեզ չի սիրեր...

— Պիտի սիրէ։

Դեւատիէ աղջիկը զարմանք պէտի չկրնայէին վրայ դրուած հայելին, նայեցաւ հոն և կարծես ակնարկով մը իր խրոխտ և համարձակ գեղեցկութիւնը ասաւրդի կը հանէր։

— Օրէնսդիր համար, բաւ երկինքէն ինկած հրեշտակի մը հպարտութիւնով։

Հետաքրքիր պիտի ըլլար ան, որ առաջին անգամ ինծի պէս աղջիկ մը քահանայքը կ՚ուղղեսայ մարդ մը սիրելու՝ և այս մարդն ալ զայն չսիրէ՛՛՛։ Սըրիզ, ինծի հետաքրքիր ապացոյց եմ դուն համար, և հինգերորդ յարկ մը բնակող մարդ մը ինծի համար խենդ չ՚ըլլա՛՛՛ր...

Ա՛հ եթէ այնպէս է ալ եւս Պաքարա չեմ եւս։

Սըրիզ ծաղիկները դեռ նոր լճեցուցած էր և ուսերուն վրայ թաթարեան մոխրագոյն շալ մը ուսաւ, մազերը չանկեց, և պուխը սիրունիկ ժպտալէն հանդոյցնելով պէսարկ մը դրաւ, և ըսաւ.

— Երթամ գործս տեղը յանձնեմ։

Երկաւ քայլերը մրսոյն փողոց ելան։

Պաքարա, ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ կառքով դուրս եկած էր։ Սիրուն քուրէ մըն էր. երկաթէ մոխրագոյն ձիաւ մը լծուած, զոր կ՚առաջնորդէր համազգեստ հագած կառապան մը։ Կառքը դրան առջեւ կ՚սպասէր։

— Կ՚ուզե՞ս որ զքեզ խանութի առնեմ, հարցուց Պաքարա Սըրիզին, քանալով կառքին դուռը։

— Ո՛չ, բաւ Սըրիզ, չաս զուարճալի և ծաղրելի բան մը պիտի ըլլար երբ տեսնեն թէ՝ զործաւորուհի մը առանձինդ ֆրանքի զործ կը տանի այնպիսի քաղքեն մը ուր, զոր հազար ակուա արժող ձի մը կը քաշէ։ Ձիաս բարով, Լուի՛զ, առքով կ՚երթամ ես։

— Երթա՛ս բարով, պզտիկ խենդս, պատասխանեց Պաքարա որ հանքայր մը դէպ ի մեռնիլ քրոջը ձակտին,

Սըրիզ դնաց, անցաւ պուլվարէն և բռնեց Թաժըը փողոցի ճամբան, ուրկէ քոյրը կը տեղաւորուէր քուրէին մէջ։

— Ո՛ւր պիտի երթաս, սիրէ՛ն հարցուց կառապանը։

— Ո՛չ մէկ տեղ, պատասխանեց Պաքարա. հոս պիտի սպասեմ...

Սրդարեւ Պաքարա սպասել քուրէին մէջ, որպէս զի Պ. Ֆէբրեան—Լոչէ դուրս ելլէ այն տունէն որուն յատած էր Պաքարա աչքերը։

Սրդարեւ առաջ վայրկեան վերջը, դուրս ելաւ և բիւտաարդը և անցաւ կառքին քովէն՝ առանց ուշադրութիւն ընելու։

— Սա մարդուն հաւէն առ՛ր պիտ, բայց հետաքրքիր բաւ Պաքարա կառապանին։

Կառքը քալել սկսաւ կամաց կամաց։ Պաքարա խառնեմութեամբ մը վար քաշեց կառքին սիմանները։

Դ.

ՖԷՐՆԱՆ

Ֆէրնան քսանըհինգ տարեկան կար, մեծակազմ երիտասարդ մըն էր, ուժ մազերով, ժժգոն, աւելի դիմադրականութեամբ կը փայլէր քան թէ գեղեցկութեամբ:

Ֆէրնան կնանքի ապաթէզը մտած պահուն միայն պաշտպան մը ունէր, իր մօրեղբայրը Պ. ու Սէնթ-Լուի ծովային վաճառի սպայ մը, որ մեծցուցած և դաստիարակած էր Ֆէրնանը իր հանգուցեալ հաճոյ քոյրակովը, և որ մնացած էր առանց հարստութիւն թողլու:

Քանի տարեկանին Ֆէրնան արտաքին գործոց պաշտօնատունը մտաւ հազար հինգ հարիւր ֆրանք տարեթոշակով մը, երկու տարի վերջ երկու հարիւր ֆրանք տարեկանով մը վարձատրուելու իր բարեջան աշխատութեանը համար:

Իր պարապոյ ժամերուն մէջ Ֆէրնան իր դրասենեակի ընկերներուն հետ գուսանական խաղերու երթալ կամ վեցերորդ մասը կը զրէր: Գուսանական խաղերը հարիւր ֆրանքի չափ իրը հնդինակի իրաւունք չափ կը բերէին:

Այդ չափը իր ընկերներուն մէջ կը բաժնուէր և Ֆէրնանի հազիւ տասը ֆր. չափ կ'իյնար իրը բաժին: Եւ կ'երազէր որ այսպէս տարագային մինչեւ հազար ֆր. կրնայ չափիլ, քանի որ այդ գումարը տասողները այդպէս սկսած էին:

Ֆէրնան, տակէց զատ, սիրահար էր, կը սիրէր մեծ սէրով մը իր դրասենեակին պետին աղջիկը, օրիորդ Հէրմինա-տը-Պօրբէօ՝ որ ուժգուն հազար օսկի դրամօժիտ պիտի ունենար կ'ըսէին, և Ֆէրնան չատ լաւ գիտէր որ խիստ դժուարութեամբ պիտի կրնար տանել այս աղջկան ձեռքը, վասնզի հայրը Պ. տը Պօրբէօ կծծի մարդուն մէկն էր:

Պ. Տը-Պօրբէօ գինքը ճաշի հրաւիրած ըլլալուն համար երիտասարդը այն օրը հագնելով հագուած և այնչատ մանրակրկիտ զգուշութեամբ արդուզարդ մը ըրած էր: Դրասենեակին պետը որ ոչ մէկ կերպով չէր կասկածեր երիտասարդին իր աղջկան նկատմամբ ունեցած սիրոյն համար, այն սիրոյն համար որուն մասնակից էր տակաւին Հէրմինն անգամ, յաճախ ճաշի կը հրաւիրէր և բարեկամութիւն կ'ընէր հետը:

Ֆէրնան ուշիմ և զործունեայ էր, միշտ կ'աշխատէր իր պարապոյ ժամերուն «Մանկանց իրաւանց վրայ» անուն մեծ գիրքի մը, գործ մը՝ զոր Պ. Տը-Պօրբէօ միտք ունէր հրատարակել իր անունով հասնելու համար «Պատուոյ Լեգէոնի Ասպետի» անուան, մինչեւ Մասնաբանական պետի տասիճանին: Այս գիրքին և այս գաղափարներուն համար էր որ մտտնատար սէր մը կը տածէր Ֆէրնանի նկատմամբ:

— Եկուր ժամը հնգքին, ըսած էր իրեն, Պ. տը Պօրբէօ, մինչեւ ժամը հինգը կ'աշխատինք:

Ֆէրնան՝ որ հնգք օրէ ի վեր տեսած չէր Հէրմինէն, միտքը դրած էր ճչդապահ գտնուիլ, թէպետ գրասենեակին պետը այնքան ճչդապահ չէր:

Այնպէս որ այս ճչդապահութիւնը պատճառ կ'ըլլար որ սիրահար և սիրուհի, Ֆէրնան և Հէրմին, ժամանակ կ'ունենային իրարու հետ տեսնուելու քանի մը վայր-

Վեան և անհրաժանելի ու անխուսափելի հետաքրքրութեան նայ ուխտ մը իրարու փոխանակելու :

Արդ, պաշտօնեան անցաւ Պուլվարէն, ձախին դարձաւ, Թաղլը փոդոյին մէջ մտաւ և վանտոմի փողոցը բռնեց, երթալու համար Սէն-Լուիզ-Օ-Մարէ փողոցը, ուր կը բնակէր իր գրասենեակի պետը :

Բուրէն հետէն հասաւ կ'երթար : Մեղադրութենէն քնաւ ալքէն չէր կրնար երիտասարդը, և երբ երիտասարդին Բօնալ հրապարակին մօտիկը Սէն-Լուի փողոցին բարձունքներուն վրայ հաստատուած մեծ հնօրեայ տան մը կառքին դուռնէն անցնելը տեսաւ, հրամայեց կառապանին որ կանգ առնէ :

Ցետոյ Պաքարա կառքէն դուրս նայեցաւ, և ինքն ալ այս տունը մտաւ : Պաքարա խոհեմութեամբ մը իր քոզը վար իջեցուցած էր, այնպէս որ չէր կրնար ճանչցուիլ Ֆէրնանէ : Դռնապանը չպահակուտ պառաւ կին մըն էր զոր Պաքարա մէկ ակնարկով կաշառել գտաւ :

Պառաւին ձեռքը քանի ֆրանքնոց մը դրաւ և ըսաւ .

— Բան մը պիտի հարցնեմ, մա՛յր, հարիւր լեզու մը ունիք :

— Անշուշտ, զեղանի տիկին, պատասխանեց պառաւը բարեւելով և ոսկին առնելով ու գրպանին խորը անհետացնելով :

— Լա՛ւ ուրեմն, պէտք է ծառայութիւն մը մատուցանես և եթէ այդ բանը ընես կրնաս օգտուիլ : Ո՞վ է այն մարդը որ քիչ առաջ կառքին առիւ գռնեցաւ մեծ սանդուխէն վեր ելաւ :

— Սա ժո՞րը, անիկա նախարարութեան պաշտօնեաներէն մին է, որ գրասենեակի պետին քով կ'երթայ :

— Գրասենեակի պետին անունն ինչ է :

— Պ. ոը Պօրբէօ :

— Ամուսնացա՞ծ է :

— Այո՛ :

— Կինը երիտասարդ է .

— Բառասուն չիսուն տարեկան կայ :

— Աղջիկ զաւակ չունի՞ միթէ :

— Այ՛ն, այո՛, և գեղեցիկ աղջիկ մը ունի :

— Այ՛ն, տիրոջից Պաքարա և խածաւ իր չրթունքները :

— Աղջկան անունն ալ Հէրմին է, բայց դժնապատահմին և գեղեցիկ է սիրոյ չատուածուհին չափ, և ես այսպէս կը կարծեմ թէ այս պարոնն ալ անոր համար կ'երթայ կուգայ :

— Կը կարծե՞ս, բայց մեղաւորութեան այլայլած ձայնով մը :

— Տիկի՛ն, բայց պառաւը, երիտասարդը չատ թիւ-չորս անգամ հոս կը ճաշէ առ հասարակ :

— Ժամը քանիի՞ն սակէ դուրս կ'ելլէ և ե՞րբ կը ճաշէ :

— Իրիկուան ժամը տասնին գրեթէ :

— Լա՛ւ ուրեմն, չնորհակալ եմ :

Պաքարա քսան ֆրանքնոց մը եւս ձգեց պառաւին ըսելու տեղանին վրայ և հեռացաւ :

— Անպահուպատար դքսուհի մըն է, տրիոջից պառաւը :

Երբ Պաքարա իր տեղեկութիւնները կը չափէր Ֆէրնանդ, առանց կասկածելու որ կը լրտեսէր, դէպ ի երբորդ յարկը կ'ելլէր և արտասրսի Պ. ոը Պօրբէօի դուռը կը զարնէր :

Գրասենեակի պետը վենետիկեան կոմսութեան փոքրիկ ազնուականներէն էր և Բարիզ եկած էր առանց

կուա մը իսկ ունենալու : Կայսրութեան թուականները վերջերը գործակալութեան պաշտօն մը ստացած էր նախարարութեան մէջ և քանի տարի վերջը իր քաղաքավարութեան և ջանքերուն չնորհիւ հասած էր իր այսօրուան պաշտօնին, զոր կը պահէր 1845էն, այսինքն ինը տարիէ ի վեր :

Պ. ոլ Պօրէօ տասնը ութը տարի առաջ նանդիպած էր գեղանի աղջկան մը, որ ուրիշ ազգական չունէր, բայց եթէ խիստ կծծի և բռնապետ հօրաքոյր մը : Այդ աղջիկը ունէր նաեւ հարիւր հազար ֆրանքի բաւական կարիկ դրամագիտ մը :

Մանկամարդ աղջիկը, որ կը կոչուէր Թերէզ տ'Ալթէրալ, յանցանք մը գործած էր, կամ աւելի ճիշդը աղջիկը զոհ գացած էր խորտրգաւոր և գժնդակ արուգայթի մը : Խեղճ տղեկ մը աչխարհ եկած էր այս յաւալի պարագայէն կամ արուգայթէն և աղջիկը ուզած էր գտնել բարի մայր մը ըլլալ : Առանց երեւոյթը փրկելու աչխատելու և ուրիշներու յանձնելու աղջիկը ինք առաքինութիւն համարած էր ինք իր թաթով մեծցնել այդ արուգայթէն ծնած զաւակը :

Պ. ոլ Պօրէօ հանդիպեցաւ Թերէզային, սիրահարեցաւ անոր, անոր երկու հարիւր հազար ֆրանքի դրամագիտ ունենալը հաւկցաւ, և ամուսնացաւ ուղեց. Թերէզա համաձայնօրէն խոստովանեցաւ իր վիճակը : Պ. ոլ Պօրէօ կարեւորութիւն չի տուաւ և ըսաւ .

— Ձեր տղան մերինը պիտի ըլլայ, և ես պատրաստ եմ անունէս եղած պիտի նկատեմ :

Թերէզա ապրուստը ուրախութենէն, սա՛ մոռցելով թէ իր զաւակը հայր մը պիտի ունենար, թէպէտ Պ. ոլ Պօրէօ՝ տգեղ, մանր մունր և տարիքը առած էր, սակայն Թերէզ ամուսնացաւ անոր հետ : Աչխարհի մէջ Հէրմին, Պ. ոլ Պօրէօի աղջիկը ճանչցուեցաւ :

Դրամներակին պետը, քիչ ժամանակ վերջ, երկու տարուան միջոցին մէջ, երկու զաւակ ունեցաւ Թերէզայի հետ ամուսնութենէն : Այս տղաքներէն մին մեռաւ չատ պզտիկ, իսկ միւսը տասներկինգ տարեկան էր այդ ժամանակ երբ կը սկսի մեր պատմութիւնը :

Հէրմին եկաւ դուռը բացաւ, Պ. ոլ Ֆէրնան Ռօչէին : Տանը մէջ գտնուող միակ ազախինը, տանը մէկ քանի պիտոյքները գնելու համար դուրս ելած էր :

Պ. ոլ Պօրէօ կծծի մըն էր թէեւ տակայն կ'ուզէր տանը վայելչութիւնը պահել : Հազար հինգ հարիւր ֆրանք վարձք կուտար և տարթըմանի մը մէջ կը բնակէր, և երբեմն յայտահանդէսներ կը տարքէր : Սակայն նախարարութեան պաչտօնատան սպասաւորները կը հրամցնէին զովացուցիչ ըմպելիները, և հետեւեալ օրը ազախինը տասնվինն կը կարգադրէր վիչերուան պարահանդէսին անկանոնութիւնները և տանիսւորութիւնները և ամէն բան իր տեղը կը գնէր :

Երբ Հէրմին՝ Ֆէրնանը տեսաւ, մինչեւ ականջները կատ-կարմիր կարնցաւ, և Ֆէրնան Հէրմինի երեսը նայելով, զգաց այն միամիտ և ուժգին յուզումը զոր կը զգայ սիրած արբչին մարդ մը երբ կը գտնուի իր սիրած կնոջ մօտիկը :

Տիկին ոլ Պօրէօ, որ ազօնին մէկ անկիւնը տանդուրծութեամբ կը զբաղէր, ձեռքը դարմանքով մը երիտասարդին երկնցուց և ըսաւ .

— Պ. ոլ Պօրէօ չեկաւ տակաւին : բայց չուչանար կարծեմ, հիմա ո՛ր է կուգայ :

— Պ. Ֆէրնան՝ ըսաւ Հէրմին կարմրելով, կ'ուզէ՞ք ինծի ընկերանալ դաչնակի վրայ :

— Ամենա՛յն սիրով, օրիո՛րդ, պատասխանեց Ֆէրնան ընդհատ դաչնակին մօտենալով : Դաչնակը Տիկնի

ար Պօրէօի պանուած տեղէն բաւական հեռու դրուած էր։

— Ինչ մը վարժութիւն ըրած եմ Տիկին Լուիզ Բիւժէի մէկ նօթ տալիքը, չարաճճիանալ Հէրմին ծածկելու համար արտին յանգուծը, չատ սիրուն կտոր մըն է, հիմա կը տեսնէք։

Հէրմին բացաւ դաշնակին տետրակները և սկսաւ վրայ դրաւ յիշեալ տալիքին տետրակը։

Ան առանց Ժէրմանի դառ ձայնով կը մրմնջէր։

— Ձեզի տալիք լաւ լաւ մը ունիմ, Հէ՛րմին... Տրամս ընդհատուեցաւ Բօրթ-Մէն-Մարթէն թատրոնին մէջ։ Այս ձմեռ պիտի ներկայացուի, և կը յուսամ թէ տակէ բառական դրամ պիտի չտնտիմ... Ան առանց պիտի համաձայնիմ...։

Յաւելեալ մօրս հետ... պատասխանեց Հէրմին կէս ձայնով մը։

Ժէրման սարսռաց։

— Լա՛ւ ուրեմն, յարկս մանկամարդ աղջիկը, կատ կարմիր կարած, մօրս զազափարը սա է որ պէտք է անդամ մը խօսիլ հօրս հետ։

Երիտասարդը ակռաւթեամբ պուխը թօթուեց։

— Ես կը ճանչնամ Պ. Տը Պօրէօն, մրմնջեց, լաւ պիտեմ որ ան պիտի մերժէ վերջապէս ձեր ձեռքը... վասն զի ես ազքատ եմ... և իմ մրտակ յոյս արտադրութիւնեան ապագային մէջն է, և անոր միայն կը յուսամ։

— Մտիկ ըրէք, կրկնեց Հէրմէն, մայրիկս ինծի հարցուց թէ արդեօք վատա՞ն եմ ձեր սիրոյն վրայ։

— Ա՛հ, պիտի կրնա՞ք տարակուսիլ այդ մասին։

— Թէպէտ ատիճան մը կը կասկածիմ հօրս հաւանութեանը վրայ, այլ տակաւին մայրս խօսք պիտի բառնայ իրեն, տես որչափ դիս կը սիրէ մայրիկս, ամուսնի մայրիկս։

— Բայց... ո՛րը. հարցուց Ժէրման, որուն սիրտը սկսած էր ուժգնութեամբ տրոփիլ։

— Ա՛յս երեկոյ... նմէ ի՛ուզէք։

— Երբ Հէրմին այս վերջին խօսքերը կ՚արտասանէր, մայրը անձայն կերպով մը, համացուկ մը ծռած և քովերնին եկած էր. Թէրէզ առաւ Հէրմինը լը քաղաւինեանան մէջ և Ժէրմանի նայելով լուռ գորովագութ մօր մը յատուկ սիրացայտիկ չեչտով մը.

— Ձչարի՞ս է որ կը սիրէք սոսկա։ Ժէրման չի պատասխանեց, բայց իսկոյն ծնրադրեց Տիկին Պօրէօի առջեւ, և ճչտարիա սիրոյ անկեղծ նայուածք մը նետեց Հէրմինի վրայ։

— Լա՛ւ ուրեմն, լուռ մայրը յուզումով մը, ինչո՞ւ պիտի ընդհմանամ զաւկիս երջանկութեանը։

Թէրէզ Հէրմինի ձեռքը Ժէրմանի ձեռքին մէջ դրաւ, պինդ և միանգամայն սա՛ բանաձեւով զանոնք իրարու հետ նշանելով։

— Ձայէն վերջ, լուռ մայրը, Հէրմին գձեզ Պ. տը Պօրէօի «աշխատութեան սենեակ»ը պիտի բերէ և դիս անոր հետ միկտեղ պիտի ձդէք։

. . . . . .

Սքանչելի «կէս օրէ հաք»ի ժամանակամիջոց մը եղաւ այն որ անցաւ այն տանն երիտասարդներու համար իրենց երջանկութեանց երջանկաւիճից մօրը աչքերուն ներքեւ։ Ես այլեւս Պ. տը Պօրէօ ամչցած մուգուելցաւ որ գրեթէ ամենեւին չի նչմարուելցաւ խակ որ ուշացած էր, և արդէն ճաչի ժամն ալ զարկած էր։

Յանկարծ Պ. տը Պօրէօ երեւան եկաւ սպասեցին գրան սեմին վրայ։ Պարոնը կը քալէր անհամաստատ և քիրա քայլերով, և դէմքը կատ-կարմիր եղած էր։

Իր մանր աչքերը կը բացուէին կը գոցուէին կա-

պուտ ակնոցին հանէն, և իր ամրոզջ անձը վերջին տասիճանի յուզում մը կը մատնէր:

Յայտնի էր որ արտասուց բան մը եկած էր պիտուն, և դրանեհակի պահին կանոնաւոր և ներդաշնակ կեցուածքը կրած ըլլալու էր, անչուշտ, խորհրդաւոր ցնցում մը:

Ե.

ԿԻՒԵՕՆ

Մինչ Պաքարա հետեւէն Ֆէրնան-Ոօշէի կը հետեւէր, որ Սէն-Լուի փողոցը, Պ. որ Ֆորբէօի հասնէն կ'երթար, Սըրիզ արագագայլ կ'անցնէր Թամբլը փողոցին երկայնութենէն և Թամպիւթօ փողոցը կը հասնէր, ուր կը գանուէր այն ծաղկի մթերանոցը որուն համար կ'աշխատէր Սըրիզ:

Սըրիզ, իր արդուզարդին: իր չարժումներուն և իր ընթացքին մէջ՝ այնչափ ազնիւ և այնչափ չնորհալի էր որ, ամենէն չատ զբաղեալներն իսկ փողոցի սպասաւորին վրայ կանգ կ'առնէին ակամայ անոր նայելու համար, և չատ մը երիտասարդներ անձկանքով կը փոխայլին:

— Ո՛հ, ինչ սիրո՛ւն աղջիկ է: Ասիկա առնողը չի խաբուիր, չատ երջանիկ կ'ըլլայ.

Սըրիզ սակայն այդ ակնարկներուն, ակնարկութիւններուն բնաւ կարեւորութիւն չէր տար, և, ինք միայն իր սիրելի Լէոնին վրայ կը մտածէր, այն Լէոնին վրայ որուն կինը պիտի ըլլար քիչ ժամանակէն:

Սըրիզ, այսպէս հասաւ գործատան մթերանոցը և ընդունուելուն վերաբերութիւնը բարեացակամ ժպիտով: Վերակացուն չատ գոհ էր իր գործատուհիէն:

Տիկին Լօբան, մթերանոցին սիրուհին, Սըրիզը նկատ մանելը տեսնելով պոռաց.

— Մե՜ն, տեսա՛ր կ Սըրիզ, իմ լաւագոյն գործատուհիս, չա՛տ ապրիս, ժամանակին գործդ բերել յանձնելդ գեղեցիկ բան մըն է: Այսօր ամենքն ալ պիտի յանձնե՞ս:

— Ատաւա՛ր կ, ըսաւ Սըրիզ, խնամքով մը բոլոր չինածը պրաւղանին վրայ տարածելով, այլեւս, ուրիշ բան չունիմ, Տիկի՛ն, տանը մէջ:

— Ասկէ զատ, ըսաւ Տիկին Լէրան, որ լսելի և զգալիօրէն խոչորկեկ կին մըն էր, գործին ալ լաւը կը չինես, սիրուն՛կ աղջի՛կս: Ահա՛ պարկեշտ գործատուհի մը որուն գործ տալը մարդուս զգալութիւնն կը պատճառէ: Ատոր պէս չէք ախտաւոր դուք, դո՛ւք, օրհո՛րդ ծոյլուհինե՛ր:

Կէս մը ժպտաւ, կէս մը լուրջ, ծաղկեպործուհի աշխէնին խօսքը՝ մթերանոցին մէջ աւտրչէքով բանող հինգ կամ վեց մանկամարդ աղջկանց կ'ուղղուէր:

Յետոյ՝ դառնալով դէպ ի երիտասարդ գործակատարի մը, գլիչը ականջին առին խօսած Սըրիզին կը նայէր սիրտառի մը միամիտ ագահութեամբ, ըսաւ.

— Ա՛ն անդր, Պարո՛ն Լօժէն, փոխանակ այդպէս

իւր աչխատասէր Սըրիզիս նայելու, իր հաչիւը անոնք ընդհատ, իմ մանկամարդ պարկեչտ աղջիկս կատարէ աղջիկ մը չէ՛:

Գործակատարը կարմրեցաւ և աչքերը խոնարհեցուց:

— Ո՞րչափ է առնելիքդ, նամուչիկս:

— Բայց ախկի՛ն, պատասխանեց Սըրիզ, 17 ֆր. և 5 սանթիմի չափ բան մը ըլլալու է կարծեմ: Սակայն ան-դէպ կ'ըլլայ որ ծագկեփունջերը համրենք:

— Լա՛ւ, աղէկ ըսիր, պատասխանեց ախկին Լկրան, դուն գիտես քու հաչիւդ սիրտնիկս, և կը կասկածիմ որ անհնարին մէկ անկիւնը ազուորիկ պատճառակ մը ունիս քու խնայասիրութիւններուդ համար:

— Ա՛հ, ըսաւ, չատ կարելի բան է այդ:

— Եւ ինչ ախտի ընես քու փնտռած առակներդ:

— Ա՛հ, ըսաւ Սըրիզ խրոխտ և մեանդամային լուրջ դէմքով մը, ամուսնանալու համար առակ պէտք է:

— Ինչպէս ախտի ամուսնանաս, պետի ձգե՞ս գիս:

— Ո՛չ, ըսաւ, այդպէս չեմ հասկնար:

— Լաւ, եթէ երթանք ամուսնանա՞լ ուզես:

— Հա՛րիւրս, ըսաւ Սըրիզ միաժամօրէն:

Դեռատի գործակատարը, որ անտրակին վրայ պըզտիկ քորձաւորութիւնին հաչիւը կը նայէր, այս խոստովանութիւնը լսած ատեն անտրակին ձերմակ էջին վրայ մեզանի կաթիլ մը ձգեց և գրիչը թուաւ մատուցանելէն:

— Լաւ ուրեմն, ըսաւ ախկին Լկրան, չատ ուշ խօսնցար. ամէն յայտնի է որ դուն վեհանձն և բարի զգացումներ ունիս եղեր: Սակայն աղէկ է վեհանձն և բարի տղու մը հետ ամուսնանալ և չարաբաստիկաբար պարզ գործակից կրնայ, քան թէ չտղչտուն և պաճուճազարդ պըզտիկներ, ինչպէս կ'ըսենն չատ մը մանկամարդ աղջիկներ, որոնք նազանքներ կ'ընեն ու կը կատարեն պըզտիկ ձախողիկներու կոյս մը ունենալով պիտուներն վրայ, և վայելուչ կամ չնորհալի և չիք երեւնալու համար ալ աչքերնուն դէմ ապակիի կտոր մը կը դնեն:

— Անտակի բան մըն է միթէ ախրուհի, մրմնջեց բոլորովին ցած ձայնով, մեծամարմ, նիհար և պղնձագոյն աղջիկ մը, որ պուխը կախած կ'ուխտաբեր:

Եթէ ես Սըրիզի պէս ախրուն ըլլայի, որը երեսուն ուռ վաստկիլ համար չարչարանք չեմ քաշեր, և առանց վեց ամիս առաջ փայլուն կատերով կը չրջապատէի:

Սըրիզ հաչուեհաղանին մօտեցած էր, որուն նոքին երիտասարդ պաչտօնեան քերթուղի մը ձգած մերթին բիծը կը քերթէր:

— Ա՛հ, օրիորդ սրմնջկոտ բոլորովին ազուռ ձայնով և մանկամարդ աղջկան գրամը համրելով, եթէ կ'ուզէք ամուսին մը... ես լաւ գիտեմ... վերջապէս...

— Է՛հ, միտքդ մէկը գրած ունի՞ս արդէն, հարցուց ախկին Լկրան, ընդմիջելով այսպէս խեղճ պանճապահին չիմի յայտարարութիւնը:

— Այ՛... պատասխանեց Սըրիզ:

Այս անգամ որչափ որ ալ կարմրած էր դանճապետը ժպտանեցաւ և իր ձեռքերը կը գողգոջային, երբ բատ սովորութեան, հանելով կ'արձանագրէր ումը հատ երկու ֆրանքնոցները և 18 ֆրանք 45 սանթիմի դրամը:

— Կրնա՞նք հարցնել փոքրիկ չարաճճի թէ ո՞վ է ընտրածնիդ:

— Բարի և վեհանձն գործաւոր մըն է, ըսաւ Սըրիզ:

— Կը սիրե՞ս զայն:

— Ո՛հ, հարցնելը աւելորդ է, բայազանչեց մանուկամարդ աղջիկը խնդալով, հարկաւ չատ աւելի, քան այն մարդը որ ուզածս չէ։

Սըրիզ դամբը դրպանը դրաւ և առաւ իրեն յանձնուած նոր գործը և տիրուհին նոր յանձնարարութիւնները. յետոյ բարեւեց աշխատասոցին գործաւորուհիները «և միշեր բարի» մաղթելով Տիկին Լէրանին, դուրս ելաւ։

Սըրիզ վերադարձին աւելի արագաքայլ երթալ սկսաւ, կարծես թէ չուտափոյթ ատեն վերադառնալ կ'ուզէր։ Սակայն իրողութիւնը այնպէս չէր. Սըրիզ փութանակ իր ճամբան, դէպի արուարձանը չարունակելու, Շաբան փողոցը մտաւ, ուր կը գտնուէր Պ. Կրօի, Լէօնի պաշտպանին աշխատասոցը։

— Շատ գէշ բազդ մը ունեցած պիտի ըլլամ եթէ չի՛ նանեմ Լէօն։

Սըրիզ կաթնագործին խանութին առջեւ հասած պահուն՝ քայլերը դանդաղեցուց և դրան մօտ դրուած կարասի մը վրայ կեդծեց։

Ճիշդ այդ պահուն ապագայ տեղակալը, դրանը մէջ կեցած էր, և տեսնելով Սըրիզը դուրս ելաւ։

Լէօն Ռոչան գրեթէ քսանըվեց տարեկան մեծակազմ երիտասարդ մըն էր, խարտեաշ մօրուքով վարդագոյն և թարմ գոյնով. Հերքիւլեան կեցուածքով ու կազմուածքով. ամէն մարդու չատուկ չեզող ուժով մը օժտուած էր։ Առանց կատարելապէս գեղեցիկ ըլլալու Լէօն ունէր այնպիսի վայելուչ դիմագիծ, որ չատուկ է միայն ազատ ու վեհանձն բնաւորութիւն ունեցողներու։ Լէօնի մեծ ու կապուտ աչքերը լի էին քաղցրութեամբ և բարութեամբ։ Մարկամարդ աղջկան չրթունքներուն վրայ ժպիտ մը կար, և աչքերուն մէջ ալ հա-

ՄԱՐԹԱ ԵՒ ԱՐՄԱՆ

մակրանքի արտայայտութեան սիրաշէն նայուածք մը, և ձեռքին մէջ առնելով Սըրխզի անուշիկ ձեռքը իր գործատուի կաշա ու խաչոր ձեռքերուն մէջ։

— Բարի լոյս Օրիորդ Սըրխզ, ըսաւ չատ բարեսիրտ էք որ ասկէ կ'անցնիք։

— Մտածեցի որ պիտի՛ տեսնէի զձեզ... պատասաանեց միամտօրէն մանկամարդ աղջիկը՝ քիչ մը կարմրելով։

— Լաւ գուշակած էք Սըրխզ, բայց ամէն պարագայի մէջ, ձեզ տեսնել կ'ուզէի այսօր, վասնզի իրիկունը արձակուրդէ վերջ ձեզի պիտի դայի, եթէ...։

— Խօսելիք բան մը ունէի՞ր ինծի, ըսե՛։

— Այո՛, և լուրջ բան մը, մանաւանդ, ըսաւ քիչ մը այլայլած ձայնով։

— Ա՛հ, Աստուած իմ, ըսաւ Սըրխզ անհանդիստ ըլլալով։ Ուրեմն ինչ բանի վրայ է խօսելիքդ։

— Ո՛հ, ընդհակառակը, ցաւալի բանի վրայ չէ։ Նախ ըսեմ թէ մայրս և ես վաղը «Պատթէա» պիտի երթանք չրջագայելու և ճաշելու և դուք չատ ազնիւ եղած պիտի ըլլաք, եթէ բարեհաճիք մեզի հետ դալու։

— Շա՛տ լաւ, ըսաւ Սըրխզ գաղտագաղտութեամբ մը, եթէ ձեր մայրը կ'ուզէ։

— Պա՛հ, ըսաւ արդէն դիտէ որ դուն իմ կենս պիտի ըլլաս։

Սըրխզ աչքերը՝ կէս մը խռնարհեցուց և մատծող դէմքով մը իր պզտիկ ոտքին ծայրին նայեցաւ։

— Ձեր ճաշի հրաւէրն է որ այնչափ լուրջ բան մը կը նկատէք հարցուց պայծառ դէմքով մը։

— Ո՛չ պատասխանեց Լէօն, ուրիշ բան կայ։ Դուք լաւ գիտէք որ պաշտպանս ինծի անզակալութեան պաշտօն խոստացած է առ առաւելն երկու ամիսէն։

— Այո՛ հասաՀ Սըրխզ։ որուն համար երկու ամիսները երկար տարիի չափ կուգային։

Այդ ըսաւ զուարթութեամբ մը գործատուը։ Պաշտպանս միտքը փոխած է։

— Ինչ, ըսաւ Սըրխզ, անդակալ չի՞ պիտի ըլլաս մինչ։

— Ընդհակառակը եմ արդէն։

— Պա՛հ ըսաւ ապշած։

— Անհատական եղելութիւնը. Սըրխզ-Անթուան մեր աղջի անդակալը որ առաջիկայ ամսուն վերջերը պիտի ամուսնանար, ամենամեծ հարստութեան մը ժառանգորդ կ'ըլլայ, և ատոր համար իր երկիրը գնաց։ Եւ այն առենէն ես յաջորդեցի իրեն։

— Վե՞րջը, չարունակեց Սըրխզ։

— Վերջը, որովհետև Անթուանին հայրենիքը իմ ալ հայրենիքս է, ազատեցի և չանձնարարեցի իրեն որ ծախէ հոդս և միասին բերէ Թուղթերս։

— Դուք չպիտի՞ երթաք, գո՛ւք։

— Ո՛չ, ըսաւ, որովհետև Անթուան ուխը օրէն հոս պիտի ըլլայ...։

կանդ առաւ և մանկամարդ աղջկան նայեցաւ։

— Լա՛ւ, ուրեմն, ըսաւ կնգնաւոր մրտմտութեամբ մը՝ մտնչ իր սիրտը սկսած էր արդէն տրտմել։

— Եթէ կ'ուզէք... ինծի այնպէս կը թուի թէ... ըսաւ Լէօն՝ որ ինքն ալ սկսած էր դողդողալ՝ մինչ կրնաք ամուսնանալ տասնչինգ օրէն։

Սըրխզ կաս կարմիր եղաւ և աչքերը խռնարհեցուց։

— Շատ մօտ է... մրմնջեց։

— Շատ հետաս է... պատասխանեց Լէօն՝ և գործատուհին սիրեն և ամենաճերմակ ձեռքը գորովագութ մը սեղմեց իր կաշա ձեռքերուն մէջ։

— Տեսնենք... ըսաւ ձեռքը քաշելով, Ձեռս բաւական պարոն-Լէոն... վազը կը տեսնուինք:

— Սըրիզ, հարցուց Լէոն, չէ՞ք ուզեր երթալ մինչեւ Պուլպօն-Պէլվիլ փողոցը:

— Ձեր ծո՞րը պուռնը:

— Դուք իրեն կը խօսիք մեր վազուան գաղափարի մասին:

— Լա՛ւ, կ'երթամ, ըսաւ Սըրիզ, Ձեռս բաւով:

Երկու նշանածները ընդ երկար իրարու նայեցան եւ իրարու ձեռք սեղմեցին. յետոյ Սըրիզ սիրտ ի սրտի եւ լի անպատում ուրախութեամբ, մնկնեցաւ, սա մտածմամբ թէ իր երջանկութիւնը վից չպատճէն պիտի գար:

Մանկամարդ աղջիկը հասաւ Սէն-Մարթէն փողոցը եւ Պուլվարին պիտի մօտենար երբ իմացաւ որ պինքը կը կանչեն իր անունով:

— Բարի լոյս, Սըրիզ, կ'ըսէր ձայն մը՝ որ իր մօտէն կուգար.

Սըրիզ դարձաւ եւ մարդ մը տեսաւ որ կանգ առած էր մայթին վրայ եւ զայն կը բարեւէր քաղաքիմը հանելով:

Այդ մարդը երեսուն տարեկան կար, աճեւ եւ պըճուճ, ծոպկախած սպիներ կային մարմնին եւ դէմքին վրայ. մարդը ունէր մտացի նայուածք մը, զուարթամիտ եւ ժպտուն էր միանգամայն: Մարդը չէնքի նկարիչ մըն էր եւ շատ ձախողուածներու հանդիպած էր: Մարդուն անունը Լուի Վէրաիէ էր: Իր հայրը երկաթեղէնեներու վաճառական մը՝ անանկով անոր փոքրակազմ եւ փափուկ վիճակը, ուսերը վեր վերցնելով ըսած էր.

— Անիկա երբէք վարպետ գործաւոր մը չի կրնար ըլլալ: Սեւկի աղէկ է զայն արուեստագէտ մը ընելու աշխատիմ:

Հետաւոս մարդը իր զաւակը նկարիչ-ապակեգործի մը քով դրած էր: Կինեօն երբ գործաւոր եղած էր, տեսած էր որ աշխարհի դժբախտութիւնները իր վրայ կը դիզուին: Բաւական սիրուն ապրուստ մըն էր, բայց ծաղկահասը աւրած էր զայն, քան տարեկան եղած ժամանակը:

Իր մայրը մեռաւ, բաւական հարստութիւն ձգելով: Պարկեշտ հայրը այդ դժուարը զղջցած էր, սա ենթադրութեամբ որ արուեստագէտները բանի մըն ալ պէտք չեն ունենար-

Վերկոպի Կինեօնի ճակատագիրը մշտընջենապէս սիրահար ըլլալ էր, առանց ակայն, հասնելու իր նպատակին:

Երբ մանկամարդ աղջկան մը հանդիպէր, նախեւառաջ անոր հագոյ ըլլալ կ'աչխատէր, և յետոյ ամուսնութիւնն կ'ուզէր, կ'առնար անոր ձեռքը. և վերջին վայրկեանին չես գիտեր ինչու համար, բաղդը, կամ անկարեւոր և աննշան դէպք մը, վերջապէս ոչինչ բան մը՝ ամէն բան ուկախ կը ձգէր և ամուսնութիւնը կը խզուէր: Օր մը Կինեօն մրնչեւ չորեքտասան դացած էր ձեռքը իր նշանածին տալով, մինչեւ իսկ բացած էր բերանը արտասանելու ծանրակչիռ «այո»ն, երբ յանկարծ ակարացաւ և սիրտուեցաւ դուրս ելնել ընդհատ:

Բան վայրկեանի բացակայութիւնն ժամանակամիջոցին, նշանածը ինքնիրեն խորհրդածութիւններ ըրաւ և ելաւ գնաց: Վերադարձին՝ Կինեօն պատրաստ գտաւ քաղաքավարը՝ որ պատրաստ էր զայն ամուսնացնելու, բայց կինը անհետացեր եղած էր:

Այսուհանդերձ Կինեօն փիլիսոփայութեամբ կը նայէր բաղդին այս հաստատ և չարունակական հալածման-կը խնդար ու կ'երգէր միշտ, հզաւամբոյր և ծաւագե-

ջու լաւ տրամադրութիւն ունեցող մարդ էր, և երբեք չէր կարծուեր որ թշնամիներ ունենայ։

Տասը տարի է ի վեր ի տարի բարեկամացած էր Լէոն Ռօշանի, Սլբիզի նշանածին հետ, և ասոր համար էր որ բարեւած էր մանկամարդ աղջիկը, զայն իր անունով կոչելով։

Սլբիզ ճանչցաւ կինոհօնը, և դէպի անոր գնաց։

— Ա՛հ, բարի լո՛յս, պարոն Լուբ. ըսաւ, լա՛ւ էք։

— Ո՛հ, ըսաւ, ասկի ազեկ կ՚ըլլայ որ կինոհօն կոչէք զիս, օրիո՛րդ, չեմ արժաներ ես, և ասկէ զատ, իմ բուն անունս է այս։ Սլբի՛զ, ո՞ւր կ՚երթաք այսպէս։

— Պուբլոն-Վիյնէօվ կ՚երթամ, Լէոնին ծնողը տեսնելու, պատասխանեց Սլբիզ։

— Կեցի՛ր, աղէկ ըսիք, չէմայ անապ զայն, Լէոնը։ Կ՚երեւայ թէ գործերը ուզածնուզդ պէս կ՚երթայ, ամուսնութեան պատրաստութիւն, այնպէս չէ՞։

— Ա՛յո՛, պատասխանեց Սլբիզ՝ և համեստութեամբ մը խոնարհեցուց աչքերը։

— Լա՛ւ, չատ լա՛ւ, օրիո՛րդ, ինչպէս որ Լէոն ինձ կը խօսի։ Լաւ աղայ մէ Լէոն և յանձին անոր պատ լաւ և միանգամայն խրախուսիչ մը պիտի ունենաք։ Ա՛յսուհանդերձ...

Կինոհօն անորոշ կերպով մը կանգ առաւ, իր թէ ամբաստանութիւն մը յօրինել ուզեր ենթադրելին դէմ։

— Ուրի՛շ, հարցուց Սլբիզ։

— Ժամանակ մը ի վեր է որ նոր ընկեր մը կայ, ըսաւ կինոհօն, և այս ընկերը գրեթէ ինձ հաճոյ չի թուիր։

— Ինչպէս կը կոչուի ասիկայ։

— Գարբին մըն է ասիկա, Ռօսինհօլ կը կոչուի, չարաճճիին ձեկն է, և Լէոն չատ գէշ կընէ քիչ մը չատ

յաճախելով անոր։ Բայց իրեն պիտանիք բան է, քանի որ կ՚ախորժի անկէ։

— Կեցի՛ր, ըսաւ Սլբիզ, կարծեմ երբեք անոնց չեմ, ես այս Ռօսինհօլը։

— Ո՛հ, գրեթէ միայն երկու երեք օրէ ի վեր է որ Լիպարս կուգան։ Վերջապէս եթէ բախտ կունենք մը ընել կուգէք... ոա Լէոնը կ՚արժէք... կ՚ըսեմ... իմ գիտցածս այսչափ է։

Կինոհօն անգամ մը եւս բարեւեց Սլբիզը, և ետ գարձին գնաց։ Իսկ մանկամարդ աղջիկը կը չարունակէր իր ճամբան երթալու համար Պուբլոն-Վիյնէօվ գիւղը։

Ձիշդ այն վայրկեանին, յիսուն տարեկանի մօտ մարդ մը, վոքրաքաղաք, դէր, որուն գլուխները կարճակտուր կունար, դէմքը ածգոյն կարմիր, աչքերը պտուտած կապտա ակնոցներու ետեւ, կ՚եկնէր պուլվարէն և կ՚ուղղուէր դէպի Շամթո-Տօ։

Այս մարդը ոսկիէ կոճակներով կապտա գլեսա մը հագած էր, զարդարուած «Պատուոյ լէգէոնի» ասպետութեան ժապաւէններով, և ճերմակ ալբակէ բալթօյով մը։ Բալթօն կոճկած չէր, և հագածը կ՚երեւէր։

Այս անձնաւորութիւնը՝ որու բնական երեւոյթը անհեթեթ էր, սակայն իր հագուստներուն տարօրէն իր գնացքին վայելչութիւնը կը ցուցնէր թէ նշանաւոր մարդ մըն էր, այս մարդը Պարոնկասթեն-սը-Պօրէօն Աբրահամ գործերու պաշտօնէութեան գրասենեակի գլխաւորն էր։

Պարոն Տը-Պօրէօ հետիոտն կուգար, քաղաքէն ներս պուլվարի պանդոկէն և տունը կը մտնէր, որ ժամադրութիւն բրած էր Պ. Ֆէրնան Ռօչէի, աչխատելու համար զայն իր մեծ գործին «մարգկանց իրաւանց»ին վրայ։

Շիտակաճաշ պրահանեակի պլխաւորը և ծագկեզարդ ծառին քեթ քեթի իրարու հանդիպելն էր։ Պ. Տը-Պօբրէօ, երբ վազելի որ մեծ սիրահար ամէն կնիկ աչքէ կ՚անցընէր, անօրինակ յուզմունքի մը կրեց. աչքերը չկ՚ուզէին դադրիլ Սբրիզի երեսէն կապուտ ակնոցներուն տեսնելէն։ Պ. Տը-Պօբրէօ սկսաւ նա դառնալ և ազջկան տեսնել երթալ։

Այս դէպքը նոր բան մը չ՚էր պրահանեակի պլխաւորին համար, հարիւր անգամ փողոցին մէջ նմանակի մը տեսնելէն զգացած էր և մանաւանդ պիւրօքրատիամբ մը անոնց մօտեցած էր։ Բայց այս անգամ թէ մանկամարդ ազջկան պարկեշտ և վայելչութեամբ լի քալուածքը երբ լրջամտութիւն ազդելուն համար, թէ իրեն պէս մարդ մը անօրինակ երկչոտութեան դպցուցիչ ճնշուած ըլլալուն համար, բաւականացաւ մրայն քաշելու։ Պ. Տը-Պօբրէօ իր սիրահարկի աչքերովը կը լափէր Սբրիզը։ Սբրիզ Սէն-Տընի փողոցին մուտքին առջև միայն նշմարեց որ հանդէն մարդ մը կուգայ,

Սբրիզ քայլերը արագացուց և Պուրպոն-Վիլլնէօվ փողոցը բռնեց. Պ. ալ Պօբրէօ անոր հետեւէն գնաց։ Սբրիզ մտաւ Լէօնի տունը, Լէօն Բէր հրապարակին հետ անկիւն կազմող տան մը բակէն ներսի պին կը բնակէր և հոն ժամ ու կէս անցուց խօսակցելու համար պառաւ կնոջ հետ։

Սբրիզ երբ դուրս եկաւ, նշմարեց որ Պ. ալ Պօբրէօ մայթին վրայ անշարժ կեցած էր մարդու ապահոս դիրքով մը։

Սբրիզ փութայ փողոցէն վար իջնել, խուսափելու համար այս հալածումէն, բայց պրահանեակի պլխաւորը որ այլեւս համարձակութիւնն առած էր, եկաւ անոր հետ միանալու և ուղեց խօսիլ։

Օրիո՛րդ... ըսաւ։

Սբրիզ երեսուներեքամբ մը պտոյտը հոն դարձուց։

— Պարոն կը սխալիք, սովորութիւն չունիմ խօսելու այն մարդոց հետ որոնք ինձի կը մօտենան փողոցին մէջ. ճամբանիդ շարունակեցէք։

Պ. ալ Պօբրէօ այս յուրջ ձայնէն ապշեցաւ և Սբրիզ օգուտ քաղելով անոր այս վիճակէն, շարունակեց իր ճամբան չուսափոյթի դէպ ի տուն։

Բայց պրահանեակին պետը սկսաւ ինքն ալ արագացնել իր քայլերը և հասնէն երթալ։

Սբրիզ այլեւս բնաւ չհեսաւ զայն, և երբվերջապէս յարկը եկաւ. Պ. ալ Պօբրէօ քիչ մը սպասեց դրան առջև, բայց երբ տեսաւ թէ ազջիկը գուրս չելլէր, ինքն ալ անոր հետեւէն ներս մտաւ և Պաքարայի ըրածին պէս, հարիւր սու դրաւ դռնապանին ձեռքին մէջ և սկսաւ հարցափորձել։

— Ա՜հ, պարո՛ն, ըսաւ դռնապանը, պարապ տեղը ժամանակ կը կորսնցնէք, ելէք գործերնիդ գացէք։ Օրիորդ Սբրիզ իմ պարկեշտ ազջիկս է։

— Ես հարուստ մարդ մըն եմ, ըսաւ Պ. ալ Պօբրէօ։

— Թագաւորչն իսկ աւելի հարուստ եթէ ըլլաք չէք կրնար անոր մօտենալ, մանաւանդ որ նչանած մըն ալ ունի, գեղ քայլ առած կ՚ըլլաք... ա՜հ, ըսաւ դռնապանը, եթէ քոյրը ըլլար «չէ» չէր ըսեր, ատոր բանը լաւ չունիմ։

— Ո՞վ է իր քոյրը։

— Աղջիկ մը որ պլեէ եկած է, կառքերով կը չորչարայի։

— Ինչպէս կը կոչուի։

— Պաքարա։

— Դժոխային մտածում մը եկաւ այն ատեն Պ. ու Պօրէօի մտքին մէջ։

— Եւ ո՞ւր կը բնակի այդ քոյր բաժդ։

— Մօնթէյ փողոց, պատասխանեց դռնապանը, զոր Սըրիզ չատ անգամ ղրկած էր Պաքարայի։

— Լաւ բան պրասլենակին պետը։

Պ. ու Պօրէօ եկաւ գնաց բոլորովին մտազբաղ, պրասլենակին պետը բռնուած էր այն ատելին ցաւէն այն անդարմանի հիւանդութենէն որ «ծերունիի սրտւիանք» կը կոչուի։ Պ. ու Պօրէօ կը սիրէր Սըրիզը կատաղի վայրենութեամբ և իր մտքին մէջ պատրաստ Սըրիզը հրապուրելու մտքնաւելիան միջոցները։ Պ. ու Պօրէօ ուղղուեցաւ դէպ ի Սէն Լուի փողոցը ուր ապրանք պինքը բոլորովին կարմրցած, ինքն իրմէ ելած և ծայրագոյն յուզման վիճակին մէջ։

Երբ թէրէզ և իր աղջիկը տեսան Պ. ու Պօրէօի յուզեալ վիճակը անհանգստութեան ալաղակ մը արձակեցին.

— Աստուա՛ծ իմ, ի՞նչ կայ, ի՞նչ ունիք պարո՛ն, հարցուց Տիկին ու Պօրէօ։

— Ե՞ս, բան պրասլենակին պետութիւնը բոլորովին սարսռալով, ոչինչ ունիմ։

— Սակայն ի՞նչ է այս յուզումդ...։

— Քիչ մնաց որ կատաղի մը տակ պիտի ձգուէի, պատասխանեց, անստակիկ ալաղակայ, բան չի կայ, բան մը չէ, օ՛ն, տեղդ նստինք, ժամը վեցն է։

Ֆէրնան սխալ էր, իրեն այնպէս կ՚երեւար որ իր պրասլենակի պետութիւնը յուզումը անհանգիստ և հետաքրքրաբար անտրամադիր պիտի ընէր զինքը, բարեացակամ հաճութեամբ մտիկ ընելու այն առաջարկը զոր պիտի ընէր անոր Տիկին ու Պօրէօ Հէրմինին ամուսնութեանը համար։ Սակայն կը խաբուէր Ֆէրնան։

Պ. ու Պօրէօ երազող և միանգամայն սխալ եղաւ և չի ցաւցուց և ո՛չ մէկ անհանգստութիւն և մրնչիւն թէև խակ միամտութեամբ համակուած ու առդրուած ժպիտ մը կը սաւառնէր ու կը սպրդէր իր չրխնքնքուն վրայէն՝ երբ պինի կը լեցնէր երիտասարդ պաշտօնէին դատարկին մէջ և ըսաւ իրեն։

— կարծեմ թէ այսօր քիչ մը մտացնաք մինաք մեր գործը։

— Ես կարուսած ժամանակին տեղը պիտի լեցնեմ, պարո՛ն, ճաշէն առաջ վերջը...։

— Լա՛ւ, ըսաւ Պ. ու Պօրէօ, դուք պիտի երթաք նոտիք աշխատութեանս սենեակը և ես պիտի գամ քեզի եղածին չափ չուտ ձեզի միանալու։ Պէտք է մեր գործը ատ առաւելն երկու ամիսէն ապագրութեան տալ։

Ճաշը վերջացաւ առանց ուրիշ ո և է միջադէպի։ Պ. ու Պօրէօի յուզումը բոլորովին անհետացած եղաւ, և երբ ներս մատ սալօնէն ուր բերուած էր արդէն սուրճը, նա հանդարտ և միանգամայն ժպտուն էր։

Անչուշտ պրասլենակի պետը գտած էր Սըրիզի հատնելու մէկ ճարը, և տով այնչափ վերստացած էր իր խաղաղ ու զուարթ կերպարանքը որ տիկին ու Պօրէօ առիթ գտաւ իր աղջկան և Ֆէրնանի սիրոյն մասին խօսք բանալ։

Մօրը մէկ նշանին վրայ Հէրմին իր սենեակը գնաւուեցաւ, մինչ Ֆէրնան աշխատութեան սենեակը կ՚երթար տեղաւորելու և չարունակելու համար իր պետին քաղաքականական մէկ գործը։

— Պարո՛ն, ըսաւ Տիկին ու Պօրէօ յուզումով մը, կրնա՞մ մրթէ լուրջ բանի մը վրայ խօսակցիլ ձեզի հետ քիչ մը։

— Կեցիր հիմա, ըսաւ պրասլենակին պետը, զոր նորէն պաշարած էին սիրահարական ցնորքները։

— Ծանրակչիռ պիտի ըսէի, չարաճակեց սիկինը համարձակութիւն առնելով:

— Աստուած իմ ի՞նչ բանի վրայ է սիկին, ըսաւ Պ. ար Պօրբէօ զարմացմամբ:

Կինը չարաճակեց.

— Հերմին տասնըմէկ տարեկան եղաւ, այնպիսի տարիքի մը մէջ է որ մանկամարդ աղջիկ մը կրնայ և իրաւունք ունի ամուսնանալու:

— Ամուսնանալ, Աստուած իմ, բացագանչեց Պ. ար Պօրբէօ, բայց ինչո՞ւ համար այսչափ չուտ:

— Բայց, ըսաւ խեղճ մայրը դողդողալով, միշտ զՀնզ չպիտի ունենայ... և...:

— Լա՛ւ սիկին, ընդմիջեց բրտութեամբ մը Պ. ար Պօրբէօ, բայց վերջապէս ամուսնանալու համար ամուսին մը գտնել պէտք է:

— Կարելի է գտած է...:

— Հարո՞ւստ է, հարցուց իր կծծի բնաւորութիւնը արտայայտող դիմագիծով մը:

— Նշանաւոր երիտասարդ մըն է, բարի ձեւերով, բարի զգացումներով: Այդ երիտասարդը կը սիրէ Հերմինը եռանդագին: Հերմին կանանց երջանկագոյնը պիտի ըլլայ:

— Ախոռ լա՛... հարո՞ւստ է:

— Ո՛չ, բայց պարկեշտ ապագայ մը ունի:

— Պ. ար Պօրբէօ ուսերը թօթուեց և ըսաւ:

— Սակայն բաւական չէ:

— Սակայն Հերմին կը սիրէ զայն, և կը սիրուի անկէ:

— Ի՞նչ է անունը:

— Դուք կը ճանչնաք զայն և կրցած էր գնահատել, պատասխանեց Տիկին ար Պօրբէօ, Ժէրման Ռօշէն է:

Պ. ար Պօրբէօ նստած տեղէն ցատկեց և զարմացման ու միանգամայն զայրացումի ազազակ մը արձակեց:

— Ա՛հ, օրիորդին համար, պոռաց, բան մը որ խիստ անյարմար է, հազար ուխ հարիւր ֆրանքով պաշտօնեայ մը, առանց մկի կուտի՛, առանց մկի տունի՛, առանց պաշտպանի՛, առանց ապագայի՛... խե՞նդ ես դուն կնիկ, երբեք այսպիսի մարդու մը չեմ տար ես իմ աղջկանս ձեռքը: Եթէ ուզեիր որ իմ հաւանութիւնս առնես, ըսեմ քեզի, կը սխալիս, չի կրնար ըլլալ, ըլլալիք բան չէ:

Պ. ար Պօրբէօ ոտքի կեցաւ և սկսաւ անորոշ քայլով մը սրահին մէջ քալել վեր վար յուզումնալից և կատղած...:

Տիկինն ար Պօրբէօ չկրնայէր մէկ անկիւնը նստած, հնազանդ ու սխալած խոնարհեցուցած էր աչքերը: Տիկինն ար Պօրբէօ կուլար, վասն զի արտասուքի կաթիլներ եկած էին թրջել իր նիհար այտերը:

Յանկարծ ամուսինը բրտութեամբ մը ոտքի կեցաւ, կանգ առաւ անոր առջեւ հառաչաց ու որոշ կերպով անոր երեսը նայեցաւ:

— Ա՛հ, կուլա՞ք, ըսաւ քաջիմաստով մը, կուլաք վասն զի կը մերժեմ իմ և ձեր զաւկին ձեռքը տալ այնպիսի մարդու մը՝ որ ոչ կուսա ունի և ոչ ալ ապագայ... փոխանակ չնորհակալ ըլլալու, որ կը հակեմ երջանկութեանը այն զաւկին որ թէեւ իմս չէ և բան բաղդի զաւակ մըն է... անհանճար վարքի զաւակ մը... անհանճար ընթացքի զաւակ մը, վերջապէս...

Զաւակ մը, վերջապէս...

Այս վերջին խօսքին, այս ծայրագոյն նախատինքին, մայրը այլևս չդիմացաւ, զոնը՝ որ քանի տարի

կը սիրէ իրրեւ հայր մը, ինչո՞ւ համար երբեմն երբեմն տեսակ մը հակառակութիւն կը ցուցնէ...:

— Դուք կը սէ՛ք, պօտայ Պ, որ Պօրբէօ, իմիկ նախատպաիւ կը համարիւ բուն իմ զաւակս, անա բուլղարվին պարզ բան մը, բայց...:

Տիկին որ-Պօրբէօ կեցուց իր ամուսինը արհամարհոտ չարժուձեւով մը:

— Աղջիկս ինչպիսին կը հարցնէ ասիկա կրկնեց, ինչպէս որ չուտ անգամ, հարցուցած է ինչպիսին թէ ինչո՞ւ համար այս մարդը՝ զոր տակաւին իր հայրը կը կարծէ, պատճառ կ'ըլլայ այն արտասուքներուն՝ որոնք կը հոսէին անձայն լռութեան ու մենակեցութեան մէջ:

— Լ՛ո, սիրելին, պօտայ պրոտեսեակին գլխաւորը ասոր գեռնին պարնելով, ինքզինքիդ այդպէս զոհի տե՛լ մի գնէք: Ես ո՛չ բռնաւոր եմ, և ո՛չ դահիճ: Այո՛ զաւակ ինծի գրամօժիա մը բերիք: Ես ալ ձեզի բերի իմ գերքս, պաչուիս, ես իմ անուշուկս ծանկեցի ձեր անպատուութիւնը... երկուքնիս ալ ունենալու ենք մեր պարապները...

— Կը խոստուիք Պարո՛ն, քան մը կայ զոր մարդ նախատպաիւ կը համարի իր հանդստութենէն, իր պարկեշտ կնոջ բարի համբաւէն... այն է իր զաւկին երջանկութիւնը: Լա՛ւ ուրեմն, վերջացուց Թէրէզ, զուք յանձին այս կնոջ, զաւակ խոնարհ և հնազանդ արարած մը համբերող, ձեր պժգալի յանդիմանանքներուն հանդէպ՝ ձակատը միայն խոնարհեցնող և ձեզի համար միայն Աստուծոյ ներողութիւնը խնդրող, զուք՝ որ ձեր նահանձոտ կատաղութեան բռնութիւնը, մինչեւ ինծի հետ դէշ վարուելու չափ յառաջ կը տանիք: Բայց հիմա զուք դէմ կը դնէք մօրը, որուն դէմ կը դնէք իր

չարունակ հնազանդած էր, ապստամբեցաւ բորբոքեցաւ, հրահրեցաւ և խրոխտութեան փայլ մը փայլեցաւ աչքերուն մէջ: Յանկարծ ոտքի եղաւ զապտակէ մըղուածի պէս:

— Պարո՛ն, պօտայ, զուք դիս կը նախատէք, զուք մարդոց ամէնէն վատն էք:

Այս դայրացկոտ խօսքերուն վրայ Պ. որ-Պօրբէօ հասկցաւ որ չուտ հետուն զացած էր. ուստի ըստ քաղցրի ձայնով մը՝

— Ես չեմ նախատեր զձեզ, զուք էք որ դիս այսպէս ծայրահեղութեան կը մղէք:

— Պարո՛ն, չարունակեց Տիկին որ Պօրբէօ, քանի սարիէ ի վեր պարկեշտ ու անբասիր ու պաշտելի մանկամարդ աղջիկ մըն էի և ընտ չունէաւոր եղած չէի: Գիշեր մը՝ պանդոկի մը անկանկին մէջ, մօրաքրոջս հետ Պրիւնեանններէն վերադարձին՝ զոհ եղայ պժգալի փորձութեան մը, անանուն վայրենութեան մը: Այդ փոխանակէն անմխիթարելի վերջ, զուք իմ ձեռքս խնդրեցիք, Պարո՛ն, ես ձեզի ազատամտութեամբ և միամտութեամբ խոստովանեցայ ճշմարտութիւնը: Ես ներկայացուցի ձեզ այս աղջիկ զաւակը՝ որ արդար պատուհաս էր սխրագործութեան, և զուք ձեր բազուկներուն մէջ առիք այս զաւակը, և ըսիք ինծի. «Ես իր հայրը պիտի ըլլամ»:

— Լա՛ւ, կրկնեց Պ. որ-Պօրբէօ՝ որուն հանդուրժած բարկութիւնը նորէն երեւան եկաւ. միթէ չի պահեցի՞ խօսքս: Այս ժամուս իսկ ձեր աղջիկը չի՞ կարծեր դիս միթէ իր ճշմարիտ և բուն հայրը:

— Այո՛, ըստ Թէրէզ.— վասնզի աղջիկը ինքնիրեն կը հարցնէ երբեմն թէ՝ ինչո՞ւ համար այս մարդը, զոր իր հայրը կը կարծէ, դիս կը յարգէ և վերջին աստիճան

զաւկին երջանկութիւնը: Լաւ, բայց զաւակը դէմ պիտի կենայ և դուխ պիտի վերցնէ: Հէրմին կը սիրէ Ֆէրնան Ռօչին, որ պատկերէ մարդ մըն է և մրանգամայն աշխատասէր, Աստուած իմ, ասիկա ձեր խորհուրդն էր երեկ, նա երջանիկ պիտի ընէ Հէրմինը... ինչու համար կ'արգիլէք այս միութիւնը:

— Ինչո՞ւ համար, ինչո՞ւ համար մրմնջեց, Պ. ար-Պօբրէօ որ կը փրփրար: Բայց կուա մը իսկ չ'ունի:

— Պարոն, բաւ թէրէզ, զուք ալ՝ նոյն վիճակին մէջ էիք, երբ սիկին ար Պօբրէօ եղայ:

Բայց դուք զաւակ մը ունիք, պօտայ կառավարութեամբ արբչիս, դրամներակին պետը: Կեցէք. կ'ուզէ՞ք որ հաւանիմ այս ամուսնութեան... Ասիկա ձեռնէ կախում ունի:

— Ի՞նչ պէտք է ընել հարցուց թէրէզ, որ կը ծածկէր ու կը պահէր բոլոր իր սրտմտութիւնը և արցունքները, վասնզի կ'ուզէր գործառոյ ելլել և մրնչու վերջը պաշտպանել իր ազկան երջանկութիւնը:

— Ի՞նչ պէտք է ընել, բաւ, նամակով իր կնոջ դիմացը, անառակ մինչ ամուսնացած ենք, որով ես հակցած եմ քու ամբողջ դրամօժիտդ, այսինքն երկու հարիւր հազար ֆրանք. քաղաքական օրէնքին արտօնութեան համաձայն, զուք իրաւունք ունիք մաս մը ունենալ, այսինքն մէկ չորրորդին աէրը ելլալ և այդ մէկ չորրորդը պահ տալ մեր զաւկին, մեր ներմանուէր օրհնոյն և...

— Երթա՛ք, բնաւ երթէք, պօտայ սիկին ար Պօբրէօ. բնաւ երթէք չի պիտի դրկեմ իմ զաւակներս մեն ի նպատս միւսին:

— Ուրեմն, բաւ պաղարիւնութեամբ մը Պ. ար Պօբրէօ, այլ եւս ասոր վրայ չի խօսինք: Ես ճանչցայ

ՕՐԻՈՐԴ ՄԸՐԻՉ

Հերմինը քնելն ետ ուխտադրած ժամանակ էր։ Հերմին օրենքին առջև իմ զաւակս է և ազգիկ զաւակ մը չի կրնար ամուսնանալ առանց իր հօրը հաւանութեան, իր հաւանութիւնը հաստիլէ առաջ։ Կը մնայեմ, հաւանութիւն չեմ տար։

— Լա՛ւ, ըսաւ Թէրէզ, խոստովանիմ ամէն բան ազջկանս... միթէ ամչնա՞մ անոր առջև...։

Երբ ասիկա ըսէ Պօրէօ այս վերջին խօսքերը կ'արտասանէր, դադար մը բացուեցաւ և ձայն մը լսելի եղաւ սենեակին դրացին։

— Մարի՛կ, դուշ ազնիւ և միանգամայն սարսռելի մը ես, բնաւ ձեր զաւկին առջև ամչնալու բան մը չունիս ընելիք։

Հերմին լսեց և սիրտը կ'երեւար, նման այն զաւակին, որուն «բաղդ»ը կը պարզէ իր ճշմարիտ ճակատագիրը։

Հերմին առաջացաւ և սենեակ Պօրէօի առջև ծնրադրեց։

— Բարի մայրիկս, մրմնջեց և առնելով իր ձեռքին մէջ Թէրէզի նիհար ձեռքը և զայն դէպ ի շրթունքները տանելով, ներեցէք ինձ... ես լեցուցայ ամէն բան, ես գիտեմ որ դուք մայրերուն լաւագոյնը և կիներուն գերազանցն էք, և ձեր ազջիկը ձեզմով հպարտ է։

Ցեղաց Հերմին առաջ եկաւ... Պ. Տը Պօրէօին երեսը դարձուց։

— Պարո՛ն, ըսաւ, մայրս չէր ուզեր բնաւ զիս կողոպտել, բայց անշուշտ պէտք է որ հրաժարիմ, ես ինքս իմ ժառանգութենէս մէկ մասն, ի՛ընդունիմ ձեր պայմանները։

Եւ Հերմին պարզ կերպով մը բարեւեց պրտանեակին պետը, և վազեց դէպ ի դուռը և գոչեց.

— Ցեէրնա՛ն, Ցեէրնա՛ն։

Ցեէրնան ներս մտաւ անմոռանալ սեմին վրայ։

Հերմին անոր ձեռքէն բռնելով առաջնորդեց զայն դէպ ի Պ. տը Պօրէօի և ըսաւ.

— Պարո՛ն, միթէ դիս չի՞ պիտի ընդունիք երբեւ ձեր կինը առանց պրտաօժիտի։

— Ո՛հ, պռաց երիտասարդը, հարկ պիտի համարեմ ինքզինքս աշխատելու, քեզ երջանիկ ընելու համար, ուրիշ բան չեմ խնդրեր, չեմ ուզեր բայց եթէ զքեզ։

— Լա՛ւ ուրեմն, ըսաւ Հերմին, ես ձեր կինը պիտի ըլլամ, դասեցէք հոս, սա պրտաեզանին առջև և պրեցէք իմ պրտաօժիտիս ընկալագիրը, միայն սա պայմանաւ որ Պ. տը Պօրէօ հաւանի իմ ամուսնութեանս, ձեզ չնորհելու իմ ձեռքս։

Մանկամարդ ազջիկը ծայրագոյն պարտաճանաչութեամբ մը նեաեց պրտանեակի պետին վրայ, որ ապշած էր զարմին այս տեսակ վերջ գտնելէն։

Ե.

ՓՕԼԱՐ

Հետեւեալ օրը, երբ Պաքարա Ծէրմանի հետ էն գացած էր, այսինքն կիրակի առաւօտ, մէկը, զոր կը ճանչնաք արդէն, Փօլար, առաւօտեան ժամը ութին մի-ջոցներուն, կ'անցնէր Շօսէ-տ'Անթիէն փողոցէն, չուռա-փոյի քայլով մը և բաժմաղրաղ կ'երեւէր:

Վաղեմի փոխ-ապան հագուստ չէր առլորտեանէն ալէր, հիւսուածեան ձեւով բանվոլօնի մը վրայէն ուշ-զուշէս կոճկուտղ բրաէնկօմ մը: Կապոյտ պլուզ մը հագած էր, պլուխը գրած էր քասքէթ մը: Հագած էր նաև հաստ բամպակէ բանվոլօն մը և չուանի ձեւով կապուած սեւ փողկապ մը:

Փօլար Շօսէ-տ'Անթիէն փողոցէն մինչեւ Վիքթուար փողոցը եկաւ, այն փողոցը զոր այն տուները նոր ծա-կած էին Սէն-Լազար փողոցի մէկ քանի ընդարձակ պանդոկներուն հետէն: Հոն կը գտնուէին նաեւ երկու երեք տուներ և քանի մը ընդարձակ գետիններ, որոնք տախտակէ կամ ցղոփոյատէ ցանկերով, որմնարկել-ներով բաժնուած էին:

Փօլար այս գետիններէն մէկուն մէջ սպրդեցաւ, ժամ պզտիկ բացուածքէ մը՝ զոր ծողած էր փրցուած տախտակ մը, և ուղղուեցաւ դէպ ի փոքրիկ բնակա-րանը որ կտրծանած է այսօր և որ չմնուած էր այն ա-տեն, հնօրեայ պանդոկի մը պարոնէզին ծայրը:

Պանդոկը որ կը վերաբերէր խիստ հարուստ և ար-ուեստ Անգլիացիի մը, կատարելապէս անբնակ էր: Պանդոկը յանձնուած էր Անգլիացի պահապանի մը պահ-պանութեան, պահապանը կը բնակէր գլխուն հետեւեալ բնակարան մը այն կտրվին դրան վրայ, որ Սէն Լազար փողոցին վրայ կը նայէր:

Պանդոկին հետեւ, կը տարածուէր ընդարձակ պարտէզ մը, պարտէզին ծայրն էր այս բնակարանը որ կը բաղկանար գետնայարկի մը և առաջին յարկէ մը:

Լորա Տաք-Ծէր, ուզած չէր երբեք վարձու տալ ուրիշ մէկու մը և հասոյթը ինք պարտէզպանը առնէր:

Առտու մը, ամիս մը առաջ, որ արդէն պարտէզ-պանը դրան առջեւ կեցած կը ծխէր, 27 կամ 28 տա-րեկան հետաստորդ մը՝ որուն չարժուածքը, դարձուած-քը ու հագուստները կարծես թէ կը մատնէին Անգր-Մանչի սերտնդէ ըլլալը, իրեն խօսք ուղեց անպիերէն և ուզեց բնակարանը տեսնել:

Ինտոյով այցելուէ և աչքէ անցնելէ վերջ հաճոյ թուեցաւ օտարականին, մանաւանդ անոր մինակեաց դիրքին համար: Հանճարեղացաւ վարձքին գինին համար, թէպէտ չատ բարձր էր, նոյն իրիկունը իսկ բերել տուաւ իր կարասիները և հաստատուեցաւ իր միակ սպասաւո-րին հետ մէկտեղ:

Այդ օտարականը նոյն ինքն հարիւրապետ Ուիլկըմն էր: Երբ Փօլար տրմնարկելին բացուածքէն պարտէզ մտաւ, չբնան բնկաւ Սէն Լազար փողոցին, տանքի վրայ գտաւ իր պետը՝ որ արդուզարդի կը սկսէր:

Հարիւրապետ Ուիլկըմս սեւ մազեր ունէր և սեւ գոյնով նուրբ պեխեր, գեղատեսիլ մարդ մըն էր:

Լանտանի մէջ, որ զարհուրելի խուռնի մը պետ էր, հայ չբաւեր փոքր-Պատանի սենեակը կը կեր-

տրուն օրինական ակր ըլլալու ալ յայտնած էր: Հարիւրապետ Ուիլկոմս ընդունուած էր յաւարտին ընկերութեանց մէջ և Պլիկիլի-Աքուէլրի մէջ ալ սիրուն տուն մը կը բնակէր:

Երկար ժամանակ, յայտնած էր ինքզինքը կարծեցնելու հիւանդին կոմսութեան պատկանող բարի պահպանի ազնուականի մը որդին, այնպիսի ազնուականի մը որ տարին երկու հազար ֆիւնդ հարիւր ակռի եկամուտ ի՛ւնենայ, հարիւրապետը մէկ խօսքով կը վայելէր կառավարել ազնուականի մը և պժմանատար ոխերիմին մը համբաւը:

Յետոյ օր մը, չի գիտցուիր ինչո՛ւ համար, հարիւրապետը անեղեւոյմ եղած էր և սկսալ տարաձայնութիւններ եղած էին իր մասին:

Շեթ Մարքէթի մէջ կը կարծուէր որ ազնիւ փոքր պառաւը պարզապէս քաղաքացի զոհ մըն էր. քսակահատներու պժգալի պատ մը և թէ հակառակ իր լեզուի առատութեան և ամենամաքուր անգլիերէն դիտնալուն, Յրանսացի էր ան, և թերեւս նոյն իսկ իտալական սերունդէ:

Ինչ որ ալ ըլլայ, Լոնտոնի մէջ, հարիւրապետ Ուիլկոմս ֆարաւաչ մարդիկ ունէր և կը կրէր Անգլիական ձեւով կառավարել կոզմիսմօրտուններ:

Բարիզի մէջ մարդերը նեղիկց, կոզմիսմօրտուները փարեց և պեհերը նորէն մոտ առաւ:

Այդ, այն վայրկեանին երբ Բօլար նեղս մտաւ. հարիւրապետը գիշերապահ մը և միանգամայն բանթալօն մը հագած՝ նստած էր ատկիւն մը և պիտացը շրմինեի վրայ դրուած հայելի մը ունէր և իր խոպոտաձայ մազերը կը սանտրէր, սիրար ծխելով միաժամանակ:

Հարիւրապետը լրջօրէն կը ծխէր, բայց յայտնի գոհունակութիւն մը տարածուած էր իր դէմքին վրայ, և ակռաններուն մէջ առած մինախոտութիւնն մը կ՚ընէր:

— Հազիւ տարի մը վայ որ Բարիզ եմ, պրպէն գործ մը կարգադրած եմ, և իմ մանր մունր գործերս, չիտակին ըսելով, այնչափ պէշ չեն երթար: Եթէ առաւոտեան չարունակէ ինծի օգնելու՝ պարոն Բէրմօր-ար-Բէրմաբուէրէ առաւնկիւս մրլիոնները իմ պիտի ըլլայ:

Ուիլկոմս չունէր առաւ և իրարու վրայ գործս ալ առաւ մոխրագոյն մազի երկու ամպիճներ ետս, և չարունակեց.

— Ինչ ըսէ Ադամ ալ Բէրկլէյ... իր ճչմարիտ մարդաւէր և իր զօրեղ մարդ, գործ կառավարելու վառանդի պիտի ենթարկուէք և կործանիչ, գործ անհաւատութիւնը պիտի ունենաք Սըր Ուիլկոմս պարոնին յանձնելու այս հարստութիւնը որուն հետաքրքիր աւանդապահն էք... Եւ վերջապէս Ուիլկոմս քրքիջով մը, չնորհիւ իմ մօրաքրոջս և մազկրուս նոր գործին, չնորհիւ մանաւանդ այն թիմիանդինգին անգլիական չհշային, գործ չի պիտի երթիք ճանչնալ, իմ մէկս, ձեր սիրելի եղբայրը, կամ Անտրէան ուրիկ զաղջաք գործ իր ժառանգութիւնը, սա՛ անտեսի պատրաւակով թէ ձեր հայրը գողցած էլար ձերինը:

Անտրէա (ծանօթ Անտրէա), նորէն սկսաւ խնդալ:

— Բօլար, չարանկիւղ Սըր Ուիլկոմս, չիտակին ըսելով ազատ մըն է: Լոնտոնի մէջ բարեկամութիւն ունեցող մէկն էր, բայց այս երկիրը իրենը չէ: Ապահովութիւնը կը պակսէր իրեն:

Բարիզի մէջ, ընդհակառակը բոլորովին անձնապատան է և ունի ամէն իրաչեցուցիչ կոզմիսը: Սէն խումբը զոր ան պինուարտրիկ ինծի համար, չատ պէտ

չի զար լինդի, գործունեայ մարդը և Պոսթոնչին արդէն ծանօթութիւններ մատուցած են։ Շարքին ճարտար մարդ մըն է։ Իսկ գալով Նիքոլոչ, անկէ ալ պիտի օգտուիմ։

Ցրան զարնուած երիտ. հարուածներ ընդմիջեցին Սըր Ուիլկըմս Պաւոնչին մնոտիութիւնը և Բօլար ներս մտաւ։

— Բարե՛ւ, հարխրապետ իմ, ըսաւ, վիճաւորական ձեւով մը բարեւելով, այսինքն ձեռքը քաշքշելին առնելով։

— Բարի լո՛յս, Բօլար։

— Ճշտապահ ե՞մ։

— Կատարեալապէս։ Նստի՛ր։

Սըր Ուիլկըմս նոր սիկառ մը վառեց և յետոյ նուրբն Բօլարին դարձաւ։

— Լա՛ւ սրեմն, ըսաւ, ո՞ր անդուռնդ ենք։

— Բայց, պատասխանեց, Բօլար, նոր լուր ունիմ։

— Տեսնե՛նք, ըսաւ Ուիլկըմս, հանդարտութեամբ։

— Իմ փոքր ատիկանութիւնս շերովքէներու խումբի մը պէս կ'աշխատի և չատ երկնային բան է այս, վասնզի տակաւին չունէինք բանկիք դիրքերու ճշմա րիտ բանալին։

— Այսպէ՞ս կը կարծես։

— Այո՛, ըսաւ Բօլար, մենք դուռ գիտէինք որ Տիւկին որ Պօրէօ այն Թէրէզն է, զոր կը փնտռէինք...։

— Արդէն չատ բան լսել է ատիկա։

— Եւ թէ իր աղջիկը, երիտղ Հէրմին, Բէլմարուէմ Պաւոնչին աղջիկ զաւակն է։

— Բայց, ըսաւ հարխրապետը, կնոջ այնպէս կը թուի թէ այդ է ճշմարիտ բանալին։ Պ. որ Պօրէօ ա պահ մարդ չէ է, երբ երեսն մի հոտ մը խոստացող

պիտի ամուսնացնէ իր աղջիկը...։ Եւ, վերջացուց, Ուիլկըմս պզտիկ հայելին մէջ, հաճոյալի ակնարկ մը ձգելով. և կնոջ այնպէս կ'երեւայ թէ, ես խիստ յարմար վիճակ մըն եմ, և սիրուն ի՛կը։

— Սիրուն ի՞կը, ըսաւ Բօլար, սիրահար բան մըն է։

Ուիլկըմս ուժգին մը սիկարը նետեց։

— Աւելին կայ, չարաճակեց, նշանուած ալ է և ամուսնութիւնը տասնըհինգ օրէն տեղի կ'ունենայ։

Ուիլկըմս ժպտունեցաւ և մրմնջեց։

— Անկարելի՛ է։

— Իրա՛ւ, այո՛, ըսաւ Բօլար, անտաւիղ այս է բուն ճշմարտութիւնը, ասի՛ր իմ, օրիորդ Հէրմինի նշանածը պետական գործին պաշտօնէութեան մէկ պարզ պաշտօնեան է։

— Հարո՞ւստ է։

— Կուտ մը խակ չունի։

Բայց կը սիրուի։

— Անունը ի՞նչ է։

— Ֆէրման Ռօչէ։

— Ո՞ւր կը բնակի։

— Մարինեաւ փողոցը, Թուխլը արձաւարձանին առկիւնը։

Ուիլկըմս մատիտ մը առաւ, և պզտիկ քաղի մը, որ չըմխէին վրայ գրուած էր, դաղտնագիր գիրերով երկու տող բան գրեց։

— Եւ ինչո՞ւ համար։

— Է՛հ, ըսաւ Բօլար խորհրդաւոր կերպով մը, անտաւիղ խնդիրը. պզտիկ սէր մը ունիմ։

Ուիլկըմս արտեւանունքը պատեց։

— Մենք սիրահար ըլլալու ժամանակ չունինք, ըսաւ։

— Պա՛հ, օգտակար վայրկեան մը խոկ կտրուցնել համ առ ձեր Մեծապատուութեան: Ասիկա կը դրաւէ իմ տրամադրած վայրկեաններս, անտաւիղ ամէնը:

— Անտա՛ւիղ հարիւրապետ: Օր մը հանդիպեցայ մանկամարդ աղջկան մը, որ ոչ թէ միայն ուշագրութեան ըրաւ ինծի, այլ նաեւ աչքերուս մէջ ալ պիղ պիղ նայեցաւ: Այն ատեն պէտք եղած տեղեկութիւնները առի: Սրդ, Սիրանոյշը որ սիրոյ չատուածուհի մը չափ գեղատքանչ է, խնամեալ մտացի բան մըն է եւ նշանած մըն ալ ունի: Եթէ մարդ ուզէ առնել եւ սիրաշահիլ քաղաքի մը՝ նախ պէտք է այն քաղաքին պահապան ոգիները տկարացնել եւ յաւէ նախ ղրկել նոյն քաղաքին հրապարակները: Ասոր համար խօսեցայինն բարեկամը եղայ եւ Շաբան փողոցի աշխատանոցին մէջ մտայ, որ իր պաշտպանին տեղեկութիւնը կ'ընէ: Սրդ Սբրիլի խօսեցեալը բարեկամ է օրիորդ Պօրէօի նշանածին հետ. այսինքն Ֆէրնան Ռօչէլի հետ: Շատ լաւ, բաւ Սբր Ռաւիկեմս. դռնապահումիտամբ:

— Երեկ իրիկուն, կրկնեց Բօլար, Պ. Ֆէրնան Ռօչէլ որ արդէն էր ուրախութենէն, եկած էր պատմելու Պ. Լէոն Ռօլանի (անդադար բառ է այս) որ առանձինդ օրէն պիտի առնուանաւոր օրիորդ Հէրմինին հետ: Իրեն պատմած էր գործին ինչպէս երթալը:

— Տեսնե՛նք ընտիկնց Ռաւիկեմս:

— Կ'երեւայ թէ Պ. ոը Պօրէօ խնամացած է այս առնուանութեան, բայց յետոյ օրիորդ Հէրմինն երբ հրաժարած է իր դրամօժիտէն. Պօրէօ անդի առած է:

Ռաւիկեմս՝ լուռ եւ մտածկոտ երեսոյթ մը առած:

— Անտաւիղ, բաւ, բան մը որ ծանրակշիռ է... աղջիկ գառակ մը որ կը սիրէ յանկուն կամքով մը:

— Տակաւին ամէնը այս չէ, չարաճակեց Բօլար, առելին կայ: Սբրիլ գոյր մը ունի... Գլխէ, ճամբէ եկած գոյր մը: Ունի ան կառք, ձիեր, պանդուկ եւ կը կրչուի Պաքարա: Պիտ գօմիէ անոր հետ չատ լաւ է:

— Վե՞րջը, հարցուց պազարիւնութեամբ մը, վտանգի վերատացած էր իր անդրկական պազարիւնութիւնը:

— Նախ եւ առաջ, չարաճակեց Բօլար, պէտք է ըսել որ, երկու օրէ ի վեր, Շաբան փողոցին մէջ եւեւնագործի մը գոյ մտած եմ... ասիկա իմ հին արհեստս է...

— Բայց, ընտիկնց Ռաւիկեմս՝ որ կ'ուզէր խօսքը օրիորդ Պօրէօի եւ իր մօտաւոր ամուսնութեան վրայ գերել:

— Սրդ, Պաքարա սիրահարած էր Ֆէրնան Ռօչէլին որ Հէրմինէլին նշանածն է. կը հասկնա՞ք:

— Ռաւիկեմի աչքերը փայլատակեցան,

— Գեղեցի՞կ է, հարցուց:

— Սքանչելի՛, կոմսուհիի մը գեղեցկութիւնը ունի:

— Զօրաւո՞ր է, կարո՞ղ է:

— Սահմանայի խելք մը, երկաթէ կամք մը ունի:

— Լա՛ւ, բաւ հանդարտօրէն, Ռաւիկեմս, անտաւիղ կին մը՝ որ պիտի ազատէ դիս Ֆէրնան Ռօչէլէ:

— Պատմութիւնն մըն ալ, չարաճակեց Բօլար: Գըրասենեակին պետը Պ. որ Պօրէօ հնօրեայ ցոփակեաց մարդ ուն մէկն է, նոյնպէս պզտիկ աղջիկներուն նաւէն կ'իյնայ: Երեկ ցորեկ ատեն, Սբրիլին նաւէն ինկաւ: Երեկոյին, եկաւ ոլորտայ Թատրոնը արտարձանին չքնաղակազդը, ուր կը գնային Սբրիլ: Միթէ ձեր Մեծապատուութիւնը գո՞ն է իմ տուած տեղեկութիւններէս:

Ռաւիկեմս, պատմոնը, կամ թէ Անտրէա կոմս. մըտադրեալ եւ հրազկան երեսոյթ մը առած էր գարձեալ,

և ամենևին չի պատասխանեց Բօլարի վերջին հարցման։

Անարէա կը մխածէր, արդէն, իր պժոխային ոգուն, բոլորովին մառնատար ու պժոխամթեր վիպակ մը, ուրուն գարձգարձիկ ու անկանելի ճամբանկրուն մէջը պիտի ձգէր թէրէզը, Հէրմինէն, Տիկին ար-Պօրիէն ապագայ վիճան Ֆէրնան Ռօչինը, և նոյնինքն Ռօչինը Սըրիզին խօսեցնալը։

— Ա՛հ, մրմնջեց ինչնիրենը, Արման իրաւունք ունէր, այն օրն իսկ երբ, այս գարաճայի բարձունքէն ուր իրարու հանդիպեցանք, ըսաւ ինծի ցուցնելով այն մեծ քաղաքը՝ որ կը պարզուէր մեր ոտքերուն տակը։

— Անաւասի՛կ, խորհրդաւոր ու մթին եղերերգութեանց հայրենի՛քը՝ ուր չաս բան կայ ընելիք։

— Ա՛, չարունակեց Անարէա, բոլորովին ցած ցայտով մը, գուն ըսիր ինծի արդէն որ «բարեվիճան ոգին» պի՛, ան ըլլա և պիտի ճամլես ու առաջուր պիտի կոխեսաչ՝ որ «չարեվիճան ոգի» կը կոչուի։

— Լաւ, բայց խորհուած ես, վասնզի չարեվիճանը է որ պիտի յաղթանակէ, վասնզի «չարեվիճանը» նոյնինքն «ես» եմ։

Անարէա, պահ մը նայեցաւ վեր վերցնելով, բրաւեվիճան մը խօսքը Բօլարի ուղղելով.

— Ո՞ւր կը բնակի Պաքարա։

— Մոնթէյ փոդոյ, պզտիկ պանդոկի մը մէջ, Պլանչ փոդոյը մտնելով, այջին վրայ։

— Խիստ լա՛ւ, պէտք է այս ըսած աղջիկը ինծի ծանօթէ։

Յետոյ աւելցուց։

— Սա Սըրիզ բաժդ չաս կը սիրե՞ս։

— Ըհ՛ն, ըսաւ Բօլար, այո և ո՛չ, ինծի հաճոյ կը թուի, անուշիկ մըն է, ազուրիկ «սիրուհի» մը կրնայ ըլլալ...

— Բայց վերջապէս... ետէ իրեն պէտք ունենայինք...։

Բօլար զարմացկոտ նայուածքով մը Անարէային նայեցաւ։

— Կեցցես, ըսաւ մրմռաօրէն Բօլար, պիտի սիրեմ այսօր իսկ, այս երեկոյ... Ի Պէրվիլլ։ Գարբինը ինծի պիտի օգնէ։

— Այսպէ՞ս, հարցուց հարիւրապետը, այս բանը էարեվի է չի պիտի վշտացնէ զքեզ բաւական...

— Ո՛ն, պատասխանեց Բօլար փիլիսոփայօրէն զբաւականանալի պետին պէս սիրտառի մը՝ մարդ չըլլար այնչատ նախանձոտ... և ասկէց զատ, որ սանն պէտք ըլլայ...։

Անարէա զանգակաձ կանչեց իր սենեակին մէջ ատաղաւորը, որ միանգամայն ադարապետի պաշտօն ալ կը կատարէր և կը խնամէր այն անպիտան ձին՝ որով հարիւրապետը առաւօտ-կէսին ունէր ինքզինքը մեծաճոխ ծախելու։

— Ռօպի՛ն, ձին պատրաստէ, ըսաւ։

Ծառան գլուխ եղաւ, երթալ գործադրելու համար իր տիրոջ հրամանները։

— Հիմա, վերջացուց հարիւրապետը, խօսքը Բօլարին ուղղելով, պէտք է հեռակացնէ մինչև երեք օր Շանդ Էլիզէներու մոլին մէջ ինձ համար զգեստ պատրաստել մը պատրաստ վարձու, երկու կառքերու բաւական կառավորով մը, և հինգ ձիեր պարտնակելու չափ ախոռով մը։

— Ի՛սա լաւ, ըսաւ Բօլար և ոտքի եղաւ երթալ երթալու համար, մինչ Անարէա կը հոգար ատաւօտեան ճոխ նախաճաշի պատուիրել մը ընելով։

Քառորդ մը վերջ իր կառքովը արաբչաւ կը տանէր զինքը Մօնսէյ փողոցը, ուր Անարեխ իր այցելուները Պաքարայի տալ կուտար. մինչ այս վերջինը տակաւին անկողինն էր:

Այն պանդոկը զոր չէինք տուած էր Ո...ի երկաթարդ պատնէշը մտնելուն պաքարայի համար, կը գտնուէր Մօնսէյ փողոցին մէջ:

Այս պանդոկը երկու յարկով բարձր և ընդարձակ չէնք մըն էր, հիւսիսին գալարիքի կոյտի մը մէջ կոթողուած այնպիսի գալարիքներու մէջ որոնք կազմուած էին գրեթէ հարիւրամեայ բաղնիներէ: Պանդոկը չէջապատուած էր ընդարձակ պարտէզ մը. տանգուխին երկու եզերքները գալարիքներով զարդարուած էին: Նախադաւիթը լեցուն էր գոմղզոյն ծաղիկներով ինչպէս նաեւ պատերը բաղնիներով:

Պանդոկին ձախ կողմը կը գտնուէր ճաշասրահը, ընդունելութեան դահլիճը և խոհանոցը, ոչ կաղմը լայնքի սրահ մը, ծաղկի ապակեպատան մը և ամառուան սիրուն սալօն մը, որուն չամիճեին վրայ դրուած էր հայելի մը, որուն մէջէն կը նչմարուէր պարտէզը: Այս անհակալը որ բառին բուն նչանակութեամբ զարդարուած էր, ապակեայ դուռ մը ունէր որ երկաթ աստիճան առնելով մը կառնուչ գալարիքին վրայ կ'առաջնորդէր: Սալօնին բոլոր պատերը արդի պատկերներու հաւաքածոյով մը զարդարուած էր: Առաջին յարկը կը գտնուէր ձմեռուան սալօնը և Պաքարայի ննջասենեակը: Արդուզարդի խուցը և մատուռը սենեակը, ակէց զատ պզտիկ սենեակ մը ծխելու յատկացուած է Ո...ի պատնէն: Այս սենեակին մէջ կ'ընդունէր իրիկուններըը պատրոն, քանի մը մտերիմ բանակամներ՝ որոնց Պաքարա թէյ կը հրամցնէր իր հրաչագեղ ձեռքով:

Երկրորդ յարկը յատկացուած էր Պաքարայի մօրը և ծառաներուն:

Պարտէզին մէջ կար նաեւ պզտիկ չէնք մը որ կը ծառայէր թէ իրր ախոռ և թէ իրր կառանոց, վասն զի Պաքարա երեք ձի ունէր, որոնցմէ մին հեծնելու և միւս երկուքը քուէ մը և ամերիկեան կառք մը քաչելու կը գործածէր:

Սըր Իլէն քոյրը տակաւին անկողինն էր, առաւօտուան այս ժամուն երբ Անարեխ կը պատրաստուէր անոր տունը մտնել...:

Սակայն չէր քնանար Պաքարա, և մինչեւ իսկ աչքը գոցած չէր քնանալու համար:

Պաքարա առջի իրիկուն տուն վերադարձած էր, աննկարագրելի յուզման մը մէջ, և նախանձ ու տատիկ մըրիկէ մը բռնուած, անկողին մտած էր, քունի մէջ միայն փնտռելով քիչ մը հանգիստ, որչափ կատարի և մոռնայն կ'ըլլայ այն սէրը՝ որ յանկարծ կը պայթի սիրտերուն այրած արտին մէջ:

Պաքարա մչնչեւ այն ատեն բնաւ սիրած չէր և կը զայրանար որ վերջապէս կ'ընկճուէր այս հիւանդութենէն, զոր այնքան անպիտար ծաղրած էր ուրիշներու յուզ:

Պաքարա, Ժէրման Իօչէն ահռելի առաջ, ապուշ և ծաղրածու նայուածքով ու սիրնքի ժպիտով կին մըն էր:

Պաքարա այն անտիրա և անհոգի էգ վագրն էր, որ կը սիրէր ոսկին, կ'արհամարհէր մարդիկը, կը թողուր որ զիրար ոսպաննեն իրեն համար. և իրր վերջին դամբանական մը՝ առ մրակ արհամարհալից խօսքը կ'արտասանէր անոր գերեզմանին վրայ. «զիս կը ձանձրացներ ան»: Պաքարա յանկարծ սիրուհի եզած ըլլալովը

փոխուած էր բոլորովին, մարմարիոնը միսի փոխուած էր, սառնասրտական ժպիտը չերմ փափաքի, բարկութիւնէն ձեռքերը կը դալարէր Ֆէրնանի անունը բոլորովին յուզ ձայնով մը տուած պահուն։

Յերեկն ալ Պաշարա աչքը զոցած չէր անհնարին, գիչերը անցուցած էր, գլխուն մէջ հազար ու մէկ տարակարծութեանց ուրուագիծեր, հազար ու մէկ տարակարկածներ ու տարօրինակ բաններ պատչանելով միայն Ֆէրնանի սիրոյն արժանի ըլլալու համար։ Երկար ժամ վանդակաւոր պրան դանդակը, որ այդիկան մը գալուստը կը ծանուցանէր, լսելի եղաւ և Պաշարա դանդակովը կանչեց իր սենեակի ազախինը և ըսաւ.

— Անհանգիստ եմ, մարդ չեմ կրնար ընդունիլ։

Ազախինը դուրս ելաւ, բայց այդպարոյը ձեռքը նոր դարձաւ.

— Տիկի՛ն, ըսաւ, պէտք եղածին պէս կանոնաւոր երիտասարդ մըն է. և սքանչելի ձի մը ունի, և անպատճառ ձեզ տեսնել կուզէ.

Պաշարա անմտերիք չարժմամբ մը այդհատոնը ձեռքը առաւ և կարդաց։

«Սըր Ռուիլեմս Լ. Պառոնը»։

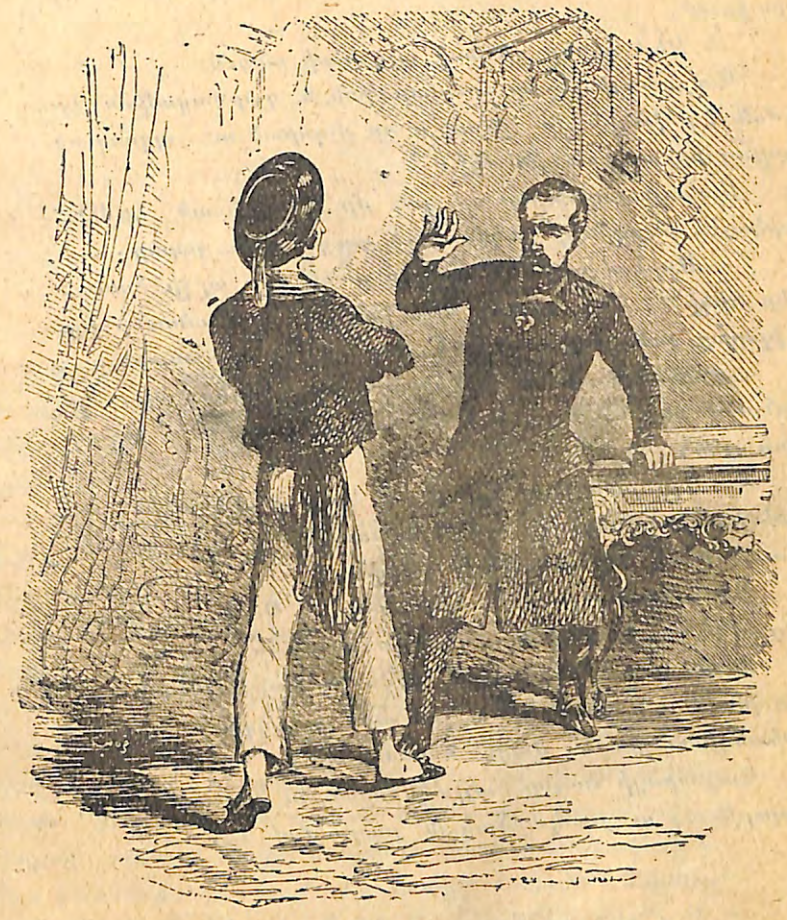
— Չեմ ճանչնար այդ Անգլիացին, ըսաւ դարմացմամբ մը։

Մէկ կողմ դարձաւ, գլուխը դէպի՞ փողոցը։ Վերսկսաւ իր տափանքին անուշքը՝ որ այնչափ անտեղի կերպով ընդմիջուած էր։

Ազախինը երկրորդ անգամ մը նոր երեւցաւ և ըսաւ.

— Տիկին, մըլորած կը պահանջէ խօսիլ ձեզի հետ ամենաւելչ խնդրի մը վրայ։

— Գործ չունիմ, ելի՛ր, գնա բա՛նդ։

ԿՈՄՍ ՖԷԼԻՔՈՆ ԷՒ ՊԱԱԹԻՆ

— Յանձնարարեց ինձի որ ձեր ականջին անուն մը փսփսամ:

— Չեմ ուզեր զիտնալ այդպիսի անուն:

Պաշտպանի չեշտը հրամայական և զարմացական էր նման էզ վագրի մը չեչսի՛ն որ մոլորած ու պղտորած կըլլայ իր առիւծքին մէջ:

Սակայն ազախինը որ լաւ մը կաչառուած էր Անարէսէ, ինքզինքը ընդհատել չի ցուցուց, և յարեց.

— Ասիկա բացատրութիւնը բանի մըն ալ չի ծառայեր Տիկի՛ն, ինչ կ՚ըլլայ եթէ իմանաք այն անունը զոր Միլորաը յանձնարարեց ինձ՝ ձեր ականջը արտասանելու:

— Յանձնի՛, ըսաւ Պաքարա. չոր ձայնով մը, կը վնասեմ քեզ, այսօրուընէ սկսեալ այլեւս ինձի չպիտի ծառայես:

— Միլորաը ինձի ըսաւ որ կրկնեց անհնակին ազախինը, ծայրագոյն պաղարիւնութեամբ մը, անոնով կ՚ուզէ զձեզ Ֆէրնան Ռօչէի մասին:

Այս անունը արտասանելուն պէս, Պաքարա ցատկեց եղաւ ու անկողնէն դուրս խոյացաւ և պոռաց:

Ֆէրնա՛ն, Ֆէրնա՛ն, իմ քովս կուգայ Ֆէրնանի մասին խօսելու, անհանգիստ չեմ այս պարագային մէջ... անհանգիստ չեմ.,. վազէ՛ ազատել տուր:

Պաքարայի ձայնը այլակերպած ու նուաղած էր, սարսռելնակ ու յանկարծական յուզումով մը.

Ը.

ՊԱՌՈՆԸ

Պաքարա անկողնէն դուրս խոյացած էր աքանչանակ և դիւթաչարժ նրբութեամբ մը, և անմիջապէս, մէկ քայլով, ննջասենեակէն արդուզարդի խուցը անցած էր:

Ընդհանրապէս՝ թեթեւսօլիկ արարածը ծայր տալիճան անհոգ էր հագուելու մասին, և կը հագուէր անհնակապատուհին ձեռքովը: Բայց այս անգամ, Պաքարա եւս այն ժողովրդական ալքիկը որ դիտէ ինքն իրեն ծառայել: Իր փոքր, միրկ, վերջին տպաւորութեան ներքակ ու թոմպուլիկ ատքերուն տակնայան փանթօֆներ անցուց, և իր աքանչելի հասակին վրայէն՝ կեռատազդին զարդարանքով ու ցոլքոտ մոխրագոյն՝ պատմուճանը հագաւ. կապեց վիզին ճամանչատախտ մը, և դողդոջուն ձեռքով, չուտով մը իր խարտեաշ մազերուն խոպոպիկները դարձուց, զատելով իր մազի ճակտին մազերը՝ խոշոր վարսակալներով: Բանի մը վայրկեան վերջ, մեղսաբուխին զանուեցաւ հնչուն և աքանչելի, կիներէն այն պարզ վիճակին մէջ որոնք անձանօթ մը կ՚ընդունին իրենց ննջասենեակին մէջ: Պաքարա երկնցուց ձեռքը իր մօտ կախուած զանգակի թելին. ծանրի նոթին եհնչեցաւ: Պաքարա ըսաւ.

— Ներս հրամցուր Անգլիացին։

Պաքարա հակառակ իր յուզման անզսպելու իր գիշերազգեստին մէջ և լուրջ կնոջ մը վիճակը առաւ, բայց սաստիկ վիճակ մը։

Սըր Ուիլըմս պառոնը անմիջապէս ներս մտաւ։ Անարէա մին էր այն մարդկէն որոնք մէկ ակնարկով ամէն բան կ'ընդգրկեն, և կը գտանեն թէ «Թագուհը վանդակէն» և թէ «վանդակը Թագուհէն»։

Պաքարայի ներկայութիւնը ամէն բան կը բացատրէր։ Կը բացատրէր թէ՝ Պաքարայի կեանքը և թէ բնաւորութիւնը, մանաւանդ այս ժամուս որ սանն հեշտալի վիճակը կը թաքցնէր Պաքարայի անկողնոյն ըղձալիքը։ Թագուհին վանդակը, այսինքն սենեակը աքանչելի կերպով զարդարուած էր։ Այցելուն դիտաց սենեակին գեղեցկութիւնը, և անմիջապէս անցաւ վանդակի թագուհին, զոր գտնեց պէտք եղածէն պէս, և գուշակեց Պաքարան ամբողջովին։

— Մարմարիոն մը, մտածեց Պառոնը, որուն խորը «լաւաէ» սիրտ մը կայ, բնութեամբ չար ոգի մը՝ ուրիկ կրնայ օգտուիլ աքանչելի գեղեցկութիւն մը, որ կրնայ գլխէ հանել երիտասարդ մը և զայն առաջնորդել մինչեւ անուանարկութեան եթէ պէտք ըլլայ։

Անարէա անդամ մը աչքէ անցուց մեզաւորութիւնն անկողինը ուրիկ կը խառնափէր հեշտանքի անուշանութիւնն մը և տակաւին բարձին ու սպիտակ սաւանին վրայ կը մնար մեղաւորութիւնն գեղանի մարմնոյն մերկ դրոշմը։

Անարէա մրմնջեց.

— Անա՛ Ջերման Ռօչէլի «Արմիդեսան» պարտէզը։ Եթէ անգամ մը հոն առաջնորդուի, այլեւս դուրս չի պիտի գայ անկէ։

Միեւնոյն ժամանակ Պաքարա զննելով սա՛ հետեւեալ խորհրդածութիւնը կ'ընէր։

— Եթէ ինծի նկատը Թշնամի մըն է, արժանի է ինծի, եթէ մտերիմ մըն է, պիտի յաղթահարուիմ, վասնզի զօրաւոր և հաստատակամ մէկն ըլլալու է։

Անարէա բարեւեց մեղաւորութիւնն, որ ձեռքով իրեն մօտ նստելու տեղ մը ցուցուց, և ուրիշ ո՛եւ է չարժուեցաւ մը չըրաւ։

Ձեռքի ակնարկով մը Պառոնն դուրս հանեց։ Անարէա նստաւ, և առանց վարանումի որոշապէս անոր նայեցաւ նման այն մարդուն որ գործի վրայ խօսակցութեան և հրապարանքին։

— Սիրելի Տիկին, բաւ, ես Սըր Ուիլըմս Պառոնն եմ, և կուգամ սակարկութիւն մը ընել։

— Տեսնե՛նք, բաւ Պաքարա, որուն կատարելապէս յուզումը զապրած էր... Սակայն սիրեցեալ պառո՛ն, ասկէցուց անզգայ կնոջ մը պէս, ծագրածու ժպիտ մը, եթէ խնդիրը սիրային գործի վրայ է, կ'աղաչեմ որ ուրիշ օրուան մը թողուք... այսօր անտանելիօրեն եմ։

— Կը հասկնամ, բաւ Սըր Ուիլըմս, մարդ այդ անտանելիութիւնը կը սոսկայ երբ քնացած չըլլայ։

Պաքարա հայելիին մէջ ակնարկ մը նետեց, կարծելով թէ ժպտուած էր և աչքերը ակարացած։

— Արդ, չարաճակեց Անգլիացին, չի յափրացած սէրը ձախող կերպով մը անքաղաքավարութիւնը հասցէն կը քաշէ կը տանի։

— Սէ՛րը, բացագանչեց Պաքարա, նորէն մարմարեայ աղջիկը պառնալով և չիմնելով, իր սրտին պարտութիւնը խօսակցելով, սէ՛րը... ի՞նչ գիտէ կ'ուզէք։

— Կեցէ՛ք, ըսաւ հանդարտօրէն Սըր Ուիլկըմս, կը կարծէի որ կը պաշտպանէք Ֆէրնան Ուօչէն։

Սարսռազդ Պաքարա, և սակայն ինքզինքը քնաւ չի մատնեց։

— Սըր, ըսաւ, մէ՛կէն ալ չեմ սիրեր ես. միա՛բան։

— Պարզապէս պատճառ եմ, դիտել տուաւ Անաքէա ամէնամիճ հանդարտութեամբ մը, բայց երջանիկ եմ...։

— Երջանիկ եղած էք, պատո՛ն, ըսաւ հանդարտութեամբ։

— Ուրեմն ասկէ ազէկ, սիրեցնալդ իմ սիկի՛ն։

— Հրամմեցէ՛ք, ըսաւ մեզաւորուհին և անգամ մը եւս սարսռազդ սրտին խորէն։

— Սա՛ կայ օր, կմկմաց Սըր Ուիլկըմս կամաց կամաց, նման այն դերասանին՝ որ ինքզինքը կը ժպլէ դաղափար մը արտայայտելու համար, սա՛ կայ որ եթէ երբեք կը սիրէք զիս...։

Կանգ առաւ և կարծես թէ կը վարանէր։

— Է՛յ, ըսաւ Պաքարա, որուն ձայնը թեթեւ վհատութիւն մը կրեց։

— Է՛յ, ասիկա դժբախտութիւն մը պիտի ըլլայ ձեզի համար, սիրեցնալ սիկի՛ն։

Այս անգամ անասնկի ժպտութիւն մը սարսռազդեցաւ Պաքարայի ճակտին վրայ։

— Ինչո՞ւ համար, հարցուց։

— Վասնզի դժուար և միանգամայն անասնկի բան է հինգ մը համար, անտեղ որ կը խուսափի երբէք այն մարդը զոր կը սիրէ։

— Սիրելի՛ս, կմկմաց պարարհնութեամբ մեզաւորուհին, որուն հպարտութիւնը նուաճեց և ընկճեց յանկարծ, ինծի պէս կին մը միայն կը ճանչ մարդերը, բայց մարդիկ չեն ճանչր զիս։

— Սիրելի՛ս, ըսաւ Սըր Ուիլկըմս մեւնոյն լարոնական և չար ձայնով, ձեզի պէս կին մը միայն ունի նոր ամուսնանալու համար կը ճգէ մարդ... և Ֆէրնան Ուօչէ պիտի ամուսնանայ եղեր...

Այս բառերը կայծակի պէս իջան Պաքարայի վրայ, որ կը սպասուէր։

Աղաղակ մը արձակեց և բրաւութեամբ մը իրեն դարձաւ դաւէն կէս մը ժպտուած։

— Ա՛հ, վերջապէս մրմնջեց Սըր Ուիլկըմս, ուրեմն կը սիրէ՞ք զայն։

— Այո՛, կը սիրե՛մ զայն... կիրքով, մոլեգնութեամբ պօռաց, ինչպէս էզ առիւծները կը սիրեն անապատին մէջ...։

Պաքարա անկուսցաւ, կամենցաւ, աչքերը սոսկալի կենդանի լի բոցավառ փայլերով, շրմունքները դողդոջուն, քթին ծակերը լայնցած ուռկած։

— Ձպիտի ամուսնանա՛ս, պօռաց. ո՛ւր պիտի սիրէ, ո՛ւր... մրմնջեւ իսկ դաչոյնով ի՛ սպանելու սոխուներս։

Շրմնչելն վրայ՝ ժամացոյցին մօտիկը սիրուն դաչոյն մը կար որուն պատառները քանուած էր, դամիսոնան մը ունէր, որ երբեմն խենդ երիտասարդի մը սպաւած էր, որով երիտասարդը ուզած էր Պաքարայի համար ինքզինքը զարնել. սակայն Պաքարա ձեռքէն առած էր բազուկը բռնելով և բռնով։

— Գանի որ չար մէկին ես, պէտք է գիտես զէնքերուդ գործ ընել, հա՛։

Պաքարա գրեթէ միայն կէս մը հասկցած էր սիրատենչ մարդուն կնանքը, վասն զի գրեթէ երեք չորրորդը մասամբ կորսնցուած էր արդէն ան, բայց ան փոխարէն ունեցած էր զաչոյնի...։ Այն վայրկեանին մտաւ այս սպառնալիքը ի՛ պատասխան ընդդէմ այն հինգ՝ որ պիտի

ամուսնանար Ֆէրնան Ռոչիի հետ, Պաքարա խոյտյան դէպի դաշտը, բռնեց զայն և կատարելեամբ մը ճօճելով չոգացուց։

— Ա՛հ, բաւ Սըր Ուիլկըմս, Ա. պիտի ձչմարիտ զաւկի, անպլիացւի պատարիւն ձեւովը, դուք որքան գիտակից և վսեմ պիտի ըլլայիք, եթէ ոգևորութիւն մը խաղայիք, սիրելնալ Տիկի՛ն։

Շատ անգամ վերջին ատելճանի պաղ և ծպրտածութիւն մը կ՚ուտաչ կը բերէ, բարկացած մարդու մը դէմքին վրայ նետուած ատուելով ջուրի զաւաթի մը արդիւնքը։

Սըր Ուիլկըմսի խօսքերը, ինչպէս որ նպատը անձրեւ մը խակ կը հանդարտեցնէ մեծիկ հով մը, մարեցին.— հանդարտեցումին Պաքարայի գոռումը և իր հետաքրքրութիւնը, ախտը ու միանգամայն յանկարծական վհատութեան մը այլափոխեցին։

Դաշոյնը ձեռքէն ինկաւ և սկսաւ Պաքարա ողոմ մը պէս դողդողալ։

— Աաաւա՜ծ իմ, Աաաւա՜ծ իմ, մրմնջեց սրտաճմլիկ հեծեծանքով։

— Սիրելի՛ս, կրկնեց Սըր Ուիլկըմս պաղարիւնութեամբ, եկած եմ սեւ լուր մը զուժել, բայց միանգամայն մատուցանել յարդանքներս։

— Ի՞նչ խնդ է՛ս ձեզ, հարցուց յուսոյ ակոսիկ ապրուսով մը։

— Լաւ նայեցէք ինձի, բաւ ատամնայատան ժպիտով մը, չէ՞ք կարծեր որ ա՛ւէ արժանիք ունեցող մարդիկ մը կամ ազգական մը ըլլամ։

— Դո՞ւք, մարդի՞կ մը, ազգակա՞ն մը։

— Ինչո՛ւ չէ։

— Դո՞ւք, դուք պիտի ծառայէ՞ք ինձի։

— Կարելի է, սիրելի՛ս։

— Բայց ի՞նչ պատճառաւ... ինչո՞ւ համար... ի՞նչ նպատակով։

— Ա՛հ, բաւ Սըր Ուիլկըմս, յայտնի է որ նպատակ մը չունիմ մը ունիմ... և առանց ատոր...։

Խօսքը չի լմնցուց, դուռը բացուեցաւ, և Ջանի նորէն երեւցաւ այցետոմս մը ձեռքը։

Պաքարա մեքենաբար, առաւ այցետոմսը և աչքէ անցուց չուտափոյթ։

Այցետոմսը սա հետեւեալ անունը կը կրէր։

Է. Տ Ը Պ Օ Ռ Ր Է Օ

(Պետ. Արուաքին Գործոց Պաշտօնութեան սենեակի)

— Չեմ ճանչնար այն մարդը, բաւ Պաքարա անհամբերութեամբ մը, այցետոմսը մէկդի նետելով։ Չեմ ճանչնար այնպիսի մարդ մը։

Այն օրը՝ Պաքարա պիտի մերժէր իր դուռը դեսպանի մը տալ, մինչեւ խակ Ռուսիոյ Ցարի մը։

Բայց Սըր Ուիլկըմ այցետոմսը դեռեւին վերցուց, ակնարկ մը նետեց վրան և ոտքոտաց։

— Պէտք է ընդունիլ, պէտք է ընդունիլ, բաւ։

Եւ խօսքը, հրաժայական չեչտով մը ժանեկին ուղղելով, բաւ.

— Տասը վայրկեանի չափ սպասցուցէք։

Ջանի իր սկրտը շտապանգիտ պէս հետեւեցաւ։

Սըր Ուիլկըմս ապշած՝ Պաքարայի նայեցաւ և բաւ.

— Պ. տը Պօրբէս ազգիկ զաւակ մը ունի, որ Հէրմին կը կոչուի։

Պաքարա ազատակ մը արձակեց և խելոյն յիշեց այս անունը որ արտասանուած էր անոր առջեւ Սէն Լաւի փողոցին դռնապանուհիէն։

— Ա՛հ, բաւ, անշուշտ, ասիկա է Ֆէրնանի նշանածուհին։

— Այո՛, ըսաւ Պառոնը, հանդարտօրէն, զուք պիտի առնէք իր տեղը։

Եւ որովհետեւ Պաքարա կը սկսէր բառերուն հետ ճճմլել.

— Պէտք է ընդունիլ այս մարդը, ըսաւ։

— Բայց ի՞նչ կուզէ, ի՞նչ ընելու եկած է...։

— Եկած է ձեզի ամպամած բան մը... անանուն տակարկութիւն մը ընելու...։ Հոգ չէ, բնաւ զուրս մի նայէք գայն...։ Մոխիկ ըրէք համբերութեամբ... յետոյ վազուան ձգեցէ՛ք զործը։ Վերջը կը տեսնուինք։

Սըր Ուիլկըմս ուղղուեցաւ դանգակին թելին և ուժգին մը երերցուց գայն։

— Նկատ հրամցուցէք Պարոն տը Պօրբէօն ըսաւ Ֆաննիին։

Յետոյ արդուզարդի խուզը վազեց և դռնապանուհին եկաւ ձգել, մասը բերնին վրայ դնելով տակկնկելու ձտման Պաքարային՝ որ կուզէր տեսնել առանց տակային տեսնուելու, իմանալ առանց տակային կասկածուելու, եւ երբ պիտի անհետանար վարագոյրներուն հետեւ, կէս ձայնով խօսքեր ուղղեց մեզաւորուհիին, այնպիսի խօսքեր՝ որոնք կարծես, տակային վերջնադիր մըն էին։

— Մի՛ մտրժէք գայն... մի՛ զգրանաք տիկնոջ... ապա թէ ոչ, Ձերնան տասը օրէն տեսնուած կըլլայ։

Պաքարա տասը երկայրիկեան չափ միտակ մնաց յետոյ ներս մտաւ զրասենեակին պետը։ Բայց արդէն Պաքարային յուզումը զադրած էր, ժպիտը նորէն եկած էր իր շրմունքներուն վրայ, պայծառութիւնը՝ իր դէմքին վրայ, հանդարտութիւնը՝ իր ամբողջ մարմնոյն վրայ երբ Պ. տը Պօրբէօ երեւցաւ։ Պաքարա վերստացած էր իր անոգ ու անխոթի դիրքը ննջասենեակին վրայ,

և կրցաւ ուշադիր պէս քննել զրասենեակի դլխաւորին կազդայա ակնոցները, կարմրուկ դէմքը, խաչոր որովայնը և կարճուկ ու զիւրաշարժ սրունքները։

Պ. տը Պօրբէօ բարեւեց մանկամարդ կինը քաղաքավարութեամբ ազատակեաց ծերունիի մը որ միշտ պիւրա կը գտնուի մոլութեան մէջ։ Բայց Պաքարա բարեւեց այնպիսի արհնաշուք պարզութեամբ և կատարեալ արհամարհաւորութեամբ մը որ քիչ մնաց չնահատած մնայ զրասենեակի պետը։

— Տիկի՛ն, ըսաւ, պիտի հանաձեմի՞մ արդեօք ձեռնէ տեսակցութեան թոյլտուութիւն մը խնդրել։

— Խնդրեցէ՛ք, պատո՛ն, պատասխանեց մեզաւորուհին, թոպուհի մը ծայրագոյն պաղարիւնութեամբը։

Պաքարա ձեռքի նշանով նստելու տեղ մը ցուցուց անոր և պատրաստ կեցաւ մոխիկ ընելու։

— Տիկի՛ն, չարունակեց պատոն տը Պօրբէօ, այցելութեանս հարկաւ հասկցուցած է ձեզ իմ ո՛վ ըլլալս։

Պաքարա հաստատութեան ձեւ մը առաւ։

— Ես հարստութիւն ունեցող մըն եմ, չարունակեց, և յաւ ալ ամսամիջակ ունիմ։

— Այս մասին ձեզ կը ներկայանեմ իմ անկեղծ խնդակցութիւնս, պատասխանեց, այն անտարբեր շեշտով, զոր կը զործածէ հարուստ մը չատ անպատմ աղքատ մարդու մը։

— Եւ, չարունակեց զրասենեակին պետը, իմ պիւրօս կը ներէ ինձի որ չատ բաներ ընեմ հինգ մը համար...

— Ա՛հ, սիրելի՛ս, ընդմիջեց Պաքարա՝ որ մոռցաւ իր զբաւհիի դերը, նորէն ըլլալու համար մարմարեայ աղջիկը, բայց կը կարծեմ որ մլլիոն մը չունիք մսխելու համար, Վիլյոլիէօ ունէր, որ ինձի համար անանկա-

ցաւ, և ինչպէս Լէօփօլտ ոը Մաուօթ որ սիկարս իր հա-
պար ֆրանքնոց դրամատոմսովը վառեց: Ջոզի պէտք
եղածին պէս անգնահատելի ուսած չէն իմ մասիս կարծեմ:

Եւ արհամարհոտ ժպիտ մը անցաւ Պաքարայի շըր-
թունքներուն վրայէն:

Բայց արդուզարդի սենեակին դրան վարագոյրը կէս
մը վեր եկաւ, և Պաքարա տեսաւ Սըր Ուիլկըմսի ալժ-
դոյն դէմքին երեւնալը, այն Սըր Ուիլկըմսին որ կար-
ծես թէ իրեն կ'ըսէր.

— Կը մոռնա՞ք, ուրիմ, իմ յանձնարարութիւնս,
և կ'ուզէք ամուսնանալ Ջէրնանի հետ:

Ընդմիջումի վայրկեան մը վերջ, պարոն ոը Պօր-
բէօ, նորէն քաջալերուեցաւ և ըսաւ.

— Բայց մը ունի՞ք պատ:

— Ա՛հ, ըսաւ Պաքարա, մթթէ քո՞յրս է ուրիմն
այն, զոր կը սիրէք դուք:

— Գուցէ...

— Կը կարծեմ թէ կը կռմնդնէք ժամանակիդ,
եթէ այսպէս է: վառնդի խնդացի և խառնեմ ազգիկ մըն
է ան...:

— Ահկէ զատ եկած եմ ձեզ...:

Պաքարա նորէն արդուզարդի սենեակին դրան
կողմը սկսաւ նայիլ:

— «Հանդարտ եղէք», կ'ըսէր կարծես պատուհին
տակ դէմքը:

— Սիրելի՛, ըսաւ Պաքարա, քրոջս գործերը ինծի
չեն վերաբերիր...

— Այլ ատկան... եթէ ուզէք... գուցէ:

Դժոխային գաղափար մը անցաւ մեղաւորահիին
միտքին.

— Եթէ իրեն հետ ամուսնէի Ջէրնանի ապառա-
ժիւնը, մտածեց Պաքարա:

Բայց յանկարծ ամօթի կարմրութիւնը ճակտին
վրայ եկաւ, և անգամ մը եւս քիչ ճեաց որ գրասեղ-
անկին պետ տուներն դուրս նետէր, վտանգ. Սըր
Ուիլկըմսի գլուխը մըչտ չրջանակուած էր գրան վա-
րագոյրներով, և նման Մէսիւզի պետուն կը սարսափե-
ցնէր Պաքարան՝ որուն ականջին էջ կը հնչէր տակա-
ւին ատ՝ ապէտալի և սոսկալի խօսքերը.

— «Եթէ վտանգ զայն, Ջէրնան ուժը օրէն ամուս-
նացած է»:

Ապա Պաքարա գտանալով Պ. Պօրբէօի:

Սըրիզ խնդագին է, եթէ խօսքիս գալու ըլլար,
փոխանակ գործատուի մը սիրահարելու... Այսու հան-
գերձ այս բանը միմիայն իրեն կը վերաբերի:

— Բայց վերջապէս, պատասխանեաւ հնօրեայ ցոփա-
կեացը. մինչ չպիտի տանէք զիս ձեր պաշտպանու-
թեան ներքեւ:

Պաքարա վարանեցաւ:

— «Այո՛» ըսէք, ըսաւ նշանով մը Ուիլկըմսի
պատը:

— Երախտապարտ կ'ըլլամ... չարունակեց ժերա-
նին:

— Բայց Պաքարա չի պատասխանեց, կ'ևը-
նայէր ան:

— Է՛յ ուրիմն պատասխանեաւ պարոն ոը Պօրբէօ՝
որուն ձայնը կը դողդողար յուզումէն:

Պաքարա նորէն աչքերը դէպ ի Սըր Ուիլկըմսի
աւղղեց:

Անգլիացիին դէմքը հանդարտ էր:

— Պարո՛ն, ըսաւ, այնպիսի չարժեւմ մը ընէ՛ք, ո-
որ կարծես թէ հրաժեշտ տալ ուզեր գրասենեակի պե-
տին, պիտ իմանամ... պիտի տանիմ...

— Ա՛հ, ըսաւ, այնպիսի յուզմամբ մը որ կը մտաներ ուժգնութիւնը, պիտակէ՛ք, բարեսիրտ եղէք...:

— Վաղը նորէն եկէ՛ք:

— Եւ... ունէ՞ք պիտի գինքը:

— «Այո՛», «այո՛», ըսաւ Սըր Ուիլեըմսի համբ պատասխանը:

— Այո՛, Թօմօվից Պաքարա, պատասխանը ծանրով:

Նորէն առաջարկից զրասենեակի պետը՝ որուն սխալ դէմքը ծիրանեգոյն եղած էր ուրախութենէն, և որուն սիրտը կը խայտար էութեան տակը, քանի տարեկան սիրահարի մը պէս:

Երբ մեկնեցաւ Պ. ըլ Պօրբէօ, Պաքարա Սըր Ուիլեըմսի հետ դէմ առ դէմ գտնուեցաւ:

— Ո՛հ, ի՛նչ անպատուութիւն, մրմնջեց, ի՛նչ, ես ծախեմ իմ քո՛յրս... երբեք... բնաւ երբեք...: Բառած է թէ Պաքարա սիրտ չունի. ճշմարիտ է այս, սակայն կը սիրէ իր ընտանիքը...: Երբե՛ք, բնաւ երբեք, կրկնեց ուժգնութեամբ մը:

— Սիրելի՛ս, ըսաւ Ուիլեըմս պարզամտութեամբ մը, մի միայն Պ. ըլ Պօրբէօն է որ կարող է եղծել իր աղջկան ամուսնութիւնը, Պ. Ֆէրնան Ռօչէի հետ և դուք անիրաւ էք գինքը յանդիմանելով... Ի՞նչ անցաւ այն ամէն այս կնոջ (որուն հոգւոյն խորը կար սակաւին ամօթխածութեան վերջին կայծիկ մը, զզացում մը, և այս դժոխային ոգւոյ սէր մարդուն մէջտեղ) որ չորութեան կենդանի մարմնացումը ըլլալ կը թուէր, ի՛նչ անդիմադրելի առարկութիւններով, ի՛նչ մեղրակաթ խօսուածներով սատանան յաջողեցաւ փոքճել նաւթը այս աղջիկը:

Եւ ոչ մէկը երբեք գողցաւ գայն:

Բայց երբ կոմս Անտրէա Պաքարայի առնէն գաւառ, նաև, խնդմ կինը իր ժպտուն դէմքը ամօթէն կը ծածկէր, յաղթանարտաւածներու հնազանդութեամբ և կամիկ մը չ զուգէ արտասուքներ ու այն վերջին կաթիլը՝ զոր երբեք անհնար ըլլար ան, հեզիկ հեզիկ կը հանէր իր աչքերէն ու կը վազեր այտերէն:

Թ.

ԺԱՆ

Սըրիզ մանրակրկնցած և պարկեշտ աղջիկ մը, նորեն եղած էր այն առեղծուածային կերպարանքն որուն կ'այրէին ու կը մրկէին Պաքարայի սիրտը, նման այն քոյրական լավային զոր վէսուվ կը տարածէ Նէապոլեան դաշտերու վրայ իր նորագոյն ջերմաջերմ ցասման ընթացքին մէջ:

Սըրիզի այնքան բաղձացեալ կիրակնօրեայ արշալոյսը վերջապէս նոր կը փայլէր. մանկամարդ աղջիկը կանուխ, արշալոյսէն առաջ արթնցալով, փութացած էր անդամ մը եւս նայելու իր արտաքինի պատրաստութեանց: Սրրիզ իր չքնաղ գեղեցկութեան պահու ճնշացած մէկ անձնական մտան ալ կարած էր և ժպտալէնեալ զարդ մը եւս աւելցուցած էր իր պարզ զգեստին: Սրրիզ սկսած էր նկատել առանձին ծառայութիւններ

և վար լված էր գնալու համար իր նախաճաշիկին կաթը և փոքրիկ նկանակը: Բոլոր այս մանր մունր գործեր օրուան ժամը մօտեցուցած էին: Սըրիզ հագուած էր և զուարթ ու անհոգ էր, նման այն գեղասէր թռչնիկին որ կը թողու իր բոյնը և կ'առնէ իր թռիչը: Սըրիզ կը պատրաստուէր դուրս ելլելու, երբ դրանը զարկին:

— Մտէ՛ք, ըսաւ Սըրիզ. և ահա մանկամարդ մեծակազմ, ժպտուն և սեւեր հագած աղջիկ մը երեւցաւ: Այս մանկամարդ աղջիկը քաղցր և սիրուն էր մթագոյնն ալ իր գեղեցկութիւնը չատ բան չաչած էր:

— Ա՜հ, ըսաւ զործատուհին ձայնին տալով յարգական չեչտ մը, գո՞ւք էք օրիորդ ժանն: Որքա՜ն բաւական էք որ գալու և դիս տեսնելու բարեհաճեցիք կ'ուզեմ ըսել:

Սըրիզ իր ձեռքերուն մէջ առաւ մանկամարդ աղջկան ամենազեղեցիկ, ամենազգեստակ և քիչ մը նիհար ձեռքերը և սեղմեց զանոնք գորովանքով:

— Երկար ժամանակ կար որ եկած չէի պատասխանելց ժանն և լաւ մը չունէի քու մասին..,: Ասկէ զատ եկած եմ իմ նոր հասցէս տալու:

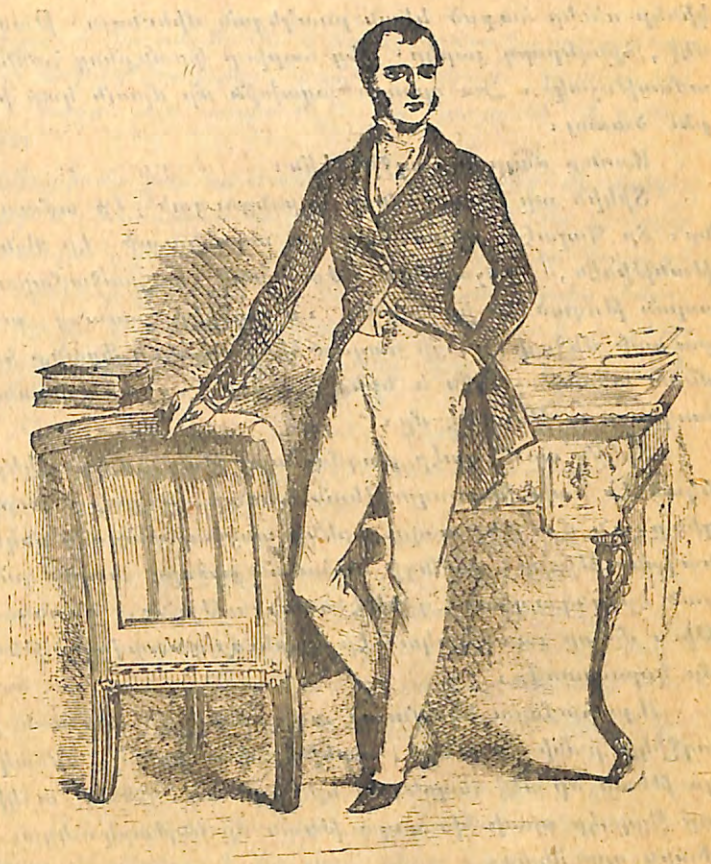
— Ուրեմն տունէն եղա՞ծ էք:

— Այո՛, պատասխանեց ժանն, ուր օբէ ի վեր: Հիմա կը բնակիմ Մէսրէյ փողոցը, թիւ 11:

Ժանն բնակած էր այն տունը ուր Սըրիզին հայրը փչած էր իր վերջին չունչը, և այն ժամանակէն կը սկսէր երկու մանկամարդ աղջիկներուն սիրտ յարաբերութիւնները:

Ժաննի պատմութիւնը պարզ և սրտառուչ էր:

Այն ժամանակ երբ փորագրիչը Շարան փողոցը կը բնակէր իր կնոջ և իր վերջին աղջկան հետ, վանդի Պաքարա մահած էր արդէն հօրենական տունէն, երկու

Պ· ԱՐՄԱՆ ՏԸ ՓԷՐԿԱՍ

Լիներ սեւեր հագած եկան բնակելան միեւնոյն թաղին մէջ, հինգերորդ յարկը՝ վեց հարիւր ֆրանքնոց համեստ ամսաթոշակ։ Հոս պատահ ազախին մը միայն կար իրենց ծառայ։

Ամանք մայր ու աղջիկ էին։

Տիկին սը Պատէր նոր կորսնցուցած էր ամուսինը։ Տը Պատէր գնդապետը որ ազատնուած էր Ռոնա-Լամանիենէն, պաշարման ժամանակ և չորս մարտիկ ազան թողած էր իր այրին ու աղջիկը առանց ապրուստի մնջոյն, բայց հազար հինգ հարիւր ֆրանք համեստ ամսաթոշակին և երեք հարիւր հազար ֆրանքի ապահոված թուղթ մը։

Տիկին սը Պատէր բազմամարդ թաղ մը բնակելու եկած էր նախ խնայողութեան համար, երկրորդ ինքզինքնին մոռնալ տալու իրենց անցեալ փայլուն ընկերականութիւնը. վասնզի մեռնուան չաղարդ տարին տեսած էր գնդապետին գրեթէ անտեսութիւնը, անտեսութիւն մը որ չատաղ եկած էր կարեւոր պատասխանութեան մը կարօտութիւնէ։

Այս համեստ եկամուտն ալ երեսնելով, այրին և իր աղջիկը քանի մը տարի, գրեթէ կատարեալ մենակեցութեան մը մէջ ապրելչատ երկուքն ալ։ Յետոյ տիկին սը Պատէր սրտի հիւանդութեան մը ենթարկուեցաւ և մեռաւ։

Ժանն, այն տեսնելով մայրը սրտի տարեկան էր։ Հոգեբեայ տհասութեան խոհեմութեամբ օժտուած էր։ Իր տղոյն արիւնը չէր կրնար պահել և ընկճուիլ աղքատութեան և մենակեցութեան կծու փորձութիւնները։

Մխիթարը մնալով հանդերձ Ժանն անքաւիր մնաց նեձն այն ծաղկիներուն օրինք կ'ուզին անդունդներու եզերքը, և կը բարձրանան իրենց հոտաւէտ գլուխները դէպի երկինք կապոյտը, առանց սակայն կարեւորութիւն տալու այն անդունդին որ բացուած է իրենց առջեւ։

Տարի մը կար որ մեռած էր։ Տեսակ մը մտերմութիւն հաստատուած էր Ժաննին և մանկամարդ դուժաւորուհիին միջեւ, մանաւանդ Տիկին սը Պատէրի մահուընէն ի վեր, այն սը Պատէրի, զոր Սըրիզ խնամած էր իր հիւանդութեան ժամանակ և որուն աչքերը Սըրիզ գտած էր ճշմարիտ աղջիկ զաւկի մը վստահելի յարգանքով։

Ժանն Սըրիզ չատ անգամ, զիրար կը փնտռէին, Ժանն պարզ կերպով «Սըրիզ» կ'անուանէր։ Իսկ Սըրիզ «Օրիորդ» մակդիրով կը խօսէր։

Երբեմն մանկամարդ գործաւորուհին կ'երթար տղայ գիշեր մը կ'անցնէր իր վաղեմի գիւղատիրին տունը, ուր պատահ ազախինը՝ որ Թէոթրիւա կը կոչուէր՝ և որ անոր ծնեցին իսկ տեսած էր, կը չարունակէր ծառայել մայրական անձնուիրութեամբ և անչահախնդրութեամբ մը։

Ժանն՝ ծաղկագործուհիին քովիկը նստած էր և կը չարունակէր ձեռքը անոր տալ։

— Ինչպէս, կրկնեց Սըրիզ, տունէն կա՞ծ էք։

— Այո՛, պատասխանեց պարզասէս մանկամարդ աղջիկը, Ժէոթրիւա և ես չատ սուղ գտանք վեց հարիւր ֆրանք տարեկան վարձքը. նամանաւանդ, հիմակ որ հազար ֆրանքէն աւելի եկամուտ չունինք։ Որովհետեւ մօրս թոշակը իրեն հետ մեռաւ։

Ժանն իր մօրը յիշատակին առջեւ ի խորոց սրտի հառաչեց, և Սըրիզ անոր կապուտ ու մեծ աչքերուն մէջ արտասուքներու փայլիլը տեսաւ։

Ժանն խարտեաշ և ճերմակ էր Ռափայելի և Ֆօրնարինայի պէս։

— Ինձ օրիորդ, մրմնջեց Սըրիզ, մոռնալով որ ինք օրը մէկ ֆրանք յիսուն անդիմով կ'ապրէր և առաւօտեան միայն երեկոյ թռչունի մը պէս կ'երգէր:

— Կուգամ ձեզի չանհոգանալ փոքր այցելութիւն մը տալ սիրելի Սըրիզիս, չարաճճակեց Ժանն ինչ հասկնալ չտալով բայց միանգամայն ազնիւ ազատակամութիւնէ համեհատ չկրնալով մը:

— Ա՜հ, պատասխանեց Սըրիզ, խօսեցէք Օրիո՛րը, օգտատիրեցէք ինձմէ... բոլորովին պատրաստ եմ և ծառայութեանդ մէջ եմ միշտ:

Թեթեւ կարմրութիւն մը չտասպատնեց Ժաննի յաստուկ ճակատը:

— Ժէնթիլհոմ, քոնդ, բաւ ծեր է և գրեթէ այլեւս աչքը չի տեսներ: Ինձմ պատասխանը ինքդինքը մեռցնելու չափ կաչխատի ինձի ծառայելու համար, և երբեմն ալ գրկումներ իսկ յանձն կ'առնու որպէս զի ապրուստս ապահովի նեչարին ըլլայ:

— Ո՛վ բարի ժէնթիլհոմ... մրմնջեց Սըրիզ:

— Սըր, կրկնեց Ժանն, կ'ուզեմ որ կարող ըլլամ սիրտիդ դինքը, և ասոր համար ալ ատակ պէտք է...:

— Ես երկու հարիւր ֆրանք ունիմ խնայողութեան արկղին մէջ, պատասխանեց Սըրիզ: Կ'ուզէ՞ք զանոնք օրիորդ:

— Ո՛չ, չնորհակալ եմ, սիրելի բարեկամուհիս, պատասխանեց Ժանն, իմդիրը ասոր վրայ չէ առնուելիս...: Կ'ուզեմ ապահովել...:

— Դո՛ւք, Օրիո՛րդ: Ա՜հ, ըսաւ Սըրիզ, քեզի պէս Օրիորդ մը: Անգամ մը սա ձեր գեղեցիկ ձեռքերուն նայեցէք... մինչ այդ սիրուն ձեռքերը աշխատութեան համար չնուաճած են: Դո՛ւք, աշխատի՛ք, քեզի պէս ազնիւ աղջի՛կ մը:

— Աշխատանքը, ըսաւ Ժանն, երկրորդ ազնուա-

թիւն մըն է: Դուցէ մինչեւ իսկ միակ ճշմարիտ ազնուաթիւն մը... Ինչո՞ւ համար ուրիշն պիտի ամչնամ ասոր համար:

— Սըրիզ, մրամիտ աքանչացումով մը մանկամարդ գեղանի աղջկան նայեցաւ, և չի գտաւ բառ մը պատասխանելու այս ազնիւ պատասխանին և բանաւոր առարկութեան:

— Մտիկ ըրէ՛ք Սըրի՛զ, կրկնեց Ժանն, ես վաճքին մէջ կարել և մրանգամայն առեղնագործել ուսած եմ, մինչեւ իսկ խիստ ճարպիկ եմ... և ասկէ զատ ալ բարեկամեցողութիւն ունիմ: Եթէ դիս քիչ մը սիրէք, ինձի համար առեղնագործութեան խանութ մը կը գտնէք, կամ ցոյց կուտաք. ուր կարենաք դիս ներկայացնել, և ուր ինձի գործ կուտան հարկաւ, ատոնց մէջ բանելու համար:

— Դո՛ւք ներկայանաք, խանո՛ւթ մը, պատասխ Սըրիզ, ա՛չ ա՛չ, Օրիորդ ես լաւագոյնը պիտի ընեմ քեզի համար:

— Եւ ի՞նչ պիտի ընէք, Սըրիզ:

— Ահաւա՛սիկ, ըսաւ Սըրիզ, իրեն յատուկ անմեղ ժպիտովը, ես գիտեմ ու կը ճանչնամ առեղնագործութեան խանութ մը, որուն գլխաւոր Օրիորդը իմ բարեկամուհիներէս մէկն է, ձեզի համար իրմէ գործ պիտի ուզեմ, ամէն չաբթու գործը ինձի պիտի յանձնէք, և ես զայն խանութ պիտի տանիմ իմիններս հետ: Վստահ իմ գործ տուած խանութիս այդ խանութին ձիշդ գումը է...: Դուք լաւ կը գտաք, Օրիո՛րդ, որ այսպէս ուղիղ վայելուչ կ'ըլլայ ձեզի համար, և ասիկա մեծ պատրուակ մը պիտի ըլլայ, որով ամենաանճոռնի հաճոյք մը պիտի ըլլայ ինձի գալ տեսնել զձեզ ուղիղ ատեպ:

Սըրիզ գորովանքի անկեղծ գեղուժով մը Ժանն

ձեռքերը կը սեղմէր, և անոր կը նայէր այնպիսի պաղատական դէմքով մը որ զոգցնս կ'ըսէր։

— Մի՛ մերժէք զիս...։

— Սիրելի՛ Սրբիլ մրմնջեց մանկամարդ աղջիկը քանիո՞ն բարեսիրտ էքմէկ որչա՛փ կը սիրեմ զիզ...։

— Ա՛յսպէս, կ'ընդունի՞ք։

— Այո, բաւ ժամն։

— Ա՛, ինչ երջանկութիւն, պօռաց ծաղկեզարդուհին։

— Հիմա, կրկնեց ժամն, ձեր վրայ խօսի՛նք Սրբիլ։ Ի՞նչ կ'ընէք։ Գոհ է՞ք...

Եւ ժամն որ գիտէր Սրբիլի սրտին պզտիկ գաղտնիքները, քիչ մը ատելի կրճտնեցաւ այս վերջին խօսքերուն վրայ։ Սրբիլ ալ քիչ մը կարմրեցաւ։

— Ո՛հ, այո՛... բաւ։ Եւ այսօր լաւ լուր մը ունի։

— Ի՞րաւ կ'ըսէք, բաւ ժամն աքանչացած։

— Այո՛, կրկնեց Սրբիլ։ Դուք գիտէք օրիո՛րդ, որ իմ նշանածս ելեկտրազարծ մըն է։

— Պարո՛ն Լէօ՞նը։

— Դուք կրնաք բոլորովին կարճ «Լէոն» ըսել օրիորդ, «պարոն և «պրն.»ին ածականները մեզ պէս տարին բարի զարծաւորուհիներու չեն վայլեր։ Ուրեմն Լէոն անդամալ եղաւ։

— Աւելի ազէկ, սիրելիդ իմ Սրբիլ, որ քիչ մըն ալ կարմրեցաւ, տանուտէրնդ օրէն պիտի ամուսնանաք։

— Բարեկամուհի, մրմնջեց ժամն ծաղկեզարդուհին քրոջ մը պէս զրկելով, եթէ ձեզի համար ունեցած մաղթանքներս լսելի եղած են, պիտի ըլլան այնչափ բարեբաստիկ ու երջանիկ՝ որչափ որ արժանի ես...։ Բայց դարձեա՛մ դուրս պիտի երթ։

— Ա՛հ, բաւ Սրբիլ, տակաւին ժամանակ ունիմ... և այնչափ երջանիկ եմ զձեզ տեսնելով որ...։

Զձեզի բան մը պիտի հարցնեմ, տակաւին չեմ համարձակիր կոր, ձեզ չաս լաւ կը ճանչնամ, տակայն...

— Ըսէք սիրելիս, ձեզ մտիկ ընելու և ձեզ ամէն փափաքները կատարելու պատրաստ եմ։ Մենք երկուքս ալ մեծ զորնատուհի չենք։ Դուք ծաղիկ կը չինէք և ես ձեռագործով կը զբաղիմ։

— Ո՛հ, բաւ Սրբիլ, մեր արհեստները ձեր կաթոծաձին պէս իրարու չեն նմանիր։

— Հոգ չէ, ըսէք սիրելիս։

— Լաւ ուրեմն, մտիկ ըրէք ժան, զձեզ միշտ արհեստ և յաւտանատ կը գտնեմ. տասը հազար դարմանի մը կը խորհիմ ձեզ միշտ ուրախ և դուարթ տեսնելու։

— Ախ՛ղճ Սրբիլ...։

— Երբեմն քովս թատրոնի տոմսեր կը գտնուին. կ'ուզէ՞ք ինձ հետ թատրոն գալ։

— Ո՛հ, սիրելիս, գիտէք որ ձեզ ընաւ չեմ մերժեր, տակայն դժբախտաբար դեռ նոր սուգէ եկած եմ։

— Իրաւունք ունիք... բայց կը յուսամ թէ մեզի ձայն կ'ընկերանաք։ Մեր այսօրուան ձայնն նչանաձէս, անոր մօրքէն և մեր երկուքէս զատ ոչ ոք պիտի գտնուի։ Ո՛հ, արդեօք ա՛րքան պիտի զուարճանանք։

Ժան իր բարեկամուհին այս առաջարկը չուզելով մերժել,

— Շատ լաւ, սիրելի ընկերուհիս, ձեր կամքը թող ըլլայ։

— Պէտքիլ կ'երթանք. հոն ճաչարան մը կայ, ուր միշտ պատուաւոր ընտանիքներ կը յաճախեն։ Կամ եթէ կ'ուզէք, Լէոնին մօրը հետ ժամը չորսին հասկէ առջև տեսնինիս ձեզ ալ հետերնիս կ'առնենք։

— Շատ լաւ, անուշիկս, ինչպէս որ կ'ուզէք։

Ժամն ալ Պաղտէր իր ընկերուհին համբուրելով բաժնուեցաւ։

Սրբիդ իր ընկերուհիէն քաժնուելէ ետք, դէպ Պուրգոն վիմնէօվ փոզոյը ուղղուեցաւ։

Լէոն Լեզան իր ծնողաց մօրը հետ տան մը չորրորդ յարկը փոքրիկ սենեակ մը վարձած էին։ Լէոն այն թուականէն ատոր ատրճ առաջ Բարիզ եկած էր և լաւ գործատեր մը ըլլալով օրական վեց ֆրանք կը չահէր։

Սրբիդ ճամբան մայր Մարիօնին հանդիպեցաւ, որ գայն տեսնելով.

— Բարեւ աղջիկս, նչանածդ Լէոնն ալ ժամը հինգին անպատճառ պիտի գար, քանի որ անիկա խոստմնամատն է մինչ։

Սրբիդ Մայր Մարիօնին ձեռքը համբուրելով և կարմրելով.

— Ա՛յո՛, մայր, կ'ուտեմ ձեր բառը, բառ։

Սրբիդ քիչ մը հանգստանալէ յետոյ երթ մնկնելու պատրաստուեցաւ, առնգուներէն առչի ճամներ բառնալու. երթելով մեկը վեր կ'ելլէր։ Սրբիդ անմիջապէս ճանչցաւ այս ձայնը, և

— Լէոնն է, բառ...

Դուռը բացուեցաւ և Լէոն ներս մտաւ, որուն կը հետեւէր նաև նիհար մարդ մը։ Սրբիդ օր մը փոզոյը հանդիպած էր այս մարդուն, անունը կիմնեօն էր և ամ աչքը լաքով մը կապած էր։ Այս մարդը Սրբիդը տեսնելով.

— Ինձ պրտած մանկանուհին արժանի մարդ մըն եա, այնպէս չէ՞ օրիորդ։

— Աստուա՛ծ իմ, ի՞նչ պատահեցաւ ձեզի։

— Մի՛ հարցնէք օրիորդ, երկար պատմութիւն մըն է ասիկա։ Երէկ գիշեր կէրէն-Պուասսօ վազցէն անցած ատեն, որ չատ մութ է, իմ քովէս անցնող անծանօթ մը արմանկի հարուած մը տուաւ. հազիւ թէ բառ մը արտասանած էի, երկրորդ հարուած մըն ալ ետեւէս. այս մարդուն ով ըլլալը չկրցայ տեսնել։

— Ո՛հ, խե՛ղճ կիմնեօն...

— Ասիկա կարեւորութիւն չունի երբեք, բայց միայն ձեզ հետ չկրնալ ճաշելս կը մտածէի։

— Պատճա՞ռ...

— Ա՛յսպէս փաթթուած գլուխով փոխանակ խընջոյքի երթալու, տունը առանձնանալը աւելի լաւ է։

Նոյն պահուն մայրը զրկեց Լէօն բառ.

— Բայց այդչափ հոգ մի՛ ընէք, մեկ աչքին կապուած ըլլալը ճաշելու արգելք չըլլար։

— Ճիշդ է թէեւ ձեր բառը, սակայն ամէնուն ուշադրութեան առարկայ կ'ըլլամ։

— Լէօնը և ժանն ալ մեզի պիտի ընկերանան, յարեց Սրբիդ։

— Ո՛հ, ինչ հաճոյք, Բօլար անունով առաջնակարգ ընկեր մըն ալ ես ունիմ, որ ժամադիր եղած է մեր այսօրուան ճաշին։

Բօլար անունը արտասանուելուն, կիմնեօն դէմքի նչանակալից ծամածռութիւն մը ունեցաւ, զոր վրիպեցաւ Լէօնի աչքէն, և իր խօսքը չարունակեց.

— Բօլար չատ ազնիւ մարդ մըն է, երբեմն բառնակին մէջ ենթատպագրի առաքինանը ունէր. միչտ ուրախ զուարթ բնաւորութիւն ունենալով այսօր պիտի զարմացնէ մեզ...

Լէոն հազիւ թէ խօսքը աւարտած էր երբ դուռը

դարնուեցաւ և Բօլար ներս մտաւ։ Սըրիզ առաջին անանկութեամբ սարսուռ մը զգաց այս մարդուն հանդէպ, որ հարիւրապետ Ուիլկըմսի փոխանորդն էր։

Բօլար իր կարգին բարեւեց ներկաները և յետոյ Լէոնին դառնալով.

— Սըրիզի բարեկամս, ձեզի չի կարենալ ընկերանալու համար ցաւ կ'ըզգամ։ Ինչ առաջ հօրս հետ կանգնած զօրքի մը համար տեղակեցեցանք, որով չի պիտի կրնամ մտանակցիլ ձեր հացկերոյթին։ Ուրեմն մնաք բարով, հայրս ինձ կ'սպասէ, ըսելով մեկնեցաւ։

Բալաս տէօքէրի հրապարակը կառք մը կը սպասէր։ որուն մէջ երկու հոգի կը դնուէին. Բօլար կառքը դասակեց և կառապանին.

— Պէլվիլլ փողոց, ըսաւ։

Յետոյ կառքին մէջ դնուող իր ընկերներուն ուղղելով խօսքը,

— Այժմ չի ձանչցուելու համար կերպարանափոխ ըլլալու է ըսաւ, ու անմիջապէս վերարկուն փոխեց ու գլխարկն ալ մինչեւ ցնքերը իջեցնելով անճանաչելի կերպարանք մը մտաւ։

Մինչ տղին Բօլարի կառքը Պէլվիլլ երթալու համար Թամըլ փողոցէն կ'անցնէր, Լէոն իր մայրը և նշանածը առնելով վար իջաւ և կառք մը վարձելով, «Մէսլէյ փողոց» ըսաւ կառապանին։ Քիչ վեհին կառքը Մէսլէյ փողոցի ժանեի տան դրան առջեւ կանգ առաւ։ Ժանն եւս ընկերակցեցաւ անոնց և այս անգամ Լէոն

— Պէլվիլլ, վանտամէ տը Պուրկոնը ճաչարանը տար մեզ, ըսաւ կառապանին,

— Ո՛չ, ո՛չ... մնչեւ Պէլվիլլի դուռը, ըսաւ Սըրիզ...։

Ժ.

ԳԱՐԲԻՆԸ

Լէոն և իրէն ընկերացող երեք կիները Պէլվիլլի դրան առջեւ կառքէն ինչնելով վերոյշեալ ճաչարանը երթալու համար երբ Բարիզ փողոցէն կանցնէին, ճամբան վրայ գտնուող կամուրջի պատի մը եաեւէն երեք հոգի գանազ կը լսեեցին։ Այս երեք անձանօթներէն մին, որ հագած էր կապոյտ վերարկու մը, իր երկու ընկերներուն ուղղելով խօսքը, հազիւ լսելի ձայնով մը,

— Նիքօլօ՛, գարբինին հետ լաւ օշաղրութիւն ըրէք. սա երեք կիներուն մարդ մը ընկերացած է, կը տեսնէ՛ք։ Անհատական մեզի պէտք եղողները սոսկ են։

Բառնցքի հարուածով եղ մը տապալող և Հերքիւլի մը նմանող Նիքօլօ.

— Այս չափը բաւական է, ըսաւ։

— Ես ընելիքս գիտեմ, աւելցուց գարբինը։

— Մի՛ մոռնաք, ըսաւ Բօլար, պատուերներս միայն մի պիտի զործադրեք, այնպէս չ'է։

— Հարկաւ, բոլոր բանձներդ կ'ետ սա կէտ պիտի զործադրենք։

— Պռավո՛, ապրիք, չարաճճիներս, ապրիք:

Ան անդը գործի սկսինք... մօտիկ տեղ մը պիտի ապառնի:

Բոլար եղաւ գնաց, մինչ մօտիկ տեղ մը թշուառական կանայքը կը սկսէին հեռուէն Իշան Ութոնի հասնիլն եր թալ: Բայց ոչ անունք և ոչ Բոլար նչմարած և գէթ պիտած էին իրենց պէս պլուզով մարդ մը, որ չէնքի մը դրան սեմին վրայ նստած, հանդարտօրէն սիկառ մը կը քաչէր, անտարբերութեամբ մը կռնակը անոնց դարձուցած: Այն տեսն այս մարդը ոտքի եղաւ և Գաբրիէլին ու Նիքօլօյին հասնիլն գնաց, ինչպէս անունք կ'երթային Իշան Ութոնի:

Այս մարդը երեսուն, երեսունըհինգ տարեկան երիտասարդ մըն էր, խարտեաշ, ուսերը լայն և սիրուն չարժուձեւը և դարձուածքը կը մատնէին Հերակլեան զօրութիւն մը: Հակառակ իր տարազին, որ գործաւորի մը տարազն էր, ազնուապետական... ձերմակ ձեռքեր ունէր և եթէ խիստ մօտէն նայուելու ըլլար, պլուզին տակ պահած նչմարուէր նուրբ և սպիտակ չապիկ մը. կարծես թէ պլուզը իր ինքնութիւնը ծածկելու համար հագած էր:

— Օգնէ ինձ Աստուած, մրմնջեց ճամբայ ելլելով, որպէսզի կարող ըլլամ գէշ գործերը արդիլել: Այս երկու չարաճճիներու դէմքը անօրինակ ազնուութիւն մը ըրած վրան: Սպասեցէ՛ք, բարեկամներ ըսաւ կէս ժպիտով, տակաւին մարդ չէք սատկեցուցած. Արման որ ձերկազ կարող է ձեզ բռունցքի հարուած տալ:

Արման, արուեստաւոր ինքն էր, չարուճակեց հեռուէն երկու քշուառականներուն:

Իշան և երեք կիները հասած էին Վանսանժ որ Պուրկոնեի դրան առջին: Այս օթեւանը, պէլվիլ

դեցիին քով հաստատուած, կիրակի օրերը ժամադրավայրն էր չրջակայ թաղերու գիւղացիներուն և պարկեշտ գործաւորներուն:

Մինչ ժողովուրդ պինասուններուն մէջ գինարբուքով զբաղած կ'ըլլային, կը կռուէին, կը ծիծաղէին, տաղին Վանսանժ որ Պուրկոնեի օթեւանին մէջ ոչ աղմուկ կ'ըլլար և ոչ կռիւ:

Իշան Ութոն՝ մանկամարդ պղջիկները և մայրը գետնայարկի սրահը առաջնորդեց, ուրկէ վերի յարկը ելան:

Երեք վայրկեան վերջ, Նիքօլօ և դարբինը ներս մտան, բարեւեցին և նստեցան:

Օթեւանին սպասաւորը որ վարժուած չէր կիրակի օրերը պլուզ հագնող մարդոց առաջին յարկը եկած տեսնելու, վայրկեան մը Իշանի քովէն անդին գնաց նոր հիւրերուն մօտենալու համար:

— Ձայնէ՛, կ'ուզէք թէ պարզապէս խրմել, հարցուց:

— Ձայնել, պատասխանեց Նիքօլօ:

— Գեներալարկի սենեակը կ'ուզէք իջնել:

— Ո՛չ, բաւ դարբինը. հոս կ'ուզենք ճաշել:

Յետոյ նստեցաւ և սեղաւորուեցաւ, սինտրկ մը նետելով գործաւորուհիին վրայ, որ այս վայրկեանին կռնակը դարձուցած և ուսը թմթմելու փորձի չարժուած մը ըրած էր, և որ կարծես դժգոհ կ'երեւար այս փորձին սրահին մէջ տեղի ունենալով չարաղէմ մարդիկ:

Հաղիւ թէ Նիքօլօ և Գաբրիէլ առաջին յարկին մէջ ճաչելու կամքերնին յայտնած էին, անոնց նոր անճաշակութիւն մը երեւցաւ սրահին դրան առջեւ:

Արմանն էր ան:

Քաղաքավարութեամբ բարեւեց, և ձախ կողմի սեղանին առջեւ նստեցաւ առանձին, այնպէս որ Իշան

ի և երեք կինեւրուն ճիշդ դիմացն էր նստած. և Քօ-նարի կողմէ ղրկուած երկու Թշուառականներէն երեք Լքայլ հեռու։

Սրբոյն ճաշ ուզեց և սկսաւ ուշադրութեամբ նայիլ Դարբինին և Նիքօլօին։ Առանք, այն մարդերուն նման, որոնք կը պատրաստուին չարութիւն մը գործել և ամէն բանի կասկած ու վախ կը զգան, զժգոհութեան ակնարկ մը փոխանակեցին իրարու հետ։

— Այս մարդը ի՞նչ կ'ուզէ արդեօք, մրմնջեց Նիքօլօ ցած ձայնով։

— Հաստատակամ դէմք մը ունի, պատասխան և Դարբինը։

— Ուրեմն ինչո՞ւ համար ինծի կը նայի այսպէս։ Երթամ աչքը պայթեցնելու փափաք մը կը զգամ։

— Հը՛մ, անանկ ուսեր ունի որ...

Այս վայրկեանին Լէոն Ռօլան գլուխը եանին դարձուց և Սրբոյնը նշմարեց, որուն պայծառ, աղնիւ և ազատ դիմագծութիւնը կարծես փարատեց Լէոնի դէմքին վրայէն այն գէշ ապաւորութիւնը, զոր զգացած էր քիչ մը առաջ երկու Թշուառականներուն ներս մտնելուց առնելով։

Նոյն միջոցին Դարբինը Լէոնի մօտենալով ըսաւ.

— Կեցի՛ր, դո՛ն ես, բարի՛ լոյս... Լէոն զարմացած անոր կը նայէր.

— Ինծի՞ է որ կը խօսիք։

— Հարկա՛ւ, պատասխանեց Դարբինը։

— կարծեմ թէ կը խաբուիք։

— Ընդհակառակը, ապահով եմ, ըսաւ Դարբինը, դառք Լէոն չէ՛ք կ'ուզուիր։

— ճիշդ է։

— Լէոն Ռօլան, եվենադործ.

— Այդ ալ ճիշդ է, բայց բնաւ սեսած չեմ զձիզ։

— Պա՛հ, ըսաւ Դարբինը անտարակուսօրէն, բ՛ն, մէկի ընկերները չճանչնայո՞ւ պիտի զանք՝ հետերնիս կին կենալուն համար։

— Պարո՛ն, պատասխանեց Լէոն զայրացած, մայրս է որ կը նախատէք։

Դարբինը հազիւ թէ բերանը բացած էր պատասխանելու համար, Սրբոյն՝ առաջ ցատկեց, խոյացաւ վրան, սեղմեց կոկորդէն՝ մամուլի մէջ գրածի նման։

— Վա՛տ ըսաւ անոր, դիս բանի տեղ չդնելու կը յանդգնիք կինը նախատել։

— Սպնուիթ՛ըն, օդնուիթ՛ըն, մրմնջեց Դարբինը հառաչանքով ձայնով։

Նիքօլօ, որ մէկ քանի վայրկեան առաջ մնացած էր Սրբոյնի այս յանկարծական յարձակումին, դանակ մը առաւ սեղանին վրայէն, և գայն ճօճելով երբ կերթար Սրբոյնի վրայ, որուն բերան անդամալիներուն տակ Դարբինը գրեթէ խեղդուածի պէս էր և աչքերը մղոր մղոր կը դարձնէր, Սրբոյն, քաշեց մէկ ձեռքը Դարբինէն կոկորդէն, մէկէն արագօրէն հանեց առջանակը և ուղղեց Նիքօլօի։

Բոլոր սոսկալ այնքան չուտ և այնքան յանկարծակի կերպով տեղի ունեցած էին որ Լէոն, գեղջկուհին և երկու աղջիկները, գրեթէ ապշահար, փայտի պէս զամուած մնացին։

Լէոն կէս մը ոտքի կաւ։

Միեւնոյն ատեն, Սրբոյն Դարբինը երեմ ոտը քայլ անդին նետելով, պոռաց.

— Թշուառականներ, եթէ գէշ նպատակով ո և է հարժում ունենաք, երկուքնիդ ալ գետին կը փռեմ։

ՊԱՓԱՐԱ

Ու Լէոնի պատնաշով յարեց.

— Պարոն, թշնամի մը պէտք է ունենաք վատ առարին, որ ձեզ դէմ դրած է այս երկու թշուառականները, որոնք եկած են հոս ձեզ չարիք մը իրաւցնելու համար։

— Պարոն, թոթովեց Լէոն, վերջին տախճան զարմացած...

Ու չկրցաւ շարունակել։

— Այն ատեն Արման հասաւօտ կերթայ անոր պատմել այս իրաւակցութիւնը, որ տեղի ունեցած էր Բօլարի, Նիքօլօի և Գարբինին միջեւ և որուն, ինքնալ, վրայ հասած էր։

— Անհաւատալի բան մը, որ չատ տարօրինակ է, մրմնջեց Լէոն, որ չէր կրնար երեւակայել անպատճառ թշնամիներ կրնայ ունենալ ինք, և զարմացած երկու թշուառականներուն կը նայէր և կը յիշեր զանոնք ոեւէ տեղ մը նոտած ըլլալ։

Ու Արման, խօսքը երկու թշուառականներուն ուղղելով, պօռաց.

— Անպիտաններ, եթէ չէք ուզեր որ վատով մը բերեմ ձեր գլխուն, չատ դուրս ելէք հոսկէ։

Գարբինն ու Նիքօլօ դուրս ելան. երեք վէնեները որոնք անոնց ներկայութիւնէն վերջին տախճան յուզուած և լեզուակտուտ կտրած էին, քիչ մը հանդարտեցան։

— Ընկե՛ր, ըսաւ Լէոն Արմանի վրայ վազելով որ մէկ քանի վայրկեանէ ի վեր ուշադրութեամբ կը նայէր ժանեկի ազնուական գեղեցիկ դէմքին, դուք չատ աղնիւ սիրտ մը ունիք, երախտապարտ եմ ձեզ, համենայնէք բարեհամբուրիւնս ընդունիլ։

— Շնորհակալ եմ պատասխանեց Արման։

— Հրամմեցէ՛ք, չարաւնակեց եփինադրծը իր պարկեչտ դրթճաւարն միամիտ արտայայտութեամբ, եթէ կ՛ուզէք հաճոյք պատճառել մեզ և ժամանակ տալ չըներհակել ըլլալու ձեզի, հապառ մի՛ ըլլաք, հրամմեցէք, մեզ հետ ճաչեցէք:

Սրման ատառաց, վարանեցաւ և պիտի մերժէր եթէ ժաննի անուշ աչքերը կարծես ըսել չտղէին.

— Մի՛ մերժէք զմեզ պարան:

— Լաւ, ըսաւ նորէն բարեւելով Լէոնի մայրը և երիտասարդ աղջիկները, կ՛ընդունիմ:

Նէքթօլօ և Դարբինը չհասակ Թօլարի գացեր էին արտաքին Պուլվարին մէկ պինեասն մէջ:

— Սէյնն բան կատարեալ է, ըսաւ դարբինը Սըր Ուիլկըմսի մօտենալով:

— Սահեցուցի՞ք, հարցուց Թօլար, զուարթ և «սէյնն բան կատարեալ է» խօսքէն խաբուելով:

— Ա՛հ, այո՛, բայց... այնինքն ծեծկուեցանք, ծեծ կկրանք, և լաւ ծեծ մը կերանք:

— Լէոնէ՞ն, երիտասարդ մէկո՛ւ մը դէմ:

— Լէո՛նը, ա՛հ, տեղէն իսկ չելաւ:

— Ուրճ՞ին:

— Սատանան զոքծին մէջ խառնուեցաւ:

— Սատանա՞ն, ըսաւ Թօլար անհամբեր, չե՞ս ճանչնար:

— Կամ մարդ մը որ անոր կը նմանի, պրեթէ պիտի խղդէր զիս:

— Գլուխս ալ պիտի պատռէր, աւելցուց անդրէն Նէքթօլօ:

Նէքթօլօ, որ ո և է բան պատմելու մէջ ճարպիկ էր խաւսան, հակիրճ կերպով պատմեց Թօլարին ինչ որ անցած դարձած էր:

— Եւ դուք ալ փախա՞ք, հէ՛, անպիտաններ, անզգամներ պօռաց Թօլար բարկութեամբ:

— Եթէ մեր տեղը ըլլայիք դուք ալ այնպէս պիտի ընէիք:

— Բայց ո՞վ է այս մարդը:

— Չեմ գիտեր, ըսաւ Նէքթօլօ:

— Ես ալ չեմ գիտեր, մրմնջեց Դարբինը. սատանային մէկը:

— Վա՛յ թշուառական, պռաց Թօլար, ես պիտի գտնեմ զայն, ե՛ս:

Եւ առաջին յարկէն մինչ պատուհանին փեղկին եաև տեղատարուեցաւ և ուժգին ակնարկ մը նետեց պատուհանին վրայ, ըսելով Նէքթօլօի.

— Եթէ անգամ մըն ալ տեսնես, հարկաւ կը ճանչնաս, այնպէս չէ՞:

— Հարկաւ, նոյն իսկ հազար հոգիի մէջ:

— Ուրեմն սպասենք:

Ժամ մը սպասեցին

Յետոյ յանկարծ դարբինը խեղդուկ աղաղակ մը արձակեց:

— Է՛հ, տատասկ ան:

Եւ Թօլար տեսաւ Սրմանը, զոր ճանչցաւ հակառակ ծպտուած ըլլալուն և որ կ՛անցնէր Պուլվարէն, թեւը ժաննի տուած՝ Լէոնի և մօրը քովէն քալելով:

— Ո՛հ, բացագանչեց, վերջապէս հասկցանք, Սրժանն է եղեր:

ԺԱ.

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Բօլար թողուց իր երկու ընկերները, որոնք ապշահար և փայտ կտրած էին, նետուեցաւ կառքի մը մէջ և ըսաւ կառապանին.

— Հարիւր սու նուէր եթէ կէս ժամուան մէջ Սէն Լազար, թիւ 12 հասնիս:

Կառապանը կայծակի արագութեամբ մեկնեցաւ:

— Բաւ է որ հարիւրապետը դանեմ, կ'ըսէր Բօլար մտովի:

Ու տեղակալին յուզումը այնքան մեծ էր որ բոլոր ճամբան բարձր ձայնով կը խօսէր կառքին մէջ՝ Ուիլկըմսի, Սրմանի, Սըրիզի անուններըը՝ ժառանգութիւն և առեւանգում բառերուն հետ խառնելով:

Եթէ մարդ իմացած ու անսած ըլլար արժանընտիր արիկային ձեւերն ու չարժուածքները, մարդ պրաւ կը դնէր ու երդում կ'ընէր որ խենդ մըն էր: Կառապանը դրեթէ հրաշք գործեց, որովհետեւ երեսունըհինգ կամ քառասուն վայրկեանի մէջ անցաւ այն վեց քիլօմէդրները, որոնք կը բաժնեն ու կը զատեն Պարիէս-ապ-Պէլվիլը Սէն Լազար փողոցէն:

Այն վայրկեանին՝ երբ կանգ կ'առնէր Ուիլկըմսի քնակած պանդոկին դրան առջեւ, Ուիլկըմս կառաստուներն դուրս բանալ կուտար և կառքով դուրս կ'ելլէր:

Բայց Բօլար ցուցուց ինքզինքը, չուա մը դուրս ելաւ կառքէն և ըսաւ իրեն:

— Հարիւրապե՛տ, պէտք է ներս մտնել:

— Ինչպէ՞ս, ինչո՞ւ, ըսաւ Անտրէան քիչ մը զայրացած:

— Պէ՛տք է, կ'ըսեմ, ըսաւ Բօլար, այդպէս պէտք է ընել,

— Հարիւրապետը, Բօլարի այլայլած դէմքէն, հասկցաւ, որ խնդիրը ծանրակչիռ չհանգամանքներու վրայ էր, և իր ձիերուն սանձը նետելով, հրամայեց իրեն որ կառքը դրան առջեւ կեցնէ սպասելու համար:

— Եկո՛ւ ըսաւ Բօլարի. Բօլար հինգ ֆրանքնոց մը նետեց կառապանին, և Անտրէային հետեւեցաւ տնտոյ: Անտրէա չուա մը անցաւ բակը՝ և պարտէզը, բացաւ փոքրիկ չէնքին դուռը՝ և իր տեղակալը գետնայարկէն պզտիկ սալօնը մտցուց.

— Ի՞նչ բանի վրայ է ուրեմն խնդիրը, ըսաւ իրեն:

— Խնդիրը, պատասխանեց Բօլար, անցած դէպքի մը վրայ է, որ կրնայ ամէն բան վտանգի ենթարկել:

— «Ամէն բան», ըսելով ի՞նչ ըսել կուզէք:

— Ժառանգութիւնը:

Անտրէա զարմացման սոսկալի չարժուամ մը բրաւ:

Բօլար չարուհակեց:

— Արման հետքին վրայ:

— Գետնին տակը անցնի՛, պոռաց հարիւրապետը՝ որ բարկութենէն դեղնեցաւ:

— Ինչ, կ'ուզէ որ տասկեցնե՞մ ինքը:

— Տեսնե՛նք հարիւրապետ, ըսաւ Քօլար, պատրիւնութեամբ մը, դիս մտիկ ըրէք:

Այն ատեն Քօլար պատմեց, հակիրճ կերպով պէլվիլլի տեսարանը բոլոր իր մանրամասնութեամբ եւ յետոյ յարեց.

— Դուք լաւ կը հասկնաք որ Լէոն Թօլան և Սըրիլ կը ճանչնան Ֆէրնան Թօշէն և միանգամայն Արմանը: Փետք է ոչինչ բան մը: Անոնց բաւ մը, հովին նետուած խօսք մը կրնայ այս մարդը կործանել որ բաւիք կ'ըսէ այնպիսի ազատ մը, որչափ պէտք է չարիք մը հասցնելու համար ժառանգութեան հետքին վրայ և այն ատեն կորսուած ենք:

— Իմ կարծիքս ալ այս է, ըսաւ Մնարէա:

— Ինչե՞ն այսպէս կը հասկնաք:

Հարիւրապետ Ուիլկըմս վերստացած էր իր պատրիւնութիւնը և իր սովորական մտաց սքանչելի պայծառութիւնը օգնութեան հասած էր իր ժպտացին ատենն:

— Սիրելի սենեակապետ, ըսաւ հանդարտութեամբ և չքմեղանքը վրայէն արհամարհոտ ժպիտ մը առնելով, ես ձեզ աւելի զօրաւոր կը կարծէի.

— Ե՞ս, թոթովեց Քօլար:

Անշուշտ, դուք զօրը սկսնուդ պէս ինքզինքնիդ կարծեցուցիք... Արման միամիտ Քերմարուէթի կատակասացն է, մենք այն գայլերն ենք, որք որսին հարթ առնելուն պէս կ'ուզեն սեփականացնել: Արդ, մենք պէտք էր նախատեսէինք գրիչէ անխուսափելի կռիւը որ սենեակ կ'ունենայ պատանող վաշխին և գանձը կորզուելէ ուղղ դռներուն միջև:

— Ճշմարիտ է, մրմնջեց Քօլար:

— Սակայն ընդունելէ վերջը ըսաւ Ուիլկըմս պարիւնութեամբ, պէտք է ընդունիլ վէճը և կացութիւնը դիտել առվիրանների հրամանատարի մը պատրիւնութեամբը, վրան պատրաստել և ուսումնասիրել կռիւի դաշտը:

Լա՛ւ ուրեմն, ըսաւ Քօլար, իր պետին վտիտ հանդարտութեան նկարագրութեան մէջ իր հանդարտութիւնը վերստին գտնելով:

— Անտարակոյս, ըսաւ հարիւրապետը, դուն կ'ըսես որ Արման ճանչցած է Լէոն Թօլանը:

— Այո՛:

— Ո՞րը, Թօլան կը ճանչնա՞յ Ֆէրնան Թօշէն:

— Այո՛:

— Բայց Ֆէրնան և Արման գիրար չեն ճանչնար տակաւին:

— Հաւանական է:

— Լաւ ուրեմն, կը ջնջենք միջադարութիւնը, ըսաւ հարիւրապետը պատրիւնութեամբ:

— Ի՞նչպէս:

— Պահ, հիմակուընէ մրնչեւ այս երեկոյ ատոր ձայը պիտի գտնեմ:

— Բայց Սըրիլ, դիտեց Քօլար, եթէ Լէոն անեծքովթյի ըլլայ... ան պիտի գտնէ Արմանը:

— Սըրիլն ալ զոհին մէջէն կը վերցնենք.

— Ո՛հ, ո՛հ, պատայ Քօլար, այդպէս կը մտածէք:

— Այո՛նքն, ալաչենք Պարոն ար Պօրբէօի որ հոկէ վրան:

— Եւ վերջը:

— Վերջը, ըսաւ Ուիլկըմս հանդարտօրէն, եթէ դուն միշտ ճարակ ունիս այդ հրեշտակին համար... կը սեսնենք:

— Բայց Ֆէրնանը, Ֆէրնանը, զոր դուք ճանչնան

Լէան Ռոշանի բարեկամները, որուն պիտի դիմեն անշուշտ ան պարզ պատճառով որ նախարարութեան մէջ պաշտօնեայ է, բան մը որ զօրաւորներու աչքին բարձր գիրք մըն է:

— Ո՛հ, պատասխանեց Ուիլկըմս օրինական վճիռ մը առած դատաւորի մը անտարբերութեամբը, տիկնայ վաղը չպիտի նեղէ... հանգիստ եղիր:

— Իրա՛ւ որ հարիւրապետ զուք տաղանդաւոր ձարպ մըն էք, ըսաւ Քոլար հիացմամբ:

Ուիլկըմս չբարեհաճեցաւ բնաւ պատասխանել իր ընկերոջ գովասանական չոգւոքորմութեան և ուղեցոյց.

— Ձրաղեցա՞ր պանդոկին վրայօք:

— Այո՛, գրեթէ վարձեցի Պօժօն փոզոյը, Շան զինուիլէն երկու քայլ անդին պզտիկ սիրուն պանդոկ մը, գնանցարկ մը և առաջին յարկ մը, հինգ ձիերու բաւական ախոռ մը:

— Աւելի վաղը պիտի նայիմ, քանդի, աւելցուց Ուիլկըմս, իմ ազգագայ անձերս, որուն հետ պիտի ծանօթանամ այս երեկոյ Արտաքին գործոց պաշտօնէութեան պարահանդէսին մէջ, պետք չէ որ պիտի անունէ այս պզտնդակ տեղը բնակելով:

— Ո՛հ, հարցուց Քոլար, պիտի անունէ՞ք այս երեկոյ Պօրբէօնի:

— Այո՛, զինքը, իր կինը և իր աղջիկը:

Ուիլկըմս եղաւ և «մնաս բարով» ըսաւ Քոլարին:

— Ես կ'երթամ Պաքարային տունը, ըսաւ գինչերը հոս պիտի վերադառնամ և ինձ պիտի սպասես, գինչերատան ո՛ր ժամուն որ գալու ըլլամ:

Հարիւրապետը իր կառքը մտաւ, այնչափ հանգիստ տրչեան որ էր Քոլարի հանդիպած պահուն, և իր անգլիական ձիուն ճապըռթիաց արշաւանքովը եղաւ Պլանչ փոզոյէն: Ի տես կառքին, մեզաւորութիւնն անհանգիստ աղախինը, որ դիպուածով բակը կը գտնուէր, չուտ մը նետս մտաւ:

— Տիկի՛ն, Տիկի՛ն, ըսաւ Պաքարային, դարձեալ Անգլիացին է: Օրը երկու անգամ պիտի ընդունի՞ս միթէ. հմմա... կը վախցնէ կոր զիս:

— Ցա՛ծնի, պատասխանեց Պաքարա չորուկ ձայնով մը, խենթ ես դուն... Սալոնը հրամցուր Սըր Ուիլկըմս պատրոնը:

Այն պահուն, երբ Ցանկի Սըր Ուիլկըմսի տնակնակաւ ու բիրտ ժամանման լուրը կը հաղորդէր, Պաքարա կը հագուէր:

Այն խորհրդաւոր անծանօթութիւնը՝ զոր ունեցած էր Ուիլկըմսի հետ, Պաքարային տուած էր յատկանշական մեզաւորութիւնին յաղթանակն ու զօրութիւնը տալ բերող վտիտ հանգարտութիւնը:

Ինքնիրեն տէր գալով Սըրիզի քայրը, նորէն կ'ըլլար այն մարմարեայ կինը, որ ինքզինքը միշտ ուրիշներուն փախաքանայ կ'ենթարկէ, տակայն առանց կատարեալ անձնատուր ըլլալու, և կը սկսէր իր արդարդին, պատերազմի յատակագիծ պատրաստող զօրապետի մը ձեւով:

Ուիլկըմս տասը վայրկեան սպասեց սալոնին մէջ առանց երբեք սրտնեղելու:

— Դարձեալ զօրաւոր և հաստատակամ եղած է, տիկնա լաւ նշան մըն է, մտածեց ան:

Պաքարա սիրուն արգելարդով մը երեւցաւ իրեն: Երկնագոյն թաւշէ գիշերազգեստով մը, տէքոլթէ թեւերը կխտամերկ և չբջասատեալ սեւ ժանեակներով, իր խարտեաշ գեղեցիկ մազերը բոլոր զարդարանքի տեղ, անմոռուկներով միայն զարդարուած:

Բարեւեց Սըր Ուիլկըմը «բարեւ սիրելի»ով մը, չրխունքին ծայրովը միայն, մոլի աշխատասիրութեան բուրդ չարժումով մը, և անոր ցուցուց բազմոցին վրայ իր քովիկը տեղ մը, դքսուհիի մը ձեւերով։

— Գեղանի՛ բարեկամուհիս, բաւական է այսչափ քաղաքավարական ձեւեր, խօսի՛նք, ըսաւ Ուիլկըմս։

— Ես այնչափ քաղաքավարական ձեւեր չեմ ըներ, իմս բնական է, ըսաւ Պաքարա։

— Լա՛ւ, խօսինք։

— Ինդիրը ուրիշ ի՞նչ բանի վրայ է։

— Ա՛հա՛ւասիկ, պատասխանեց Սըր Ուիլկըմս։ Այս առաւօտ աժդահ և յուզեալ էիք, իսկ այս երեկոյ հանդարտ և վսեմ էք։

— Վի՞րջը, ըսաւ Պաքարա անհանգստութեամբ։

— Այս առաւօտ կը սիրէիք Ջէրնանը կնոջական այնպիսի յանդուգնութեամբ որ իրր թէ ձեզմէ խնամածոյ ձեր երազած ու ընտրածը։ Այս երեկոյ, դուք կը սիրէք զայն, կնոջ հոգիի այն հանդարտութեամբ որ ապահով է սիրուելու ուշ կամ կանուխ։

— Թերեւս, մրմնջեց Պաքարա։

— Ձայս ունի՞ք, վազեցաւ Պաւսն ալ Պօրէօի այցելութեան վրայ, կրկնեց Սըր Ուիլկըմս։

— Անչո՛ւշտ, ըսաւ Պաքարա, անհանգի՞ստ է, չի պիտի՞ գայ մեզի։

— Պիտի գայ։

— Է՛յ, ուրեմն այդ ատեն։

— Այդ ատեն, սիրե՛լիս, պատրաստակնկռուն լաւագոյնը ձեզ կը բերեմ իրեն հայհոյութիւնս որպէսզի իր առնէն գայն բերէ և Հէրմին ալ Պօրէօի մատչէն անդադար կերպով հանել տայ Ջէրնանը։

Դժոխային ուրախութեան փայլակ մը երեւցաւ մեղաւորութիւն աչքերուն մէջ։

— Իրա՛ւ, ըսաւ Ուիլկըմս, ձեր ձեռքերուն վրայ պիտի ըլլայ, ձեր ձեռքերը իր ձեռքերուն մէջ, և այս ամէնը քառասուն և ութ ժամուան մէջ...։

Ուիլկըմս չվնցուց խօսքը։ Պաքարա արդէն կէս մը խնդրեցած էր ուրախութենէն։

— Ի՞նչ պէտք է ընել ուրիշ, ըսաւ Ուիլկըմս։

— Նստեցէք այս սեղանին առջեւ, գրիչ մը առէք և ես ըսեմ դուք գրեցէք։

Պաքարա հնազանդեցաւ. և հարիւրապետը ըսաւ.

«Ամենասիրեցեա՛լդ իմ Ֆերնան,

«Անհաւասիկ չորս օր, չորս դարերու պես մեծ, ձեր պզտիկ Նիճին զձեզ կը սպասէ։»

— Բայց, ըսաւ Պաքարա բրտութեամբ մը ընդմիջելով, ուրեմն ի՞նչ գրկոց ենթի։

— Գրեցէ՛ք, սիրելի՛ բարեկամուհիս, պատասխանեց հարիւրապետը չոր ձայնով մը։

— Բայց չեմ հասկնար։

— Անօգուտ է, միչա գրեցէք։

Պաքարա իսնարհեցաւ ձակատը, այս հանդարտ և միանգամայն պաղարիւն կամքին առջեւ, և նորէն գրիչը ձեռքը առաւ,

«Չորս տարիներ, պատեցեա՛լդ իմ հրեշտակ. «շատուցնակեց պատուռը միշտ ըսելով», վասնզի լաւ գիտեմ, փոխրիկն Պահառա միայն հեզի համար կ'ապրի, ինչպես դուք միայն անոր համար կ'ապրիք, զո՛ր լուրջ... ուրացներ ունենայիդ առաջ, անհաւասիկ շատեր, անոնք պարտաւոր են միշտ զիեզ սիրել. — միշտը իրենց երկայն իսկ չի տեւիր— եւ ասկից զատ, երեկոյ մը պարկեշտ աղջկան «պեպել»ի մը կը հանդիպիմ, ինչպես ու կ'ըսեն, կարմրուկ բազուկներով եւ միամիտ ժպիտով աղջիկ մը, որուն ուսերը անմեղ պայծառութիւն ունին, եւ որովհե-

տեւ ան երկու հարիւր հազար Ֆրանք դրամօժիտ ունի, անաւասիկ կը նայի որ այդ անձանձրոյթեան զգացման կը կրթնին ու կ'ուզեն ամուսնանալ: Ըսե՛ ուրեմն, Ֆերնա՛նն, կ'ենթադրեմ որ երբ մեծ ջանք մը ընես զիս ձեռք կնոջդ տուր ներկայացնելու, մեկ պզտիկ միջոցը պիտի կրնաս պահել անշուշտ: Քանի որ Տ'Օ... կ'ուզե ամուսնանալ ինծի հետ, ես ալ պիտի ըլլամ հարկաւ պարկեշտ կին մը:

«Պատուոյս վրայ կ'երդնում, սիրեցե՛լդ իմ, կ'ուզեմ զբօսցնել ինքզինքս ձեռ ամուսնութեամբդ... վասն զի պիտի երթամ, շատ ապահով եղիր... որովհետեւ այլանդակ եւ զուարճացուցիչ բան մը պիտի ըլլայ տեսնել իմ խեղճ սիրահարս. իր սեւ զգեստով ու ճերմակ ֆողկապով, իր բազուկը, հարճջագոյն զգեստներով ծպտուած Տիկին Իօշէին տալը:

«Ա՜հ, տգեղ ճիւա՛ղ, տակաւին ամուսնացած չէ՛ք կարծեմ, եւ ես կը կարծեմ թէ ինչ մը կը մոռնա՛ք...: Սակայն դուք ինծի երդում տրիք որ ձեր... զոր չէք սիրեր, չի պիտի արգիլեր զձեզ երբէք երթալ տեսնելու, մինչեւ իսկ ամեն օր, ձեր ճամարիս սիրեցեալ կինը, ձեր տունին Պահարան որ միշտ զձեզ կը սիրէ, եւ պիտի սիրէ երկար ատեն, սիրեցե՛լդ...: Նախանձոտ եմ, եւ երբ այս իրիկուն, հոս ծունկերուս վրայ չըլլաս, ապագային խաղ մը պիտի խաղամ:

«Շրթունքս՝ շրթունքներուդ, հոգիս՝ հոգւոյդ, ձեռքերս ձեռքերուդ՝ ՊԱՖԱՐԱ»

— Ե՞րբ այս տարօրինակ նամակը գրեց, մեզաւոր տունին Տառոնին նայելու ապշութեամբ մը, նայելու պէս այն մարդոց որոնք գործ մը կը լմնցնեն, գործ մը զոր իրենք ալ չեն հաւկնար:

— Ինչպէ՞ս, բաո՛ Ուիլկոմս ժպտելով, չէ՞ք գուշակեր սիրելի՛ս:

— Բայց ոչ պատասխանեց Պաքարա ազատութեամբ, եւ կ'սկսիմ ինքզինքս սիամար կարծել...:

— Հը՛մ, մրմնջեց Պառոնը անհամբերութեամբ, այս պարագային մէջ կրնաս ըսուիլ, «չի գիտցուիր... չի կրցուեցաւ երբէք գիտցուիլ», եւ հասցէն գրեցէք աւելցուց:

Ա՛ւ պառոն Իօշէ, Մարէնեւրու փողոցը:

Պաքարա հասցէն գրեց, եւ Ուիլկոմս սա «չետ զբաղութիւնը» աւելցուց.

— Ցանկալի կը բերէ քեզ նամակը, չանայ որ խոհեմ ըլլաս, եւ կ'ապաչեմ որ . . . . . :

— Չեմ ուզեր նաեւ հաւատալ որ կը հաւաչէք սենեակին ազախինին համար, թէպէտ հաւատացին այս բանը, ո՛հ, մարդիկ, ի՛նչ տարօրինակ մարդիկ կա՛ն:

— Հիմակ սիրելի՛ս, կրկնեց Սըր Ուիլկոմս, չէ՞ք հաւկնար որ, երեկոյ մը, վաղը օրինակի համար, այս նամակը կարդնայ Օրիորդ Հէրմին տը Պօքրէօի ձեռքերուն մէջ իյնալ, այսինքն ձեռքը հանիլ:

— Ա՛հ, բացագանչեց Պաքարա, որուն աչքը յանկարծ վայրաւակեցաւ, կը հաւկնամ: Բայց... այս նամակը... ինչպէս ղրկելու է:

— Պառոն տը Պօքրէօ յանձն կ'առնէ զայն:

— Ինքը՞... կեցի՛ր, ազէկ ըսիր:

— Հը՛մ... բաւ պարարհնութեամբ Ուիլկոմս, Սըքիզը ձրի չի արուիր իրեն՝ սա կապուա ակնոցներով մարդուն:

— Ձչմարիտ է, բաւ Պաքարա, որուն խղճի վերջին խայթ մը զլուխը խոնարհեցնել տուաւ:

— Արդ, չարունակեց Ուիլկոմս, կրնայ ըլլալ որ Ֆէրնան Իօշէ վաղը իրիկուն իր պրասենեակին պեհին տունը ճաչէ, Իօշէն մեկնելէն վերջը նամակը դիպուա-

ծաւ կարասիի մը կամ գորգի մը վրայ գանուի, կը բա-
նան զայն՝ ու կը կարգան. . . »

— Կը հասկնամ ընդմիջեց Պաքարա։

— Եւ, վերջացուց Ուիլկըմս, Ջէրնան ուօչէ այլեւս կորսուած մարդ մը ի՛ըլլայ Օրիորդ Հէրմինի և իր մօրը մտքին մէջէն։

— Ա՜հ, պոռաց Պաքարա, անտանելի բան մը՝ զոր աղէկ գտաք։ Պարոն տը Պօրբէօ պիտի հաւանի՞ արդեօք։

— Հէ՜հ, հէ՜հ, քանի որ կը սիրէ Սըրիլը։

— Ճիշդ է, մրմնջեց մեղաւորաբէնն որ անգամ մը եւս ճակատը խնամարհուրթեամբ մը։

Ուիլկըմս ոտքի եղաւ։

— Սիրելի՛ բարեկամուհիս, ըսաւ, այս երեկոյ մարդոս մէջ պիտի երեւիմ և պէտք է որ առաջին երթամ ու հագուիմ։

— Ո՞ւր կերթաք, ըսէք։

— Արտաքին գործոց պաշտօնէութեան պարահանդէսը, ուր անխուսափելի կերպով պիտի հանդիպիմ մեր դրամատնակի պետին։

— Հաւանականաբար ոչ, բայց պրոխոս կը կարեւոր որ առաւօտնէ պիտի ընդունիք իր այցելութիւնը։

— Այն ատեն ի՞նչ պիտի ընեմ։

— Դուք պիտի ցուցնէք այն նամակը՝ զոր հիմայ պրեցիք։

— Լաւ, և վե՞րջը։

— Վերջը ըսէք իրեն որ կը սիրէք Ջէրնանը և պիտի ըսէք որ եթէ Ջէրնան ամուսնանայ իր աղջկան հետ, ինքը. Պ. տը Պօրբէօ յաւիտեան եւս պիտի կենայ ձեր քոյրը Սըրիլը նորէն տեսնելէ։ Յետոյ իրեն պիտի յանձնէք այս նամակը, ըսելով «այնպէս մը ըրէք որ

ձեր աղջիկը կարդայ զայն իր նշանածին՝ յարաբերութեան խզման համար երկուսդ մը գրէ և զայն ինծի բերէք։ Այն ատեն պիտի ըսեմ ձեզի թէ ո՛ւր կրնաք գտնել քոյրս։»

— Եւ կը կարծէ՞ք որ հաւանի։

— Անշուշտ, չատ ապահով եմ։ Վազը պիտի տեսնեմ զքեզ և այն ատեն կը մտածենք, յաւետութիւն։

Սըր Ուիլկըմս ոտքի եղաւ, չափազանցութեամբ Պաքարայի ձեռքը համբուրեց ու դուրս եկաւ։

Երկու ժամ վերջը, այն բազմաթիւ հրաւերներուն մէջ զոր Արտաքին գործոց պաշտօնէութիւնը կը հաւաքէր իր պարահանդէսին մէջ, Սըր Ուիլկըմս անուն երիտասարդ ազնուական մը կը տեսնուէր, որ Պաւոնն էր, բնիկ Իռլանդի, և առաջաբար վէնեսիկ բնակող։

Պաւոնը, կատարեալ վայելչութեամբ ու ասպետական ձեւերով մարդ մըն էր։ Պաւոնը Անգլիոյ գեսպանին ներկայացուցչէ վերջ այլեւս պաշտօնէութեան սրահներուն մէջ «ընտրահետութեան մարդ»ը եղաւ, զոր ու մէկ տեղակ առաջարկեսան պատմութիւններ տարածուեցան իր հարստութեանը և տարօրինակութեանը մասին, մինչեւ իսկ տարաձայնութիւն եղաւ թէ ամուսնանալ կ՚ուզէր, բան մը՝ որ չատ մայրեր քաջալերեցին զայն ընդունելու քաղաքավարժութիւններով, բայց Սըր Ուիլկըմս քիչ պարեց, սկսաւ Պ. տը Պէօրբէօն փնտռել, ներկայացուելու իրեն դեսպանատան կցորդի մը մրջոցաւ, յետոյ գրասենեակի պետին հետ և աղջկան, թէեւ այս վերջինը քիչ ուշադրութիւն ըրաւ անոր։

Սակայն, Հէրմինի հետ պարեց, քանի մը ոչինչ բաներ պատմեց և քիչ մը վերջ եղաւ գնաց։

—Այլ եւս հոն ընելիք բան մը չունիմ, ըսաւ ինքնիրեն։ Ջիս տեսան, այլ եւս Պ. տը Պօրբէօի համար անե-

ծանօթ մը չեմ, ասիկա կը բաւէ։ Աւելի վերջը, աւելի ընդարձակօրէն կը ծանօթանամ ապագայ կնոջս հետ։

— Սըր Ուիլկըմս, կ'ըսէ գիշերաւան մօտ Սէն Լազար փողոցի ընակարանը հասած, նորէն ինքնիրեն բանալով։

— Աղջիկը սիրուն է, տասնեակ մը միլիոն դրամօժիտով աւելի սիրուն, չատ լաւ և յարմար կատր մըն է ասիկա։

ԺԲ.

Ն Ա. Մ Ա. Կ Ը.

Երեք օր անցած էր այդ ընտանեկան երեկոյթէն ի վեր, որ առին Պ. ը Պօբրէօի ներքինը վկայած էր, ուրիկ վերջ գրաւենեակէն պետը հաւանած էր իր խորթ զաւկին Ֆէրնան Ռօշէի հետ ամուսնութեան։

Պ. ը Պօբրէօ մեկն էր այն մարդերէն որոնք ամէն բանի մէջ մաս կ'ունենան, նա մանաւանդ անձնասիրութեան մէջ։

Իր կնոջ արհամարհանքը, իր աղջկան անչափահասնդրութիւնը, Ֆէրնանի կատարեալ հրաժարումը իր դրամօժիտէն վերջին աստիճան խուզուցած էին զայն, բայց այդ մտածումը անազարտ ու անարատ պիտի պահէր իր կնոջ հարստութիւնը և պիտի ամուսնացնէր Հերմինը առանց քսակ չբակելու, չուտ մը ափսոսցուցած էին զայն և հետևեալ օրուընէ սկսած էր յայտնել Ֆէրնանի այն սովորական բարեացակամութիւնը, որուն միջոցաւ կը սպասկնէր հրատարակչին աշխատելու «քաղաքավարութեան» վրայ դրուելիք այն մեծ գործն, ուրիկ ինք Պատրն ը Պօբրէօ, հրաշալիքներ կը սպասէր։

Ֆէրնան սեսած էր և նպատակ իրեն տուած բացատրութիւնը և իր գաղափարներուն իրեն նկատմամբ նպատակաւոր արտայայտութիւններէն, ալ սակայն կ'ար-

համարձակ արդէն : Ինչպէս որ ամէն սիրահար, ան ալ ունեցաւ սիրոյ վատութիւնը և իր ապագայ անելիքը մանրմասն ընդունելութեան, անձնուիրութեան և բարի բարեկամութեան արտայայտութիւններով միայն պատասխանեց :

Արդ, հետեւեալ օրը այն օրուան որ Պ. ալ Պօրիէօ հաւանած էր Պաքարայի ամէն պայմաններուն և գրասենեակը դրած էր պ'ժոնսթոն Ուիլկինսի զուրգուելովը դրուած նշանաւոր նամակը, երիտասարդը ժամը 11ին գրասենեակի պահին գրասենեակը մնած էր, ծառայութեան զարձելու համար, Պ. ալ Պօրիէօ առաւ Ժէրմանի պէտք եղած ստորագրութիւնները, յետոյ բաւ իրեն .

— Սպէ՛կ մըտքս եկաւ սիրելի՛ ազատ, պիտէք որ ատ կինները ճարն կը ապահոն ձեզի :

Ժէրման ապուշ ուրախութենէն և չնորհակալ եղաւ Պ. ալ Պօրիէօի :

— Կնցէ՛ք, չարունակեց առիկա միամտութեամբ, եթէ կ'ուզէք ձեր բազուկը ընծայել անոնց նուագահանդէս երթալու համար, մեծ հաճութիւն պիտի պատճառէք... ճիշդ ժամը երկուքին պիտի ըլլայ, Շանդրէյնի սրահին մէջ :

Պ. ալ Պօրիէօ Ժէրմանի երկնցուց օթեակի մը կտրոնը, զոր առջի օրը իրեն ղրկած էր խնդճ պատուհատղէտ մը, որ չատ փառք և քիչ սակ կը վնտռէր :

— Դուք ժամանակ պիտի ունենաք երթալու նախաճաշելու ու հագուելու, մինչեւ ցերեկուան ճաշին, ժամանակ կուտամ ձեզի, բսնելով, ժպտելով խօսքը լմնցուց գրասենեակի պետը, բայց, այս երեկոյ, պզտիկ ծառայութիւն մը պիտի մատուցանես ինծի, այնպէս չէ՞ :

Գրասենեակի պետը, խորհրդաւոր ու հատուածիմ

կերպարանք մը առած էր, բան մը, որ չատ չգոհ ու չղօքսրդից երիտասարդին անձնասիրութիւնը :

— Պատո՛ն, պատասխանեց Ժէրման, բոլորովին ու ամէն բանի մէջ, պատրաստ եմ ձեր հրամաններուն :

Միամիտ ժպիտ մը գծուեցաւ Պ. ալ Պօրիէօի չբերթուններուն վրայ :

— Մտի՛կ ըրէք, բաւ, ձեզի մեծ մեղք մը պիտի խոստովանիմ :

Ժէրման, զարմացած անոր նայեցաւ :

— Այո՛, սիրե՛լս, չարունակեց գրասենեակին պետը, մոլար ու կարուկ չնչասով մը, ինչպէս որ կը տեսնէք զիս, կուտամ ճակատս, ակնոցներուս և խոշոր օրուայ, ես զիս տակաւին չատ երիտասարդ կը զգամ, ա՛յնչափ երիտասարդ, որ... սիրահար եմ... :

— Դո՛ւք, բացագանչեց երիտասարդը, որ չի կրցաւ զսպել զարմացման չարժում մը :

— Լսէ՛, շրթնջեց Պ. ալ Պօրիէօ ժպտելով, այո՛, սիրե՛լս, սիրահար եմ... քսան տարեկան երիտասարդի պէս... բայց մի՛ մտածեր զիս... :

— Ա՛հ, պատո՛ն :

— Է՛հ, իրա՛ւն որ տեսնէի զէ՛չ եղաւ, քանի որ խոստովանեցայ... ամէն բան խոստովանի՛նք... : Սիրուհի մը ունիմ ես, տասնըեօթը տարեկան սիրուհի մը, որուն համար... քիչ մը խենթի կ'ըլլամ :

Իր կարգին Ժէրման ալ սկսաւ խնդալ. յետոյ, որովհետեւ «երիտասարդութենէն» միշտ քիչ մը ծագրոյ կ'ըլլայ, հարցուց :

— Եւ ինքը :

— Իրաւ որ, դեռատի բարեկամս, բաւ Պ. ալ Պօրիէօ միամտօրէն, որ տակաւին մարդ յետուն տարեկան կ'ըլլայ, այսպիսի բաներու մէջ չատ բարակը նայելու

չէ, ևս այս հաւատքը ունիմ, և այս հաւատքը կը փրկէ զիս։

— Ձի՛չէ։

— Սրդ ուրեմն, չարունակեց Պ. ոը Պօրբէօ, այս սիրունիկ քիչ մը ժամանակ կը զոհնայ կոր, և այս երեկոյ...։

— Կը հասկնամ, ըսաւ Ֆէրնան։

— Դժբախտաբար, Պ. ոը... մեր մանուածաժնին պետը, պարահանդէս մը կուտայ, որուն չեմ կրնար չերթալիք ընել, գոնէ իմ տեղս, պէտք է մէկը ղրկեմ։

— Ես կ'երթամ, ըսաւ Ֆէրնան, և այս մասին ձեր հետրոգութիւնը կը խնդրեմ։

— Շա՛տ լաւ։ Բայց ամէնքը այս չէ։ Կ'ուզեմ նաեւ որ այս կինը չի զանազատ այս փոխանորդութիւնը, վասնզի չորս անոնց. պէտք է ես երթամ...

— Ի՞նչպէս ընելու է, հարցուց երիտասարդը։

— Բարեկամներու ցայգահանդէս մը կը պատրաստեմ, որոնցմէ մէկը իբր թէ կը մեկնի Բարիզէ, և ասոր համար ճնաս բարովի փունջ մը կուտայ մտերիմ բարեկամներու, և պիտի պահանջէք անշուշտ ձեր ազատութիւնը (պիտի ուզէք մեկնիլ) այնպէս չէ՞, ըսաւ Պատոն ոը Պօրբէօ։

— Ինչպէս որ կ'ուզէք, պատասխանեց Ֆէրնան։

— Յետոյ պիտի երթաք, ճերմակ փողկապ մը պիտի գնէք, և նեղկատանաք, իմ տեղս, ոչխնքն Պատոն ոը... առաւելն ժամը ըննին միջոցները պիտի երթաք։

— Շա՛տ լաւ, Պատո՛ն, պատասխանեց Ֆէրնան սիրութեամբ, որ լաւ ցայգահանդէս մը պիտի կոչունցնէր, թէ չոյս ունէր որ օրիորդ Հէրմինը իր քով պիտի ունենար։

Օրիորդ ոը Պօրբէօի նշանածը, ժամը տասնըմէկին

միջոցները իր պրասենակէն, գնաց քանըհինգ տուսկ ճաշելու, ուրկէ վերջ մտան տուն, արդուզարդ մը ըրաւ, և ելաւ գնաց Սէն-Լազար փողոցը՝ ուր մայրը և աղջիկը ընդունելին զինքը սիրալիր ժպիտով մը և գորովալից նայուածքով մը։

Ժամը հինգին, Տիկին ոը Պօրբէօ, Հէրմին և Ֆէրնան վերադարձած էին նուագահանդէսէն, ժամը վեցին Պարօն ոը Պօրբէօ տուն կը մտնէր և սեղան կը նստէին։

Ֆէրնան կամուխ մեկնելու թոյլտուութիւն խնդրած էր։ Ճաշէն վերջ սրան մտաւ, ուր սուրճը բերուած էր։ Հէրմին ընկերացաւ դաշնակին վրայ, ստոյգ վայրկեանի չափ խօսակցեցաւ ու հրաժեշտ առաւ. կրակին մէջ ձգելով Պատոն և Տիկինն ոը Պօրբէօ՝ որոնց միջեւ անկէ վերջ սկսաւ պաղարիւնութիւն սիրել։ Հէրմին նստաւ դաշնակին առջեւ նչանածը մինչեւ սալօնին դուռը ատենէ և ձեռքը սեղմելէ վերջը։

Մինչ թէրեզա պատրաստ կը ծռէր ունելին առնելու, և կրակը նորէն չսկսաւ. և մինչ մանկամարդ աղջիկը դաշնակին առջեւ նստած, կռնակը չըմխնելին կը դարձնէր, յանկարծ Պարոն ոը Պօրբէօ գազաւոկ մը՝ նամակը գորգին վրայ ձգեց։

Վայրկեան մը վերջ. Տիկին ոը Պօրբէօ ունելին առեղը դրաւ և պուխը վեր վերցուց։

Գրասենեակին պետը, աչքերը առաստաղին յառած փնաթեր երազներու մէջ խորասուզուած էր։

Հէրմին վազ մը կը նուագէր։

Տիկին ոը Պօրբէօ նշմարեց նամակը և զարմացու-մով մը թուղթը իր ամուսնոյն ցուցնելով ըսաւ։

— Սահկա անչուշտ ձերն է, պարո՛ն։

Գրասենեակին պետը անտարբեր նայուածք մը ձգեց գորգին վրայ, ծռեցաւ և վերցուց նամակը զետնէն և կարդաց հետեւեալը.— «Ս. ո. Ֆէրնան Ռոչէ։

Այս անունը լսելով, Հերմին զլուխը կամեն դարձուց և իր մատները անչարժ մնացին դաշնակին վրայ:

Հերմին թողուց դաշնակը և մօտեցաւ մեծ հետաքրքրութեամբ մը:

— Կեցի՛ր, ըսաւ միամտօրէն, պրոտեհակին պետը, այս հասցէն բաւական այլանդակ է ու տարօրինակ, որովհետեւ առակը սա բառերը կը պարունակէ «իմ սահնակի ազախնայ մը»ն՛ն, ա՛ն:

Հերմին սարսռաց և թեթեւ կարմրութիւն մը իջաւ ճակտին վրայ:

— Իրաւ որ, ասիկա կնկան պէր է, վերջացուց Պ. ար Պօրէօ:

Որչափ որ ալ կարմրցած էր Հերմին, ժպտեցաւ: Իր մայրը կէս մը ապրի եղաւ որպէս թէ նախղպացած ըլլար որ իր զաւկին համար բարերարին ձախող պրեզիտենթը մը կայ այս առանց զմուռսի նամակին մէջ զար Պ. ար Պօրէօ բացած ըլլար կամացուկ մը, առանց երեսս կլնելուն (մօր և աղջկան) առիթ տալու որ արդիւք հանդիսանային իրեն:

Եւ այնպէս մը երեւցաւ, որպէս թէ Պ. ար Պօրէօ կարդաց առաջին տողերը տեսակ մը անտարբերութեամբ, այնինքն գանդիկ հետաքրքրութեամբը ապագայ անձերի մը որ պիտակ կ'ուզէ թէ ինչ են իր փեսին նամակագրական յարաբերութիւնները: Եւ յետոյ, յանկարծ աղաղակ մը արձակեց, զարմացումի և զարմացումի.

— Օ՛, աղաղակեց, ահա բան մը որ չատ խիստ է, օրիորդի համար:

Եւ մօտեցնելով չբծինէին յօտը, չարտահայեց ընթերցանութիւնը.

Հերմին քարէ արձանի մը պէս անշարժ էր ու ժպտին մինչ իր մայրը կտահելով թէ ապիտաւոր կա-

կած մը պիտած է արդէն, կը դողդղար ուժգին, նայելով Պ. ար Պօրէօի, որուն տեսքը կայլակերպէր այնքան որքան կը չարտահայէր ընթերցումը:

Երբ ընթերցումը վերջացուց, պրոտեհակին պետը աչքերը կնոջը դարձնելով, ըսաւ.

— Այս նամակը, սիրելին, պաքտարային է— նորահաստատութեան մագազորսի մը— և ուղղուած է անոր զոր դուք կ'ուզէք ձեր վճռան ընել: Կը չնորհաւորեմ զձեզ որ առանց ընտրութիւն մը ըրած էք: Անհատական, առէք, կարպացէք:

Եւ նամակը երկնցուց Տիկին ար Պօրէօի որ կը սարսռար:

Ինչ մայրն ալ իր կարգին կարդայ այս մոլութեամբ չարագրուած ու զրուած տողերը, որոնց մասին պժգալիօրէն անպատուած ու նախատուած էր իր ապրելիքը, այնչափ մաքուր ու անբասիր: Եւ որպէս թէ իր զաւկին գլխուն գալիք անլսուր վիշտը տակաւրենէ ուժգին ևկած հատած ըլլար, տակումէն և յանդիմատութենէն ազազակ մը արձակեց և գետինը իյնալով մարեցաւ:

Պ. ար Պօրէօ անմիջապէս փութաց օգնութեան. զանդակը հնչեց և մեծ իրարանցում մը հանեց որ այնչափ անոր նկատմամբ ունեցած սիրոյն համ ար, որքան ժամանակ տալու նպատակաւ Հերմինին, որ ինքն ալ իր կարգին կարդայ այդ ձախող նամակը:

Արդարև, մանկամարդ աղջիկը ձեռքը ատած էր այդ ապիտաւոր թուղթը և կը կարդար այնպիսի անդադար չարժումով մը, զոր կ'ունենայ մարդ չատ անգամ, խմանալու համար դայժ մը:

Մինչեւ մայրը կարգայ, անչարժ, ուռքի վրայ, իր մօրը քովը կեցած, իր մօրը, որուն Պ. ար Պօրէօ դեղ

չնչել կուտար և որ կը սկսէր հեռվեռակ ինքզինքին գալ: Յետոյ նետեց նամակը, որուն մէջ նախատուած էր ինք, նամակը որ կարծես ամենապժգալի պայծառութեամբ ու մանրամասնութեամբ կը պարզէր իրեն այն մարդը զոր կը սիրէր և որուն սիրոյն ապաւինած էր միայն:

Հէրմին աղաղակ չարձակեց, կաթիլ մը արցունք չի թափեց: Անշարժ և կայծակէ զարնուածի պէս, չնչաւոյն կը նայէր Պ. ոը Պօրէօի և իր մօրը, ըսկսկ ուզելով կարծես թէ իր կեանքը խորտակուած էր այլեւս և թէ ամբողջ աշխարհն հանդէպ ալ անոտարբեր զգացում մը կրնար ունենալ ինք:

Տիկին ոը Պօրէօ որ այլեւս ինքզինքին եկած էր, ոտքի եղաւ ու վազեց դնաց աղջիկոջը քովը, բազուկները երկարած և աչքերը արցունքով լեցուն:

Երկու կիները, մայր ու աղջիկ, զիրար գրկեցին գորովալիր, որպէս թէ իրարու խառնել ուզէին իրենց վիշտերը:

Այս առաջին յուզումէն վերջ, Հէրմին ինքզինքը ալ աւելի զօրաւոր գտաւ, ալ աւելի հանդարտ, ինչպէս պէտք է որ ըլլայ այն մարդուած կինը, որ ինքզինքը չատ բարձր կը զգայ մարդնեութենէն:

— Հա՛յր, ըսաւ, ուղղուելով Պ. ոը Բօրէօի, հանդարտ ու ախոռր ձայնով մը, հա՛յր, պիտի խնդրեք Մ. Ռօչերէն, չէ՞, որպէս զի մոռնայ մեր ամուսնութեան ծրագիրը:

— Ո՛հ, գոչեց պրանեհեակին պետը ծայրագոյն ցաւագին մը կկղծելով, ա՛հ, թշուառականը, եթէ հանդարձակի այլեւս առաջ կոխել հոս...:

— Հանդարտեցէք հայր, հանդարտեցէք, Մ. Ռօչէ երբեք իմ ամուսինս պիտի չըլլայ:

Ու ամբիչապէս ուղղուեցաւ դէպի այն սեղանը, որուն վրայ թուղթ ու մելան կար, և գրեց հետեւեալ տողերը.

«Պարոն,

«Պատահար մը զօր անօգուտ է յիշել հոս, կ'ստիպէ զիս վերադառնալ իմ նախկին ծրագիրներուս: Ես որոշած եմ վանք մտնել ուժ օրէն, կը յուսամ թէ դէմ չպիտի դնէք: Ձեր այցելութիւնները անօգուտ պիտի ըլլան»:

Ու առանց գրելով երկարեց զայն Պ. ոը Պօրէօին, հպարտութեամբ թագուհիի մը, որ առաջնութիւն կը նէ նախատինք մը, գիտնալով թէ չպիտի կրնայ յաղթել անոր:

Պ. ոը Պօրէօ անյապաղաբար կարդաց այդ հրաժեշտի բառերը, նամակը և անպատիւ ուրախութեամբ համակեալ մատծում մը անցաւ դէմքէն մէջէն:

— Սըրիզը իմս է. ըսաւ ինքնիրեն:

Յետոյ չարաճճակելով կեղծել ցաւումը, գոչեց.

— Ես ինքս պիտի յանձնեմ իրեն այս նամակը, այս իրիկուն իսկ, ժամէ մը, օրիորդ Պաքարայի տունը, ուր պիտի գտնուիք արդէն դինք, որ ամպագարանքով խղուց զմեզ քիչ մը առաջ:

Ու առնելով իր գաւազանն ու գլխարկը և գինուած Հէրմինի նամակով, դուրս ելաւ առանց ժամանակ կորցնելու որ կինը կամ աղջիկը խօսք մը ըսէին կամ եա կեցնէին գինք:

Երբ գուռնէն դուրս ելաւ, պրանեհեակին պետը երիտասարդի մը դիւրաշարժութեամբ վազել սկսաւ և Սէն Լուի փողոցին մտնելու Ռուայեալ հրապարակը իջնելով, կառք մը գտաւ և ըսաւ կառապանին:

— Մօնսէյ փողոց և չուտ, քառասմբակ:

կառապանը տեսնելով կապոյտ հանդերձներով և պատուանշաններով մարդը, կարծեց որ իր գործը Ֆրանսայի քաղաքապետին հետ է, և այնպէս մը խարտաշեց ձիերը որ քանի վայրկեանէն Պ. ալ Պօրիէօ Պաքթալի պալիկ օթեւանին երկաթվանդակեայ դրան առջեւ հասաւ։

ԺԳ.

ՖԱՆՆԻ

Մինչ Պ. ալ Պօրիէօ Պաքթալի տունը կը վազէր, այս վերջինը նորէն գաղտնի տեսակցութեան մէջ էր հարիւրապետ Սըր Ռիվիերմի հետ։ Երկուքը մինակ էին խցիկի մը մէջ, ուր իր սովորութեամբ բարեկամները միայն կ'ընդունէր Պաքթալ, որուն մինակեայ դիրքը կը թոյլատրէր որ մարդ ազատ ու համարձակ խօսի հոն, առանց վախնալու մէկէ մը լսուելու, մինչեւ իսկ յանձնել որ աւետարան առջեւները ոչքատակ մարդ մը առիկ ընելու ամենագէշ սովորութիւնը ունէր։

Պաքթալ ժպտուն էր ու ախոյր և աչքերուն մէջ արցունք կար։ Ռիվիերմ պատրաստ էր, հանգստութեան մը ձաղրածու։

— Ա՛նչափ ցաւոտի՛ եմ միթէ, կը մրմնջէր մեղա-

սորհին, մտածելով որ ի՛նչ գնով ծախու կ'առնէր Ֆէրնան Ռօչէի ամուրիութիւնը։

— Սիրե՛լիս, պատասխանեց Ռիվիերմ, առանց ոչինչի ոչինչ կ'ըլլայ աշխարհի մէջ։ Այս բարի Պ. ալ Պօրիէօն ձեզ կը դարձնէ ձեր սիրեցեալ Ֆէրնան Ռօչէնը, և արդարի է որ իր վարձատրութիւնը ընդունի։

— Բայց գոյութ է այս, բացագանչեց Պաքթալ, փորձելով դէմ դնել առաջին։

— Պա՛հ, ասիկ զատ իրեն երջանկութեանը համար է որ ես ու դուն կ'աշխատինք։

— Խելացի է, պարկեշտ է, ամուսին մը կ'ուզէ, մրմնջեց Պաքթալ խուլ ձայնով մը։

— Մենք զայն վեց ամիսէն նորաձեւութեան թատրոնի մը պիտի ընենք։ Ձեզի պէս, անիկա ալ պիտի ունենայ ձիեր ու կառքեր, փոխանակ առաստաղէ մինչեւ երիկուան ատեղ զարնելու։ Փոխանակ սեւ ձեռքերով, ազատ հագուստներով ասկալի գործաւորի մը, որ առաստաղէ մինչեւ երիկուան գինով կ'ըլլայ ամուսին եղած ըլլալու իրաւամբ, մենք պիտի տանք իրեն, այս պժգալի և կոչտ Պօրիէօէն հեռքը, սիրուն գերկոմս մը, որ կառքեր ու ձիեր պիտի ունենայ, սեւ ու բարակ պեխեր և հարիւր հազար ոսկիի ալ եկամուտ։

— Ո՛հ, պռոտոց Պաքթալ։

— Շնորհակալ եմ, բաւ Սեպուհը չաղաքավարութեամբ. չհասց ժամացոյցը քաշեց հանեց։

— Տեսնենք, բաւ, ժամը ութն ու կէսն է։ Պօրիէօ ճիշդ հիմա խաղացած ըլլալու է իր դերը։ Որսկիցէք սիրելիս, կամ գործերը եղածին պէս կը ձգեմ, երթալով և իմ քաղաքավարական զգացումներս արտայայտելով իր կնոջ և իր աղջկան և Ֆէրնան երբէք տաք չպիտի կոխէ հոս։

Պաքարա պրեխը խոնարհեցուց ու լռեց։

Ուիլերմս ձեռքը դէպի սեղանի մը երկնցնելով.

— Նստեցէք հոն, ու պրեցէք, ըսաւ։

Պաքարա, յաղթուած ոտքի ելաւ, դէպի սեղանը ուղղուեցաւ և մրմնջեց.

— Ես ըսեմ, դուք պրեցէք։

«Բարի էոյրս, զրել տուաւ Ուիլերմս, երէ իսկոյն օգնութեան չի փութաս, ու Լուիզդ կորուած է, աճդարձօրեն։ Ես ատեն չունիմ էեզի գալու, ինքզինքս բացատրելու մանրամասնաբար եւ յայտնելու համար իմ սոսկալի վիճակս։ Միայն գիտցիր սա թէ ապագաս, գուցէ կեանքս վտանգի մէջ է։ Փութա անմիջապէս, այնքան շուտ, որքան կրնաս, Սէնթանը փողոց թիւ 19։ Տեսնել ուզէ Տիկին Քօլէճն եւ ըսէ անոր. «Բոջոյ համար եկած եմ, եւ ազն ատեն պիտի գիտնաս թէ ի՛նչ պէտք է ընել զիս ազատելու համար։

ԼՈՒԻԶԴ

որ կը սիրէ էեզ»

Գրիչը թողու Պաքարայի ձեռքէն և երկու արցունք հոսեցան աչքերէն։

— Ա՛խ, քոյր, մրմնջեց։

— Հիմա, ըսաւ Ուիլերմս, ապաւինք Պօրէօի։

Խօսքը վերջացուցած ատեն, զանգակի հարուած մը ծանոյց այցելուի մը ժամանումը։

— Ինքն է, ինքն ըլլալու է մրմնջեց Սեպաստը։

Եւ որովհետեւ Պաքարա ոտքի կ'ելլէր անցնելու համար իր ննջասենեակին, հոն ընդունելու համար գրասենեակին պետը, Ուիլերմս ըսաւ լրւն ուժգնապէս։

— Եթէ ինքն է, նախ և առաջ պէտք է վճռանք թէ ի՛նչ է ըրած և ի՛նչպէս տէրի ունեցած է տնօրառնը։ Յետոյ պահ մը մտածէ պիտի խոզաք զինքը, ինձ-

զալու և ընելու համար տէրի ունեցածը լրւն բան մը խօսռանալէ առաջ։

Պաքարա սրբեց արցունքները և անմիջապէս առջի կինը եղաւ։ Ինքզինքը դիտեց հայելիի մը մէջ, չափեց իր մազերը և դուրս ելաւ ամուր քայլերով։

Սըրիզ դոհ եղած էր վերջապէս այն սիրոյն զոր ունէր մեղաւորուհին Յէրնան Ռօչէի նկատմամբ։

Արդարեւ Պ. սը Պօրէօն էր որ կուգար չնչասպառ և յաղթական, Հէրմինի նամակը ձեռքը։

— Առէ՛ք գեղանի տիկին, ըսաւ, Պաքարայի նամակը անոր երկարելով, կարդացէք և տեսէք։

Պաքարա նամակը առաւ; կարդաց արտասուքի և ըսաւ ուրախ.

— Ինձ երթալ չիպտի ամուսնանալ անոր հետ։

Պ. սը Պօրէօ նստաւ աթոռի մը վրայ և հանքին մէկը սեղանին գրպանը դրաւ և դիտեց մեղաւորուհին։

— Ի՛հ, ուրեմն, գեղանի տիկին, բան մը չպիտի ընէք ինձ համար հիմա։

— Սպասեցէք, ըսաւ Պաքարա, որ առանց ո և է բացատրութեան և հաւատարիմ Ուիլերմսի հրամաններուն թողուց գրասենեակի պետը, մտաձգ ու Ուիլերմսի կը սպասէր։

Ուիլերմս առաւ այն նամակը, զոր Պաքարա պահած էր, ուշադրութեամբ կարդաց և ըսաւ.

— Լա՛ւ, չատ լաւ։ Յուսացածէս չատ աւելի է տիկնա։

Յետոյ աւելցուց, սլաքարայի ուղղելով խօսքը։

— Հիմա, սիրելիս, կ'երթաք խորհուրդ կուտաք Պօրէօի, որ ժամը 10ին մօտ Սէրրանթ փողոց թիւ 19 գիմէ և հոն տեսնել ուզէ Տիկին Քօքլէն և...

— Անունը ա՛յս է, յարեց Պաքարա։

— Պիտի յանձնարարէք անոր նաեւ որ ան եւ է բացատրութիւն չտայ Ժէրնան Ռօշէի, եթէ այս վերջինը խնդրէ բան մը հասկնալ իրմէ։

— Լաւ։

— Հիմա, սիրելիս, երբ Պօրէօ մեկնի եւ պիտի ըսեմ ձեզի թէ ի՛նչ պէտք է ընել այս դամակին մասին։ կը բաւէ որ քիչ մը համբերութիւն եւ չմտահոգութիւն ունենաք ձեր զեղեցիկ Ժէրնանը դուս պիտի բլլայ վաղը եւ այլ եւս դարս չպիտի կլլէ ձեզի։

Պարթարա ուրախութենէն սարսռաց եւ գնաց Մ. ար Պօրէօի։ Միեւնոյն պահուն Ռիկարտա զանգակը հնչեց եւ Ժաննի երեւցաւ։

— Աղջիկ բաւ, ան, սիրտիդիդ կատքը պիտի նըստիս եւ այս առմոը պիտի տանիս Սըրիզին։ Եթէ բացատրութիւն ուզէ քեզմէ, պիտի բանս թէ բան մը չես գիտեր, եւ թէ սիրտիդ տակալէ վիճակի մը մէջ է, անոր բանիդիր։

Ժամ մը վերջ, Ռիկարտա կը թողուր Պարթարան եւ կը վազեր դէպի Սէրրանթի փողոց։

— Մեկի՛ երկուքնա՛ւս, Պ. ար Պէօրէօ կը մրմնջէր երիվարին տանձը ձեռքը առած պահուն։

ԺԳ.

ՊՕՐՔԷՕ

Եւ տակայն Ժաննի, կէս մը պառկած իր սիրտիդին քուրքին մէջ, կը վազէր դէպի Թուռքը արուարձանը ուր հասած ժամ բնդուն։ Մանկամարդ ձագկերգուհին նոր տուն եկած էր. գացած էր ճաշել Օր. Ժաննիի հետ եւ անոնք Մէրիէ փողոցի իր նոր տունը։ Եւ որովհետեւ ճիշդ երեք ժամ կտրտնգուցած էր, Սըրիզ վառած էր իր լամպարը, կրակը չինած եւ դարձի ալ ակած պիչկը քիչ մը չատ նստելու պիտանիով։

Լէոնը ցերեկը եկած էր գինքը տեսնելու, բնբելով երեն նամակ մը իր երկրէն ժապի կողմէ, որ զը հաղորդէր թէ յանախորդ մը կայ իր պզտիկ առացուածքին համար եւ թէ ինքնակ մտածը պիտի գտնայ։ Ժապ պիտի վերադառնար Լէոնին տասներօրով եւ թղթերով։ Անմիջապէս պիտի ծանուցուէր քաղաքապետութեան եւ 15-20 օրէն, Սըրիզը ամուսնացած պիտի բլլար։ Այս մըտածումը իրեն զորձին նկատմամբ մեծ քաջասրտութիւն կուտար եւ Սըրիզը աշխատութեան սկսած էր երգելով իր սովորական տագնապը։

Քիչ մը հաքն էր որ երեւցած էր Ժաննին։

Տագկերգուհիին զարմանքը չատ մեծ եղաւ երբ

տուաւ իր քրոջ սենեկապանուհին որ կուգար այնչափ անտեղի ժամու մը։ Եւ այս զարմացումը փոխուեցաւ անմիջապէս ապշութեան երբ կարդաց Պաքարայի նամակը։

— Ատուած իմ, աղաղակեց, ի՞նչ պատահած է ուրեմն Պաքարայի։

— Չեմ գիտեր, պատասխանեց, հաւատարիմ իր դերին, սա գիտեմ որ սիկինա վշտահար է և խնդրի պէս բան մը։

Սըրիզ ոտքի ելաւ ուժգնապէս, մէկդի ըրաւ իր գործատեղացը, և մէկ վայրկեանի մէջ գտակ մը դրաւ գլուխը և շալ մը առնելով ուսերուն վրայ, բաւ Յանննին.

— Կ'երթամ, կ'երթամ, ըսէ քրոջս թէ կ'երթամ։

Յանննի անմիջապէս մեկնեցաւ, կառքը նստաւ և անհետացաւ։

Սըրիզ, անոր հեռուէն անմիջապէս իմաց վար, կարդալով նորէն Պաքարայի տաղտկալի նամակը։

— Սէրբանթ փողոց թիւ 19 մրմռաց, բայց մղձաւանջ մըն է հոգէ, և վայրկեան մը պէտք չէ կորսնցնել։

Եւ Սըրիզ վազեց ամէնէն մօտի կառքերու կայարանը, կառքի մը մէջ նետուեցաւ և հասցէն կառապանին տուաւ։ Կէս ժամ վերջը, կառքը կանգ կ'առնէր Սէրբանթ փողոցին մէջ, այն որդնոտած երկյարկ տան դիմաց աղջիկ սրտին փեղկերը միշտ զոցուած էին, դէմ առ դէմ մը երեւոյթը ապով տունին, և ուր տեսանք Քօլարին հարթաբակտ Ռիկերտոյը մացնելը։ Լոնտոնէն հասած պատուն։

Սըրիզի սիրտը, ծայրայեղօրէն սեղմուեցաւ այս տխրագոյնիկ տունը տեսնելովը և սոսկալի անձկութեամբ մըն էր որ մտաւ ներս այս բնակարանէն որ պարզապէս դերեզմանի մը երեւոյթը ունէր։

Խորհրդաւոր մաքրութեան մէջ սողոսկեցաւ և այլայլած զոչեց.

— Դանապան մը, բան մը չկա՞յ միթէ հոս։

Լոյս մը ծագեցաւ այն տան անգուղին աստիճաններուն բարձունքէն, և Սըրիզ ապրուստով տեսաւ պառաւ կնկան մը անձկի դէմքը, որ սուր և կծու ձայնով մը հարցուց.

— Ո՞վ է այն որ կուգայ այս ժամուս։

— Տիկին Քօքըլէ՞ն է, հարցուց Սըրիզ վախէն դողդողալով։

— Ե՛ս եմ, պատասխանեց պառաւը։

Սըրիզ ելաւ, սանդուղին սանդուն աստիճաններուն վրայէն և անորոշ կերպով կանգ առաւ պառաւ կնկան առջեւ։

— Տիկի՛ն, ըսաւ, ես կուգամ քրոջս Լուիզին կտրմէ։

— Լուի՞զ յարեց Տիկին Քօքըլէ, ի՞նչ Լուիզ։

Սըրիզ կարմրեցաւ և քրոջը մականունը միտքը բերել ուզեց։

— Պաքարա, ըսաւ։

— Ա՛հ, ա՛հ, յարեց պառաւը, օրուն ձայնը թուեցաւ այս անգամ ուրիշ քաղցր և կակուղ, մտէք աղջիկս, մտէք։

Եւ Տիկին Քօքըլէն առաջին յարկին վրայ դուռ մը բանալով առաջնորդեց զայն սենեակ մը։

— Եկէ՛ք, աղջիկս, կ'ըսէր պառաւը գորովալոյս չեշտով մը, եկէ՛ք։

Ո՛ւ Սըրիզ յուզուած և միւս դողդոջուն, կը հետեւէր այդ սոսկալի կնոջ՝ որ գիշերազգեստ մը հագած էր։ Սենեակը ուր առաջնորդուած էր Սըրիզ, կը նմանէր կոսկածելի տեղի մը նախապատրաստական օրանի,

պատուհաններուն վրայ քայ գոյն կարմիր վարագոյրներով, ուր կը գտնուէին նաև ճօճանակաւոր ժամացոյց մը, աչառնակի սեղան մը և կանապատոյն թիկնաթոռներ թաւիշէ։

Սըրիզ մէկ ակնարկով ընդգրկեց աղքատութեան և ամօթալից լուքսի այս խորհուրդը։ Կասոյ իր նայուածքը դարձաւ Տիկին Ֆօքըէին, մեկնումի խօսելով թէ իր քոյրը որ այնքան մեծաճոխ ու չնորհալի ընկերութեանց մէջ կ'ապրէր, ի՛նչպէս կրցած էր նմանօրինակ հինոջ մը հետ յարաբերութիւն ունենալ։

— Մա՛ք, աղջիկս, մա՛ք, կրկնեց ռոսկալի կինը, վայրիպիչ ձայնով մը որ կարող էր սարսափեցնել ու սառեցնել Սըրիզէ չատ նուազ անմեղ աղջիկ մը իսկ։

Սըրիզ հնազանդեցաւ և ոտքի վրայ կեցաւ, մինչ կարմիր սենեակին մէջտեղ, չարաճնալով, փոխն ի փոխ, նայելու համար սարսափով մը թէ՛ խաւարակուռ ու սխրատեսիլ սենեակին և թէ այս ահռելի տան տիկնոջ։

— Ա՛հ, կրկնեց այս վերջինը, Պաքարայի կողմէ կուգաք։

— Իմ քոյրս է ան, կրկնեց Սըրիզ կարմրելով։

— Աղէկ, աղէկ, նստեցէք աղջիկս։

— Տիկին, կրկնեց Սըրիզ մլչտ այլայլած, քոյրս գրած է ինծի որ գամ ձեզ գտնեմ և թէ ե՛ս միայն կրնամ ազատել գինքը այն ձախող կացութենէն որուն մատնուած է։

— Շիտակ է աղջիկս, չատ շիտակ, մեծն թէ նստեցէք։

Տիկին Ֆօքըէ այսպէս խօսած ատեն ամենազազ և ամենատգէղ ժպիտ մը ունէր որ տխրեցուց և յուսահատ կրծեց Սըրիզը և մտածել տուաւ իրեն թէ արդարեւ անուանի կազմութեան մը մէջ կը գտնուէր Պաքարան։

— Բայց, յարեց պառաւը, ես չեմ, ուրիշ անձ մըն է ուր պիտի գայ և իսօսի ձեզի հետ ձեր քրոջը մասին։ Նստեցէք դուք, աղջիկս, նստեցէք ու ոտանեցէք։ չատ չանուէր, այդ անձը հիմա կուգայ։

Տիկին Ֆօքըէ ձեռքը բռնած լամբարը չըմինէին վրայ դրաւ ժամացոյցին և ծաղկամաններուն մէջտեղ և քաշուեցաւ գնաց դուռը գոցելով Սըրիզէ վրայ, առանց ժամանակ թողլու այս վերջինին որ խօսի։

Խեղճ աղջիկը բոլորովին զարմացած և առանձին, ակնարկներ պատցուց չորս դին։

Անբացատրելի անձկութեան մը մատնուած էր։ Նըստաւ ու սպասեց, աչքը յառած ժամացոյցին, որուն ցորը կը հասնէր դէպ ի տասը թուանշանը։

Անցաւ տասը վայրկեան, քառորդ մը։ Հոր լռութիւն կը տիրէր։ Եւ ահա մէկէն ի մէկ բացուելով իր առջեւ դուռ մը, որ չէր նշմարած, երեւցաւ մարդ մը որ առաջին անգամ չի ճանչցաւ Սըրիզ։

Պ. ոը Պօքրէօն էր որ դուռը գոցելով բարեւեց Սըրիզը։

— Բարի լոյս սիրուն աղջիկ ըսելով։

Սըրիզ ի տես Պ. ոը Պօքրէօի ուժգնութեամբ սոսքի եղած և քայլ մը ետ գացած էր, բայց անոր տարիքին հասունութիւնը և երեսոյթը սպառնացուցած էին պինքը։

— Բարի լոյս, բարի լոյս, սիրելի զաւակս, կրկնեց հայրական չեչտով մը, որուն մէջ յայտնի կ'երեւար թեթեւ յուզում մը։

— Պարոն, ըսաւ Սըրիզ, քայլ մը եւս ետ երթալով, արդեօք դո՞ք էք այն մարդը որուն կը սպասեմ։

— Այո՛, ես եմ, զեղանի աղջիկս։

Եւ դրաւնեակին պատը բռնեց մանկամարդ աղջկան ձեռքը։

Նստեցէք, ուրեմն, բաւ։

Սըրիզ քաշեց ձեռքը և ոտքի վրայ մնաց։

— Բոյրս, ըսաւ, քոյրս, Պաքարա.

— Սիրուն աղջիկ մը, գրեթէ այնչափ սիրուն որչափ դուք, ընդմիջեց պրահմնականին պետը, որ վայելուչ դիրք մը և չեչա մը առաւ։

— Բոյրս գրած է ինծի, շարունակեց Սըրիզ.

— Ո՛հ, այո, գիտեմ։

— Որ վտանգաւոր կացութեան մը մէջ է։

— Խիստ վտանգաւոր, գեղանի զաւակս։

— Եւ թէ պէտք է որ ես...

— Այո՛, ըսաւ Պ. ար Պօբրէօ, արդարև Պաքարա չատ կը վտահի ձեր վրայ, Ի՛հ, բայց նկէք նստեցէք խօսակցինք հիմա, միթէ հրկի՞զ կը պատճառեն ձեզի։

— Ո՛չ թոթովեց Սըրիզ, որ բայարձակապէս բան մը չէր հասկնար պրահմնականի պետին խօսքերէն, և որ սակայն կը սկսէր խարխլել անոր միամիտ չեչաերէն։

Եւ որովհետև խնդիրը իր քրոջը վրայ էր, և Պ. ար Պօբրէօ ծերուկ ու ոգեղ մարդուն մէկն էր և ինք իր սրտին անմեղութեամբ հարիւր մղոն հնուս էր ճախող և աղետաբեր ճշմարտութիւնէն, Սըրիզ բոլոր ուժնք մատածելով հնազանդեցաւ ու նստեցաւ։ Եւ,

— Պարոն, յարեց, վագրն իսկ ի գուր չարժէ ու կարող քաղցր ձայնով մը, չէ՞ք կրնար ազատել խեղճ քոյրս։

— Անշուշտ այո՛, բայց նախ ձեր վրայ խօսինք։

— Ի՞մ վրաս, յարեց Սըրիզ ապշանար։

— Այո՛, ձեր վրայ, կրկնեց Պ. ար Պօբրէօ բանեցուլ գործածութեան ձեռքը և ուզելով համբուրել զայն։

Սըրիզ քաշեց ձեռքը և թէև մինչև այն ատեն բանի մը վրայ չէր կասկածեր, ուժգին մը ետ քաշուեցաւ, ծայրագոյն ապուշման մը ենթարկուած պէս։

— Տեսնենք, ըսաւ Պ. ար Պօբրէօ, մօտենալով աղջկան, չէ՞ք ճանչնար զիս։

Յիշատակ մը անցաւ խոհոյն Սրիզի մտքէն, ու

— Այո՛, այո՛, ըսաւ Պուրպոն-վիլ-Նէօվ փողոց... պուլվարին վրայ... մինչեւ իմ դուռս։

Ու այս անգամ Սըրիզ կռանելով վերջապէս խնգրին էութիւնը, ուժգին մը ոտքի ելաւ և ուզեց փախչիլ։

Բայց Պաքարայի վրայ մտածեց և յանկարծ բռնի ընդհարին թէ այս մարդը որ իր քայլերուն հետևած էր, դուցէ անոր համար որ անոր մտքին խօսքի իրին հետ։ Ու այս մտածումով ոտքի ելաւ, սպասկով սառկուն։

Մ. ար Պօբրէօ, որ մրչա նստած կը մնար, յարեց.

— Սիրելի աղջիկս, թերևս քիչ մը հասուն կ'երևսում ձեզի, բայց իրողութիւնը այն է որ քանի տարեկանի ունիլ չեմ, վտահ եղէք որ պէտք եղածին պէս մարդ մըն եմ, և պիտի վարուիմ... ամենախիստ կերպով։

Սըրիզ զարձեալ խորհեցաւ այս խօսքերուն նշանակութեանն և երկչոտ նայուածք մը նետեց անոր վրայ։

— Այո՛, շարունակեց, ես բաւական զգեցիկ և պատուաւոր դիրք մը ունիմ և կրնամ չատ բան ընել։ Տեսնենք, ի՞նչպէս պիտի թաղի ձեզ, Պրանչ և Ս. Լազար փողոցներուն մէջ հող մը։ Չաղար ֆրանք տան վարձ, աղախին մը, ամիսը հինգ հարիւր ֆրանք և հարիւր ոսկի ալ ձեր արդուզարդին համար։

— Պարոն, աղաղակեց Սըրիզ, այլ եւս հեղձամղձուկ եղած ցաւագին և վերջապէս հասկցած...

Ու Սըրիզ այն ատեն հասկցաւ ամէն բան, մինչև իր քրոջ անպատուութիւնն ու խայտառակութիւնը։

Եւ չմոռաց, դէպ ի դուռը վազեց, փախչելու համար։ Բայց գոցուած էր։

Նոյն պահուն Պ. ար Պօբրէօ ալ ոտքի ելաւ և դէպի Սբրիվի ուղղուելով, գրկել ուզեց, բայց աղջիկը ինքզինքը ազատելով սոսկալի ձիչ մը արձակեց։

— Թշուառական՝ն, ... օդնութիւն, պօռաց Սբրիվ։

Բայց Պ. ար Պօբրէօ պատասխանեց քահքահով մը միայն։

— Հապո՛ն, սիրունիկ, բաւ, չար չըլլանք... ես քեզ խօսքիս տէրն եմ... և ասոր ապացոյց...

Ուզեց դարձեալ գրկել բայց Սբրիվ ես հրեց զայն և ձի մը դիւրաչարժութեամբ ու ահռնութեամբ սահեցաւ ու սպրդեցաւ անոր բազուկներէն և դէպի սանսուր մը բրաւ մինչև չըմխնէին քով, ուրկէ աչառնակ մը առնելով իր զէնք գործածեց։

Մանկամարդ Սբրիվի արագ ու հասասա գիրքը վայրկեան մը կեցնել տուաւ Պ. ար Պէօբրէօն որ վարանեցաւ զայն հալածելու։ Բայց անմիջապէս յիշեց որ Տիւքին Քօքէ— որուն տասը վայրկեան առաջ հինգ տոկի տահեցուցած էր ձեռքը— ժպտագին։

— Ես միևնակ եմ տան մէջ, ըսած էր, ու ծայրագեղօքէն խուլ։ Եթէ աղջիկը պոռայ իսկ, մի՛ վախնար։ Եթէ հոս մարդ տպասնուի անգամ, չմտացաւիր։

Պ. ար Պօբրէօ այս խօսքերը յիշելով ուժ առաւ և ուզեց նոքէն նետուիլ Սբրիվի վրայ, որ կը չարաճճակէր օդնութիւն աղաղակել։

Բայց, յանկարծ, ծածկուած դուռը բրաւութեամբ մը բացուեցաւ, և երեցաւ մարդ մը որ ուրախութեան աղաղակ մը արձակել տուաւ չուարեալ մանկամարդ աղջկան և քայլ մը եա կեցուց հրապուրիչը որ այսպէս ձեղուեցաւ իր փորձին մէջ։

Սբրիվ՝ տեսնելով այս մարդը զոր չէր ալ ճանչնար, գուշակեց որ նախախնամութիւնը ազատարար մը կը ղրկէր իրեն։

Ու նոյն տեսն Պ. ար Պօբրէօ, տպշահար կը մրմնջէր։

— Սբր Ուիլկըմս։

Արդարեւ ան էր, Սբր Ուիլկըմսը, որ մտած էր այդ սրճին մէջ, արդիւելու համար Պ. ար Պօբրէօի գործելիք ոճիրը, զէն ի ձեռին, Ուիլկըմս, որ առջի օր, արտաքին գործոց նախարարութեան մէջ ներկայացուած էր գրասենեակի պետին և պատիւը ունեցած էր, Ֆէրնան Ուօչէի նշանածին Օր. Հերմինի հետ երկիցս պարելու։

Պ. ար Պօբրէօ զայն տեսնելով յապուշ կրթած էր։ Այնպէս որ դզդզալով եա քաշուեցաւ և ժժգոյն դէմքով անցնելով Ուիլկըմսի առջեւէն, գնաց Սբրիվին քով ու ըսաւ.

— Մի՛ վախնաք, օրիորդ, Աստուած պաշտպան մը կը ղրկէ ձեզի և դուք պիտի յարգուիք այլեւս ինձմէ, թշուառականէս։

Միևնոյն ժամանակ Ուիլկըմս գոչեց։

— Քօլա՛ր, Քօլա՛ր։

Դիմաւոր դուռը, այսինքն այն, ուրկէ մտած էր Սբրիվ, բացուեցաւ անա և Սբրիվ տեսաւ երեւիլը Քօլարի, Լէոնի նոր բարեկամին, որուն ի տես ուրախութեան ազաղակ մը բարձրացուց և որուն վրայ վազեց իբրեւ մօրը վրայ վազող աղայ մը։

— Տեղը պիտի տանիս օրիորդը, ըսաւ Ուիլկըմս, և եթէ դժբաղդութիւն մը հանդիպի իրեն...

— Որտա՛ւմ և արհնաւեղութիւն գոչեց Քօլար, որ ծայրագոյն զարմացում մը կեղծեց։ Օրիորդ Սբրիվն է եղեր։ Ուրեմն չեն խաբած մեզի...

Ու առաւ տարաւ մանկամարդ աղջիկը առանց որ եւ է բացատրութիւն տալու անոր, իր վերջին տարօրինակ խօսքերուն վրայ, մինչդեռ Ուիլեըմս մինակ կը մնար Պ. տը Պօրէօի դէմ։

Ու Սըրիլ, սակաւին դողդոջուն, բայց և այնպէս վառած իր նչանածին բարեկամին, դուրս կ'ելլէր այս առօթալի տունէն ուր քիչ մնացեր էր որ պիտի երթար այս ցնդած ծերունիին վայրենութեանը և իր սեռիէր թօլարին ձեռքը, մրմնջելով.

— Շնորհակալ եմ, չնորհակալ եմ։

ՎԵՐՋ Ա. ՀԱՏՈՐԻՆ

2547

2013

